

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1939.

Första kammaren.

Nr 36.

Lördagen den 3 juni f. m.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m. .

Herr statsrådet och chefen för finansdepartementet **Wigforss**, som tillkännagivit, att han hade för avsikt att vid detta sammanträde besvara herr Herlitz' interpellation angående rättslig reglering av statstjänstemäns redogöransvar, erhöll ordet och anförde: I en till mig framställd interpellation har ledamoten av denna kammare herr Herlitz frågat, dels om jag uppmärksammat, att statens redogörare och andra tjänstemän i anmärkningsväg drabbades av ett mången gång alltför hårt ansvar, dels om jag vore villig att vidtaga åtgärder för åstadkommande av en rättslig reglering av detta ansvar, vilken bättre än nu gällande ordning överensstämde med rättvisans krav.

*Ang. rättslig
reglering av
statstjänste-
mäns redogö-
ransvar.*

Innebörden av, det s. k. redogöraransvaret karakteriseras av interpellanten sålunda, att befattningshavare, som hava hand om utbetalningar av statsmedel, genom beslut av riksräkenskapsverket eller annan myndighet kunna dömas att ersätta kronan, vad de felaktigt hava utgivit.

Interpellanten betecknar redogöraransvaret, sådant det nu är gestaltat, som en tung och i många fall orättvis börda på de svenska statstjänstemännen. Till stöd för denna uppfattning anför interpellanten, bland annat, att en tjänsteman kan bli ålagd ersättningsskyldighet utan att någon som helst försummelse kan läggas honom till last, om nämligen vederbörande myndigheter tolka de ifrågakommande författningarna på annat sätt än redogöraren. Möjligheten för en redogörare att »söka sitt åter» av den, som gynnats genom den utbetalning, varemot anmärkning riktats, anges av interpellanten vara mycket osäker, då redogöraren i sista hand har att vända sig till domstol och denna kan komma till annan uppfattning än den administrativa myndigheten. Även av annan anledning kan hinder möta att utfä ett felaktigt utbetalt belopp. Utvägen att av nåd erhålla befrielse från ersättningsskyldighet finner och interpellanten vara osäker såsom beroende av Kungl. Maj:ts gottfinnande.

Över interpellationen har riksräkenskapsverket efter remiss avgivit ett den 13 april 1939 dagtecknat yttrande. Jag torde i mitt svar få i huvudsak följa ämbetsverkets framställning.

Efter framhållande av att spörsmålet om redogöraransvaret endast utgör en del av den större frågan om förfarandet beträffande anmärkningar uppkomna vid granskning av statsräkenskaperna och att en mera genomgripande ändring i fråga om redogöraransvaret därför måste få betydelsefulla återverkningar på den kamerala revisionens verkningssätt och arbetsformer, anför riksräkenskapsverket beträffande redogöraransvaret och dess fördelning följande:

Frågan om redogöraransvaret är — såsom också i interpellationen uttalas — i flera avseenden oklar. Detta är helt naturligt, då någon författningssenlig normering av detta ansvar icke ägt rum utan ersatts av en sedvanerättslig utveckling. Denna har visserligen i flera avseenden vunnit relativ stadga, men på vissa punkter saknas ännu en fast utbildad praxis.

Första kammarens protokoll 1939. Nr 36.

Ang. rättslig reglering av statstjänstemäns redogöraransvar. (Forts.)

Av interpellanten har framhållits, att det ofta är ganska ovisst, vem ansvaret för felaktiga utbetalningar åligger. Att så är fallet sammanhänger i viss mån med att de statliga myndigheterna förete avsevärda skiljaktigheter beträffande formerna för beslut om utbetalningen av medel, något som i sin ordning är ofrånkomligt på grund av myndigheternas olikartade organisation. Om dessa förhållanden kan erhållas en föreställning genom ett studium av riksräkenskapsverkets revisionsberättelse för år 1922, sid. 112—136, där redogöraransvaret behandlas med hänsyn särskilt till ansvarsfördelningen, då flera tjänstemän tagit del i handläggningen av ärende angående medelsutbetalning. Sedan berörda uppsats skrevs, hava väl vissa av de däri berörda detaljfrågorna vunnit sin lösning genom praxis, men andra återstå olösta och nya dylika spörsmål kunna givetvis uppkomma. Beträffande den nu berörda delen av frågan om redogöraransvaret torde överhuvudtaget en eventuell författningsmässig reglering endast kunna inskränkas till tämligen generellt avfattade bestämmelser. Det bör emellertid här påpekas, att i regel ingen tvekan föreligger om vem redogöraransvaret påvilat vid fall av direkt utbetalningsbeslut. Detta gäller sålunda, då av Kungl. Maj:t fastställda instruktioner uttryckligt angiva viss tjänsteman såsom ansvarig för användningen av de till disposition stående medlen.

De största svårigheterna att precisera, vem redogöraransvaret påvilat, torde förefinnas i de fall, då vissa tjänstemän fattat ett beslut föranledande framtida utbetalningar men ej deltagit i själva utanordnandet av medlen. Sådana fall förekomma exempelvis vid beslut rörande löneklassplaceringar och semester samt statsbidrag för vissa ändamål.

Utgångspunkt för interpellationen är uppfattningen att redogöraransvaret är alltför vidsträckt och betungande. I interpellationen framhäves, att redogöraransvaret kan göras gällande mot en tjänsteman, även om han icke gjort sig skyldig till egentligt tjänstefel. Med erkännande av att så är förhållandet framhåller riksräkenskapsverket, att om ersättningsskyldighet i ett anmärkningsmål ålagts en tjänsteman, han dock måste anses hava förfarit felaktigt. Då å andra sidan en tjänsteman, som är fri från redogöraransvar i egentlig mening, kan vidtaga sådana tjänsteåtgärder, som ur ekonomisk synpunkt kunna vara till avsevärd nackdel för staten, utan att han därför kan anses hava begått tjänstefel och på grund därav kan åläggas ersättningsskyldighet gentemot statsverket, är det dock enligt ämbetsverkets mening givet, att befattningshavare med redogöraransvar kunna anses försatta i en sämre ställning än andra tjänstemän.

Betungande för redogörarna är otvivelaktigt det förhållandet att de — för att ej själva behöva vidkännas utgift för återbetalning av anmärkt belopp — själva måste söka åter av den, som emottagit de felaktigt utbetalta medlen, den s. k. sakägaren. Detta kan understundom vara tämligen besvärligt. I det vida övervägande antalet fall plägar emellertid enligt vad riksräkenskapsverket upplyser sakägaren utan vidare återbetala anmärkt belopp, ofta redan innan anmärkningen dragits under vederbörande revisionsmyndighets prövning. Då en anmärkning gäller utbetalning till enskild person för leverans eller dylikt och betalningsmottagaren ej frivilligt återbetalar det för mycket erhållna beloppet, kan dock redogöraren själv få stå för ersättningsskyldighetens fullgörande. Dylika fall torde emellertid vara mycket sällsynta. Har ett anslag använts för felaktigt ändamål, kan detta givetvis ej utgöra skäl för exempelvis en leverantör att återtaga en försald vara. Om denna kommit statsverket till godo och behov av varan föreligger, lär det emellertid såsom regel ej möta svårighet att utverka nåd av Kungl. Maj:t.

Särskilt hårt torde redogöraransvaret hava ansetts verka, då det gällt så-

Ang. rättslig reglering av statstjänstemäns redogöraransvar. (Forts.)
dana felaktiga utbetalningar, som av en redogörare gjorts med stöd av intyg eller attester av annan tjänsteman, vilka visat sig vara oriktiga. Sådana fall hava tidigare förekommit särskilt inom försvarsväsendet, på grund av att uppgifter rörande exempelvis officerares tjänstgöring vid skolor eller främmande truppförband upptagit för högt antal tjänstgöringsdagar. Anledningen till den framställning till Kungl. Maj:t från riksdagens militieombudsman angående redogöraransvarets mildrande, vilken omnämnes av interpellanten, var just en utbetalning av nyss berört slag.

Jag ansluter mig till den av riksräkenskapsverket hävdade uppfattningen, att det hittills tillämpade förfaringssättet, enligt vilket redogöraransvaret helt ålägges den utbetalande tjänstemannen, i antydta hänseende kan verka alltför strängt.

Mot interpellantens uttalande, att redogöraransvaret i stor utsträckning åligger jämförelsevis underordnade tjänstemän har riksräkenskapsverket erinrat, att genom att i ämbetsverk med mera omfattande medelsförvaltning utanordnandet av medel i regel beslutas av annan än den utbetalande kassören, denne befrias från ansvaret för annat än själva uträkningen. Även vid den civila statsförvaltningen i övrigt — här bortses från affärsverken — torde redogöraransvaret i allmänhet åligga befattningshavare i relativt höga lönegrader. Detta gäller sålunda exempelvis den stora gruppen redogörare vid de statliga undervisningsanstalterna.

Interpellanten har framhållit, att två omständigheter numera göra redogöraransvaret obilligare än tillförne. Den ena skulle vara, att den ekonomiska förvaltningen blivit alltmera omfattande och vanskelig. Sistnämnda förhållande har angivits sammanhånga med tillkomsten av alltflera svårtolkade författningar. Den andra omständigheten skulle vara, att tjänstemännens rättsställning alltmera försvagats. Till stöd för detta påstående har särskilt pekats på fjolårets beslut angående statstjänstemännens förflytningsskyldighet. Riksräkenskapsverket som på dessa punkter är av annan åsikt än interpellanten anför härom:

Vad angår den av interpellanten först framhållna omständigheten — den ekonomiska förvaltningens mera krävande beskaffenhet — torde denna snarast gälla de befattningshavare, som hava att fatta mera vittgående beslut av ekonomisk innebörd utan att hava redogöraransvar. Det bör framhållas, att samtidigt som medelsförvaltningen svällt ut, nya redogörare hava tillkommit, även om av redogörarna — liksom av andra tjänstemän — efter hand kommit att uttagas en mera krävande arbetsprestation än tillförne var fallet. Vad åter beträffar uttalandet om statstjänstemännens försvagade ställning, har riksräkenskapsverket för sin del svårt att finna något samband mellan detta förhållande — om det överhuvud taget kan anses förefinnas — och omfattningen av redogöraransvaret enligt nuvarande rättstillämpning.

Jag delar den av ämbetsverket sålunda hävdade meningen.

Interpellanten medgiver, att det av honom väckta spörsmålet ej får ses ur ensidig tjänstemannasympunkt utan även ur statens. Det synes emellertid interpellanten vara fråga, om statsintresset är tillräckligt starkt för att motivera de nuvarande anordningarna. Gentemot den till stöd för redogöraransvarets bibehållande framförda uppfattningen, att staten måste hava någon utväg att komma till sin rätt, då statsmedel obehörigen utgivits, gör interpellanten gällande, att det icke utan vidare är klart, varför staten skall åtnjuta ett sådant privilegium på bekostnad av berättigade enskilda intressen. Interpellanten sätter i fråga, om ej tjänstemännens straff- och skadeståndsansvar kan vara tillfyllest för att förebygga vårdslös handläggning av ekonomiska frågor. Interpellanten erinrar ock om att i vissa sammanhang tidigare satts

Ang. rättslig reglering av statstjänstemäns redogöraransvar. (Forts.)
i fråga, att redogöraransvaret åtminstone kunde modifieras, och pekar särskilt på möjligheten att ändra formerna för handläggning av redogörarnas regresskrav.

I avseende å den sålunda väckta tanken om redogöraransvarets avskaffande har riksräkenskapsverket för sin del framhållit, att en sådan åtgärd skulle betyda en fullständig omläggning av det nuvarande förfarandet i anmärkningsmål. Förutsättningen för den judiciellt-administrativa proceduren vid behandlingen av uppkommen revisionsanmärkning är nämligen, att ett bestämt yrkande om ersättningsskyldighet kan riktas mot viss eller vissa personer såsom ansvariga för den vidtagna utbetalningsåtgärden. Därest redogöraransvaret bortfaller, torde förfarandet i stället få bli det, att vid revisionen påträffad felaktighet allenast meddelas vederbörande myndighet, med hemställan om att rättelse vidtages. Fråga blir då, hur man skall förfara, om myndigheten ej godtager revisionsorganets uppfattning eller i vart fall vederbörande, som mottagit de felaktigt utbetalda medlen, vägrar att återbetala dem. Då något besvär förfarande till högre administrativ domstol under ifrågavarande förutsättning knappast är tänkbart, skulle för tillvaratagande av statens intresse väl icke finnas annan utväg än anhängiggörande av talan vid allmän domstol.

Riksräkenskapsverket drar av vad sålunda anförts den slutsatsen, att redogöraransvarets fullständiga avskaffande skulle medföra konsekvenser, vilkas innebörd och omfattning icke kunna överskådas utan en ingående utredning.

Däremot anser ämbetsverket, att vissa möjligheter föreligga att mildra redogöraransvaret. Efter framhållande av att några riktlinjer härför icke nu kunna angivas har ämbetsverket antydningssvis berört vissa utvägar och därvid anført:

En av de åtminstone teoretiskt mest framträdande olägenheterna av redogöraransvaret skulle kunna avlägsnas genom att — sedan redogöraren själv utan framgång vidtagit på honom ankommande åtgärder för att av sakägaren återfå felaktigt utbetalt belopp — staten själv genom vederbörande myndigheter toge hand om återkrävandet av det felaktigt utbetalda. Härvid finge då särskilt prövas, om rättegångsförfarande överhuvud taget borde tillgripas. En sådan anordning skulle dock givetvis ej tillämpas, om redogöraren förfarit försumligt eller eljest åsidosatt sin tjänsteplikt.

Även på annat sätt synes redogörarens ställning i regresshänseende kunna förbättras. Detta gäller sålunda de redan berörda fall, då ersättningsskyldighet ålagts redogörare på grund av felaktig attest av annan tjänsteman. Hinder synes emellertid ej möta att tillerkänna redogörare regressrätt mot den som lämnat den felaktiga attesten. I särskilda fall torde ock uppgiftslämnare direkt kunna åläggas ansvarsskyldighet för av honom förorsakad felaktig utbetalning. I sitt den 19 oktober 1938 avgivna utlåtande i anledning av förslag om skolöverstyrelsens organisation har riksräkenskapsverket föreslagit en dylik skyldighet för rektorer i fråga om uppgifter till överstyrelsen angående lärares tjänstgöringsförhållanden.

Det mest effektiva sättet att utan redogöraransvarets upphävande mildra dess olägenheter synes vara att giva de myndigheter, som hava att fatta beslut i anledning av framställda revisionsanmärkningar, ökad befogenhet att vid anmärkningsmålens avgörande taga hänsyn till sådana omständigheter, vilka skäligen böra föranleda, att redogöraransvar ej utkräves. Enligt gällande instruktion för riksräkenskapsverket kan ämbetsverket under särskilt angivna förhållanden låta anmärkning förfalla. Förutsättning härför är, att antingen anmärkningen rör sig om belopp av ringa storlek eller — i fråga om de affärsdrivande verken — åtgärden finnes hava varit ur det allmännas

Ang. rättslig reglering av statstjänstemäns redogöraransvar. (Forts.) synpunkt gagnelig eller skäligen eller eljest föranledd av synnerliga skäl. Sistnämnda bestämmelse har mycket ringa betydelse i praktiken, även beroende på att riksräkenskapsverket endast i mycket begränsad omfattning kan utöva någon granskning av affärsverkens räkenskaper. Den allmänna befogenheten att på grund av de anmärkta beloppens obetydlighet icke fullfölja framställd anmärkning har däremot utnyttjats i ej ringa omfattning. Vid åtskilliga tillfällen har emellertid inom riksräkenskapsverket framträtt behov av att även i andra fall än instruktionen medger kunna efterskänka ersättningskrav, som i och för sig befunnits vara riktiga. Detta gäller sålunda, då ett visst slag av utbetalningar tidigare icke blivit föremål för erinran men — vanligen efter ombyte av revisor på vederbörande granskningslott eller på grund av prejudikat i högre instans — anmärkning framställles, vilken befinnes vara författningens enligt grundad. Särskilt när sådan anmärkning hänför sig till räkenskap äldre än den senast avgivna, skulle det vara önskvärt, om revisionsmyndigheten kunde låta ersättningskravet förfalla, samtidigt som myndigheten gäve tillkänna sin avsikt att framdeles tillämpa den av revisionen framförda uppfattningen. Även eljest kunna omständigheterna vara sådana, att revisionsmyndigheten borde kunna se bort från redan vidtagna utbetalningsåtgärder och väsentligen inrikta sig på att åstadkomma rättelse för framtiden. Det kan ock sättas i fråga, om icke vederbörande revisionsmyndighet borde tillerkännas rätt att avslå en formellt riktig anmärkning, därest enligt långvarig praxis kronans anspråk i liknande mål plägat efterskännas i nådeväg.

Såsom interpellanten framhåller, har riksräkenskapsverket i samband med förslag till anslagsäskanden för nästkommande budgetår uttalat sig för vissa omläggningar av revisionsarbetet inom ämbetsverket i syfte att begränsa antalet anmärkningar. Detta skulle åstadkommas genom att riksräkenskapsverket i vidare mån än hittills kunnat ske lämnade redogörare upplysningar och anvisningar, varigenom felaktigheter vid medelsförvaltningen skulle kunna förebyggas. En dylik anordning bör kunna bli av stor betydelse för redogöraransvarets mildrande.

Det må i detta sammanhang framhållas, att även genom organisatoriska åtgärder redogöraransvaret kan reduceras. Detta kan sålunda ske genom att inom vissa förvaltningsområden utbetalningarna koncentreras till en enda myndighet, med särskild sakkunskap i avseende på medelsförvaltningen. I denna riktning hava sålunda verkat vissa redan vidtagna överflyttningar av utbetalningar av löner m. m. från länsstyrelserna till vederbörande centrala ämbetsverk. I det ovan berörda förslaget om omorganisation av skolöverstyrelsen ingår även överflyttning till en kameral byrå inom överstyrelsen av utbetalningar av statsbidrag och löner, som nu handhavas av länsstyrelserna respektive rektorerna vid vissa statliga undervisningsanstalter. Genom denna senare omläggning skulle ansvaret för medelsförvaltningen i stor utsträckning avlyftas rektorerna. Även andra liknande organisatoriska omläggningar äro ifrågasatta, vilka bli av betydelse för redogöraransvarets lättande och för nedbringande av antalet anmärkningar.

De av ämbetsverket sålunda angivna åtgärderna lära kunna genomföras utan särskild lagstiftning.

I sitt här refererade yttrande har riksräkenskapsverket huvudsakligen utgått från förhållandena vid ämbetsverkets egen revision. I stort sett torde emellertid vad sålunda anförts äga tillämpning jämväl beträffande specialrevisionerna, dock att särskilda förhållanden kunna göra sig gällande i fråga om de affärsdrivande verkens revisioner. I anslutning till interpellantens egen begränsning av ämnet har även yttrandet begränsats till frågan om ansvar för utbetalningar av statsmedel och alltså icke berört redogöraransvaret i fråga

Ang. rättslig reglering av statstjänstemäns redogöraransvar. (Forts.)
om uppbörd och redovisning av inkomster. Sist berörda del av frågan om redogöraransvaret är visserligen av underordnad betydelse, men den bör givetvis uppmärksammas vid en eventuell utredning om en rättslig reglering av redogöraransvaret i allmänhet.

Den i föreliggande interpellation och riksräkenskapsverkets däröver avgivna yttrande behandlade frågan om redogöraransvaret har i olika sammanhang varit föremål för uppmärksamhet. Såsom interpellanten omnämnt, har exempelvis militieombudsmannen år 1931 funnit sig föranlåten att underställa den Kungl. Maj:ts bedömande. Trots att redogöraransvaret i dess för svensk förvaltningsrätt utmärkande utformning otvivelaktigt understundom leder till konsekvenser som kunna tyckas hårda för den enskilde redogöraren har man likväl i allmänhet icke ansett det möjligt att avskaffa det. Därtill har en reform i sådan riktning framstått såsom till sina verkningar alltför svåröverskådlig och vittsyftande. Redogöraransvaret är nämligen av central betydelse för den rättsliga regleringen av den statliga medelsförvaltningen. Man har i detta läge i stället i stigande grad funnit anledning överväga olika möjligheter att mildra ansvaret. Vissa av de utvägar härtill som stå till buds ha berörts av riksräkenskapsverket i dess här refererade yttrande.

Frågan om redogöraransvarets omfattning och utformning synes mig förtjänt av fortsatt allvarligt övervägande. Med hänsyn till de vanskligheter, varmed en omläggning av grunderna för nu gällande system är förbunden, bör dock resultatet av smärre reformer i av riksräkenskapsverket angivna hänseenden avvaktas, innan frågan om en mera genomgripande rättslig omreglering av redogöraransvaret upptages till avgörande. Med avseende å de av riksräkenskapsverket berörda möjligheterna finner jag för min del anledning att särskilt understryka den förbättring som skulle vinnas genom att riksräkenskapsverket i vidare mån än hittills lämnade redogörare upplysningar och anvisningar, varigenom felaktigheter vid medelsförvaltningen kunde förebyggas eller under hand rättas.

Herr Herlitz: Herr talman! Jag ber att till herr statsrådet och chefen för finansdepartementet få framföra min tacksamhet för det utförliga svar, som han har lämnat på min fråga. Min tacksamhet för att ärendet har blivit med sådan grundlighet behandlat skall jag försöka ge uttryck åt genom att själv inte alltför lång tid ytterligare ta kammarens uppmärksamhet i anspråk, ehuru ärendets vikt onekligen är sådan, att om det hade lyckats få fram frågan på ett tidigare stadium av riksdagen, det nog hade funnits skäl att diskutera den mera ingående.

Jag tillåter mig i största korthet fästa kammarens uppmärksamhet på vad det här gäller. Det är ju fråga om ett, om jag så får uttrycka mig, triangel-drama, som utspelas ständigt och jämt i det dagliga livet, ett drama, som uppkommer varje gång det skett en felaktig utbetalning av statsmedel. Frågan är då, huruvida förlusten skall stanna på statsverket eller på den tjänsteman, som betalade ut pengarna, eller på den, som har fått ut för mycket pengar av statsverket. Jag har för min del i min interpellation givit uttryck åt den uppfattningen, att gällande ordning i detta hänseende ger åt kronan en alldeles otillbörligt privilegierad ställning och att den tjänsteman, som har gjort sig skyldig till felaktig utbetalning, drabbats av ett alltför hårt ansvar. Det är med tillfredsställelse jag konstaterar, att herr statsrådet också erkänner, att det föreligger allvarliga brister i den gällande ordningen och att han har visat ett positivt intresse för ändringar i denna. Jag är emellertid inte riktigt säker på hur jag bör tolka de uttalanden han har gjort i detta hänseende. Det tyckes mig nog som om hans intresse för ämnet inte riktigt hade samma vär-

Ang. rättslig reglering av statstjänstemäns redogöraransvar. (Forts.)
megrad som mitt. Jag skall emellertid inte ta upp någon lång tid med att utveckla min avvikande uppfattning härutinnan. Det må bara tillåtas mig att dröja vid några få punkter.

Herr statsrådet reagerade något mot mitt tal om att redogörarnas ansvar på senare tid har blivit tyngre, därför att de ha att göra med så mycket mera omfattande och så mycket mera svårtolkade författningar än tidigare. Jag är angelägen att ändå stryka under detta omdöme, och jag skall tillåta mig att utvidga det i en viss riktning. Jag vet inte, om man här i riksdagen tillfullo besinnar, vilka svårigheter man utsätter de medelförvaltande tjänstemännen för genom det sätt, varpå riksdagen ger uttryck åt sin vilja i finansiella angelägenheter. Det sker ju i mycket stor utsträckning på det viset, att riksdagens beslut icke får formen av några författningar eller dylikt, utan riksdagen gör varjehanda uttalanden i motiveringen till ett statsutskottsutlåtande. Det är gott och väl, om dessa uttalanden i en motivering sedermera av Kungl. Maj:t översätts till författningar eller kungl. brev eller vad det månde vara, men hur ofta händer det inte — är det inte t. o. m. ganska regelmässigt förekommande? — att de kungl. regleringsbrev, som utställas till myndigheterna på grund av riksdagens statsregleringsbeslut, helt enkelt innehålla, att medlen ställas till vederbörandes förfogande på de av riksdagen angivna villkoren? Det betyder, att dessa statsutskottsutlåtanden, som göras ihop här — herrarna känna ju alla till hur de se ut — läggas i händerna på statstjänstemännen, som få ge sig till att tolka dessa utlåtelse så gott de kunna och under det tunga ansvar, som redogörareansvaret innebär.

Herr statsrådet reagerade också mot mitt tal därom, att ansvaret blivit betänkligare, i den mån statstjänstemännens ställning har försvagats; jag nämnde särskilt den vidgade förflyttningsskyldigheten. Vi behöva väl inte diskutera det faktum, att då tjänstemännens förflyttningsskyldighet utvidgats — genom åtgärder, vilkas grundlagsstridighet torde vara höjd över varje tvivel —, så innebär det, att tjänstemännen fått en otryggare ställning. Nu har det bestritts, att denna större otrygghet har något som helst logiskt sammanhang med redogörarens ansvar. Men det har den väl ändå? Låt oss sätta oss in i den situation, som uppstår, då en överordnad — låt oss säga en verkschef — och redogöraren stå inför en utbetalningsfråga. Redogöraren vill kanske inte ta utbetalningen på sitt ansvar — han skall ju bära ansvaret för den — emedan han anser den felaktig. Men verkschefen trycker på honom. Vi skola då inte glömma, att verkschefen numera fått helt andra och mera betydelsefulla maktmedel i sitt förhållande till de underordnade än han hade tidigare. Låt oss särskilt komma ihåg, att situationen ofta gestaltar sig på det sättet, att redogöraren, om han skall gardera sig mot ansvar, måste ta det penibla steget att reservera sig mot ett verkschefens beslut. Då statstjänstemännen numera satts under ett starkare förflyttningshot än förr, äro de på helt annat sätt maktlösa inför sådana, för deras eget ansvar så kännbara påtryckningar från överordnade.

Vidare har det pekats på den möjlighet att få nåd, som redogöraren har, och det har sagts, att i flertalet fall få de nåd av Kungl. Maj:t. Jag är inte säker på detta. För det första skall jag tillåta mig understryka, att det verkligen torde finnas åtskilliga statstjänstemän, vilkas hedersbegrepp och rättsbegrepp och överhuvud taget känsla för ämbetets värdighet äro sådana, att de skämmas att begära nåd. Jag har hört talas om en mycket omfattande förvaltning, där det inte anses passande att gå och begära nåd, om man drabbas av en anmärkning, som rör mindre belopp än 50 à 100 kronor. Men om man nu begär nåd — är det då så säkert att man får det? Ja, i det sammanhanget bör man erinra sig, hur snäv riksdagen alltid har varit, då Kungl. Maj:t velat

Ang. rättslig reglering av statstjänstemäns redogörareansvar. (Forts.)
efterskänka utdömda anmärkta medel, och man skall komma ihåg, att det ofta händer, att Kungl. Maj:t sålunda inte har någon möjlighet att efterskänka, utan att frågan går till riksdagen. Kanske är det en del riksdagsmän, som ännu erinra sig, hur en högtstående, här i kammaren högt skattad ämbetsman — presidenten Marcks von Würtemberg — utsattes för att få betala tillbaka avsevärda belopp: det hängde ihop med placering i löneklass av en del tjänstemän. Det kunde Kungl. Maj:t inte efterskänka på egen hand, utan det fick bli riksdagsfråga.

Det gör väl inte så mycket, säges det; de få i de flesta fall nåd. Ja, men tillåt mig understryka: det är dock — det måste man hålla fast vid — någonting för rättskänslan ganska stötande, att statstjänstemän, som inte ha begått något fel, icke få den *rätt*, som de kunde kräva, utan nödgas begära *nåd* av höga vederbörande. Jag säger och jag stryker under: tjänstemän, som icke ha begått något fel! Ty, mina herrar, låt oss komma ihåg vad som är en verkligt väsentlig punkt i detta redogörareansvar, att det är konstruerat på ett sätt, som strider mot alla våra vanliga rättsbegrepp. Vi veta ju, att det i rättslivet i övrigt gäller som regel, att — om jag skall uttrycka det populärt — man bara får sona det som man råår för. Man lider ett straff, om man har begått en handling med vett och vilja, om man har någon skuld till den. Men i fråga om redogörareansvaret står det fast, att om man icke på något vis kan säga, att tjänstemannen låtit någonting klandervärt komma sig till last, om han har gjort vad i hans makt stått för att rätt tolka författningarna, drabbas han ändå av detta ansvar. Det är däri som det upprörande i den nuvarande ordningen ligger.

Herr statsrådet har icke lämnat full klarhet om hur mycket han är benägen att vidtaga av åtgärder i den av mig önskade riktningen. Jag skall inte närmare inlåta mig på någon diskussion om detta. Jag vill bara i det sammanhanget göra den erinran, att jag i min interpellation noga har aktat mig för att framställa önskemål om redogörareansvarets fullständiga avskaffande. Herr statsrådet lät sig angeläget vara att polemisera rätt mycket mot den tanken, men jag är lika angelägen att få uttala, att jag visserligen vidrört den, men icke framställt den som ett mitt önskemål. Jag tror dock, att om man på allvar sätter i gång en utredning i denna fråga, kommer den tanken med nödvändighet att inställa sig och kräva allvarligt övervägande.

Det har av herr statsrådet betonats, vilka stora svårigheter en reform skulle medföra och vilka omläggningar den skulle påkalla. Ja, så är det naturligtvis. Men låt oss då besinna, att hela detta redogörareansvar är en gammaldags, antikverad inrättning, en rest från en primitiv rättsuppfattning. Låt oss se den historiska sanningen i ögonen: det redogörareansvar, som nu drabbas de svenska statstjänstemännen, det är en skugga från — vad skall jag säga? — Gustav Vasas och Karl XI:s stränga räfster med sina fogdar och andra medelförvaltande tjänstemän. Man torde ha rätt att säga, att en nutida rikshushållare icke vanvårdar sitt arv, ifall han tar under allvarligt övervägande att försöka skapa nya former i stället för dem, som grundlades för kanske 250 år sedan, former, som stå i överensstämmelse med nutida rättsuppfattning. Herr statsrådet, som har visat en sådan förmåga att oberoende av fördomar och slentrian gripa in med reformer på andra områden av den offentliga hushållningen, skulle, såvitt jag förstår, vara mannen till att även ägna denna fråga en ingående uppmärksamhet.

Anmäldes och godkändes konstitutionsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 341, i anledning av väckt motion om uteslutande ur vissa kommunallagar m. fl. författningar av bestämmelserna om obligatorisk uppläsning av kungörelse om stämma och sammanträde m. m.;

nr 342, i anledning av väckta motioner om författningsändringar beträffande samarbetet mellan regering och riksdag i utrikespolitiska ärenden; samt

nr 343, i anledning av väckta motioner angående formerna för riksdagens budgetbehandling.

Föredrogos, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran konstitutionsutskottets utlåtande nr 19, statsutskottets utlåtanden nr 231—241, bevillningsutskottets betänkande nr 37, bankoutskottets utlåtanden nr 58, 59 och 61, första lagutskottets utlåtanden nr 45 och 46 samt andra lagutskottets utlåtanden nr 39—41.

Föredrogs ånyo andra lagutskottets utlåtande nr 35, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om skyddskoppypmpning m. m., dels ock i ämnet väckta motioner.

*Förordnings-
förslag om
skyddskopp-
ympning
m. m.*

Genom en den 10 mars 1939 dagtecknad proposition, nr 182, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av andra lagutskottet, hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogade förslag till förordning om skyddskoppypmpning samt lag om upphävande av 128 § strafflagen för krigsmakten.

I samband med propositionen hade utskottet till behandling förehaft två i andra kammaren väckta motioner, nämligen motionerna nr 410 av herr *Eriksson* i Sandby och nr 411 av herr *Lundqvist*.

De i motionen II: 410 framställda yrkandena avsågo vissa ändringar i Kungl. Maj:ts förslag till förordning om skyddskoppypmpning.

I motionen II: 411 hade yrkats, att riksdagen i anledning av propositionen måtte besluta att antaga förordning om skyddskoppypmpning i enlighet med ett av en minoritet inom vaccinationsutredningen avgivet förslag.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på anförda skäl hemställt,

A. att riksdagen, med förklarande att det i propositionen framlagda förslaget till förordning om skyddskoppypmpning icke kunnat i oförändrat skick antagas, måtte för sin del antaga under punkten infört förslag till förordning i ämnet;

B. att riksdagen måtte antaga Kungl. Maj:ts i propositionen framlagda förslag till lag om upphävande av 128 § strafflagen för krigsmakten;

C. att motionerna II: 410 och 411 måtte anses besvarade genom utskottets hemställan under A. och B.

Reservationer hade avgivits

1) av herrar *Wistrand*, *Ekströmer* och *Sandström* samt fröken *Andersson*, vilka på åberopade grunder hemställt,

1) att Kungl. Maj:ts proposition icke måtte av riksdagen bifallas;

2) att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utarbetande av nytt förslag i ämnet i enlighet med de riktlinjer, som i reservationen angivits;

2) av herr *Linder*, som av angivna orsaker inom utskottet ansett, att utskottet bort hemställa:

1) att Kungl. Maj:ts förevarande proposition ej måtte av riksdagen bifallas;

Förordningsförslag om skyddskoppympning m. m. (Forts.)

2) att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhänga om utarbetande av nytt förslag till lagstiftning i ämnet i närmare anslutning på sätt i reservationen i huvudsak angivits till det förslag, som avgivits av vaccinationsutredningens minoritet;

3) av herr *Norman*, vilken ansett, att lagförslaget med bibehållande av övriga huvudgrunder bort som allmän regel stadga, att ympning skulle ske, innan barnet fyllt två år, med rätt till uppskov efter skriftlig framställning därom från den, som hade vårdnaden om barnet.

Herr Linder: Herr talman! Min allmänna inställning till det spörsmål, som här föreligger till kammarens bedömande, är redan i huvudsak känd genom den reservation, som jag avgivit. Jag har i denna reservation först och främst hemställt, att propositionen icke måtte av riksdagen bifallas. Utöver vad jag sålunda har anfört i reservationen har jag dock också haft andra synpunkter på detta spörsmål.

Jag får säga, att jag tycker, att denna vaccinationsfråga är en rätt så underlig sak. Alla människor äro rädda för sjukdom. Alla göra vad de kunna för att skydda sig mot att bli sjuka. Alla lyssna uppmärksam till läkarens råd och anvisningar och försöka att följa dem i görligaste mån. Men när det gäller vaccination — då blandar sig menige man i leken. Då säger den ene, att han känner till ett fall, där en gosse, som blev vaccinerad, blev blind, och den andre talar om ett fall, där en annan gosse blev vaccinerad och fick som svit sköra tarmar, och en tredje kände en flicka, som aldrig repade sig efter vaccinationen, och hon var ändå dessförinnan det friskaste barn man någonsin kunde tänka sig.

Ja, det förvånar mig inte, att folk känner sig upprörda, om detta skulle vara fallet. Men så går talet vidare, och följden är, att vaccinationen överhuvud taget betraktas som något högeligen misstänkt, för att inte tala om de människor, som på ett eller annat fall grunda en fanatisk åskådning om vaccinationens olämplighet och rakt fördöma den. Och likväl är det ju på det viset att här gäller det icke en sjukdom vilken som helst, utan det gäller faktiskt en sjukdom, som tidigare visat sig vara och ännu i dag är ett av samhällets värsta gissel, om den släpps lös, med en smittosamhet enligt vetenskapens uppgift — jag är ju lekman på detta område och har ingenting annat att hålla mig till än vad jag läser och på annat sätt inhämtar — som uppgår till 99 % och desslikes en dödlighet, som är oerhörd.

Gentemot den opinion, som fördömer vaccinationen och uttalar sig med en fruktansvärd skepsis om densamma, står en avsevärd läkaremajoritet, som vidhåller sjukdomens mycket allvarliga beskaffenhet och vägrar att göra någon eftergift åt dem, som vilja ha en uppmjukning av vaccinationslagen.

När man nu som lekman går att ta ställning till frågan om vaccinationstvangets upphävande, kan jag inte hjälpa att jag har den uppfattningen, att man måste lyssna till läkarnas omdöme. Jag utgår nämligen ifrån, att det ytterst är fråga om en sjukdom och dess förebyggande. Jag gör då precis som jag — och andra människor — gör eljest i livet, jag vänder mig till den, som jag anser har sakkunskap på området, sakkunskap fotad på vetenskaplig grund, i detta fall till en person, som jag vet genom många års studier är insatt i de erfarenheter och rön, som människor under århundraden ha gjort och försökt arbeta sig fram till. Jag vänder mig med andra ord till en läkare, om jag vill söka bot för eller förebygga en sjukdom. Jag vänder mig icke till en landshövding eller en länsstyrelse och frågar vad jag skall göra, jag vänder mig inte till en riksdagsman, och jag vänder mig inte ens till den välvillige socialministern, utan jag anser alltså att det är riktigtast, att jag vänder mig till en läkare och frågar

Förordningsförslag om skyddskoppympning m. m. (Forts.)

vad han har för uppfattning, eftersom han har en insikt om sjukdomens väsen, som jag inte tillerkänner de andra.

Jag tror att jag är långt ifrån ensam om denna uppfattning. Det svenska folket av i dag visar sina läkare det allra största förtroende, såvitt jag vet och har kunnat konstatera. Man bygger sjukhus i detta land för nära nog hundratal miljoner kronor, det ena modernare än det andra. Här inrättas institut för folkhälsan, och det går så långt — nej, jag vill inte använda det uttrycket, ty jag finner saken helt naturlig — att den välvillige socialministern, vilket framgår av sid. 56 i propositionen, samtidigt, som han står i begrepp att uppluckra lagen om vaccination, utlovar nya provinsialläkardistrikt. Även socialministern visar alltså förtroende för läkarvetenskapen. Är det under sådana omständigheter rimligt att fränkänna läkaromdömet en avgörande vikt, när det gäller tvångsvaccinationens bibehållande eller icke bibehållande? Här finns det en samlad opinion av — jag nämner bara några exempel — medicinalstyrelsen, medicinska fakulteterna i Uppsala och Lund, Svenska läkaresällskapet, Sveriges läkarförbund, Svenska stadsläkarföreningen, Svenska provinsialläkarföreningen och majoriteten av karolinska institutets lärarkollegium, vilken sistnämnda på senaste tiden något utökats, som jag förmodar, att herr socialministern känner till. Kan det verkligen vara riktigt att gå en rakt motsatt väg mot en majoritet av rikets yppersta medicinska krafter, som nu uttala sig för den obligatoriska vaccinationens bibehållande? Detta är ju dock det dominerande problemet i den föreliggande propositionen. — Man kan resonera om värdet av den omröstning som anställts bland de enskilda läkarna, men man kommer aldrig ifrån, att en överväldigande majoritet uttalat sig för bibehållande av obligatorisk barnvaccinering.

Det finns även andra som ha yttrat sig, och vilkas uttalanden man kan tillmätta ett stort värde. Jag behöver bara nämna kanslern för rikets universitet, som själv sitter i denna kammare. Men med en observans för möjligheterna att så att säga göra en ripost citeras universitetskanslern på följande sätt i propositionen: »Universitetskanslern avstyrker utredningsmajoritetens förslag men gör intet direkt uttalande angående minoritetsförslaget.» Det är ett bra underligt sätt att citera! Tror socialministern eller vem det är som har skrivit detta, att det råder någon större tveksamhet om universitetskanslerns ställning härvidlag?

Jag skulle också vilja beröra en annan sak. Man avvisar på sina håll läkaropinionen genom att göra gällande, att den är grundad på kårinstinkter och känsloskäl, och man anser, som det heter på ett ställe, att läkarkårens inställning till vaccinationsfrågan betraktas med en alldeles otillbörlig vördnad. — Jag tror att det skulle vara mycket oklokt att lyssna till sådana röster. Man talar om kårinstinkter och känsloskäl på ett sådant sätt, som om det vore någonting fult. Men vi kunna väl inte komma ifrån, att läkarna i denna sak ha något som lekmännen sakna, nämligen sjukdomsinsikten. De veta på grund av sina kunskaper och sin vetenskapliga utbildning mer än lekmännen om denna sjukdoms skadlighet för den mänskliga organismen och för folkhälsan. Det är därför oriktigt att bagatellisera deras opinionsyttring under hänvisning till att den är ett uttryck för kårinstinkter. Det är verkligen alldeles obegripligt, att man kan tillåta sig något sådant. Men det är inte nog med detta. Man försöker så att säga skära hälsenorna av läkarkåren genom att dra dess kunskaper i tvivelsmål, vilket jag måste säga är ett ytterst olämpligt tillvägagångssätt. Det anföres, att ytterst få av läkarna ha sett ett smittkoppsfall eller genom litteraturstudier satt sig in i denna sjukdom. Men även om det skulle vara jämförelsevis sällsynt, att en läkare sett ett smittkoppsfall, vad beror då detta på? Jo, det beror väl på den lyckliga omständigheten, att svenska folket för

Förordningsförslag om skyddskoppympning m. m. (Forts.)

närvarande är så väl ympskyddat, att sjukdomen har mycket dålig jordmån i vårt land. Men det är en sak för sig. En annan sak är att påstå, att läkarna icke skulle förstå sig på sjukdomen. Detta måste betecknas som oriktigt. Det framgår bland annat av det förhållandet, att, då smittkoppsfall förekommit här i landet, ha de upptäckts jämförelsevis hastigt. Så sent som 1932 upptäcktes smittkoppsfallen i min hemstad så gott som omedelbart. I själva verket är det så, att den oerhörda faran för smittkoppor gör läkaren ytterst misstänksam, så snart han ser ett fall av koppor. Jag kan inte förstå, varför läkarens syn på smittkoppor skall vara av mindre värde än andra människors. Han har dock det företrädet framför andra, att han har den allmänna sjukdomsinsikten och den särskilda »läkarblick», som gör att han genast observerar något misstänkt sjukt, som kommer inom hans synkrets.

Och på tal om kunskaper skola vi inte glömma en sak. Riksdagen har många gånger fört långa debatter i vaccinationsfrågan. Skulle då inte smittkoppsfrågan vara en aktuell sak för läkarna? Ha de inte tvärtom genom den oerhörda agitation, som försiggått i landet vid flerfaldiga tillfällen, just fått sin uppmärksamhet riktad på smittkoppor? Jo, alldeles tillräckligt för att de i tid skola kunna bedöma, när sådana fall uppträda.

Jag måste alltså för min del komma till den slutsatsen, att läkaropinionen måste tillmätas en avgörande betydelse när det gäller att bedöma den för dagen föreliggande frågan. Med det ympskydd, som vårt folk för närvarande har — vi skola komma ihåg att vaccinationen infördes i vårt land 1801 och sedan dess har fortsatt — har folket så småningom blivit observant för dessa ting.

Men detta ympskydd kommer, därest den föreliggande propositionen blir antagen, ovillkorligen att i väsentlig mån minskas. Det är särskilt i tre avseenden som jag har anmärkningar att rikta mot den kungl. propositionen. För det första ifrågasätter jag, om det kan vara riktigt, att en övervägande medicinsk fråga — låt vara att den är förenad med vissa ordningsföreskrifter beträffande skyddsympningens genomförande etc., vilka dock endast utgöra appendix — avgöres på parlamentarisk väg, på samma sätt som vilken som helst annan social eller politisk eller administrativ fråga. När en övervägande majoritet av landets läkare har uttalat sig för ett visst tillvägagångssätt angående en viss smittofara eller en viss smittofarlig sjukdom, bör det enligt mitt sätt att se vara samhällets plikt att handla i överensstämmelse därmed och förse läkarna med möjligheter att komma till rätta med den sjukdom, som kan vara i fråga. Men vad är det som sker nu? Jo, nu lägges i stället saken upp på det sättet, att lekmännen få avgöra vilken väg, som är den riktiga vid bekämpande av en smittofarlig sjukdom. Man måste verkligen sätta i fråga om lekmännen ha tillräckliga kunskaper för att avgöra en sådan sak.

Det råder intet tvivel om, att inte statsrådet har hört talas om och är fullt inne i de medicinska synpunkter, som dominera i denna fråga. Det ser man på flera ställen i propositionen; jag hänvisar till sid. 40, 41 och 43. Men i stället för att följa den medicinska sakkunskapen viker statsrådet av vägen och börjar tala om något annat, nämligen de juridiska synpunkterna på frågan. Statsrådet erinrar om, att bestämmelserna i gällande lag i avsevärd utsträckning icke ha efterlevts, att överträdelser av lagen många gånger icke ha föranlett åtgärder från myndigheternas sida, och att lagen icke erbjuder tillräckligt verk samma tvångsmedel mot den tredskande vårdnadshavanden. — Ja, det är självfallet en betänkelig sak, om en lag icke efterlevs och överträdelser icke föranleda åtgärder från myndigheternas sida. Men, herr statsråd, vems fel är det? Jag skulle med hänsyn till den vänskap som jag hyser för statsrådet — och även för handelsministern, förutvarande socialministern, som jag ser sitta där — helst se att jag sluppe svara. Ty herrarna veta lika väl som

Förordningsförslag om skyddskoppypmpning m. m. (Forts.)

vi andra, att under socialministern sortera länsstyrelserna liksom också medicinalstyrelsen.

Och varthän hör åklagaremakten? — Jag tror för övrigt, att de tvångsmedel, som nu finnas, visst icke skulle vara överksamma, om man handlade med förstånd och om man därtill redan nu lade något av den upplysningsverksamhet, som den kungl. propositionen så varmt talar om och anbefaller.

Den kungl. propositionen talar om, att det finnes en opinion av betydande styrka. Ja, jag måste verkligen säga, att jag själv har gjort ett försök med att fråga för att få att reda på, hur stark eller hur stor den opinionen är, men kunna herrarna peka på något ställe, där det kan sägas, att den företrädes av så och så många? Något sådant finnes ej. Detta är endast ett talesätt, som har kommit att gå bland folket, och jag misstänker mycket starkt, att denna opinion ingalunda är av den styrka, som propositionen talar om. Det är klart och självfallet, att ett statsråd ger akt på vad som förekommer i riket. Den, som läser dagspressen, ser visserligen, att där kommer till synes en viss opinion, men de, som företräda denna, de äro mera högröstade än vad deras antal borde föranleda till. Jag undrar, om det inte är på ett sådant sätt här också. — Om man nu vill göra gällande, att det är många och att man kan finna detta av den minskade ympningsfrekvensen, så svarar jag, att det tror jag ändå inte. Det skulle vara i hög grad orätt, om man ej hade framhållit för statsrådet, att vaccinationsutredningen faktiskt har arbetat med indextal, som icke äro riktiga. De anses på vetenskapligt håll vara mycket osäkra, och det finnes faktiskt till och med vetenskapsmän, som hålla dem för tämligen värdelösa. Jag får kanske tillfälle att återkomma till den saken sedermera, ty jag antar, att herr statsrådet tar upp den frågan här. Men så långt har man i alla fall kommit på detta område, att man inom stora kretsar bland sakkunnigt folk har den uppfattningen, att ympningsfrekvensen är mycket bättre, vida bättre än vad som framgår av vaccinationsutredningens förslag och utredning. Och därför anser jag det vara förhastat att nu på grund av utredningens tabeller skrida till ett upphävande av vaccinationstvånget.

Det andra hänseende, vari jag lägger propositionen till last att icke vara riktig, det är, att jag anser, att den uppgift, som propositionen har satt sig före, helt enkelt är olöslig. Detta kan ju låta som en paradox, det medgiver jag, men det ligger icke inom möjligheternas gränser att på en gång argumentera för den tvångsmässiga barnvaccineringens upphävande, d. v. s. för en minskad barnvaccination, och samtidigt anföra skäl för lämpligheten av en frivillig barnvaccination i så stor utsträckning som möjligt. De två argumenten komma enligt min uppfattning inte att gå under samma hatt under några omständigheter. Man kan inte på detta sätt draga sig fram och tjäna två herrar på en gång, det är en gammal känd sak. — Nu har jag naturligtvis mycket väl lagt märke till vad statsrådet sagt om denna utomordentliga upplysning, som hädanefter skall komma att föranstaltas, men jag måste fråga mig, om icke statsrådet har tänkt på vilken konstig upplysning detta blir t. ex. i följande fall. När ett barn efter två år befinnes icke vara vaccinerat, så skall hälsovårdsnämnden skriva till föräldrarna och anmana dem att vaccinera barnet. Det är statsrådets hjärteönskan, att det skall vaccineras. Men då vill statsrådet samtidigt, att på samma lapp, där föräldrarna få detta meddelande, skall det stå, att de inte äro lagligen tvungna att vaccinera barnet. Vad är nu detta för en egendomlighet? Jag säger inte, att det är oriktigt, ty så står det, att det skall vara, men vad är det för en konstig lag, som säger: gör så och så, men du behöver inte göra så och så! Jag önskar, att du måtte göra det, men du behöver det inte. Så är det faktiskt, herr statsråd. Utskottet har strukit under det i § 11.

Förordningsförslag om skyddskoppympning m. m. (Forts.)

Och så vill jag för det tredje påstå, att det är felaktigt att lagstifta på det sättet, att, om en lag visar sig giva dåligt resultat, så är detta i och för sig ett skäl att göra sig av med lagen, att avskaffa lagen. Men, herr statsråd, är det riktigt att avskaffa lagen även om den nya lag, som man rekommenderar, blir ännu sämre? Det undrar jag. Jag skall närmare gå in på den frågan. Nu vill jag bara därom säga, att den kungl. propositionen i huvudsak anför allting både för och emot barnvaccineringens bibehållande. Den säger, att det gynnsammaste tillfället för vaccinationens genomförande är före tvåårsåldern, och om det tillfället försittes, ja då komma obehagen och sjukdomsriskerna att ökas och bli allt större för varje år, som barnet växer till. När det kommer till skolåldern, så är det efter sakkunnigas utsago vid ympning redan uppe i en rätt hög feber, och denna ökas i ännu betänkligare grad, när ungdomen hunnit fram till beväringensåldern. Och jag vill nu peka på, att det är så mycket värre att tänka sig, att ynglingar i tjugårsåldern, när de alltså äro i sin kraftigaste ålder, skulle slås till marken på grund av en — jag kan nästan säga de försummade tillfällenas politik — och få ligga sjuka, efter vad vetenskapen säger, en à två veckor. Må vi tänka på, att detta gäller den övningstid, till vilken vi här i riksdagen icke lägga en timme eller en dag utan de största svårigheter. Nu kan ju statsrådet säga, att de bara behöva ligga i två dagar. Ja, ja, kanske det ibland, men skulle statsrådet öka ut övningstiden för det med dessa två dagar? Ingalunda! Jag vill också säga en annan sak: låt vara, att en beväring blir sjuk endast en à två veckor — skall man verkligen sedan släppa ut honom på övningarna med ränsel och gevär? Det är klart, att det är ingen yngling, som är riktigt i form efter denna tid, utan att han har det rätt så svårt. Men trots detta, trots, att man vet, att tvåårsåldern är den gynnsammaste tiden, och att den ej bör försittas, så låter ändå lagförslaget denna tid försittas. Och det sker på det sättet, att man säger, att vaccinationen är en frivillig sak. Man kan tänka sig, att statsrådet sade: men inte längre än till skolåldern får du vänta! Men nu säger statsrådet i stället: nej, dina föräldrar eller din målsman kunna skicka en lapp till skolrådet och säga: jag förbjuder vaccination. Så är det slut. Denne gosse eller denna flicka blir icke vaccinerad. Det behöves, säger statsrådet själv, icke mer än att en lapp skickas en enda gång, så är det tillräckligt. Det blir ingen vaccination framdeles, utan lagstiftaren och föräldrarna draga sig ur spelet, och ynglingen får själv bära konsekvenserna, när beväringensåldern kommer, ty då *skall* han vaccineras. Då gripes han, och då skall han, även om han vägrar, i alla fall vaccineras. Jag tycker, att propositionen på denna punkt icke innehåller en riktigt klok politik, det får jag lov att säga.

Jag måste också säga, att jag inte heller förstår propositionen i så måtto, att den är så mån om, att vaccination skall äga rum — statsrådet vill ju till och med skapa nya provinsialläkaredistrikt och välvilligt anbefalla vaccinationen i allmänhetens åtanke o. s. v. — men statsrådet ser ej skogen för bara träden, kan man säga. Under tiden går nämligen vår ungdom ovaccinerad från tvåårsåldern upp till värnpliktsåldern. Om så är, om man inte vill, att den skall vaccineras, det är ju en sak, men en annan sak är, att man glömmer halva folket. Man glömmer kvinnorna! De excercera ej beväring, åtminstone icke ännu, och de bli aldrig vaccinerade. Det anses dock på läkarehåll, att de så att säga fortplanta immuniteten till den kommande generationen. Jag menar, att det är väldiga luckor, att inte ha på något sätt sorjt för detta annat än med frivilligheten. Det är klart, att statsrådet kan svara mig med detta tal om upplysningsverksamheten. Men å andra sidan kan det ej förtänkas mig, om jag måste ställa mig skeptisk till det utfall, som herr statsrådet själv så välvilligt tror, att det skall bli.

Förordningsförslag om skyddskoppypmpning m. m. (Forts.)

Jag tycker också, att det ur en annan synpunkt är mycket olämpligt att just nu gå med på att avskaffa vaccinationen. Vi leva i en tid, då det förekommer en verklig folkvandring. Här finnes hela och halva folk, som äro stadda på flykt, som befinna sig i nöd och elände och fattigdom. Och dessa människor, som bokstavligen talat ej ha en sten att luta sitt huvud mot, de söka sig fram varhelst de kunna komma fram och varhelst det räcker dem en hjälpende hand för att de skola komma ur sitt elände. Det är självfallet, att om man tar in sådant folk, får man vara försiktig, när det gäller en sjukdom av denna ytterligt allvarliga beskaffenhet. Jag menar då, att om man betraktar saken såsom ett rent administrativt förhållande, så är tiden ej lämplig för en reform av detta slag. Jag vill inte kalla det för en reform, ty det är det ej, utan tvärtom för en uppmjukning, en uppluckring.

Jag håller före, att angelägenheten att hålla smittkopporna borta från vårt folk icke är en åtgärd, som låter bemästra sig med några folkpsykologiska medel. Med älskvärdhet och tillmötesgående låta smittkopporna ej hejda sig. Det finnes inte mer än en enda väg, och det är den, som statsrådet själv rekommenderar, vaccination. Men den skall ej vara frivillig i ett fall som detta.

Jag vill i enlighet med min uppfattning begagna tillfället och säga redan nu, att jag har anslutit mig till minoritetens förslag, det förslag, som statsrådet finner uti min reservation. Jag anser minoritetens uppfattning vara den riktiga, därför att den stöder sig på sakkunskapen. Jag anser också, att minoriteten har rätt, när den rekommenderar medicinalstyrelsen som den övervakande myndigheten. Jag tror vidare, att medicinalstyrelsen är bäst skickad för detta. Redan nu är det ju så, att ansökningar om frihet från vaccination gå över medicinalstyrelsen. Jag har själv en viss erfarenhet i detta stycke, ty jag har själv behandlat sådana fall inom magistraten i min hemstad, då folk kommit och sökt befrielse. — Jag ber om ursäkt för att jag inte har haft tid att uppsöka statsrådet självt, och det ligger så långt under herr statsrådets eget arbete att sysselsätta sig därmed, men jag har verkligen i socialdepartementet fått höra, att alla dessa fall behandlas redan nu med den allra största generositet. Jag är därför alldeles säker om, att medicinalstyrelsen såväl som Kungl. Maj:t i de fall, där det finnes oro för barnen, kommer att se på detta med den kloke och vise mannens ögon och också låta oroliga målsmän få både uppskov och frihet. Ty det gör ju ingenting, om en eller annan individ eller en och annan mindre församling inte kommer att bli vaccinerad. Frågan är, om hela folket är vaccinerat eller ej. Det är ju därpå det hänger.

I ett avseende är jag, som framgår av min reservation, ej ense med minoriteten: jag anser nämligen, att om människor ha fått denna fast inrotade åskådning, så att det för dem blivit rent av en religiös idé att inte vaccinera sina barn, så bör inte det vite, som kan ådömas, kunna förvandlas till fängelse. Det är jag en bestämd motståndare till.

Ja, det blir väl även sedermera tillfälle att kunna säga någonting, och då har jag för närvarande ingenting mer att säga än att jag, herr talman, vidhåller innehållet i min reservation och för närvarande yrkar avslag på den kungl. propositionen.

I herr Linders yttrande instämde herrar *Olof Carlsson, Öman, Källman, Heiding, Anderberg, Alfred Andersson, Bondeson, John Gustavson, Emil Andersson, Domö, Karl Bodin, Bergman, Boman, Per Andersson, Holmström, Waller, Velandar, Västberg, Fredrik Ström, Nordenson, Gustaf Björkman, Wohlin, Hagström* och *Frändén*.

Herr statsrådet **Forslund**: Efter den föregående talarens utläggning och de många instämmanden däri, som gjordes, skulle det kunna synas som om re-

Förordningsförslag om skyddskoppypmning m. m. (Forts.)

geringen begått ett mycket stort fel, då den lagt fram denna proposition. Men när jag hörde herr Linder, så måste jag — hur högt jag än skattar honom som en starkt verklighetsbetonad man — säga mig, att han inte riktigt hade fötterna på marken i sitt resonemang den här gången, vilket jag anser är något ofantligt viktigt i detta fall såväl som i alla andra. Vad är det, som har skett här? Jo, riksdagen har ju själv påkallat en undersökning på detta område, vilken har resulterat i ett förslag, vilket blottar en hel del av det nuvarande systemets brister, och detta på ett sätt, som gör, att man blir rätt orolig över att man har ett sådant system. De svar från vederbörande myndigheter, som ha ingått på de verkställda remisserna, äro visserligen skiftande, men det finnes i alla fall så mycket i dessa utlåtanden, att Kungl. Maj:t i dem funnit stöd för att gå vidare och behandla denna fråga och inte låta det bero vid 1934 års beslut, då man tog bort en del av den påföljd, som blivit beslutad för den händelse någon uraktlåter att vaccinera sitt barn.

Jag vill redan från början säga, att det vare mig fjärran att ett ögonblick vilja undervärdera våra vetenskapsmän, läkarna. Men det är lika viktigt för mig att framhålla, att jag inte kan ansluta mig till den teori för vilken herr Linder här så starkt gör sig till tolk. Jag fick därav samma intryck som då jag läste hans reservation. Men vad innebär detta, mina herrar? I dag, i den fråga som föreligger, utgöres sakkunskapen av läkarna, men skall det bli något privilegium för en viss sakkunskap här i landet att inte behöva vara beroende av menige mans prövning av sina förslag, utan bara kunna säga som herr Linder i sin reservation har utvecklat och nu i sitt anförande ännu tydligare understrukt: var så vänliga att inte röra någonting av vad vi ha uttalat och vad vi ha föreslagit, utan följ det nu utan vidare! — Ty för det första är det oförenligt med ett demokratiskt parlamentariskt styrelsesätt att ha en sådan ordning. Det är i varje fall omöjligt att tillämpa den satsen inom vårt hälso- och sjukvårdsväsen den dag, som är. Hur många framställningar av läkarna och deras organisationer är det inte, som ha fått lov att göras till föremål för justering? Och detta inte bara inom statsförvaltningen, utan även inom den kommunala förvaltningen, t. ex. vid landstingens mottagande av läkarnas framställningar om vad som behöves för hälsovården inom vederbörande län. Man begär, att det för botande av de och de sjukdomarna ovillkorligen skall tillhandahållas det och det. Men det sitter menige man i vart och ett län, som diskutera och fråga sig: äro dessa läkarnas framställningar så övertygande, att det blir nödvändigt för oss att följa dem? Är det någon, som vid dessa tillfällen är villig att stiga fram och säga: ja, här måste vi göra så, därför att det här bottnar i ett bedömande av en medicinsk fråga, och det måste behandlas på sådant sätt, att inte sakkunskapen anser sig möta motstånd i sin verksamhet. Det går ej, herr Linder, att omsätta denna teori i det praktiska livet. Och hur skulle det bli på försvarets område om denna teori skulle genomföras? Hur skulle det bli på alla andra områden t. ex. det finansiella området? Skola bankdirektörerna få bestämma vårt lands finanspolitik? Det är ju dessa, som kunna anmäla sig såsom landets främsta sakkunniga på det området. Det är väl inte bara inom medicinen, som det skall göras ett sådant undantag. Jag utgår från, att alla de, som instämde med herr Linder, inte äro beredda att godtaga en sådan argumentering för ett ärendes behandling, som han både i reservationen och i sitt anförande rekommenderat. Vi ha såväl nu som alltid annars fått vid det förberedande arbetet lyssna till den sakkunskap, som framträder i läkarnas utlåtanden, men också till den sakkunskap, som kommit från våra administrativa myndigheter. Det kanske också är riktigt att påminna om, att vid det tillfälle, då detta ärende var på remiss, låg inte diskussionen uppe i en sådan nervös stämning som nu,

Förordningsförslag om skyddskoppympning m. m. (Forts.)

utan var och en var i tillfälle att lugnare pröva saken. Och det, som sedermera särskilt har framträtt, nämligen att tidsläget sådant det nu är borde få inverka på detta beslut, därom måste jag säga, att det ju dock är att överdriva. Ty inte skola vi väl utgå från, att det läge, som vi nu ha i världen genom de starka avspärrningar, som finnas länderna emellan, skall forcera folkvandringen och därmed försämla de hygieniska förhållandena och därmed giva spridning åt den sjukdom, som man här tänker på.

Vad är det nu, som har framkommit från sakkunskapen? Jag säger, att den är delad. Men mycket starkt framträder, att man inte är belåten med den ordning vi nu ha, och det går ej att blanda bort korten genom några märkvärdiga räkneexempel, utan livet självt ger ju besked om läget. Jag ber såväl den föregående talaren som de övriga taga del av de sakkunnigas samlade material, det som finnes i själva betänkandet såväl som i de bilagor, som därvid äro fogade. Och, herr Linder, var vänlig och tag del av den karta, som åtföljer betänkandet och se där ett exempel på hur lagen efterföljes ute i bygderna. Jag rekommenderar den för övrigt åt alla dem, som sagt, att det inte går att upprätthålla den ordning, som man i lagen syftar till, nämligen att vaccinationen skall ske på den tid, som där angives. Och sedan vill jag säga, att vi bruka ju tillfråga dem, som anses ha ett rätt gott omdöme om det, som vi behöva fråga om. T. ex. våra länsstyrelser, vad säga de? 13 stycken av dessa, däri överståthållarämbetet inräknat, ha anslutit sig till majoritetens förslag. Av de övriga ha åtskilliga tillstyrkt minoritetsförslaget, under det att de sagt, att de inte vilja uttala sig i huvudfrågan. Men i ett fall eller kanske några till förekom det, att man sade: en sak äro vi på det klara med, nämligen att det inte går att med tvång upprätthålla den lag vi nu ha. Man påpekar med skärpa just dessa faktiska förhållanden, och jag vill påminna om att när 1930 års riksdag hade att handlägga vaccinationsfrågan, så förelåg det en framställning från en viss bygd, till vilken alla de tre häradshövdingar, som där funnos, hade anslutit sig. I det länet har i dagens fråga såväl länets hövding som förste provinsialläkaren — jag ber att få rikta mig särskilt till Dalabänken — anslutit sig till majoritetens förslag.

Ha inte dessa människor och särskilt landshövdingen, som vi ju alla känna, förmåga att bedöma läget i det län de företräda, så att Kungl. Maj:t i sin ordning kan ha viss anledning att taga hänsyn till vad som anföres därifrån? Därtill kommer den frågan, som herr Linder var inne på: varför äro förhållandena så dåliga? Han nämnde att länsstyrelserna inte gjorde, vad de skulle göra. Men, herr Linder, det finns också folk som kallas domare. Bland dem, som år 1930 voro med om att påkalla riksdagens medverkan för att få en ändring till stånd, voro ju också domare. Båda dessa kategorier ha säkert fullt tillräcklig erfarenhet av de stora svårigheter, som föreligga på detta område, när det gäller att åstadkomma en bättre tingens ordning.

Hur förhåller det sig nu med sakkunskapen, det vill säga med läkarna? Jo, de äro ju splittrade. Vid den institution här i Stockholm, som utgör en medicinsk fakultet, gingo sex vetenskapsmän in för minoritetens i vaccinationsutredningen förslag. Där finnas även framstående män, som givit sin skriftliga anslutning till vad utredningsmajoriteten önskar. Professor Olivecrona står i spetsen för den gruppen. Dit höra även professorerna Bergstrand, Liljestrand, Antoni. Jag måste fråga mig: ha inte dessa herrar lika stora förutsättningar att bedöma detta, som de andra läkarna? Jag vill inte alls åsidosätta läkarna ute i bygderna, men jag kom av en tillfällighet att observera en ung, ung extra provinsialläkare, vilken inte varit i tjänst mer än några månader och som varit med om att teckna under den petition, som utdelats till riksdagsmännen.

Förordningsförslag om skyddskoppypmpning m. m. (Forts.)

Vad säger medicinska fakulteten i Uppsala? Den ansluter sig inte till majoritetens uppfattning. Och varför gör den inte detta? Jo, det politiska läget är sådant, att det ger särskild anledning därtill. Det är ett problem för sig, mina herrar, som kan diskuteras.

Och vad säger fakulteten i Lund, den tredje av dessa högvärdiga institutioner? Jo, den ansluter sig visserligen till minoritetens ståndpunkt, men vill skapa en sådan ordning, att befrielse från vaccinering skall kunna ges på ett mycket enkelt och billigt sätt. Lundensarna till och med föreslå, att de, som önska dispens från vaccinationsskyldigheten, skola erlägga en avgift, som kallas registreringsavgift, och man säger, att denna avgift inte får vara för högt tilltagen, den skall vara rimligt avvägd. Den får inte vara för lätt, men den skall inte heller bli en börda, så att det blir för svårt för folk att erlägga denna avgift.

Dessa tre institutioner höra väl till de mest sakkunniga på detta område i vårt land. Tycka ni, att det är så avskräckande, att Kungl. Maj:t vid granskningen av dessa uttalanden och av vad de administrativa myndigheterna, såsom länsstyrelser och andra anført, följt majoritetens förslag? Jag måste säga mig, att det inte finns anledning att ställa sig så förvånad inför att vi här hemställa om en friare form, som i alla fall syftar till att vaccinationen skall bli så allmän som möjligt.

Jag vill också framhålla, vad den myndighet, som har hand om vår skolgångdom, säger. Den har inte givit tillkänna sin mening i huvudfrågan, men i ett avseende för den fram sin ståndpunkt och det på ett ganska överraskande sätt, i det den vill att det i minoritetens förslag föreliggande hindret för ovaccinerade barn att komma in vid högre läroanstalter eller läroverk skall tagas bort.

Hur kan det vara möjligt, herr Linder, för Kungl. Maj:t — som enligt hans mening inte tager hänsyn till all sakkunskap — att hålla sig kvar på marken med alla de olika förslag, som här ha framlagts. Det är väl ändå ganska klart, att om de barn, som skola till läroverk, inte skola behöva vaccineras, så bör väl detsamma gälla dem, som stanna i folkskolan. Vi kunna väl inte ha den klasslagstiftningen, att de barn, som stanna i folkskolan, skola vaccineras, men inte de, som gå i läroverk. Jag tror att Kungl. Maj:t har fullt skäl för sitt försök att ställa kyrkan mitt i byn.

Även medicinalstyrelsen representerar väl sakkunskapen. Den var 1916 med om att vi skulle gå ifrån det hundraåriga förfarandet att vaccinera barnen vid två års ålder och flytta åldersgränsen upp till sex år. Andra läkare vilja nu, att man skall gå ned till tvåårsgränsen, men medicinalstyrelsen lär visst leva kvar i den föreställningen, att det inte är någon mening därmed.

När nu den sakkunskap, som herr Linder särskilt syftade på, vill, att vaccinationsgränsen skall flyttas ned till två års ålder i stället för som hittills sju år eller ännu senare, om man sökte dispens, hur skall man då med lagens hjälp få människorna att följa denna lag? Vaccinationsförhållandena äro ju redan så pass skiftande både för olika grupper och för olika orter. Jag ber att få rekommendera de sakkunnigas utlåtande till genomläsning. Där ges tydligt och klart besked om hur stor procent av olika åldersgrupper, som blivit vaccinerade. Detta är de sakkunnigas egna siffror. Jag menar inte, att man där kan se vilka som äro motsträviga, när det gäller att vaccinera sina barn, men man kan få en bild av hur många som äro vaccinerade inom en viss åldersgrupp, och hur många, som icke äro det. Herrarna kunna själva gå igenom detta. Ni skola då komma till klarhet om att det är ett mycket stort antal, som icke äro vaccinerade. Det finns helt naturligt olika skäl för detta. Jag tar inte i det sammanhanget upp tvisten om antalet personer. Det

Förordningsförslag om skyddskoppypmpning m. m. (Forts.)

är ju fastslaget, att för perioden 1911—1934 utgjorde de vaccinerade 60 % och de ovaccinerade 40. Den relationen avser en 23-årsperiod, det rör sig således inte endast om spädbarn utan också om dem, som kommit upp till åldrar av upp mot 23 år. Ur den siffran måtte man väl också kunna draga vissa slutsatser. När man kompletterar detta med de ortsuppgifter, som föreligga och som visa stor ojämnheter, och man därtill beaktar en mängd andra omständigheter, så har man väl anledning att säga, att förhållandena inte alls äro så bra, som de skulle vara. Och vill man inte godtaga det resonemanget, kan man ju i alla fall säga, att om det är en så stor fara, att många inte äro vaccinerade, så ha vi ju denna fara redan nu.

Jag förstår inte herr Linders resonemang, när han vill göra gällande, att det skulle förefinnas någon sorts motsägelse i propositionen. Inträffar det inte på många områden, att man måste lätta på själva lagstiftningen men vill, att det verkliga livet skall kunna fungera, så att man når det man syftar till. Jag har givit uttryck för den meningen, att vi inte här skola vara så stränga, och det vill ju inte heller herr Linder vara, ty annars skulle han skrivit en särskild reservation, där han föreslagit, att böterna för uraktlåten vaccination skulle förvandlas till fängelsestraff. Han vill alltså inte heller taga konsekvenserna och löpa linan ut. Då måste man väl också säga sig, att systemet att driva in dessa bötesbelopp inte är den rätta vägen. Någon har sagt: kan ni inte sätta i gång med upplysningsverksamheten och ha böterna som ett hot i bakgrunden. Det vore väl att tillgripa en rätt märkvärdig arbetsmetod. Om man anser, att systemet är ohållbart och vill arbeta på att få folket med sig och förstå de medicinska synpunkterna, skall man då samtidigt med denna praktiska upplysningsverksamhet säga: om ni inte godtaga vår upplysning, så har lagen den och den påföljden för er.

Man kan naturligtvis diskutera vilken väg man skall gå, men nog har Kungl. Maj:t ansett det vara fördelaktigare, att man går den väg, som vi försökt utstaka, nämligen att inte hota med straff på det sätt, som förekommit av gammalt, utan i stället använda den formulering, som återfinnes i 1 §.

När en sådan bevekelsegrund ligger bakom det förslag, som förelagts riksdagen, måste jag säga, att jag är förvånad över att sakkunskapen, läkarna, icke alls synas kunna förstå denna inställning. I stället för att försöka hjälpa oss att få folket med oss i denna upplysningsverksamhet och operera bort de olägenheter, som kunna förefinnas, ha de valt att ställa sig i opposition. Jag tycker inte det kan finnas någon anledning för sakkunskapen att gå så långt, att man motarbetar det praktiska utformandet av de strävanden, som Kungl. Maj:t upptagit, och i stället vill, att vi skola vidbliva den nuvarande ordningen med alla dess tråkigheter.

Jag måste säga, att det inte går att bara säga som herr Linder: under Kungl. Maj:ts socialdepartement sortera länsstyrelserna. Det skulle vara en fingervisning: ge bara besked till dessa att gå tillräckligt hårt fram, så ordnar nog detta upp sig. Problemet har emellertid inte blivit upplagt på det sättet. Varningar ha framställts från många håll för att gå den vägen, och det är mig fullständigt främmande, att en domare kan föra till torgs den meningen, att man skall bibehålla en lag, som det visat sig, att man inte kan upprätthålla. Det är inte så lätt att bara åtala och döma en människa här. Vi ha, som jag uttryckte mig i andra kammaren, i stället velat gå den gamla och säkra vägen, att man skall ta all rimlig hänsyn, så att man kommer fram med folket och inte emot folket.

Jag har ingen anledning att i denna kammare inte framhålla, att det är detta, som varit grundläggande för Kungl. Maj:t vid framläggandet av denna proposition.

Förordningsförslag om skyddskoppympning m. m. (Forts.)

Herr Sten: Herr talman! Inom andra lagutskottet har man ju inte haft anledning att på det sätt som skett under de senaste dagarna betrakta denna fråga som en fråga om kultur eller okultur, utan den har i varje fall för majoriteten tett sig som en ganska vanlig, ganska enkel och ganska klar riksdagsfråga. Utgångspunkten för utskottets behandling var det förhållandet, att utskottet tidigare har haft anledning att t. o. m. i tolkningsväg söka lösa de svårigheter, som ha rått på detta område, och att riksdagen, när dessa vägar icke ha visat sig vara framkomliga, själv har begärt en utredning om en lagstiftning i den riktning som nu föreligger. Såsom material för sitt bedömande har utskottet vidare haft utredningens digra betänkande. Utredningens majoritet har kommit till det resultat, som Kungl. Maj:t lagt till grund för sin proposition. Då jag inte kan acceptera herr Linders uppfattning i själva kärnpunkten, vill jag erinra om att utskottsmajoriteten alltså har en ganska imponerande fond av omdöme och erfarenhet att stödja sig på. Utredningen har stått under ledning av en landshövding, som har varit justitieråd och regeringsråd. Den för kammaren mest kände svenske läkaren ingår vidare i denna utrednings majoritet, och lekmannarepresentanten har varit en man, om vilken en gammal högerman i andra lagutskottet i fjol sade till mig, att han förfogade över utskottets skarpaste hjärna. Nu står väl hela utskottet på en hög nivå, så jag vet inte om detta omdöme är riktigt. Jag brukar betrakta honom som den svenska riksdagens samvete.

Det har sagts, att ett beslut i enlighet med propositionen skulle komma att utläggas som en seger för de s. k. antivaccinationisterna. Jag vill då påpeka, att lekmannarepresentanten i utredningen aldrig har förtröttats i att inskräpa i andra lagutskottet, att såväl han som utredningen i dess helhet stå fullständigt oavhängiga och opåverkade av synpunkter från det hållet. Inom utskottet har i övrigt ingenting annat förekommit beträffande denna opinion än att jag för min del, som heller ingenting har med den att skaffa, rent personligen har reagerat emot de vårdslösa omdömen om andra människors ärliga meningar, som ibland ha fällt från läkarhåll och som även haft en viss genklang inom andra lagutskottet.

Följa vi frågans historia, finna vi alltså, att här förelåg ett utredningsförslag, som hade samlat majoritet. Som socialministern redan har erinrat om, ha sedan två tredjedelar av de länsstyrelser, som ha tagit ställning till saken — om jag har räknat rätt — tillstyrkt Kungl. Maj:t att framlägga propositionen.

Beträffande regeringens ställning till frågan kan det kanske anses, att den saken inte har så stor betydelse, då frågan inte är av partipolitisk karaktär. Jag tillhör kanske icke de mest regeringstroga. Jag brukar reagera inför uttryck av devot beundran för enskilda personer i vårt politiska liv. Men jag måste ju ändå säga, att närvarandeförteckningen i statsrådsprotokollet rörande detta ärende visar att enhällighet präglar regeringens ställning till frågan. och detta måste väl ändå tillmätas ett betydande avseende. Där finnas både lärda och olärda män från stora samhällsklasser och folkgrupper i olika delar av landet. Jag kan inte undgå att finna det ganska förmätet att gå emot denna ansvariga prövning från regeringens sida. Även utskottsmajoriteten, som ju blivit föremål för olika invektiv utanför dessa väggar, har en liknande stark förankring i olika folkgrupper och i olika landsdelar. Vi ha i dag på morgonen tagit del av omröstningslistorna från andra kammaren. Där finna vi att ett par av andra kammarens mest kända och mest uppskattade högermän med den största erfarenhet från socialt lagstiftningsarbete röstat för den kungliga propositionen. Den ene av dem har varit andra lagutskottets vice ordförande, vill jag minnas, under en lång följd av år, och herr Martin Skoglunds votum för

Förordningsförslag om skyddskoppypning m. m. (Forts.)

den kungliga propositionen innebär såvitt jag kan förstå, att propositionen skulle ha haft precis samma utseende, i varje fall i princip, om den blivit framlagd av en högerregerings socialminister.

Vad sedan gäller innehållet i förslaget, skall jag fatta mig mycket kort. Jag skall dock erinra om att det ingalunda bygger på något negligerande av läkarvetenskapens ord om vaccinationen, utan det bygger på detta omdöme. Det heter i 1 §: Barn »bör ympas . . . helst innan det fyllt två år. Det åligger hälsovårdsnämnder och tjänsteläkare att verka för genomförande av skyddskoppypning i största möjliga utsträckning.» Med det intresse och den energi, som Sveriges läkare i de yttersta av dessa dagar ha ådagalagt i vaccinationsfrågan, bör ju mycket kunna utträttas för att förverkliga vad som åsyftas i den paragrafen.

I den andra paragrafen stadgas skyldighet att undergå skyddskoppypning för dem, som ta fast anställning vid krigsmakten, för värnpliktiga, som börja första tjänstgöring i fredstid och för dem som inkallas till tjänstgöring för rikets försvar och säkerhet. I 3 § finns ett generellt stadgande, att vid inträffad eller hotande smittkoppepidemi må ympningsplikt påbjudas »i den omfattning, som provas erforderlig». I 5 § stadgas ympningsskyldighet för alla, både utlänningar och svenskar, som inkomma från andra länder. I 6 § talas om ympningsskyldighet för dem, som avse att vinna anställning eller utbildning vid en hel del verk och anstalter. I 7 § säges, att på skolpliktigt barn, som ej undergått verksam ympning, skall sådan verkställas av skolläkare eller annan förordnad läkare, »där ej den, som har vårdnaden om barnet, meddelat förbud däremot». Med detta sista stadgande har regeringen på grund av utredningsmajoritetens förslag åstadkommit en enkel och rejäl lösning av den gamla tvistefrågan om den s. k. samvetsklausulen. Jag skall inte ingå på övriga bestämmelser i förslaget, men om herrarna ta del av det, skola herrarna finna, att där inte saknas stränga bestämmelser för förverkligande av det syfte, som man här vill uppnå.

Läkarvetenskapen har alltså i förslaget givits allt vad den med rätta tillkommer. Vad som återstår är en rent politisk bedömningsfråga. Jag talar då inte om politik i bemärkelsen partipolitik, utan jag tänker mera på Hörups definition, att allt liv är politik och all politik är liv. Jag brukar ju mycket uppmärksamta lyssna till borgmästaren i Malmö både i andra lagutskottet och i första kammaren, men jag har inte förrän i dag märkt, att vi ha skiljaktiga meningar om själva statsskicket. Man har under de senaste dagarna inte kunnat undgå att fråga sig, hur det samhälle skulle komma att se ut, som styrdes på det sättet, att den vetenskapliga och tekniska sakkunskapen till hundra procent finge sin vilja fram på alla områden. Jag frågar med socialministern: när har Sveriges riksdag exempelvis velat ge en sådan sakkunskap ett dylikt inflytande över vårt försvarsväsendes utformning? Och hur brukar det vara, när det gäller skolfrågor? Sakkunskapen får lägga fram sin mening på ett förberedande stadium och i de pedagogiska frågorna, men riksdagen har aldrig velat lämna ifrån sig eller undandraga sig sin skyldighet att bedöma de rent skolorganisatoriska spörsmålen. Vi diskuterade senast häromdagen de viktiga frågorna rörande vårt jordbruk, men icke var det den agronomiska sakkunskapen, som därvidlag fick det sista ordet.

Det betraktelsesätt i vaccinationsfrågan, som man har på läkarhåll och tyvärr även på visst håll inom den svenska riksdagen, står i en bestämd strid emot vårt demokratiska styrelseskick både i avseende på dess teori och dess praktik. Det måste alltid finnas ett visst utrymme för den vetenskap, som vi idka i detta hus, även om den, såsom jag tror Bismarck sade, icke tillhör de exakta veten-

Förordningsförslag om skyddskoppypmpning m. m. (Forts.)
skaperna. Vår prövning av denna fråga måste ovillkorligen leda oss fram till att vårt ansvar bjuder oss att icke stjälpå den lösning, som nu står att vinna, av en gammal stridsfråga, ett gammalt irritationsmoment inom vårt folk.

Det är i tillförsikt trots allt till de djupa leden inom kammarens olika politiska partier, som jag, herr talman, ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Häri instämde herrar *Wahlberg, Löfvander, Elof Andersson, Anton Svensson, Björck* och *Gottfrid Karlsson*.

Herr **Brandt**: Herr talman! Den siste ärade talaren tycktes rent av vilja låta påskina, att det skulle vara en demokratisk plikt för oss att ge vårt stöd åt Kungl. Maj:ts förslag. Jag kommer att undandraga mig den plikten, och det är min varma förhoppning, att majoritet skall uppnås i kammaren för en demokratisk uppfattning av annat slag än den, som den senaste talaren gjorde sig till tolk för. Det fölls så många överord av honom, att jag måste beteckna hans ståndpunkt såsom utslag av en primitiv demokrati. Ingenting skulle ha glatt mig mera än om jag med gott samvete kunnat gå emot en enig läkarkår, därför att ifrågavarande herrar ibland synas mig vilja kommendera på områden, där de inte äro tillräckligt sakkunniga, men i denna fråga har läkarkåren absolut inte, som det heter, sträckt fötterna längre än skinnfällan räcker. De ha hållit sig på sitt eget område.

Föreliggande fråga har ventilerats många gånger förut i Sveriges riksdag, enligt vad jag har sett i gamla protokoll, bl. a. år 1915, då Hjalmar Branting i andra kammaren höll ett storstilat anförande därom. Egentligen alla argument kännas igen redan från den debatten. Och i dag kunna vi gott säga, att argumenten äro uttröskade, ty vi riksdagsmän ha verkligen blivit bombarderade med broschyrer, pamfletter och adresser. Nog ha vi, om vi velat studera urkunderna, ganska väl kunnat bilda oss en mening i frågan.

Det är påtagligt, att varken den sakkunskap, som representeras av läkarvetenskapen, eller, då det gäller andra frågor, annan sakkunskap har rätt att ensam göra sig gällande vid vårt ståndpunktstagande här. Men det är väl alldeles uppenbart, att i den fråga, som här föreligger, måste sakkunskapen tillerkännas ett mycket stort värde. Nu har det sagts från regeringshåll, att man har tillerkänt den ett mycket stort värde. Jag tror dock, att det för flertalet människor, som ta del av diskussionen här, kommer att synas mycket egendomligt, att man å ena sidan säger, att vartenda barn bör vaccineras och att man bör göra allt vad man kan för att i största utsträckning få barnen vaccinerade, men å andra sidan gör gällande, att det bör stå var och en fullkomligt fritt att inlägga sitt förbud emot vaccinering. Det kan inte vara konsekvent.

Här nämndes alldeles nyss en person såsom hart när den störste nu levande auktoriteten på det medicinska område, ty det var väl så herr Sten menade, då han talade om den svenska läkare, som är mest känd i den svenska riksdagen; han åsyftade därmed naturligtvis professor Israel Holmgren. Men denna svenska läkare är i så fall en fullständigt isolerad kung. Han är just den läkare, till vars medicinska omdöme man är nödsakad att ha det allra största misstroende, emedan han i en medicinsk fråga låtit sig påverkas av den primitiva demokratiens ståndpunkt. Observera vad denne man har sagt! Jag återger hans ord i debatten i läkarsällskapet 1937, där han bl. a. yttrade: Det finns ingen medicinsk skillnad mellan mig och mina läkarkamrater. Och dock går han emot alla dessa kamrater. Finns det ingen skillnad? Jo, det är just vad det gör. Ty Israel Holmgren säger, att ehuruval han liksom de andra anser,

Förordningsförslag om skyddskoppypning m. m. (Forts.)

att alla barn böra vaccineras, så anser han inte att det hotar några hygieniska faror, om vi avskaffa barnvaccineringen. Är nu den frågan en medicinsk fråga eller en allmänt politisk fråga? Det är för mig det avgörande, och det har också bestämt den ståndpunkt, som Israel Holmgren och majoriteten inom vaccinationsutredningen intagit. De äro uppenbarligen inte övertygade om hållbarheten av den uppfattning, som de just uttalat, när de förklarat, att alla barn böra vaccineras. De betrakta alltså problemet inte som en rent medicinsk fråga, och det är den djupaste anledningen till deras ståndpunktstagan-
de, det kommer man inte ifrån.

Om det har tillkommit några nya argument under de senaste årtiondena i denna gamla slitna fråga, är det sådana, som tala till förmån för barnvaccinationen — medicinska argument, det skall understrykas. Docent Curt Gyllensvärd har bl. a. påvisat — hans undersökningar grunda sig visserligen på primära undersökningar av utländska vetenskapsmän — att den relativa immunitet, som ympningen medför, i själva verket är långt mera omfattande än man tidigare trott. Han skriver i en liten broschyr, att goda skäl tala för uppfattningen, att immunitetsskyddet räcker fyrtio år, ja, sannolikt livet ut. Det är den ståndpunkt, som läkarvetenskapen nu intar. »En läkare!» infaller någon här. Nej, det är icke den ende. Även Israel Holmgren tvingas att böja sig för den uppfattningen. Och jag vill för resten fråga den kammarledamot, som nu gjorde detta inpass: är det icke ett barockt argument att komma med, att eftersom barnvaccinationen icke ger hundra procentig immunitet under hela livet, så skola vi avskaffa den, trots att vetenskapen absolut bevisat, att barnvaccinationen ger ett oerhört starkt skydd. Den minskar mortalitet och morbiditet. Israel Holmgren bestrider icke detta, men icke desto mindre säger han, att ett avskaffande av barnvaccinationen icke medför några vådor.

Nu är det alldeles klart, att om vår nådiga regering delar Israel Holmgrens syn på dessa ting, är det ganska konsekvent, att den vill ta det steg, som här föreslås, men om den inte har den uppfattningen utan verkligen allvarligt i sitt samvete menar, att man bör göra allt för att förmå föräldrar att vaccinera sina barn före tvåårsåldern, så må man verkligen fråga: är det inte rimligare att sätta in med den utlovade intensifierade upplysningsverksamheten nu genast, än att sätta in med den, sedan man faktiskt raserat det bästa stödet för denna upplysningsverksamhet?

Jag tillåter mig erinra om vad som skett i de yttersta av dessa dagar. Jag såg härom dagen i Borlänge tidning, att vid vårens vaccinationsmöten i Domnarv, som ju är ett stort samhälle, inalles fyra barn hade infunnit sig. Tro inte herrarna, att det finns ett visst samband mellan detta faktum och det faktum, att den kungl. propositionen är känd ute i landet? Man säger, att man verkligen vill försöka vinna föräldrarna för vaccinationen genom upplysning och att man önskar, att denna propaganda skall bära frukt, men redan det faktum, att propositionen har framlagts, har inneburit en propaganda mot vaccinationen. Och om tvångsvaccinationen nu upphäves, kommer det att bli den allra starkaste propaganda emot barnvaccinationen, samtidigt som regeringen påstår, att den önskar den starkaste propaganda till förmån för barnvaccinationen.

Socialministern, som antagligen lunchar för ögonblicket, riktade under sitt tal här en vänlig och manande blick på mig, som satt närmast bakom honom på första platsen i Dalabänken, och erinrade om den ställning, som förste provinsialläkaren och länsstyrelsen där uppe intagit. Jag vet inte, hur det kommer att gå vid omröstningen här, men jag undrar, om inte Dalabänken kommer att svika sin älskade hövding i detta stycke, åtminstone tror jag, att landshövdingens partivänner komma att svika honom i dag. Det är i förbi-

Förordningsförslag om skyddskoppympning m. m. (Forts.)

gående sagt rätt anmärkningsvärt, att medan den kungl. propositionen i allmänhet har rätt goda belägg för sina påståenden, anföres till stöd för den påstådda folkopinionen mot vaccinationen såvitt jag vet inte något annat än uttalanden av fem antivaccinationsföreningar och förbundet folkhälsans vänner. Det är allt. Jag bestrider inte, att det finns en folkopinion mot vaccinationen. Framför allt vi, som bo uppe i Dalarna, veta det mycket väl. Men statsrådet kunde, när han talade om den ställning, som vår förste provinsialläkare intagit, gärna ha nämnt, att han med den yttersta tvekan anslöt sig till vaccinationsutredningens majoritet, därför att han ju känner till de svårigheter, som i detta avseende möta där uppe. Han menade — jag känner hans personliga uppfattning — att man naturligtvis bör göra allt för att samtliga barn skola vaccineras, men eftersom man i Dalarna fått rättsuppfattningen så att säga undergrävd genom en oansvarig agitation, medför det vissa svårigheter att se till, att lagen efterlevs. Även landshövdingen motiverar sin ståndpunkt därmed, att det har visat sig svårt att få lagen respekterad. Jag ifrågasätter emellertid, om det förhållandet kan utgöra tillräcklig anledning att upphäva vaccinationsplikten. Om det ändå på det hela taget finnes laglydnad i vårt land, så får man väl i nödfall finna sig i att i detta något gensträviga hörn av Sverige ha vissa svårigheter att kämpa med. Dessa svårigheter, menar jag, minskas väl inte därigenom, att man stiftar en lag, som gör barnvaccinationen frivillig. Den spänning, som nu kan sägas råda, lättas visserligen, men man vinner inte det syfte man förklarat sig vilja vinna.

För övrigt är ett studium av docent Gyllenswårds lilla skrift mycket påkallat. Av någon anledning har ännu inte i debatten så mycket erinrats om den inkonsekvens i propositionen, som består däri, att man väl önskar göra barnvaccinationen frivillig men vill behålla den obligatoriska vaccinationen i tjuguaårsåldern. Doktor Gyllenswård har även i den frågan varit en föregångsman. Han har genom undersökningar visat, att vid revaccination av värnpliktiga icke mindre än 95, säger och skriver 95 procent av de revaccinerade reagera, med s. k. immunitetsreaktion. Det säger en hel del. Nu föreslås i den kungl. propositionen, att man skall vidta åtgärder, som ovillkorligen måste medföra, att detta tidiga skydd icke längre kommer att förefinnas vid den vaccination, som skall företas på män i tjuguaårsåldern. Man må inte förtänka de menlösa människorna i antivaccinationsföreningarna, att de säga, såsom det heter i ett slags manifest, som jag har här i min hand och som är utfärdat av antivaccinationsföreningar i Leksand, Bjursås och Falun, att »vi uttala vår harmfyllda protest» mot förslaget »att med våld ympa värnpliktiga», och »vi hoppas, att utskottets och riksdagens ledamöter skola vågra medverka till att dylik brutalitet lagfästes. Ett sådant förfarande mot de värnpliktiga skulle bli en grov kränkning av deras människovärde.» Det är kanske överord, men det ligger dock någon reson i detta. Man är så ömsint, när det gäller de mödrars samvete, som inte våga utlämna de små oskyldiga barnen till vaccination, att man vill avskaffa barnvaccinationstvånget, men man är beredd att rent av öva våld mot vuxna människor.

Jag frågar mig, på vad sätt vederbörande inom krigsmakten skola genomdriva kravet på ympning av de värnpliktiga. Låt oss tänka oss, att det kommer en beväring från Järna socken i Dalarna, som allt ifrån barnsben har hört, att vaccination innebär livsfara och att den är en djup kränkning av människovärdet. Han vill inte låta vaccinera sig, och man kommer att föra honom inför Pontius Pilatus på regementet. Han vägrar ändå att undergå vaccination. Skall man slå honom i järn och öva våld emot honom? Jag kan inte finna annat än att den kungl. propositionen tvingar därtill. Jag tycker det är alltför inkonsekvent att säga, att ehuru barnvaccinationen bör förekom-

Förordningsförslag om skyddskoppympning m. m. (Forts.)

ma allmänt, skola vi avstå från den med hänsyn till folkopinionen, men vi kräva samtidigt, att man i nödfall skall använda våld mot vuxna för att få dem vaccinerade.

Man kan i själva verket i samhället aldrig helt undvara våld och makt. Jag skulle vilja draga en parallell mellan vaccinationsplikten, som ännu gudskelov existerar, och den s. k. skolplikten. Jag tycker parallellen är ganska god.

Här i landet finnas än i dag, fastän vi hoppas, att de äro rätt sällsynta, människor, som anse, att skolundervisningen egentligen är alldeles överflödigt och att det i varje fall bör vara föräldrarnas ensak att avgöra, om barnen skola gå i skola eller icke. Och det har funnits tider, då man betraktade det som ett samvetstväng för föräldrarna att nödgas skicka barnen till skola, där de fingo lära sig läsa, skriva och räkna. Det var ett intrång i deras medborgerliga frihet. Denna skolplikt kan, som det heter, teoretiskt utkrävas med makt. Men hur gör man i vanliga fall, om ett barn skolkar från skolan? Det har till och med hänt, att det blivit fullständig skolstrejk, om det kommit en fnurra på tråden mellan lärarna och barnens föräldrar, och när tilläventyrs motviljan mot den utsträckta skolplikten i fortsättningsskolan skapat en stark opinion emot den. Det finns landsändar, där opinionen mot fortsättningsskolan varit lika stark som opinionen mot barnvaccinationen nu är på sina håll. Jag vet inte, att någon här har ifrågasatt, att man fördenskuU borde upphäva skolplikten. Man skulle på ett sätt kunna kalla den obligatoriska skolundervisningen för samhällets tvångsvaccination emot en samhällsfarlig okunnighet. Ett samhälle som vårt, just ett demokratiskt samhälle, herr Sten, där den primitiva demokratien inte bör få fira orgier vare sig i riksdagen eller annorstädes, måste se till, att alla barn få en nödtorftig skolundervisning, och det måste i nödfall även ställa makt bakom sitt ord.

Men jag återkommer till frågan om hur det i vanliga fall går till, när det blivit strejk vid en skola. Maktmedlen behöva ju i regel inte tillgripas. Skolstyrelsen kommer tillstädes, och kanske även folkskolinspektören kommer dit för att mäkla fred. Man försöker överhuvud taget tala reson med vederbörande. Man säger inte i första hand, att om ni inte lyda, kommer länsman eller fjärdingsman på er, utan man försöker förklara, att det är en bra lag, att det är nödvändigt med kunskap och att vi allesamman måste foga oss i bestämmelserna. Och skulle det inträffa, att man inte på det sättet kan bringa striden ur världen, får man gå de långa och besvärliga vägar, som lagen medger. Det har med rätta klagats mycket över att man inte alltid kunnat nå ett resultat. Den som läser skolmål finner, att man ibland kan ha anledning att känna sig bekymrad, därför att respekten för lagen inte alltid är så stor, som den borde vara. Denna företeelse är alltså inte något speciellt utmärkande för lagen om vaccinationen. Den möter man också, när det gäller skolförhållandena.

Om man nu verkligen vill nå det mål, som även regeringen påstår sig vilja nå, nämligen en så allmän barnvaccination som möjligt, är det väl ändå rimligt att begära, att den upplysningsverksamhet, som regeringen också utlovat, bygges på grundval av en lag, som starkt inskräpper skyldigheten, och detta just av folkpsykologiska skäl, vilka man här sökt åberopa till förmån för propositionens ståndpunkt. Jag vågar påstå, att av gemene man, av enkelt folk i Dalarna och på andra håll, måste det faktum, att riksdagen eventuellt upphäver den hittills gällande tvångsvaccinationen, tolkas som om personer med makt och insikter, regering och andra, menade, att vaccinationen i grund och botten inte är så betydelsefull, som de kanske tidigare trott. Vi komma inte ifrån, att det blir den nödvändiga följden av ett upphävande av vaccinations-tväng. Och sedan komma svårigheterna att bli ännu större än de nu äro. Mi-

Förordningsförslag om skyddskoppypympning m. m. (Forts.)

noriteten inom vaccinationsutredningen, bestående av två läkare, säger också, att om barnvaccinationen göres frivillig, kommer den utlovade upplysningsverksamheten att få kämpa med mycket stora svårigheter. Jag såg i går i en tidning från Dalarna — en tidning som jag i övrigt sätter mycket stort värde på, men som har speciella antivaccinationstraditioner, om jag så får säga, att vårda — att den förmanade dalariksdagsmännen att äntligen gå med på det moderata och beskedliga förslag, som framlagts av Kungl. Maj:t. Vad ligger bakom ett sådant uttalande? När man känner den ståndpunkt denna tidning intager och den agitation den drivit i årtionden i denna fråga — den bär inte den minsta skulden till svårigheterna att få lagen respekterad där uppe — förstår man, att meningen naturligtvis är den, att om det blir full frihet, så att alla föräldrar ha rätt att förbjuda vaccination av sina barn, så skall det nog ordnas så, att den utlovade upplysningsverksamheten från statens sida till förmån för barnvaccinationen neutraliseras i högsta grad genom att man sätter in med en ännu kraftigare motagitation. Man kan också lägga märke till vilka argument vederbörande tillåta sig att komma med. Det är bland annat det gamla argumentet — det har inte framförts här i riksdagen — att under perioden 1924—36 i Sverige inträffade 54 fall av ensefalit efter vaccination, och av dessa dogo tio personer. Under samma tid inträffade 11 fall av smittkoppor, av vilka ett fall med dödlig utgång. Kan man tänka sig barockare argument? Det är ju saker, som äro alldeles disparata och inte ha någonting med varandra att göra. Men för enkelt folk räcka sådana argument.

Alltnog, har regeringen samma uppfattning som dessa personer i antivaccinationsföreningarna, är det alldeles konsekvent av den att framlägga ett lagförslag sådant som det föreliggande. Men har man den andra uppfattningen, nämligen att om möjligt alla barn böra vaccineras, måste man ställa sig avvisande mot propositionens förslag, eftersom ett bifall till propositionen ovillkorligen innebär — och det inser nog också regeringen — att barnvaccinationens ställning kommer att försvagas.

Till slut ett ord om samvetsklausulen. Ehuru man har den åskådningen, att man inte bör borttaga ett lindrigt hot om maktutövning — jag går naturligtvis i likhet med herr Linder fördenskull inte med på att böter i dessa fall skola kunna förvandlas till fängelse — kan man samtidigt finna det befogat att, när sinnena äro upprörda, fara fram så vårligt som möjligt, men utan att därför direkt så att säga riva upp gärdet och rasera alla barriärer. Här har visst redan omnämnts ett förslag, framlagt, vill jag minnas, av stadsläkaren i Malmö, som innebar, att en far eller mor, som inte vill låta vaccinera sitt barn, skulle få göra anmälan därom till medicinalstyrelsen, varefter medicinalstyrelsen skulle utfärda tillstånd om befrielse mot en lösen av t. ex. en tia. Man menar, att tian i någon mån skulle verka i återhållande riktning. Jag tror inte, att detta är en god framkomstväg. Men antag, att den likväl visade sig framkomlig, vore det så orimligt att reflektera på den?

Däremot är det ett annat tillvägagångssätt, som synes mig väl förenligt med den principiella uppfattningen. Om nämligen föräldrar inför tjänsteläkarens eller hälsovårdsnämndens uppmaningar likväl inte vilja låta vaccinera sina barn, så har det föreslagits att dessa föräldrar må få hänvända sig — gärna på det allmännas bekostnad, observera det — till vilken läkare de själva önska, som de ha personligt förtroende för. Är inte detta en tänkbar utväg? När alltså dessa föräldrar fritt från agitation för eller emot få tala med den läkare, som de tro på, förefaller det mycket sannolikt att deras så kallade samvetsbetänkligheter komma att hävas.

Men skulle det någon gång inträffa, att föräldrarna ändå inte ta reson, vore det då så orimligt att låta dessa fall passera? Ha de en sådan ångest-

Förordningsförslag om skyddskoppypympning m. m. (Forts.)

känsla inför vaccinationen, att de inte ta reson av vad vettigt folk säger, då må man inte belägga dem med hårda straff, ty det är i sådana fall fråga om en sjukdom, en ångestneuros. Enligt min mening må de befrias, trots att, det vill jag inskräpa, dessa våra hänsyn till en dylik stackars mors känslor och samvete på samma gång innebära en hänsynslöshet mot hennes barn.

Curt Gyllenswärd, jag har fått hans namn på läpparna flera gånger i dag, anför ett argument, som härvidlag synes mig alldeles träffande. Om ett barn lider av barnförlamning, säger han, så låta vi inte förste bäste kvacksalvare ta hand om det eller överlåta åt föräldrarna att själva vårda det, även om föräldrarna ha den vidskepliga tron — han tänker uppenbarligen på ett fall, som verkligen inträffat — att barnet kan botas genom vatten, som rinner från norr. Barnet har en obestridlig rätt, säger han, att få det skydd, som samhället kan ge.

Vi ha således att mot varandra väga barnets rätt och föräldrarnas så kallade samvetsnöd. Om man då litar på den medicinska sakkunskapens ord att vaccinationen är önskvärd, så bör väl barnets rätt få väga minst lika tungt som de andra synpunkterna.

Jag ber, herr talman, att få yrka avslag på den kungl propositionen.

Herr talmannen tillkännagav, att anslag utfärdats till sammanträdets fortsättande kl. 7.30 e. m.

Herr **Sundberg**: Herr talman! Det skulle enligt min mening ligga något verkligt beklämmande däri, om riksdagen i denna fråga nu skulle gå att fatta beslut, som står i direkt strid med den mening, som omfattas av praktiskt taget hela vår svenska läkarkår.

Det skulle vara beklämmande först och främst för sakens egen skull, för den fara som man skulle utsätta vårt folk för, om en smittkoppepidemi utbröte. Det bisarra i situationen är, att ehuru man erkänner och vet, att den yngre generationen är mest utsatt för smittofara, så vill man kallsinnigt beröva just detta unga släkte det skydd och det värn, som en obligatorisk barnvaccinering ensam kan skänka. Nu är det visserligen så, att man inom anti-vaccinatörskretsar inte vill se, inte vill erkänna, att en fara kan hota på detta område. Den allmänna hygienens förbättring i vårt land liksom i världens länder överhuvud taget, särskilt då i dem, som geografiskt sett ligga oss nära, utgör en borgen för — så tröstar man sig, så söver man sig — att några katastrofala överraskningar inte skola kunna drabba oss i fråga om smittkoppor. Men man glömmer eller i vart fall underskattar den fara, som består däri, att jämsides med denna glädjande utveckling på hygienens område löper en annan utveckling, även den i sig själv glädjande, som emellertid skapar en ökad risk för smittospridning, nämligen kommunikationernas rekordartat hastiga utveckling i vår tid, en utveckling, som numera gör det möjligt för personer från världens olika hörn att komma i kontakt med varandra inom loppet av endast några dagar mot förut månader. Man glömmer också den världsmedborgerliga plikt, som bjuder alla nationer att söka i mån av förmåga vidtaga alla de preventiva åtgärder, som överhuvud taget äro möjliga för att förhindra epidemier, som kunna sträcka sina verkningar även utöver det egna landets gränser.

Att som skäl för en uppmjukning och försvagning av våra nuvarande lagbestämmelser på detta område anföras, att vissa länder nyligen börjat införa vaccinering och att smittofaran därigenom för oss blivit mindre, är en argumentering, som den svenska nationen borde stå främmande för. Sverige bör i framtiden som hittills föregå med gott exempel på detta område.

Förordningsförslag om skyddskoppympning m. m. (Forts.)

Men ett beslut enligt utskottsmajoritetens förslag skulle vara beklämmande även ur en annan synpunkt. Här på Helgeandsholmen finns förvisso mycken sakkunskap, mycken erfarenhet, mycken ansvarskänsla representerad — ehuru relativt nyvorden riksdagsman anser jag mig kunna konstatera detta. Men kammarens ledamöter ha sig säkerligen bekant, att man på sina håll ute i landet driver en annan uppfattning. Om riksdagen nu i denna fackfråga — ty vaccinationen är en medicinsk fackfråga, man må resonera hur man vill — går att fatta ett beslut i strid med en enhällig sakkunskap, är jag rädd för att man därigenom ger ökad näring åt ringaktningen för det parlamentariska livet i vårt land. Någoting sådant böra väl inte riksdagens egna ledamöter lämna sin medverkan till.

Det skulle också enligt min mening genom ett bifall till utskottet vara ett dåligt sätt att från riksdagens sida stödja vår läkarkår i dess kamp mot kvacksalveriet och mot den ge till känna den tacksamhet, som jag dock är övertygad om att vi alla riksdagsmän eller i vart fall de flesta av oss innerst inne hysa mot våra läkare för det skickliga och ansvarsfulla sätt, varpå de oavslätligt fullfölja sin gärning ute i landet till fromma för vårt folk.

Herr talman! Med hänsyn först och främst till själva den sak, det här gäller, men också med hänsyn till riksdagens prestige utåt, vågar jag uttala den förhoppningen, att kammaren, när den nu går att fatta sitt beslut i denna viktiga fråga, måtte följa de goda traditionerna i sin historia, traditioner, som bjuda att inte böja sig för en mer eller mindre oupplyst folkopinion utan följa den väg, som anvisas av den ansvariga, upplysta sakkunskapen.

Jag ber att i enlighet härmed, herr talman, få yrka avslag på utskottets förslag.

Herr Lindhagen: Herr talman! Jag skall be att till den siste talaren få göra den erinran, att detta inte är en sådan enkel fråga, som han föreställer sig. Man skall vädja till riksdagens kända storvulenhet i handläggningen av frågorna, menade han. Men var finner man den i parlamenten i världen? Det är just storvulenheten som ej får rum, och det är därför världen står sig ganska slätt även inom demokratien. Och ändå vågar den siste talaren vädja till vår kända storvulenhet.

Den här opinionsyttringen om att det är ett livsintresse för vårt folk, att vaccination blir genomförd i så stor utsträckning som möjligt kan man verkligen likna vid en storm i ett vattenglas. De sjukdomar, som äro egentliga farsoter här i landet, äro *scharlakansfeber, difteri och influensa*. Tänk, så många som dö i influensaepidemierna, som komma igen nästan varje vår. Dessa aktuella sjukdomar finns det inte några skyddsmedel mot, och det är heller ingen, som försöker uppfinna några.

Men när det någon enstaka gång händelsevis inträffar att en ångbåt kommer in till en svensk hamn med en koppatient bland besättningen, så väcker det uppseende. På senare tiden har det hänt två gånger i Sverige, en gång i Malmö och en gång i Stockholm, och utan någon som helst spridning av sjukdomen.

Då rusade en massa personer till och läto vaccinera sig, förnämiteter och allra mest generaldirektörer och statsråd och andra sådana framstående personer. Vad inträffade? Jo, att några av de där människorna, åtminstone i Malmö, dogo till följd av vaccineringen. Det var hela resultatet och det må gärna vara hänt! Inte kunde det falla mig in att vidskepligt låta vaccinera mig endast därför att det inträffat två sådana fall, därför lever jag ännu.

För övrigt är det ju ostridigt, att det här är fråga om ett gift, som skall insmygas i kroppen, ett snuskigt gift till och med. Och med alla möjliga medel

Förordningsförslag om skyddskoppympning m. m. (Forts.)

skall det då göras obligatoriskt, att sådant där skall ympas in på de unga, nya, späda barnkropparna. Föräldrar och målsmän förstå, att detta är en fara, en legitimerad läkaredogn, som vissa lärt sig vid medicinska högskolorna. Det är inte bara en medicinsk förnämitetsfråga utan även en *föräldrafråga*. Föräldrarna äro rädda om sina barn.

I propositionen står det ju också omnämnt, att England, Holland och de tyska delarna av Schweiz inte alls ha något vaccinationstvång, och det går för sig. England och Holland äro för övrigt just sådana länder, som enligt den siste talarens föreställning borde vara vida räddare för kopporna än Sverige. De ha ju en mängd kommunikationer med tropikerna, där de ha kolonier, men ändå äro de inte översvämmade av några koppepidemier — allra minst av de här smittkopporna och den här vaccinationen.

I den här frågan slåss vi ju om vad som egentligen är vetenskap eller inte. Och om vi nu skola tala om vetenskapen, så har det ju sagts för över 2,500 år sedan, att »de som äga den sanna insikten höra ej till de högt lärda, och de som äro högt lärda sakna den sanna insikten». Och Kristus har sagt, att detta som ligger på djupet av människonaturen, det är dolt för de visa och kloka och uppenbarat för de fåkunniga.

Jag har egen erfarenhet av läkarvetenskapen, ty jag har två barn, som voro av födseln de grannaste och friskaste barn man kan tänka sig. Men efter vaccinationen fick min dotter bölder över hela huvudet med svåra varbildningar och min son fick tuberkler i muskulaturen i ryggen nära lungorna. Av dessa följer fingo de lida många år framåt, till dess slutligen naturen övervann de svenska läkarnas påfund i lagarna.

Även läkarnas oriktiga diagnoser i andra fall ha hotat min familj till livet. Min första hustru dog, därför att hon behandlades enligt en oriktig diagnos — hon behandlades för nevralgi i ett ben, fastän hon hade kräfta i benet. Massage och kallvattenskur emot kräfta! Och så dog hon. Min dotter, som var ett härligt barn, fick plötsligt en mycket svår sjukdom, och läkaren, en överläkare vid ett sjukhus, sade: »Ingen vet vad det är, det kan vara barnförlamning och det kan vara vad som helst», och så ordinerade han varmvattenbad och lavemang. Men i själva verket hade hon blindtarmsinflammation, och där äro just sådana bad och lavemang döden. Hon räddades såsom genom ett underverk, sade man på sjukhuset, av sin starka konstitution. En annan gång låg hon för döden först i följd av en tarmsjukdom, vid unga år kanske en av följderna av vaccinationen och sedan genom skarv vid vaccinationen.

Och min andra hustru, som varit sjuksköterska, behandlade en gång på order en patient för blindtarmsinflammation. Vad inträffade? Jo, en vacker natt födde patienten ett ofullgånget barn, och det var sjukdomen!

Läkarna ha en oerhörd *legitimerad* auktoritet, men jag anhaller, att de inte skola få styra oss enväldigt, såsom fallet nu är med de psykiatriska läkarna. Här kommer en psykiatriker och säger: »Han är tokig», och går man till näste, så säger denne: »Han är klok.» Jag har ett färskt exempel på detta. En kvinna blev anmäld för att hon var vansinnig och nog inte kunde sköta sin tjänst. Den stackars människan, som var mycket framstående, gick omkring och fick fyra psykiatriker, som förklarade henne klok, och fyra, som sade, att hon var vansinnig. Petrén räddade henne äntligen från denna gränslösa humbug, och nu sitter hon befriad från all denna sakkunskap som välbeställd lärarinna igen ute i en skola. Den platsen skaffades henne genom eklelesiastikdepartementet, därför att då hade vi en statssekreterare där, som nu tyvärr har blivit landshövding i Västernorrland, men som förstod att det var en förskräcklig humbug med psykiatrien. Men detta psykiatriska enväldsstyre få vi behålla, så länge Schlyter är ordförande i första lagutskottet och Westman är

Förordningsförslag om skyddskoppympning m. m. (Forts.)
justitieminister, ty de slå vakt om hela den här röran. Den är ju »vetenskaplig» gubevars.

Emellertid, i statens offentliga utredningar 1932, band 37, sid. 66, stå alla de sjukdomar uppräknade, som komma av vaccinationen. Olika slags sjukdomar till följd av den uppräknas såsom konstaterade, och i somliga fall ha de medfört döden. Och flera kunna med tiden upptäckas. Hjärnhinneinflammation är den senaste upptäckten.

Inför sådana fakta böra vi förstå, att föräldrar, som vilja behålla sina barn i livet, hysa betänkligheter mot att utsätta barnen för någon av de många riskerna av vaccineringen, som de själva upplevat och även konstaterats av läkarvetenskapen.

Därför har det med synnerligt fog blivit en folklig rörelse från föräldraskapen mot vaccineringen. Man kräver dess avskaffande eller åtminstone en föräldrarnas självbestämmanderätt att bedöma om de skola låta sin barn kastas ut i denna fara. Det var någon här i debatten som föreslog, att den rätten skall överlåtas till *en* läkare, vilken offentligt anvisas av lagen, gubevars. Om man får anvisning på en läkare genom medicinalstyrelsen eller någon sådan myndighet, så är han naturligtvis genast den enda möjliga och den kompetentaste i hela landet. Emot ett sådant förtryck av dumma lagar har rest sig en föräldrarnas folkrörelse.

Denna ofantliga petition från svenska läkare ådagalägger »divisionsansvarets» obetänksamheter. Få eller ingen av dessa petitionerande läkare har studerat vaccinationens följder. Dessa läkare ha *praktiserat* i allt annat, men beträffande det här spörsmålet ha de bara fått lära sig vid högskolorna, att vaccinationen är en dogm inom *svenska* medicinen till skillnad från den engelska och holländska. Detta är således en *tillrusning av okunnigheten i kubik*. En skyddsvakt kring uppkomsten av alla de följsjukdomar, som konstaterats i statens förenämnda utredning av 1932.

Nu ha ju framträtt även många betänksamma och ansvarskännande läkare, men de betyda ingenting mot *kolartron* på den förenämnda majoriteten. Här kan man med Goethe utropa: »ingenting är avskyvärdare än majoriteten».

Då jag år 1934 höll ett motsvarande tal inför första kammaren i de här frågorna, kunde jag återropa att *karolinska institutet* den gången tvekade om vaccinationen borde bibehållas. Man hade nämligen då såsom en ny upptäckt kunnat konstatera, att även hjärninflammation hör till de många sjukdomar, som kunna föranledas av vaccineringen. Orsaken till att man till sist tog bort vaccinationen i Holland var just denna upptäckt.

Jag skall således, herr talman, be att få yrka bifall till regeringens och utskottets förslag och avslag på herr Linders gränslösa byråkrati.

Herr Norman: Herr talman! Jag skulle tro, att herr Lindhagen är ganska ensam i denna kammare om den inställning till läkarkåren, som han nyss givit uttryck åt.

Läkaropinionen har visserligen spelat en betydande roll i denna fråga. Den har kommit till uttryck i en petition, som tillställts riksdagens ledamöter. Sveriges läkarförbund har därjämte velat tillställa Sveriges riksdag denna petition med en särskild skrivelse. Riksdagens arbetsformer ha inte medgivit detta, men jag anser, att den respekt vi äro skyldiga läkarkåren motiverar, att jag här läser upp läkarförbundets skrivelse. Den lyder så: »I Kungl. Maj:ts proposition till årets riksdag med förslag till förordning om skyddskoppympning m. m. anföres bland annat följande.

Av redogörelsen för vad i förevarande ärende förekommit framgår, att den medicinska sakkunskapen är långt ifrån enig i sitt ståndpunktstagande till

Förordningsförslag om skyddskoppympning m. m. (Forts.)

frågan, huruvida tvångsvaccination av barn skall anses erforderlig eller ej. Det vill dock förefalla, som om man inom denna sakkunskap i alltfjämt växande utsträckning vore benägen att besvara denna fråga nekande.

Den mening, som departementschefen i det återgivna uttalandet låtit komma till uttryck, står i bestämd motsats till den erfarenhet, centralstyrelsen för Sveriges Läkarförbund kunnat förskaffa sig om den medicinska sakkunskapens nuvarande uppfattning i berörda fråga. Denna erfarenhet har tvärtom sagt centralstyrelsen, att Sveriges läkare äro mera eniga än någonsin därom, att ett beslut om upphävande av den obligatoriska barnvaccinationen skulle vara i hög grad olyckligt och kunna medföra de allvarigaste följder för vårt folk. Med anledning härav har centralstyrelsen till *samtliga* svenska läkare låtit utsända ett förslag till enträgen vädjan till Sveriges riksdag att icke fatta beslut om upphävande av den obligatoriska vaccinationen av barn. Icke mindre än 2,901 svenska läkare hava härefter genom att underteckna och återställa det utsända förslaget till skrivelse förklarat sig vilja biträda denna vädjan.

16 läkare hava förklarat sig icke vilja deltaga i opinionsyttringen. Av dessa hava fem läkare i ämbetsmannaställning tidigare å tjänstens vägnar avgivit yttrande i ärendet och därför ansett sig icke böra framträda i detta sammanhang, ehuru de personligen dela den uppfattning, som i skrivelsen kommer till uttryck, tre läkare förklarat sig icke beredda taga bestämd egen ståndpunkt till frågan, tre läkare ansett sig icke kunna reservationslöst instämma i skrivelsens formulering samt fem läkare icke lämnat närmare motivering för varför de icke velat underteckna skrivelsen.

Slutligen hava 5 läkare anmält sig vara av annan uppfattning än den, för vilken skrivelsen velat utgöra ett uttryck.

Det stora antalet svar med biträdande av förslaget till vädjan, som ingått, torde utan tvekan kunna betraktas som ett bevis för att Sveriges läkarkår är sällsynt enig i den uppfattningen, att ett upphävande av den obligatoriska vaccinationen av barn skulle såväl minska den militära försvarsberedskapen som framför allt utsätta civilbefolkningen för ökad risk för en av de svåraste farsoterna samt kunna medföra de allvarigaste följder för vårt folk, ävensom i känslan av sin plikt att till Sveriges riksdag framföra en enträgen vädjan om att icke fatta ett beslut av denna innebörd.

Sveriges Läkarförbund får härmed överlämna de 2,901 läkarnas vädjan i tryck, ävensom svaren från de fem läkare, som icke lämnat närmare motivering för varför de icke velat underteckna skrivelsen, samt från de ävenledes fem läkare, som anmält sig äga en avvikande mening, i original.

Stockholm den 30 maj 1939.

För Sveriges Läkarförbund.

Ernst Sahlgren.

J. P. Edwardson.»

Jag har på detta sätt velat foga hela skrivelsen till riksdagens protokoll, eftersom det varit enda möjligheten att mera officiellt delge riksdagen, vad läkarförbundet i detta fall har syftat till med sin opinionsyttring.

Nu uttryckte särskilt herr Linder sin bestämda vilja att utan någon som helst reservation följa läkaropinionen i den här frågan. Med det stora utredningsmaterial som föreligger synes det mig emellertid som om även lekmanen skulle ha möjligheter att bedöma spörsmålet.

Beträffande läkarkårens inställning observerar man att vädjan om instämmande i opinionsyttringen har skickats ut till samtliga landets 3,379 läkare. 2,901 läkare ha instämt i opinionsyttringen. Av de återstående ha 16 läkare

Förordningsförslag om skyddskoppypmpning m. m. (Forts.)
förklarat, att de inte vilja delta. Fem av dem ha samma mening som majoriteten velat ge uttryck åt, men fem andra läkare ha i skrivelser, som läkarförbundet bifogat, direkt uttalat en annan uppfattning beträffande den obligatoriska barnvaccinationens behövlighet än den stora majoriteten inom läkarkåren. Sedan återstår det åtminstone omkring 400 läkare, som inte ha besvarat den gjorda hemställan, och vilkas ståndpunkt man således kan vara tveksam om.

Nu förefaller det mig som om uttalandena av de läkare, som anmält avvikande mening, väga åtskilligt tyngre än en del av de namn, som återfinnas på opinionslistan. Man måste nämligen förutsätta, att de förra mera grundligt än vad som ofta är fallet när det gäller en samfällid opinionsyttring ha genomtänkt hela spörsmålet. Om man bortser från de verkliga experterna, vilkas omdöme man givetvis måste ha den största respekt för, exempelvis de experter, som haft företräde inom utskottet och där framfört sin mening, så förefaller det mig inte ogrundat att i denna opinionsyttring från läkarkåren i allmänhet mera se ett uttalande om önskvärdheten av att bibehålla allmän spädbarnsvaccination än ett direkt omdöme om nödvändigheten av att bibehålla den obligatoriska barnvaccineringen. I det fallet skulle jag tro, att även den vederhäftiga folkopinionen är tämligen enig. Åtminstone har ingenting annat kommit till uttryck i de föreliggande handlingarna. Sakkunnigmajoritetens ställning är ju klar i det fallet, propositionens och utskottets motivering likaså. Allesammans äro vi eniga om önskvärdheten av att barnvaccinationen är så allmän som möjligt.

I fråga om nödvändigheten av den obligatoriska barnvaccinationen förefaller det mig som sagt möjligt även för lekmanen att bilda sig en självständig uppfattning på grundval av föreliggande fakta. Jag tillåter mig framhålla några uppgifter ur sakkunnigutredningarna, som kunna ha betydelse som rådgivande moment, även om de inte alldeles bestämt anvisa, vilken ståndpunkt man skall inta.

I utredningen konstateras, att spädbarnsvaccinationen har minskats oavbrutet sedan den obligatoriska spädbarnsvaccinationen borttogs genom beslutet år 1916. Av 175,000 barn under två års ålder vaccinerades 1934 sålunda endast 9,000 och under perioden 1925—1934 voro $\frac{3}{4}$ av småbarnen ovaccinerade.

Under perioden 1901—1916, då vaccinationen skulle verkställas före slutet av tvåårsåldern, inträffade här i landet 175 fall av smittkoppor. År 1917 hade vi en rätt så omfattande smittkoppspepidemi till följd av krigsfångetransporterna genom landet. Antalet fall var detta år 226. Men bortse vi från detta år och ta perioden 1918—1934, då åldern för vaccinationsplikt framflyttats till det sjätte året, så inträffade endast 32 fall mot 175 fall på ungefär lika lång tid då det var påbjudet, att spädbarnen skulle vaccineras. Under perioden 1923—1934 inträffade 11 fall av smittkoppor, vilka huvudsakligen härröra från Malmöepidemien 1932. Bland dessa var det två barn under tre år som drabbades, medan alla de övriga fallen gällde vuxna personer. Ungefär $\frac{2}{3}$ av samtliga barn i Malmö voro vid denna tid ovaccinerade.

Herr Sundberg påstod här, att det visat sig att just de unga åldersgrupperna äro mest utsatta för denna smittorisk. Vaccinationsutredningens resultat visar motsatsen. Beträffande de svenska smittkoppspepidemier, som uppträtt under perioden 1900—1933, har det visat sig att de angripna först och främst utgöras av män i arbetsför ålder, som i allmänhet inte bara varit primovaccinerade som barn utan också revaccinerade, när de exacererat beväring. Kvinnorna ha angripits i betydligt mindre utsträckning, trots att de i allmänhet inte revaccinerats, och barnen ha drabbats minst av smittkopporerna.

Förordningsförslag om skyddskoppympning m. m. (Forts.)

Detta sammanhänger naturligtvis därmed, att de arbetsföra männen äro mest utsatta för smittoriskerna.

Det framgår också av några uppgifter i sakkunnigbetänkandet, att det inte är så alldeles säkert, att den immunitet, som man vill skapa genom skyddskoppympningen, är någon garanti för att epidemier skola kunna förhindras. Jag skall tillåta mig att redogöra för ett par fall. Det ena gäller smittkopps-epidemien i Basel år 1921. Där fick man en ganska intressant redogörelse för hur det ställer sig med smittovägarna och smittans spridning till vaccinerade och ovaccinerade. Det började med att en man blev smittkoppsjuk. Han var vaccinerad. I andra ledet sjuknade tre vaccinerade och en ovaccinerad. I tredje ledet sjuknade fyra vaccinerade och en ovaccinerad. I det fjärde ledet sjuknade inga vaccinerade och tre ovaccinerade, i det femte ledet två vaccinerade och en ovaccinerad, i det sjätte ledet två vaccinerade och ingen ovaccinerad, i det sjunde ledet en vaccinerad och en ovaccinerad, i det åttonde ledet ingen vaccinerad och två ovaccinerade, i nästa led två vaccinerade och fyra ovaccinerade, i det nästa två vaccinerade och fem ovaccinerade, i det nästa tre vaccinerade och tre ovaccinerade och i det nästa en vaccinerad och en ovaccinerad. Detta tyder ju närmast på — om man kan dra någon slutsats av ett så litet statistiskt material — att vaccinationen i barnaåldern inte på något sätt hindrar att man kan bli angripen av smittkoppor. Men det visar också någonting annat, som är ganska betydelsefullt. Av de rätt många sjuka, som förut varit vaccinerade, drabbades endast en av en tämligen svår sjukdom — den fick t. o. m. dödlig utgång. Ett medelsvårt fall inträffade också, men alla de andra voro lätta fall. Man drar således närmast den slutsatsen, att om man blir smittkoppsjuk, då man vaccinerats i barndomen, föreligger det stora möjligheter för att man skall gå igenom sjukdomen utan alltför svåra besvärigheter. Av de ovaccinerade dogo sex stycken, och alla de ovaccinerade fallen anmärktes som svårartade. Detta tyder ju på att det är fördelaktigt, att vaccination har skett i barndomen.

Vi ha emellertid ett fall, som ligger närmare oss. Det är smittkopps-epidemien i Uleåborgs län i Finland 1936. Där blevo 39 stycken sjuka. Fem av dem voro inte vaccinerade som barn, alla de andra voro vaccinerade som barn. Åtta av de insjuknade dogo, därav tre av de ovaccinerade och fem av de vaccinerade. De undersökningar, som här blivit gjorda, visa enligt min uppfattning, att man icke har något bestämt garanterat skydd mot att drabbas av smittkoppor, om man är vaccinerad, men de visa som jag sade också att sjukdomen troligtvis blir lindrigare hos vaccinerade.

Det har här förut konstaterats, att spädbarnsvaccinationen här i landet oavbrutet har minskats, sedan det blev ändrade bestämmelser 1916, och överhuvud taget har vaccinationsfrekvensen minskats rätt avsevärt. Jag har här några uppgifter, som äro lämnade från arméförvaltningens sjukvårdsstyrelse, som visa förhållandet mellan efterverkningarna av vaccinationen beträffande dels förut vaccinerade och dels icke förut vaccinerade värnpliktiga. Jag skall här inte komma in på den synpunkten, men det uppges i det sammanhanget, att bland värnpliktiga från norra Skåne vaccinationsfrekvensen håller sig mellan 60 och 70 procent. I södra Skåne är det ännu bättre, där äro mellan 80 och 100 procent av de värnpliktiga vaccinerade. I västra Skåne är det 50—70 procent, i Ängermanland 30—40, i Dalarna högst 30 procent och likaså i Jämtland. Vaccinationsfrekvensen är alltså mycket ojämn i olika delar av landet, eller med andra ord: de nuvarande tvångsbestämmelserna ha icke kunnat upprätthållas, och det är väl närmast detta, som vi ha att resonera om, när det gäller att taga ståndpunkt till spörsmålet.

Förhållandena synas ha visat, att det finns möjlighet att bekämpa en smitt-

Förordningsförslag om skyddskoppypmpning m. m. (Forts.)

koppsepidemi även om vaccinationsprocenten är ganska låg, och det förefaller mig, att när det nu föreslås ett upphävande av den obligatoriska ympningsplikten, har sakkunnigmajoriteten, regeringen och utskottets majoritet visat den allra största tilltro till läkarnes kunskaper och deras möjlighet att tillgodose de åtgärder som behöva vidtagas för ett förhindrande av att ett smittkoppsfall skall utbreda sig till någon fruktsvärd epidemi.

Det nuvarande förhållandet, då vi ha en lag om tvångsympning, som i stora delar av landet icke efterlevs, är ohållbart, och det förefaller mig som om den enda möjligheten att komma ifrån det, utom regeringens förslag, skulle vara att stadga särskilda tvångsbestämmelser. Det är denna inställning till spørgsmålet, som för mig varit avgörande, när jag haft att taga ståndpunkt till frågan. Jag har önskat att regeringens förslag skulle vara något annorlunda utformat. Nu heter det ju i 1 §, att barnen böra ympas innan de uppnått två års ålder, men det ankommer på myndigheterna att taga initiativ för att denna föreskrift skall efterlevas i så stor utsträckning som möjligt. Det är tydligt efter de utredningar som föreligga, att vaccination i den späda barnaåldern medför de minsta besvärligheterna, att om man skulle sjukna i smittkoppor, är det troligt att det blir lindrigare sjukdom, om man förut är vaccinerad, och att om man behöver revaccinera sig, får man mindre besvärligheter än om primovaccination skall ske vid vuxen ålder. Det är enligt min uppfattning synnerligen önskvärt att under sådana förhållanden sträva efter att vaccination blir så allmän som möjligt i de späda barnaåren. Jag har i en reservation uttalat, att det borde ankomma på målsmännen att taga initiativ, om det inte skall bli någon ympning i den åldern. Enligt Kungl. Maj:t och lagförslaget sådant det föreligger skall visserligen vederbörande få en påstötning, men som herr Linder mycket riktigt anmärkt också ett meddelande, att han inte är skyldig att rätta sig efter den. Jag tror det skulle ha stimulerat spädbarnsvaccinationen, om man hade haft ett stadgande om en allmän regel, att vaccination skall ske i dessa späda barnaår, men med rätt till uppskov efter skriftlig framställning från den som har vårdnaden om barnet. Då skulle hälsovårdsmyndigheterna och läkaren kunna komma till tals med vederbörande, och om deras betänkligheter vore mycket allvarliga, vore det inte fråga om annat än att uppskov skulle beviljas. Hela lagförslaget är ju lagt på denna frivillighetsprincip, som givetvis också skulle tillämpas, men jag tror att man skulle kunna på det sättet komma fram till en mera utsträckt vaccination i den späda barnaåldern än som kommer att bli resultatet, om det föreliggande lagförslaget blir bifallet och skall tillämpas.

De invändningar, jag haft att göra i det fallet, ha dock inte för mig varit så avgörande, att jag kunnat ansluta mig till de ledamöter inom utskottet, som yrkat avslag på propositionen. Som jag nyss antydde beror mitt ställningstagande till detta spørgsmål framför allt på de nu rådande förhållandena och att man inte kan komma fram till en mera utbredd barnvaccination genom att stadga att den skall vara obligatorisk utan att därtill stadga strängare påföljder. Man skulle då komma tillbaka till det läge som vi ha haft ända in till de sista åren, då det efter vad som här upplysts förfarits litet mildare vid bedömningen, när det framställts begäran att slippa ifrån detta tvång från människor, för vilka detta i varje fall är en hjärteangelägenhet.

Jag tror det skulle vara av ett visst värde, att ledamöterna här i kammarken finge taga del av ett fall, som finnes redogjort för i utredningsbetänkandet, beträffande en sådan vaccinationsvägrares lidandeshistoria. Jag tror att ett begrundande av det fallet skall ställa oss på den ståndpunkten, att skärpta tvångsåtgärder kunna vi rimligen inte vidtaga. Det var en person här i Stockholm, som hade fem barn. De voro födda 1910, 1912, 1916, 1917 och 1919.

Förordningsförslag om skyddskoppympning m. m. (Forts.)

Han hade tydligen en ärlig och djupt rotad övertygelse om att vaccination var hälsovådlig. Hur han kommit till den uppfattningen, framhålles inte här. I många fall kan det ju bero på erfarenheter som man gjort direkt eller indirekt, i många fall har det väl berott på att man dragit felaktiga slutsatser av ett tidsförhållande och trott att det gällde ett orsaksförhållande. I varje fall måste man erkänna, att det hos många människor här i landet förefinnes en sådan inställning till detta spörsmål, att det är en verklig hjärteangelägenhet för dem att få slippa.

1913 var denne mans äldsta barn två och ett halvt år. Då dömdes han att utgiva försuttet vite 2 kronor 50 öre, och det betalades. Under åren 1913—1916 förelades han ytterligare viten, som utdömdes, och 1918 ålade honom Stockholms hälsovårdsnämnd att vid vite av 20 kronor inom en månad efter delfående av beslutet låta vaccinera de två äldsta. Överståthållarämbetet utdömde genom beslut i februari 1919 detta vite och förelade honom att vid vite av 40 kronor inom viss tid därefter ingiva bevis om att ympning skett. Han besvärade sig och anhöll att Kungl. Maj:t måtte med upphävande av överståthållarämbetets beslut av nåd befria honom från skyldigheten att låta verkställa ympning av de två barnen och återopade därvid vissa intyg. Ansökningen var avstyrt av överståthållarämbetet och medicinalstyrelsen, och Kungl. Maj:t fann icke skäl att göra någon ändring i beslutet utan förklarade att ansökningen icke kunde föranleda till någon åtgärd. Så utdömdes det ålagda vitet av överståthållarämbetet, och det betalades också av fadern. Så förelades han upprepade viten. Han försökte undgå tvånget genom att kyrkskriva barnen på annan ort och underlät flera gånger att hörsamma stämningar till polisdomstolen. Så dömdes han till viten, i maj 1920 på 80 kronor, i juli 125 kronor, i november 150 kronor, och intill 1920 års slut hade denne man erlagt böter för underlåten vaccination med över 500 kronor och för utevaro från polisdomstolen i vaccinationsmål med 260 kronor.

I november 1920 ådömdes han att vid 500 kronors vite senast inom viss tidpunkt styrka att de två barnen voro vaccinerade eller att hinder därför mött. Detta vite utdömdes i februari 1921 och avtjänades med 53 dagars fängelse. Så förelades han ett nytt vite på 600 kronor. Det blev utdömt och nådeansökan avslogs. Ett nytt vite på 800 kronor förelades och utdömdes, varefter överståthållarämbetet i februari 1923 förordnade, att de utdömda vitena, tillsammans 1,400 kronor, skulle förvandlas till fängelse 60 dagar. Så fortsatte denne mans lidandeshistoria. Vi hade ju vid 1923 års riksdag en motion som åsyftade just detta fall, vari det begärdes införande av en verklig samvetsklausul. Den avslogs av riksdagen, och denne man började samma år avtjäna förvandlingsstraffet, men på initiativ av andra lagutskottets dåvarande ordförande och tio ledamöter av utskottet, som handlagt motionen, blev han av Kungl. Maj:t förskonad från vidare fängelse. Sedan ådömdes han ytterligare vite, först på 1,000 kronor, vilket Kungl. Maj:t 1924 av nåd befriade honom från att erlagga, o. s. v. Jag skall inte fortsätta med den där lidandeshistorien. Den slutade inte förrän 1929. Men det är tydligt, att om vi skola försöka här i landet tillämpa en obligatorisk barnvaccinering, så kommer en hel del personer att komma i samma situation som den man som jag här har talat om och kanske i ännu värre, ty skall effekten av en lagstiftning på detta område kunna upprätthållas, så torde det vara nödvändigt med strängare påföljder än som nu äro stadgade. Då måste man fråga sig, om det är så alldeles nödvändigt ur folkhälsans synpunkt att stadga bestämmelser, som så allvarligt ingripa i den enskildes förhållanden och gent emot hans övertygelse.

Enligt sakkunnigmajoriteten och enligt bestämmelserna i propositionen bedömer man detta spörsmål så, att det här finns mycket stora utsikter att oav-

Förordningsförslag om skyddskoppypmpning m. m. (Forts.)

sett om barnen äro obligatoriskt vaccinerade eller inte kunna med nutida hjälpmedel hastigt begränsa och bekämpa en börjande smittkoppsepidemi. De föreskrifter, som i detta avseende äro stadgade i lagen, ha här förut refererats av herr Sten, och jag för min del hyser den tilltro till den svenska läkarekåren, att den skall kunna bemästra de problem som här möjligen kunna komma att uppstå, om barnvaccinationen minskas genom bestämmelser, som göra den icke obligatorisk. Jag är icke så övertygad om att man skall kunna bibehålla den nuvarande vaccinationsfrekvensen med hjälp av ett omfattande upplysningsarbete, åtminstone inte till en början, men jag är övertygad om att det skall finnas möjligheter att trots detta kunna i framtiden bekämpa smittkoppssfaran lika effektivt som man hittills har lyckats göra.

Under sådana förhållanden, herr talman, kommer jag att rösta för utskottets förslag.

Herr Linnér: Herr talman! När man läser Kungl. Maj:ts proposition, har man rätt svårt att förstå den ståndpunkt som herr socialministern slutligen har kommit fram till. När jag hörde hans anförande i dag, blev det för mig något klarare vad som hade varit motivet. Det är antagligen två motiv. Det ena är, att herr statsrådet har underkänt läkarekårens ståndpunktstagande, det andra är att herr statsrådet för att använda hans eget uttryck har rättat sig efter menige mans uppfattning och vid detta sista ställningstagande icke har gjort något försök att komma till rätta med de svårigheter, som givetvis uppstålla sig, om man skall komma fram till en praktisk lagstiftning om obligatorisk barnvaccinering.

Jag skall då först be att få behandla den första av herr statsrådets ståndpunkter, den nämligen att man inte behöver så mycket fästa sig vid vad läkarna här ha sagt. Jag konstaterar då, att herr statsrådet givetvis icke kunnat bestrida siffrorna. Herr statsrådet förbisåg visserligen att ibland Karolinska institutets minoritet på sex professorer, som vid ett tidigare tillfälle yttrat sig emot den obligatoriska barnvaccinationen, ha två intagit en ändrad ståndpunkt numera, nämligen professorerna Gunnar Holmgren och Erik Ahlström, vilka skrivit under petitionen till riksdagen. Det är ju klart, att de därvid ha tagit hänsyn till vad som i denna petition står. De ha icke »i dessa oroliga tider» velat utsätta civilbefolkningen för en ökad risk för en av de svåraste farsoterna. Det är ju mycket förklarligt, att de under omständigheternas tryck ha gjort denna förändring i sitt ståndpunktstagande.

Kvar står i alla fall, att en fullständigt överväldigande majoritet av läkarekårens vetenskapliga krafter och praktiskt erfarna krafter säga: vi få inte för närvarande taga bort den obligatoriska barnvaccinationen. Emellertid delar jag helt herr statsrådets uppfattning därutinnan, att det åligger riksdagen att pröva de sakskalet som ligga bakom varje sådant sakkunnigt yttrande, i den mån sakskalet äro tillgängliga för ett vanligt lekmannaomdöme. Då dessa sakskalet icke hittills ha behandlats i debatten, skall jag be att i allra största korthet få repetera dem.

Det är då att märka, att forskningen beträffande smittkopporna bedrivits med stor intensitet icke minst i Sverige på de senare åren, och man har därvid kommit fram till en del nya resultat. Bland annat innefatta dessa resultat det, att immuniteten på grund av vaccination varar längre än vad man förut har antagit. I tidigare yttranden ifrån läkare finner man att immunitetstiden beräknats understundom så kort som ända ned till 5, 6, 10 år o. s. v. Numera har man på grund av erfarenheten gått mycket längre i sina iakttagelser. Man anser sig därför ha konstaterat, att immuniteten kan räcka flera tiotal av år och att möjligen den för vissa individer räcker livet ut.

Förordningsförslag om skyddskoppympning m. m. (Forts.)

Man har också konstaterat en ganska betydelsefull omständighet, nämligen att de nyfödda barnen ha nytta av moderns immunitet. De ha således på grund av moderns vaccination en medfödd immunitet. De barnläkare, som yttrat sig i denna fråga, lägga tydligen en mycket stor vikt vid denna omständighet, därför att de anse, att smittkopporna fordom under de tider, då folk i allmänhet voro oskyddade, blevo våldsamma farsoter även ibland barnen.

Man har vidare ansett sig kunna konstatera, att den risk som i själva verket ledde till att 1932 års förslag icke togs upp till avgörande, risken för encefaliterna, inflammation i nervsystemet, som man i vissa fall i Holland trodde ha föranletts av en föregående vaccination, är ofantligt mycket mindre än man hade antagit. Ett siffermässigt uttryck för risken vare sig i ena eller andra fallet tror jag inte att man ännu kan ge, ty lyckligtvis är det så att encefalitsjukdomen uppträder med i absoluta tal mycket fåtaliga fall, och därför kan man inte grunda någon statistisk slutsats på dem. Man anser sig emellertid med säkerhet kunna säga, att risken på grund av en föregående vaccination är väsentligt mindre än vad man antog efter epidemien i slutet på 1920-talet i Holland. Vidare anser man sig numera kunna konstatera att risken för encephalitis är mindre för spädbarn än för vuxna personer. Detta är ju en mycket viktig omständighet, när frågan gäller barnvaccination. Även om risken numerärt sett är ringa, måste ju var och en dock ta hänsyn till att den finns, och man bör då uppmärksamma att risken är mindre vid en vaccination i spädbarnsåldern än låt oss säga i värnpliktsåldern.

Vidare anses det, att massvaccinationerna äro förenade med mycket stora olägenheter. Man har ju en erfarenhet därav, visserligen inte så färsk men dock från de senare åren, nämligen Malmöepidemien 1932. Då vaccinerades på mycket kort tid icke mindre än 122,350 personer. Den begynnande epidemien framkallade panik i staden, och alla människor, oberoende av om de förut varit vaccinationsmotståndare eller icke, strömmade till läkarnas mottagningar och fordrade att bli vaccinerade. Läkarna vaccinerade dem så fort som vaccin kunde levereras, men det uppstod olägenheter. Vissa besvärliga sjukdomsfall inträffade, som möjligen berodde på att vaccinen var — för att använda ett populärt uttryck — för stark. Dessa olägenheter äro refererade i en redogörelse av medicinalstyrelsens nuvarande chef. Denna erfarenhet torde ha lett till, att läkarna äro eniga om att såvitt möjligt undvika massvaccinationer, som man anser äro ofantligt mycket sämre än barnvaccination.

Slutligen finns det en omständighet, som herr statsrådet att döma av hans uttalanden har fäst en viss vikt vid, nämligen den allmänna hygieniska standarden i Sverige. Dennas betydelse såsom skydd beror ju i första rummet på själva smittkoppornas överföringssätt. Det kanske tidigare har rått en viss föreställning, att smittkopporna endast skulle smitta bland människor, som leva under mycket trångbodda, mycket orenliga och överhuvud taget mycket ohygieniska förhållanden. Detta är alls icke fallet, enligt den uppfattning man numera har. Annars skulle man ju kunna säga, att den förbättring i fråga om bostadsstandard och allmän hygienisk standard, som vårt folk dess bättre undergått, skulle vara ett tillräckligt skyddsmedel. Det är tyvärr icke så. Det förhåller sig säkerligen på det sättet, att smittkoppornas överföring hänger samman med att smittämnet är så oerhört flyttbart, att det följer med luftpartiklarna och även i de mest skyddade rum kan överföras från en person till en annan. Det finns just från Malmöepidemien ett mycket typiskt exempel på detta. Det kom in ett barn till polikliniken. Diagnosen var inte ställd, men ställdes efter åtskilliga undersökningar till smittkoppor, och barnet infördes till en isoleringsavdelning. Vad inträffade nu? Jo, flera av de personer som hade vistats på sjukhuset samtidigt med detta barn blevo

Förordningsförslag om skyddskoppypmpning m. m. (Forts.)

smittade. En av dessa var en sjuksköterska, som icke hade varit i samma rum som barnet, men gått igenom den korridor, genom vilken barnet fördes från poliklinikens undersökningsavdelning till isoleringsrummet. Det måste således ha gått till på det sättet att smittämnet existerat i luften, denna sjuksköterska var speciellt mottaglig, hon inandades något av smittämnet, blev smittad och fick akuta smittkoppor. Det behöver väl icke sägas att det helt enkelt är en illusion eller med andra ord en felaktig upplysning, då man gör gällande att den allmänna hygien är ett tillräckligt skydd mot smittkoppor.

Om jag nu skulle göra en resumé, så skulle den bli, att om man ser saken såsom en fråga om befolkningens skyddande mot en utomordentligt allvarlig farsot, finner man att bakom propositionen står så gott som ingen sakkunskap. Alla undersökningar som på senare tiden ha gjorts angående riskerna och angående överföringsvägarna, peka i rakt motsatt riktning. Däremot vet man att barnvaccinationen är ett mycket gott medel, vars effektivitet emellertid givetvis är beroende på i vilken omfattning den i verkligheten tillämpas.

Statsrådets andra ståndpunkt innebär följande. Man kan inte med tvång genomföra en verklig hundra procentig barnvaccination; låt oss då i stället avlyssna folkmeningen och försöka med något som folkmeningen tycker är trevligare, nämligen den s. k. upplysningens väg, med andra ord: den som inte blir upplyst, han slipper. Hur kommer detta att ställa sig? Herr Linder använde ett mycket träffande uttryck vid sin kritik av denna ståndpunkt, när han betecknade den som en logisk orimlighet. Det blir i själva verket omöjligt för den stackare som skall försöka upplysa, när han på en gång skall säga att detta är något oerhört viktigt, och samtidigt att det inte är så viktigt att man behöver bry sig om det. Det är meningslöst att försöka tillämpa sådana oförnuftiga upplysningsmetoder.

Jag skulle vilja anföra några siffror för att visa hur det ställer sig dels i länder där man har obligatorisk vaccination, dels i länder där man tagit bort den obligatoriska vaccinationen. Det gäller kantonerna i Schweiz. Där är det i stort sett på det sättet, att de tysktalande kantonerna icke ha haft tvångsvaccination, och de fransktalande, i stort sett de katolska, ha haft sådan. Schweiz har ju liksom vi i viss utsträckning allmän värnplikt, och det finnes en bestämmelse att de värnpliktiga skulle vaccineras när de rycka in till rekrytutbildning. Det har då varit lätt att konstatera vilka som blivit primovaccinerade, d. v. s. varit ovaccinerade förut, och vilka som varit vaccinerade förut. I ett officiellt utlåtande som förelåg i höstas, men tydligen icke kommit till herr statsrådets kännedom, eftersom det icke omnämnts i propositionen, förekommer en del siffror som jag här skall anföra. Generalfältläkaren i Schweiz har för att vara försiktig uteslutande rört sig med truppförband, där rena iakttagelser av ena eller andra slaget kunnat göras, sålunda truppförband där klientelet icke är blandat. I truppförband som äro rekryterade från kantonen, där obligatorisk barnvaccinering förekommer, äro 2 å 3 % ovaccinerade. I truppförband från kantonen, som sakna obligatorisk barnvaccinering, uppgår de ovaccinerade värnpliktigas antal till 80 %, icke i alla fall visserligen, men bortåt 80 %. Jag vet inte om vi ha anledning att hoppas, att om den obligatoriska vaccineringen borttages, en upplysningsverksamhet efter herr socialministerns metoder skulle ge bättre resultat än vad man nått i Schweiz. Man får snarare räkna med att barnvaccinationen så småningom kommer att försvinna helt och hållet, och att vaccination av de värnpliktiga måste kvarstå med alla de olägenheter ur allmän hälsovårdssynpunkt och ur försvarssynpunkt som därmed äro förenade.

Jag ber nu att få övergå till herr statsrådets kritik av det nuvarande systemet för genomförande av tvångsvaccinationen och den slutsats han dragit därav,

Förordningsförslag om skyddskoppypning m. m. (Forts.)

nämligen att den obligatoriska vaccineringsen måste tagas bort. Är denna slutsats verkligen nödvändig? Man kommer där in på något, som riksdagen egentligen inte behöver ta ståndpunkt till vid detta tillfälle, om riksdagen helt enkelt avslår den kungl. propositionen och i följd därav förutsätter en ny utredning. Jag skulle emellertid anse att jag illa uppfyllde min plikt, om jag icke lämnade några antydningar om hur jag tänker mig att man kan gå till väga. Det är ju klart att jag inte avser att ge några anvisningar för det slutliga ståndpunktstagandet eller överhuvud taget ge uttryck för något annat än en personlig uppfattning. Min egen ståndpunkt har jag ganska mycket grundat på den danska lagstiftningen och erfarenheterna från Danmark. Det är märkvärdigt, att i Danmark, där man har obligatorisk barnvaccinering, förelåg en proposition från danska regeringen om lättande av detta tvång, men propositionen väckte opposition i den danska riksdagen därför att man fruktade att den skulle medföra försämringar i folkhälsan. I stället gick man en annan väg. Man behöll den obligatoriska barnvaccinationen men lade tillämpningen i huvudsak på hälsovårdsmyndigheterna. Man har i denna lagstiftning gått till väga så som man ofta gör i Danmark. Man har tagit saken litet mera patriarkaliskt. Man säger i lagen, att läkaren skall själv skaffa sig alla upplysningar, både om barnets hälsotillstånd och familjens hälsotillstånd, och huruvida det hos föräldrarna finns någon skräck för vaccination som tilläventyrs kan ha psykiatriskt underlag. Allt detta skall läkaren ta kännedom om, och när han gjort det skall han själv, ifall han anser tillräckliga skäl föreligga, befria från vaccination, i början i den formen att han uppskjuter vaccinationen, och sedan eventuellt helt och hållet. Högsta instans är det s. k. Sundhedsstyret, motsvarande vår medicinalstyrelse. Även där förefaller man på ett lyckligt sätt ha handlagt dessa ärenden, så att i Danmark föreligger ingenting av denna hos oss förekommande stridsställning från vissa — som herr Brandt uppenbart klarlade — ganska vilseledda grupper av människor mot vad sakkunskapen anser vara en nödvändig hälsoåtgärd. Jag tror för min del att vad vi, med ledning av de erfarenheter rörande svårigheterna som vi ha, och med ledning av den danska lagstiftningen, kunde tänka på att genomföra, vore att lägga kontrollen icke hos skolmyndigheterna, icke hos polisen, utan hos hälsovårdsorganet, i första hand hälsovårdsnämnden. Men saken är så ömtålig att det är av yttersta vikt att denna får stöd av läkarna. Detta blir så mycket lättare i samma mån som vår läkarorganisation och vår hälsovårdsorganisation utbyggs på så sätt som statsmakterna för närvarande äro i färd med att göra. Får man, som vi hoppas, inte bara strödda här och var i landet utan överallt s. k. barnvårds- och mödracentraler, blir det ju en naturlig uppgift för dessa att på ett förståndigt och faderligt sätt upplysa människorna om betydelsen av barnvaccination och om riskerna att underlåta sådan, och jag tror verkligen att en upplysningsverksamhet i denna form med lagens stöd — icke utan lagens stöd som herr statsrådet vill — skulle ha alla utsikter att lyckas. Där den emellertid inte lyckas står man inför de kritiska fallen. Jag tror att dessa kritiska fall komma att bli färre, men några kommer det alltid att bli. Då skulle jag önska att man följde det danska systemet. Man skulle i första hand undersöka om motståndet hade något sakligt underlag. Det är självfallet att man skulle ta kännedom om barnens och familjens — föräldrars och syskons — hälsotillstånd och verkligen gå till botten med frågan, huruvida det kan finnas skäl att uppskjuta eller undvika vaccinationen. I sista hand måste man emellertid bestämma sig. Gäller det en människa som man icke kan komma till rätta med genom ett vitesföreläggande, alltså en människa av den typ som herr Norman nyss redogjorde för, tror jag att man i enlighet med principen för vitesföreläggande icke skall använda vite längre än det har utsikt att fylla sin upp-

Förordningsförslag om skyddskoppvymning m. m. (Forts.)
gift, och till äventyrs kan man låta prövningen av denna fråga vila hos den högsta hälsovårdsmyndigheten.

Vad jag nu har sagt är endast antydningar för att visa att reservanterna ingalunda, som herr statsrådet tycks tro, endast intaga en negativ ståndpunkt, endast säga att vi ogilla herr statsrådets förslag på visserligen mycket goda grunder. Vi intaga icke den ståndpunkten att allt är bra som det är med den nuvarande lagen, utan vi anse också att man bör undersöka en mera positiv linje, med ledning av de erfarenheter som läkarna ha haft under de senare åren och erfarenheter från andra länder, där den obligatoriska barnvaccineringen icke har framkallat svårigheter som äro jämförliga med våra.

Och därmed, herr talman, har jag i korthet angivit varför jag icke kan ansluta mig till herr statsrådets proposition. Detta är ju en fråga som i eminent grad går tvärs över partilinjerna. Den har icke någonting med partiståndpunkt att göra. Jag hoppas också att alla kunna så mycket frigöra sig från andra synpunkter att de kunna vara eniga om, att den heller icke har med prestigen att skaffa, varken för den ena eller andra läkaren eller det ena eller andra statsrådet. Den har endast betydelse såsom en för det svenska folkets hälsovård mycket viktig fråga.

Herr talman, jag ber att få yrka avslag på utskottets utlåtande.

I detta anförande instämde friherre *Beck-Friis* samt herrar *Herlitz* och *Sederholm*.

Herr *Lindström*: Herr talman! Det är med allra största tillfredsställelse som man konstaterar, att alla, som ha uppträtt i denna debatt och som stå bakom de olika meningarna i andra lagutskottets utlåtande, äro eniga om en sak, nämligen att barnvaccinationen är det verksammaste medlet mot den farliga och epidemiskt uppträdande sjukdom som kallas smittkoppor. Åtminstone ha icke under dagens debatt skönjts några delade uppfattningar på den punkten. Den princip som vi härvidlag alla följa är fastslagen i första paragrafen i det lagförslag som här föreligger till bedömande, där det säges ifrån att alla barn böra skyddsympas, helst före tvåårsåldern. Det är i fråga om denna principens tillämpning som vi ha råkat i delo. Kungl. Maj:t och andra lagutskottets majoritet förorda, att detta skall överlämnas åt frivilligheten, under det att de som representera vad jag vill kalla den andra sidan, fortfarande hålla på den obligatoriska barnvaccinationen. För frivilligheten — eller jag kanske skulle säga den s. k. frivilligheten — anföras olika skäl. Alla skäl som finnas ha icke kommit till synes i denna debatt. Men om man kunde summera det svenska folkets opinion i denna fråga — jag menar den del av det svenska folket som är motståndare till den obligatoriska barnvaccinationen — skulle man säkerligen finna en vidunderlig blandning av motiv. Motivblandningen har märkts även i denna debatt. Herr statsrådet och chefen för socialdepartementet har, som det nyss påpekats, rört sig på olika linjer. Han har sagt, att man icke behöver tillmäta den s. k. läkarauktoriteten någon avgörande betydelse, men han har desslikes sagt, och mest betonat den synpunkten, att obligatorisk barnvaccination är något som icke kan upprätthållas, därför att det folkliga rättsmedvetandet eller vad man vill kalla det strider däremot. Ute i landet finns det också andra motiv. En del säga att det icke finns någon risk för att smittkoppepidemier skola utbryta i vårt land. Vi ha allmänt hygieniska åtgärder som utgöra en betryggande garanti däremot. Andra säga att vaccination är någonting utomordentligt farligt för hälsan, framför allt för barnens hälsa, och äro därför motståndare till en obligatorisk barnvaccinering.

Förordningsförslag om skyddskoppvampning m. m. (Forts.)

Det är med mycket stort intresse och samtidigt ganska stor förvåning som jag har lagt märke till, att man i dessa diskussioner, icke blott här utan även i medkammaren, har såsom argument skjutit fram den omständigheten att så många människor i vårt land, trots den lagstiftning som gäller, vågra att vaccinera sina barn, och man tillmäter den opinion som uppenbarar sig i detta en mycket stor betydelse. Herr talman, jag kan av egen erfarenhet vittna om hur denna opinion har kommit till. Om någon av kammarens ledamöter inte visste det förut, torde min dialekt vittna om att jag är född i Dalarna, alltså ett landskap, där motståndet mot den obligatoriska barnvaccineringen har varit och är mycket stort. Landskapet har utgjort en central för den opinion som bildats i vårt land, och som nu återopas som ett av de förnämsta argumenten mot en obligatorisk barnvaccinering. När jag var en mycket ung man fanns det i vår trakt ingen opinion mot den obligatoriska barnvaccineringen. Man kånkade snällt upp mig och andra ungar till sockenstugan, och vi blevo vaccinerade, så vitt jag vet utan större risker. Det ansågs vara en naturlig sak. Men så sattes det in en agitation, som blev ganska intensiv, och som jag som en ung man personligen upplevde. Det bodde i den stad, som låg närmast min födelsesocken, en ganska betydande man, som för övrigt under vissa år var medlem av denna kammare. Han utgav en tidning, som spelade en mycket stor roll för opinionsbildningen, och han var dessutom protégé för ett blad, som hette Vaccinationsgranskaren och som hade en ganska stor spridning. Dessutom spriddes det antivaccinatoriska — jag vet inte om det är det rätta ordet, men jag säger det i alla fall — flygblad i trakten, och ganska snart uppkom en stark opinion mot vaccinationen. Vaccinationen gjordes till källan och roten för alla sjukdomar. Så fort en unge fick en krämpa var det alltid någon framme och förklarade, att det berodde på att ungen blivit vaccinerad. Det spred sig med mycket stor snabbhet över bygden, och ganska snart hade vi opinionen klar, och den bröt ned respekten för det som tidigare varit mycket respekterat, nämligen att barnen skulle vaccineras.

Som ett exempel på hur agitationen gick och på vilka grunder opinionsbildningen uppstod skall jag be att få anföra ett citat av en man, som då spelade en stor roll i denna agitation och vars skrifter även jag på den tiden läste — jag kan till min ringa berömmelse säga, att de inte utövade något som helst inflytande på mig. Mannen var en pastor Liljekvist, som ansågs vara en av de förnämligaste krafterna på den sidan som kämpade mot vaccinationen. Jag läste redan före världskrigets utbrott, alltså någon gång på sommaren 1914, en skrift av denne man, en skrift som redan tidigare citerats i riksdagens protokoll av dåvarande civilministern Oscar von Sydow under en debatt i andra kammaren för ganska länge sedan. Pastor Liljekvist argumenterade mot vaccinationen på följande sätt — jag ber om ursäkt om språket kanske verkar en smula överraskande, men det är pastor Liljekvists språk och inte mitt. Han skriver: »Då vaccinationen är den förnämsta källan till onani, hysteri, könsperversitet, hämorroider, som ofta nödvändiggöra operation, vilket ofta har med sig kräfta och blindtarmsinflammation, som ofta måste opereras, vidare den förnämsta källan till skrofler, som ofta övergå till tuberkler, vidare den förnämsta källan till kronisk magkatarr, kutryggighet, benröta, är det naturligt, att läkarna hålla styvt på vaccinationen, ty utan den skulle halva antalet av våra läkare icke kunna existera.»

Ja, ett sådant uttalande verkar ju ganska förbluffande, för att inte använda något annat ord. Men jag försäkrar, och jag återopar ännu en gång min personliga erfarenhet, att sådana uttalanden och sådana åsikter och meningar i mycket hög grad ligga bakom den opinion, som nu respekteras och som man

Förordningsförslag om skyddskoppypmpning m. m. (Forts.)

manar fram för att animera oss att rösta för andra lagutskottets förslag i den fråga, som nu behandlas.

Det är klart, att inte alla, som underlåto att vaccinera sina barn och som fortfarande underlåta att göra det, äro direkt påverkade av den propaganda, som avsatt sådana praktfulla blommor som den jag nyss uppvisade för kammaren. Det är också på det sättet att en hel del människor i de trakter, som äro särskilt påverkade av denna propaganda, ha kommit därhän, utan att ha en bestämd åsikt om vaccinationens nytta eller skada, att man av ren bekvämlighet kan underlåta att vaccinera sina barn. Jag känner från mina hemtrakter ganska många fall, då inte uppfattningar och inte samvetsbetänkligheter, utan — som sagt — ren bekvämlighet har manat människorna att inte vaccinera sina barn, allra helst som detta varit förenat med allt mindre och mindre risker. Om inte kammarens ärade ledamöter tro mig på mitt ord, att här har varit ett oerhört slött vanetänkande, som har livligt understötts — jag vågar säga detta, herr talman — av en stor slentrian från myndigheternas sida, så ber jag er, mina herrar, att läsa vad som står i den avdelning av vaccinationsutredningens betänkande, som heter Vaccinationsutredningens rundfrågor hos hälsovårdsnämnder, tjänsteläkare och länsstyrelser. Det står en doft av jag höll på att säga lättsinne över dessa sidor. Man har inte brytt sig om att använda den makt man har haft, man har låtit det gå till slentrian, man har följt med den s. k. folkmeningen, och på den grunden har respekten för den lagstiftning, som finns på detta område, så småningom urholkats. Jag har för min del inte någon aktning för en opinon, som på detta sätt framträder.

Jag talade nyss om en riksdagsdebatt i andra kammaren för en del år sedan. Där formulerades de uppfattningar i denna fråga, som jag för min del alltid anslutit mig till, av en man, vars namn av alla är djupt vördat, den dåvarande socialdemokratiska partichefen Hjalmar Branting. Jag ber, herr talman, att få citera några rader ur hans anförande. Branting yttrade bl. a.: »Nog måste man väl ändå vara ense om, att här föreligger i de utredningar, som äro framlagda, fullkomligt överväldigande bevis för det gagn, som en allmänt genomförd vaccination medför för folkhälsan gent emot smittkoppsfaran och de fruktansvärda härjningar, som denna farsot anstiftar. Nog måste man säga, att sakkunskapen är praktiskt taget enig på denna punkt, att verkligen vaccinationen gör ett folk föga mottagligt för smittkoppsfaran. Mot detta har man försökt sätta hänsyn till icke vad vi, som man låtit förstå, mera upplysta säga, utan vad folk utanför dessa murar har i sin föreställning emot vaccinationen. Man har sålunda velat emot sakkunskapens alldeles tydliga anvisning mobilisera vad jag skulle vilja kalla Saxonkulturens allmänna tolkning.»

Hjalmar Branting yttrade också något längre fram i sitt anförande: »För min del står jag på den ståndpunkt, som fått sitt uttryck i en artikel i Hygienisk revy, där det heter, att 'det barn, vars föräldrar varit för obildade eller för inskränkta för att genom vaccination låta skydda det mot kopporna, skulle kunna med skäl anklaga samhället, att det icke gjort det delaktigt av det skydd de sakkunnige påyrkat'.»

Jag tror att dessa citat räcka, och jag tror att de ha fullt gällande kraft ännu i dag. Det har sagts av så många talare i denna kammare, att man har att välja mellan vad en erkänd medicinsk vetenskap står fast vid och vad som ifrån ganska dunkla källor har vället fram i den allmänna opinionen. För mig är valet lätt — det har aldrig varit något val. Jag har alltid klart stått på den sida där jag i dag står, men självfallet är det för mig en stor tillfredsställelse att jag till förmån för min ståndpunkt kan åberopa den svenske politiker, för vilken jag har lärt mig att hysa en djupare vördnad än för någon annan.

Jag skall till dessa erfarenheter be att få foga ytterligare en, en erfarenhet

Förordningsförslag om skyddskoppympning m. m. (Forts.)

som jag har ifrån min nära tvååriga bosättning i ett annat land, nämligen Storbritannien. Jag råkade vara i London under den tid år 1930, då det utbröt en ganska elektartad smittkoppsepidemi. Denna epidemi drabbade tusentals människor och däribland många barn. Jag skall efter docent Curt Gyllenswärd, som säkerligen är en av de mest initierade på dessa områden inom den svenska läkarvetenskapen, anföra några siffror, som jag väl såg på den tiden men som jag nu har fått färskare genom de upplysningar han är i stånd att ge. Han anför bl. a. från den officiella statistik, som står till förfogande, att under denna smittkoppsepidemi inträffade 3,518 fall av smittkoppor enbart bland barn. Av dessa voro 3,509 icke vaccinerade — det finns, som kammaren väl vet, ingen obligatorisk vaccinering i England. Av de återstående 9 voro fyra sådana fall, där man inte kunde konstatera om ympning utförts eller icke. Jag tror att detta klart och tydligt ådagalägger den enorma risk, som finns för sjukdomens utbredning, ifall man inte sörjer för att människorna vid en tidig ålder bli vaccinerade och sålunda skyddade mot vad som av oss alla ändå måste betraktas som en mycket stor risk för folkhälsan.

Även vårt eget land kan ju inte anses vara alldeles riskfritt. Sedan världskrigets utbrott 1914 ha vi haft elva fall, då smittan införts i vårt land; sista gången var det, som här redan tidigare påpekats, år 1932. Så sent som år 1936 hade vi en epidemi i Österbotten nära inpå våra gränser. Jag vill påpeka att under innevarande år, 1939, har det förekommit smittkoppsfall i Italien och formliga smittkoppsepidemier i Spanien och Portugal. Vi behöva sålunda inte bara fästa våra ögon på fjärran belägna och relativt okultiverade länder, när vi tala om en risk härutinnan, utan vi se att i detta nådens år 1939 uppträda smittkoppor epidemiskt även i Europa.

Jag tror att det av denna anledning skulle ha en stor betydelse för den svenska folkhälsans skydd, om vi stode fast vid den grundsatsen, att den obligatoriska barnvaccineringen skall bibehållas, och jag tror att en opinionsyttring till förmån för denna ståndpunkt, även om den inskränker sig till den ena kammaren i riksdagen, nämligen den första, skulle ha en avsevärd betydelse för att möta den opinion, som nu har vuxit upp, och den stämning, som har brett ut sig. Man skulle få den förnimmelsen, att nu stå vi härutinnan inför en vändpunkt, och jag tror att endast detta skulle tvinga till en ökad respekt för de lagar och förordningar, som gälla på detta område.

Det hade varit önskvärt, herr talman, att man kunnat komma fram till en mera positiv linje i denna fråga än ett rent avslag. Om första kammaren för sin del uttalar sig för avslagslinjen vill jag emellertid tro, att Kungl. Maj:t på nytt skall taga upp denna fråga till allvarlig behandling och föra den framåt med noga aktgivande på de medicinska auktoriteternas mening och göra sin insats för att vi ganska snart skola få en klok, realistisk och hållbar lagstiftning om obligatorisk barnvaccinering. Det bör vara en lagstiftning, som både tar hänsyn till folkhälsans krav och som bygger på de juridiska grundsatser om frihet och lagrespekt, som sedan länge upprätthållits i vårt land.

Det är alltså inte i någon negativ anda, herr talman, jag ber att få förena mig i avslagsyrkandet, utan det är emedan jag väntar att vi snart skola få möjligheter att på en verkligt säker grundval taga positiv ståndpunkt till denna så ofantligt viktiga fråga.

Häri instämde herrar *Theodor Nilsson, Theodor Magnusson och Schlyter.*

Herr statsrådet **Engberg**: Herr talman! Jag hade inte tänkt blanda mig i denna debatt, men när jag lyssnade till min ärade vän Rickard Lindströms anförande kunde jag inte motstå frestelsen att begära ordet. Såsom så ofta valde

Förordningsförslag om skyddskoppypympning m. m. (Forts.)

den ärade talaren en skickligt upplagd taktik. Han lyckades under sitt anförande skapa, jag höll nästan på att säga suggerera fram, en föreställning, som i den mån den skulle bli kvardröjande skulle lämpa sig utomordentligt som underlag för ett oriktigt handlande.

Om kammarens ledamöter följde den ärade talarens argumentation noga torde de ha upptäckt, att hos honom var problemställningen inte för eller emot Kungl. Maj:ts proposition, utan för eller emot vaccinationen överhuvud taget. När han återopade Hjalmar Brantings yttrande, och det var för mig den närmaste anledningen att ta till orda, underlät han att för kammaren klargöra, att den polemik, som Branting förde i denna fråga, riktade sig just emot dem, som han drastiskt kallade Saxon-kulturens representanter.

Vad ville den falangen på sin tid? Min ärade vän den siste talaren erinrar sig och vet lika väl som jag, att deras ståndpunkt var den rena och oförfälskade antivaccinationens. Man underkände helt enkelt vaccinationen, och de uttalanden den ärade talaren citerade under kammarens munterhet, voro uttryck för en dylik stämning, en klar antivaccinationsstämning, som fanns ute i bygderna och som vilade på ganska dunkla förutsättningar.

Vad går Kungl. Maj:ts proposition ut ifrån och vad går den ärade talaren själv ut ifrån? Jo, precis från samma utgångspunkt, att det är önskvärt i allra högsta grad att vaccinationen bibehålles och att vaccinationen, och barnvaccinationen i synnerhet, bör förekomma i den allra största frekvens. Spörsmålet varom vi tvista, mina herrar, är detta: är det rätta vägen att ha en obligation, som inte uttages, eller är det inte bättre, om obligationen inte uttages, att i stället lägga frihetens och frivillighetens princip till grund?

I likhet med den ärade talaren på Uppsalabänken förde också den siste talaren i fält vad han kallade sakkunskapens uppfattning, och han fann att det vore orimligt att man här inte tillmätte en samlad sakkunnigopinion den största betydelse. Jag erinrar mig riksdagen 1918, då vi behandlade reglementeringsfrågan. I denna fråga hade ett kommittébetänkande framkommit redan 1910, det hade remitterats i vanlig ordning, det hade diskuterats mycket grundligt, och Svenska läkaresällskapet gav ut ett omfattande stenografiskt protokoll från de förhandlingar i frågan, som där förts. Jag har uppfriskat mitt minne av denna debatt och den strid som då stod. Jag erinrar kammarens ledamöter därom, att praktiskt taget den samlade läkarkåren, sådan den var representerad genom Svenska läkaresällskapet, varnade för reglementeringens upphävande och skildrade vilka faror för vår folkhälsa med hänsyn till könssjukdomarnas utbredning som ett dylikt steg skulle medföra. Det stod visserligen en, och kanske ett lejon, som reservant i läkaresällskapet den gången, professor Johansson. Och vem har fått rätt? Riksdagen brydde sig inte om att falla till föga för dessa tvärsäkra profetior. Riksdagen valde, och med all rätt, humanitetens och förnuftets väg, som innebar den skamliga reglementationsordningens upphävande. Vad har resultatet blivit? Hur har det gått med könssjukdomarnas utbredning här i landet? Ja, se efter i statistiken och ta del av vad som skett. Jag är övertygad om att den dag som i dag är skola vi kunna leta med ljus och lykta efter den svenske läkare, som skulle vilja återinföra reglementeringen. Ty resultatet blev inte att könssjukdomarna kommo att utbredas, men väl att de ha minskat i en omfattning, som torde ha varit en överraskning för de allra flesta, och en glad överraskning helt naturligt för den läkarkår, som stod på motståndslinjen.

Jag vill, herr talman, för säkerhetens skull understryka att jag är så långt ifrån någon anhängare av vad som i medkammaren kallades kvacksalveri och dylikt, att jag av hela min själ reagerar mot att man skulle tillmäta den s. k. kvacksalvaruppfattningen större vitsord än fackmannens och läkarens. Men

Förordningsförslag om skyddskoppympning m. m. (Forts.)

jag reagerar också av hela min själ mot föreställningen, att en lagstiftande församling till vilken kårs ära det vara månne skulle avstå från bruket av sitt eget förstånd och avhända sig sin egen fria lekmannaprövningsrätt.

Och saken ligger ändå så till, herr talman, att man här har att ta fasta på den punkt, som jag tycker är den allra väsentligaste och som den siste ärade talaren genom själva uppläggningsen av sitt anförande ställde i en särskild relief, när han nämligen yttrade att han ville tillbaka till en lagrespekt här i landet. Ja, mina herrar, vem vill inte tillbaka till en lagrespekt? Men då frågar jag: var stå vi efter ett riksdagsbesut där denna fråga faller? Andra kammaren har redan tagit Kungl. Maj:ts proposition. Om första kammaren går på denna negativa avslagslinje, ty det är att observera att ännu har inte något positivt motyrkande ställts i denna kammare, så faller hela frågan. Vilka riktlinjer får min kollega socialministern att arbeta med när han skall lägga fram vad den siste ärade talaren efterlyste, ett nytt realistiskt förslag som förenar, såsom han uttryckte sig, friheten med lagrespekten?

Jag vill fästa den ärade talarens uppmärksamhet på att när han nu patetiskt talar för barnvaccinationen har han ändå ett yrkande, som om det vinner kammarens bifall innebär att vi gå tillbaka till det tillstånd, som rakt inte är barnvaccinationens. Ty den ärade talaren vet mycket väl, att nuvarande bestämmelser medge möjlighet av en respit för barn upp till 9 års ålder innan vaccination behöver företagas. Var står herr Lindström med sin barnvaccination, när vi komma tillbaka till detta tillstånd? Var står han med sin lagrespekt när man ser, hur medicinska fakulteten i Lund gått så långt i kommersiella synpunkter, mina herrar, att den på fullt allvar — fastän man har svårt att hålla sig allvarlig när man läser det — föreslår ett allmänt licensförfarande, där man köper sig en licens för att slippa vaccinationen, ungefär som när man löser en radiolicens. Härmed har i själva verket pricken över i satts i det nuvarande systemet. Det nuvarande systemet bygger på att den, som har råd att vara lagbrytare, han får vara det. Den som inte har råd råkar illa ut. Ty vill herr Lindström dra konsekvensen av sin ståndpunkt att få obligationen respekterad, så nödgas han beträda förvandlingsstraffets väg, d. v. s. förvandla böterna till fängelse så att man inte köper sig fri såsom för tillfället är fallet. Men jag vill fråga min ärade vän om han är redo att dra denna slutsats. Är han redo att ställa mödrar och fäder i detta land inför risken av fängelse om de vägra att vara med om att vaccinera sina barn, förmodligen då, menar herr Lindström, vid en ålder som ligger under 2 år. Ty vi skola inte tala om småbarnsvaccination då det finnes en respittid upp till 9 år, då barnen redan äro inne i skolåldern. Det torde den ärade talaren vara överens med mig om.

Jag har den allra största respekt för den svenska läkarkåren och tror att vi med skäl kunna påstå, att den är en av de bäst utbildade läkarkårer som finns. Men människor äro människor. Det finns skråuppfattningar där liksom i andra fackföreningar i detta land, och en klok medborgare låter detta vara detta. Tag exempelvis karolinska institutets reservanter. De män, som där anmält en avvikande mening, stå lika fullt och helt som någonsin majoriteten inom karolinska institutet på ståndpunkten, att vaccination i barnåren är önskvärd. Men huvudreservanten flickar in några ord, som jag funnit mycket betydelsefulla, när han säger: »Nödvändigheten kan jag icke åtaga mig att bevisa.» Han anser sålunda, att det inte kan bevisas att det är nödvändigt — man får sträcka sig till att anse att det är önskvärt och att alla goda krafter kunde förenas för att klargöra denna önskvärdhet.

Bland reservanterna finns det väl ändå åtskilliga, som tala under stort socialt ansvar. Var och en, som har samarbetat med en sådan man som professor Liljestrand, vet hur brinnande intresserad och besjälad han är av socialt ar-

Förordningsförslag om skyddskoppypmpning m. m. (Forts.)

bete, och den, som på olika områden har sett, hur den sociala ansvars känslan är A och O i hans göranden och låtanden, kan icke tro, att han skulle där ställa sig på en standpunkt, som han ens ett ögonblick misstänkte skulle bli till social våda. Jag tror det icke ett enda ögonblick. Nej, man har träffat huvudet på spiken i denna sexmannareservation, då man har sagt, att här finnas psykologiska skäl. Jag vill stryka under *psykologiska skäl*, ty en sämre uppfostran av ett folk till lagrespekt och till rättskultur än en tingens ordning, där man köper sig rätten att vara lagbrytare utan förvandlingsstraff, känner jag icke. Vi se huru ett landskap, om vilket min ärade vän Verner Hedlund i medkam-maren påstod skulle vara det mest upplysta och kulturella i Sverige, som hans eget Jämtland, företer en bild av en nästan skräckinjagande laglöshet och trots för gällande lag. Då fråga vi oss: är det värdigt ett samhälle, som åtminstone i högtidliga ögonblick presenterar sig självt som ett högt stående demokratiskt rättssamhälle, att längre officiellt protegera denna laglöshet och detta lagtrots?

Min uppfattning är den, herr talman, att skall man ha en lag, som är obligatorisk och som ålägger medborgaren en obligation, så skall också obligationen uttagas. Annars kan man avskaffa obligationen och bygga på frivillighetens väg. Om man nu ordnar det så, att man säger, att alla äro skyldiga enligt lag att låta vaccinera sina barn, men samtidigt går till dem och säger, att det inte är så kinkigt, om de bryta däremot, ty de kunna betala böter, ehuru det är väldigt bra, att de ändå i största utsträckning äro laglydiga, då, herr talman, äro vi inne i den rena laglösheten i landet och då vet jag icke var vi hamna. En säkrare och sundare väg är väl att genom upplysning göra klart för medborgarna vådorna av utebliven barnvaccinering och ställa dem inför deras ansvar. Var lugn för att när någon fara yppar sig, tar medborgarens självbevarelsesdrift ögonblickligen ut sin rätt. Det sågo vi, när det yppade sig en fara i vårt sydligaste landskaps metropol, och det ha vi i övrigt också kunnat se. Jag spørjer mig då: är det någon, som tror, att man inför faran frågar efter: sitter eller sitter inte immuniteten ännu i? När den ärade talaren på Uppsalabanken hänvisade till, att nu vore det ändå ett fast resultat, att immuniteten sitter längre i än vad man tidigare trott, blir ändå frågan: räcker den i tio år eller räcker den i femton år, räcker den ända till värnpliktsåldern? Inför detta ovissa revaccinerar man sig med all säkerhet, och man tror icke längre i en sådan situation, att man kan lita på barnvaccineringen. Om så är: varför inte då också lita en smula på självbevarelsesdriften och bygga på den ute i upplysningsverksamheten? Min tro, herr talman, är därför den, att vi gagna säkrast och varaktigast en förnuftig ordning på detta område genom att i likhet med regeringens förslag bygga på frivillighetens princip, ty ett beslut med negativt inslag nu ger ingenting att bygga på. Vi stå och stampa på samma punkt som tidigare. Regeringen har icke fått några direktiv, efter vilka den skall handla. Den ärade talaren på Uppsalabanken försökte att skissera för sin del, hur han tänkte sig den kommande utvecklingen. Jag vill inte ge mig in på en granskning av det projekt, han där framställde. Jag fäste mig vid, att min ärade vän herr Lindström efter sitt stora anförande borde ha varit skyldig att anvisa ett alternativ, att hänvisa till en utväg. Han stod där med tomma händer och bara hoppades så där ut i det blå, att det skulle komma ett gott och riktigt förslag. Ja, den socialminister, som skall snickra ihop med ledning av det tomma intet, man här från oppositionen har presterat, ett positivt förslag, får vara en trollkarl, vars uppgifter sannnerligen icke äro att avundas.

Jag hoppas för min del, herr talman, att denna kammaré måtte taga Kungl. Maj:ts proposition — alltså utskottets förslag.

Förordningsförslag om skyddskoppympning m. m. (Forts.)

Herr **Lindström** erhöll nu ordet för kort genmäle och anförde: Jag kan ju inte känna mig annat än smickrad, när jag ser, att Kungl. Maj:t sänder i fält emot mig en av sina förnämsta kanoner. När jag lyssnade till kanondundret, tyckte jag mig emellertid höra en ton av samma slag, som återgår till den där versen ur Faust: Tvenne själar, ack, bo i detta bröst och vilja skilda barnor vandra.

Ecklesiastikministern var i början inne på att betona vikten av att man skulle upprätthålla en vaccination här i landet. I slutet av sitt anförande kom han in på att det inte går med de nuvarande förordningarna. Det vore absolut klart, att detta skulle gå bättre med det förslag, som Kungl. Maj:t har lagt fram. Herr statsrådet anförde som ett belägg härför avskaffandet av prostitutionsreglementeringen, men han aktade sig visligen för att tala om, att vi på detta område fingo en annan lagstiftning, som hade den verkliga betydelsen, och det var den s. k. lex veneris.

Om herr ecklesiastikministern kan åt mig ge ett lika gott substitut för den obligatoriska barnvaccineringen som lex veneris för prostitutionsreglementeringen, då skall jag vara villig att resonera med honom om upphävande av den nuvarande vaccinationslagstiftningen.

Herr statsrådet **Engberg**: Det behövliga substitutet finns i det lagförslag, som är bifogat den kungl. propositionen.

Ordet lämnades ånyo för kort genmäle till herr **Lindström**, som nu yttrade: Hin tro'et sa Relling.

Herr **Pauli**: Herr talman! Efter det dramatiskt tillspetsade replikskifte, som nu ägt rum, är det kanske en smula otacksamt att återgå till en mera torr och saklig behandling av frågan.

Jag skall emellertid tillåta mig att i likhet med herr Lindström något beröra herr ecklesiastikministerns uttalande. Särskilt gäller detta, vad han nämnde om stridsställningen 1915—1916 vid de riksdagsdebatter, ur vilka herr Lindström anförde citat. Det är knappast riktigt att säga, som herr statsrådet sade, att Hjalmar Branting den gången riktade sig mot den rena negativa Saxonagitationen i vaccinationsfrågan. I själva verket var den strategiska uppställningen ganska lik den, som föreligger i dag. Det som man tvistade om var, huruvida man skulle få fram en lagstiftning med en elastisk sanvetsklausul, som skulle göra vaccinationen praktiskt taget frivillig. Regeringen har i sitt nuvarande förslag tagit steget ännu längre än det steg, som Hjalmar Branting och andra den gången polemiserade mot. I sak är förhållandet alltså ungefär detsamma.

Jag vill ytterligare belysa detta genom att påminna om vad en av deltagarna i 1916 års debatt, nämligen nuvarande excellensen Sandler, yttrade. Det kan ha sitt särskilda intresse, eftersom det är fråga om en medlem av den regering, som har framlagt den nuvarande propositionen. Herr Sandler yttrade den gången, att »ställer man sig principiellt på den linjen, att man skall bereda frikallelse åt alla dem, som äro övertygade om att vaccinationen är skadlig» — alltså en linje, som i sak motsvarar den nuvarande regeringspropositionen — »så innebär det enligt min uppfattning att statsmakterna avstå från att taga ansvaret för vad som på detta område kan komma att ske och i stället skjuta detta ansvar över på de enskilda medborgarna själva. Det blir den enskilde familjefadern, som i stället för statsmakterna får träffa avgörande, huruvida han skall taga risken av att låta sitt barn bli ovaccinerat och därmed utsättas för möjlighet att få smittkoppor eller risken att det genom

Förordningsförslag om skyddskoppympning m. m. (Forts.)
vaccinationen skall ådraga sig den ena eller andra skadan. Jag kan icke» — tillade herr Sandler — »finna det vara rätt, att statsmakterna skjuta det ansvaret fullständigt på de enskilda, vilket faktiskt bleve följden, ifall man skulle införa en samvetsklausul av beskaffenhet, att alla, som voro övertygade om vaccinationens skadlighet, skulle kunna bli frikallade.»

Vad den ärade talaren i 1916 års debatt, som jag nu har citerat, yttrade den gången, det är till punkt och pricka tillämpligt även på det förslag, som i dag förelagts till behandling från regeringens sida. Man skjuter helt enkelt över ansvaret från statens sida till den enskilde, och med kännedom om det sätt, varpå rätt många enskilda här i landet ha visat sig reagera, kan man ju icke säga, att detta är ett ur det allmännas synpunkt riktigt förfaringssätt.

Jag skall emellertid betrakta frågan om frivillig eller obligatorisk vaccination även från en annan synpunkt, nämligen vad jag skulle vilja kalla initiativsynpunkten. Man har med glädje konstaterat, att regeringen förklarat sig vara övertygad om, att det är önskvärt, att vaccination förekommer i så stor utsträckning som möjligt, och att den i så fall bör förläggas till den tidigaste barnåldern. Det står uttryckligen sagt i 1 § av lagförslaget. Men det är alldeles tydligt, att regeringen samtidigt är övertygad om att en följd av dess eget lagförslag, om det genomföres, skulle bli, att vaccinationsfrekvensen sänkes. Det är i själva verket ganska naturligt att så skulle bli fallet. Om man överlåter till de enskilda att själva ta initiativet till en vaccination, eller om man å andra sidan låter det vara den normala proceduren, att var och en skall låta vaccinera sina barn, så blir skillnaden mellan dessa utgångslägen högst betydande. Det är alltså även ur den synpunkten mycket svårt att förstå, hur man med den inställning till vaccinationens nytta och behövlighet, regeringen har, har kunnat föreslå ett system som det här föreliggande. Överhuvud taget måste man förvåna sig över den ganska påfallande bristen på sammanhang mellan premisser och slutsatser i regeringsförslaget.

Om det verkligen är regeringens önskan att få till stånd ett i görligaste mån fullständigt system av vaccinering i landet, då förefaller det oss, som icke anse oss kunna rösta för regeringens förslag, som om det hade varit en vida bättre utväg att bibehålla den nuvarande lagen, men att beledsaga den just med en sådan upplysningsverksamhet, som regeringen vill sätta i stället för den nuvarande lagen. Jag ser den saken på alldeles samma sätt som herr Linnér, som för en stund sedan rekommenderade ett system av upplysningsverksamhet »med lagen», medan regeringen i stället vill ha en upplysningsverksamhet med samtidigt slopande av lagen. Jag har svårt att förstå, hur man kan föreställa sig, att en av hälsovårdsnämnder och provinsialläkare utövad upplysningspropaganda för vaccinationen skall kunna få någon vidare psykologisk effekt på folk, när de människor, som höra denna propaganda, samtidigt kunna säga sig: Ja, men regeringen har ju upphävt lagen om vaccinering. Regeringen kommer alltså här och säger: vi anse, att ni skola vaccinera era barn, men vi ha tagit bort skyldigheten att göra det. En sådan upplysning måste få en ganska måttlig effekt.

Det har av en föregående talare liksom av Hjalmar Branting i 1916 års debatt dragits en parallell mellan vaccinationstvånget och skoltvånget. Det erinrades om att även i fråga om skoltvånget dyker det upp opposition då och då, i form av mera på privat initiativ företagna skolkningar av enskilda lärjungar, men även i förening med skolstrejk från målsmäns och lärjungars sida. Antag, att man i ett distrikt, där denna skolkning eller detta skolstrejkande hade tagit mycket stora proportioner, droge den slutsatsen, att detta tillstånd var ohållbart, och därför resonerade så: vi ge även de övriga barnen fritt från skolan, och så gå vi i stället ut i samhället och försöka övertyga folk om

Förordningsförslag om skyddskoppympning m. m. (Forts.)

hur nyttigt det är att skicka barnen i skolan. Jag tror, att det skulle uppfattas som ett mycket märkvärdigt och föga praktiskt tillvägagångssätt.

Det har också dragits paralleller med värnplikten. Jag vill erinra om, att just Hjalmar Branting året före nyssnämnda debatt, alltså 1915, drog en sådan parallell mellan de personer, som opponera sig mot vaccinationstvång, och dem, som motsätta sig värnpliktstvång. »Det är verkligen» — sade han — »rätt många likheter mellan dessa båda arter av personer, som opponera sig mot en samhällelig åtgärd. De göra detta av hänsyn till egen personlig övertygelse, men taga därvid mycket ringa eller ingen hänsyn till de krav, som samhället, d. v. s. deras övriga medmänniskor i samhället, måste ställa på en viss grad av solidaritet hos dem, i ena fallet i den gemensamma kampen, då landets existens, dess frihet och självständighet äro hotade, i det andra fallet, då landets befolkning blir hotad av en inbrytande epidemi.»

I själva verket finns det mycket, som talar just för en sådan parallell. Alla veta, att epidemier kunna härja i fredstid, men alla veta också, att epidemiernas verkliga högsåsong är krigstiderna. Vad vi för närvarande befinna oss i och huruvida man kan kalla det för fredstid eller krigstid, kan man ju tvista om. Det är ett egendomligt mellantillstånd med partiella krigstillstånd och med ett fredstillstånd, som har en viss likhet med kriget. Vi kunna med skäl frukta, att hårda tider stunda i fråga om Europas vägande mellan fred och krig. Är det då verkligen överensstämmande med den princip, som vår regering i övriga fall har visat sig följa beträffande vår beredskap mot hotande faror utifrån, att taga ett sådant steg, som det som här föreslås? Regeringen har funnit ett villigt öra hos riksdagen och hos folket, när den föreslagit ökade bördor i fråga om den rent militära beredskapen och ävenså, när det gällt att öka beredskapen på andra områden av samhällslivet. Det har antytts, att man även kommer att begära sådana offer av de civila medlemmarna av det svenska samhället, som gå betydligt utöver vad man eljest är van vid i fråga om statens krav på den enskilde. Kan det verkligen vara rätta tillfället att, medan man kommer med dessa förslag om en ökad beredskap i olika avseenden och ökade krav på den enskilde för denna beredskap, samtidigt avrusta och rasera en beredskap, som vi sedan länge ha väl organiserad i vårt land och som gäller en fara, som visserligen hotar redan i fredstid, men som framför allt kan komma att bli hotande under de tider, som stunda? Jag kan med andra ord, herr talman, icke finna något förnuftigt sammanhang mellan regeringens ståndpunkt i det avseende, som jag nu har berört, och den ståndpunkt, som den har intagit i fråga om vaccinationen.

Det har överhuvud taget förefallit mig, som om vissa deltagare i debatten om denna sak ha anlagt väl närstynta perspektiv på frågan, medan det i själva verket är nödvändigt att se den i ett större sammanhang. Jag önskar icke alls, att staten skall gå på något sätt hänsynslöst eller brutalt fram mot de enskilda medborgarna — icke ens mot dem, vilkas motstånd mot statens i lag fastställda krav kan anses vara mindre väl befogat. Jag skulle därför ytterst gärna se, att resultatet av vad som nu i riksdagen förekommer i denna fråga blir positivt. Jag förenar mig därvidlag i den förhoppning, som har uttryckts av herr Rickard Lindström, att de brister, som för närvarande kunna finnas vid tillämpningen av vår vaccinationslagstiftning, skola avhjälpas. Det är å andra sidan ganska orimligt att begära, som nyss skedde från statsrådsbänken, att en enskild talare i denna kammare, som opponerar sig mot ett regeringsförslag, skall kunna på fläcken skaka ur ärmen ett positivt och i detalj utarbetat motförslag. Något sådant kan ju knappast begäras. Även om resultatet av denna riksdagsbehandling blir, att man gör rent bord med det kungl. förslaget, så behöver därför icke resultatet anses vara rent negativt. Jag tror,

Förordningsförslag om skyddskoppympning m. m. (Forts.)

att i de debatter, som här förekommit, finns det ganska mycket att ta fasta på för en förnyad undersökning om vad som bör göras i frågan. Det är min bestämda övertygelse, att denna förnyade undersökning och de nya åtgärder, som därutav kunna följa, icke böra ha den inriktningen, som utmärker det nuvarande förslaget: att därför att det nuvarande systemet icke tillämpas med tillräcklig effektivitet, skola vi slopa det. Tvärtom bör denna undersökning gå ut på att se efter vad som brister i det nuvarande systemet och på ett förnuftigt sätt försöka bota dessa brister.

Det måste dock finnas någon möjlighet för staten och dess organ att på ett vetenskapligt övertygande sätt kunna komma till tals med många av dem ute i våra bygder, som på grund av bristande förståelse för vad frågan gäller sätta sig till motstånd mot dessa samhällshygieniska åtgärder. Det måste också finnas en möjlighet att utan onödigt brutalitet behandla sådana fall, där man inte på villkor vill ge med sig. Jag kan mycket väl förstå de människor, som ha ett litet barn och som reagera inför tanken på att detta, visserligen obetydliga, kirurgiska ingrepp skall göras. Jag kan visserligen icke gilla herr Lindhagens sätt att uttrycka sig, när han talade om, att man på detta sätt införessade »ett snuskigt gift i den späda barnakroppen». Det är i likhet med mycket, som herr Lindhagen sade, att hänföra till de onödiga överordens område. De människor, som äro så gripna av förskräckelse i detta fall, att de icke vilja låta tala med sig, böra på ett eller annat lämpligt sätt kunna befrias. Jag är nämligen förvissad om, att den stora massan av svenska medborgare icke tillhöra denna typ utan kunna, när de få ordentlig klarhet över vad saken gäller, låta sig övertygas.

Jag skall i det sammanhanget, herr talman, tillåta mig att i korthet vidröra den andra huvudpunkt, som kan anses ligga såsom motiv bakom den kungliga propositionen. Jag har berört den ena, nämligen den sjunkande vaccinationsfrekvensen, och jag har tillåtit mig föreslå, att man skulle försöka komma till rätta med den, förnämligast genom ett förbättrat upplysningsarbete. Den andra huvudpunkten är, som var och en vet, den epidemi av hjärninflammation, encefalit, som inträffade omkring 1930 här i Sverige och ungefär vid samma tid även i andra länder. Den väckte stor och berättigad förskräckelse och föranledde en omedelbar lagändring, som gjorde det möjligt för den svenska regeringen att i tillfälle av nya sådana epidemier spärra vaccinationsförfarandet för en tid. I Holland, där denna encefalitepidemi tog vida större omfattning och uppvisade en större dödlighet än här hos oss, vidtog man verkligen en sådan temporär åtgärd och upphävde *tills vidare* vaccinationstvånget. Det bör observeras, att när man här gång på gång kommer och anför Holland såsom ett land, som avskaffat den obligatoriska vaccineringen, så är detta oriktigt. Det rör sig endast om en tillfällig, en temporär åtgärd. Man har velat avvakta, hur encefalithotet skulle utveckla sig. Både i Sverige och Holland har denna sjukdom gått tillbaka. Redan detta, att den följt en uppåtgående och sedan nedåtgående kurva, står ju i direkt strid med antagandet, att den skulle vara en ovillkorlig konsekvens av vaccinationsförfarandet. Vad den i själva verket har berott på är man inte fullt på det klara med, men man har observerat det faktum att encefalit av denna typ icke blott uppkommer efter vaccination utan även efter en rad av de vanliga barnsjukdomarna, såsom mässling, röda hund, vattenkoppor och kikhosta. Efter dem uppträder encefalit i viss utsträckning med ganska stor regelbundenhet. Den är alltså ingalunda uteslutande bunden till vaccinationen. Man har tänkt sig den möjligheten, att ett epidemiskt förekommande smittämne kunnat sättas i funktion antingen genom vaccination eller genom någon av de nämnda barnsjukdomarna.

Förordningsförslag om skyddskoppympning m. m. (Forts.)

I vilket fall som helst måste vi säga oss, mina herrar, att när vi nu sedan flera år icke ha sett några nya dödsfall i encefalit och även antalet sjukdomsfall mer och mer avtagit, så vore det ganska egendomligt, om vi i år skulle fatta ett beslut att avskaffa den obligatoriska vaccineringsen på grund av den upprördhet, som man i början av detta årtionde greps av, när man ställdes inför denna numera i huvudsak utdöda encefalitepidemi. Det bör också ihåggkommas, när det gäller encefalitens uppträdande i olika åldrar, att regeringen säger i sin proposition, att det inte visat sig möjligt att med det lilla material vi ha haft här i landet fastställa, i vilken vaccinationsålder risken för encefalit skulle vara störst. Det är rätt egendomligt, att propositionens författare förbisett det holländska materialet, som är betydligt större och tillåter betydligt mer tillförlitliga slutsatser, och av vilket det med full tydlighet framgår, att risken för encefalitkomplikationer stiger med åldern och är minst i barndomen före uppnådda två år. Under denna ålder har icke ett enda fall av sådan hjärninflammation inträffat.

Nu håller jag gärna med om att det, såsom från statsrådsbänken har framhållits, skulle vara mycket svårt att genomföra en lagstiftning efter den linje, som kommittéminoriteten företräder — att alltså ånyo sänka den obligatoriska vaccinationsåldern till två år, efter det att gränsen nu i ganska många år har gått vid skolåldern. Men när vi votera, komma vi ju inte att behöva ta hänsyn till kommittéminoritetens förslag i den frågan. Valet står här mellan utskottsförslaget och rent avslag.

Ecklesiastikministern försökte göra oss litet tvehågsna genom att fråga: Vad skulle följden bli, om vi avslöge regeringens förslag? Vi skulle, sade han bland annat, gå tillbaka till det hittillsvarande tillståndet, där vaccinationen kan uppskjutas ända till nio års ålder. Men jag förstår inte hur detta skulle kunna skrämja oss, ty om regeringens förslag ginge igenom, skulle vaccinationen kunna uppskjutas praktiskt taget in infinitum och aldrig behöva genomföras för kvinnor och kronvrak. Däremot är ju som bekant regeringens ståndpunkt alls inte den vackra frivillighetens, när det gäller ynglingarna i beväringensåldern. Dem kommer man tvärtom att behandla med en betydligt hårdare och mera militärisk näve än man gjort förut. En föregående talare har också undrat, på vilket sätt regeringen tänkt sig, att de, som komma från de utpräglade antivaccinationstrakterna i landet, skulle kunna tvingas att underkasta sig detta, som de fått lära sig är inte bara farligt utan även »kränkande för människovärdet», som det ibland heter.

Jag hyser alltså inte någon rädsla för vad som skulle kunna följa, om vi avslöge regeringens förslag. Situationen bleve då helt enkelt, att vi finge ett nytt tillfälle att tänka oss för, ett nytt tillfälle till utredning efter sådana linjer, som kommit fram här i debatten. Vi toge då icke ett steg, som vi måste betrakta såsom förhastat och såsom icke minst i dessa tider synnerligen riskabelt för vårt land såväl med hänsyn till de på mera normala vägar hotande smittoriskerna som särskilt med hänsyn till det även härvidlag onormala och osäkra tillståndet i Europa.

Det är på grund härav, herr talman, som jag ber att få förena mig med de talare, som ha yrkat avslag på regeringens proposition och på utskottets hemställan.

Överläggningen blev nu för en stund avbruten för att begärt tillfälle skulle beredas hans excellens herr ministern för utrikes ärendena *Sandler* att avlämna kungl. skrivelser.

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena *Sandler* avlämnade Kungl. Maj:ts skrivelser:

nr 315, med återkallande av propositionen nr 165 angående godkännande av ett i London den 21 december 1938 undertecknat avtal mellan Danmark, Finland, Förenade Konungariket Storbritannien och Nordirland, Norge samt Sverige angående begränsning av flottrustningar och utväxling av upplysningar om byggnad av krigsfartyg;

nr 316, med återkallande av propositionen nr 282, angående överenskomelse om skyddet av Ålandsöarnas neutralitet; och

nr 317, med återkallande av propositionen nr 283, angående förslag till lag om ändrad lydelse av § 28 mom. 2 värnpliktslagen den 30 juni 1936 (nr 443).

Förordnings-
förslag om
skyddskopp-
ympling
m. m.
(Forts.)

Fortsattes överläggningen angående andra lagutskottets utlåtande nr 35.

Herr Björkman, Gustaf Adolf: Herr talman! Jag tänkte vid genomläsandet av de handlingar, som höra till detta ärende, från vaccinationsutredningens betänkande till utskottsutlåtandet, att jag skulle i dag få tillfälle att framföra mina synpunkter i ganska många ord, men av vördnad för herr talmannen och av förståelse för att kammaren så sent i debatten ej vill höra många ord skall jag ange min uppfattning endast i några korta, lösryckta punkter.

Ecklesiastikministern påpekade nyss, att meningsskiljaktigheterna här icke rörde sig om vaccination eller icke vaccination — om vaccinationens betydelse vore alla ense — utan om vägarna för att nå detta mål. Han åberopade såsom något synnerligen viktigt, att dock några läkare hade tillstyrkt den kungliga propositionen. Det var läkare, om vilka han fällde de mest superlativa vitsord. Men bland de tusental läkare, som haft en annan mening, torde dock många, många kunna göra anspråk på att erhålla samma lovord och samma bevis på tilltro till eminent sakkunskap.

Andra lagutskottets ordförande sade nyss, att han fann, att den närmaste inställningen hos alla de män och kvinnor bland läkarna, som skrivit under den stora petitionen, mera var att de ville uttala en önskan om bibehållande av vaccinationen för spädbarn, men att de icke hade någon särskild inställning till utredningsreservanternas förslag. Jag har emellertid, herr talman, begärt ordet för att stryka under, att de läkare, med vilka jag har haft stark kontakt, dels i ämbetsställning i min stad, dels i övrigt, på det enträgnaste anhängit, att man måtte fästa stor uppmärksamhet vid vaccinationstvångets bibehållande, vilket från de synpunkter, som för oss i Norrköping, som å ena sidan är en hamnstad, å andra sidan har ett flygfält, är så viktigt och betydelsefullt, då vår stad lätt kan bli en ingångsport för smittkoppor, synpunkter, som vinna i styrka under nuvarande osäkra tidsförhållanden och i varje fall livliga förbindelser med främmande länder.

Epidemilagen innehåller många försiktighetspåbud för våra hälsovårdsnämnder. Man skall vara på sin vakt för att icke denna smitta skall komma hit från utlandet. I mångfaldiga betänkanden både från den ena och den andra myndigheten strykes under, att man måste täppa till ingångsmöjligheterna för denna sjukdom, som är svår att fastställa och således lätt smyger sig över gränserna och, när den slår ut, är den fruktansvärdaste av alla sjukdomar.

Jag har bland mina punkter även upptagit, att här faller man till föga för en opinion, som icke höga vederbörande vågat lämna obeaktad och utan vilken opinions tillfredsställande vederbörande icke anse sig kunna nå sitt mål

Förordningsförslag om skyddskoppympning m. m. (Forts.)

om vaccinationsbegreppets höjande och helighållande. Och kungl. propositionen vill således upphäva tvånget och söka på övertygelsens väg få fram en frivillig vaccination. Denna opinion har fått sitt huvudsakliga medicinska stöd i en läkare, som, hur framstående praktiker han än må vara, jag vill kalla för en politisk läkare. Får jag då i motsättning mot denne politiske läkare erinra om, att, när vaccinationen infördes i vårt land för något över hundra år sedan, var den som förverkligade detta också en politiker-professor och en sin tids skickligaste läkare. Han var i riksdag och det allmänna så radikal i sin uppfattning, att han kallades jacobinen. Denne jacobin, som eljest ej ville veta av något tvång, var det, som gick till strids mot trångbröstad obskurantism i landet och under många, många års arbete i form av föredrag och skrifter fick det därhän, att vi erhöilo en vaccinationstvångslag.

Herr talman! Jag skall rycka ut en annan punkt ur mängden av synpunkter, jag tänkt framkomma med och då säga några ord i anledning av att det här förklarats, att vi skulle kunna känna oss trygga utan tvång, när t. ex. Holland och England äro utan tvångsvaccination. Och jag vill då blott påpeka vad som står i vaccinationsutredningens betänkande, att Holland har under övervägande att gå tillbaka till tvångsvaccinationen. För England finnas många synpunkter, som kanske göra, att läget där får sin förklaring. England har sitt särskilda insulära läge. Engelsmännen bli vaccinerade, när de skola ut på handelsfartygen, de många som fara ut till kolonierna måste låta vaccinera sig och komma efter några år tillbaka immuna. Därjämte har England hela kontinenten som skydd. Därför är England icke ett exempel för oss. Får nu England sin allmänna värnplikt, lär det väl ej heller dröja länge, innan landet finner tvångsvaccinationen nödvändig.

Här vill jag också erinra om de förut påtalade epidemier vi haft. Då en läkare skrev till mig och bad mig framhålla Norrköpings utsatta ställning som hamnstad och flygfältort, förde han också fram de epidemier, som inträffade så sent som i Stockholm 1920 och i Malmö 1932. I Malmö fingo slutligen 116,000 personer anmodan om att vaccinera sig, och 112,000 gingo med på det. En av de sakkunnigas minoritets män har i vaccinationsbetänkandet utförligt redogjort för dessa och andra senare tiders farofyllda smittkopphändelser.

Herr talman! När jag nu stöder mig på den starka läkaropinion, som här tagit sig uttryck, när bland dessa läkare finnas många, som — såsom en läkare skrivit till mig — när smittkoppsfaran kommer kan få stå öga mot öga med densamma och kanske, om kungl. propositionen segrar, få kämpa mot en gensträvig folkmening, då, herr talman, måste jag stryka under, att ett bifall till utskottets förslag innebure att vedervåga den auktoritet, som dessa läkare åtnjuta. Läkare ha enligt förordningarnas föreskrifter säte i hälsovårdsnämnderna både i stad och på land. Det är de, som närmast svara för hälsovårdsangelägenheter, både i allmänhet och då det gäller smittofara. Svenska läkarna ha nu utsagt en så gott som enhällig mening i den nu förevarande högviktiga medicinska frågan och påyrkat tvångsvaccination med rent mänskliga undantagsbestämmelser. Då vore det att beklaga, om det skulle gå därhän, att genom ett dagens beslut vår nation, om jag så får säga, bleve en anti-vaccination. — Fattades mot de eniga läkarna ett sådant beslut, skulle läkarnas auktoritet i deras viktiga tjänsteställning till största men för det allmänna rubbas.

Slutligen, herr talman, får jag påpeka, att läget är annorlunda nu än när den kungliga propositionen avgavs. När den sista utredningen tillsattes, visade Kungl. Maj:t, att Kungl. Maj:t ansåg, att detta var en fråga, där det var viktigt att få höra den medicinska sakkunskapen, att det var en medicinsk

Förordningsförslag om skyddskoppypmpning m. m. (Forts.)
angelägenhet. Därför insattes tre medicinmän och två civila, om jag så får säga, i denna sakkunniga beredning. Sedan delade sig medicinmännen, så att det stod en mot två. Jag kan förstå, att det i denna delikata situation kunde vara svårt för Kungl. Maj:t att säga: vi skola nödvändigt följa de två och inte den ende. Visserligen uttalade sig före den kungl. propositionen en del medicinska myndigheter, men det var först sedan den kungliga propositionen avlämnats som den stora läkaropinionen reste sig, då man märkte hur farligt läget var. Efter detta skulle jag icke finna det vara den ringaste svårighet att se, att denna fråga dock ej borde vara en prestigefråga, utan en fråga, som, med den belysning den nu fått, snart kunde ånyo tagas upp såsom ett medicinalspörsmål.

Herr talman! Med dessa mycket korta skisser ur det ingående anförande jag hade tänkt hålla ber jag att få yrka avslag på den kungliga propositionen och utskottets hemställan.

Herr statsrådet **Möller**: Herr talman! Eftersom jag sammanlagt har nästan precis 8½ års erfarenhet som socialminister av den speciella punkt i nu gällande vaccinationslag, där ärenden gå till prövning hos Kungl. Maj:t, får jag kanske anses vara berättigad att yttra några ord i denna fråga.

Som bekant ha vi nu en samvetsklausul. Denna infördes en gång som ett slags eftergift åt den del av vårt folk, som icke ville låta vaccinera sina barn. Det visade sig, när man skulle formulera den, att det var ett nästan olösligt problem att göra en samvetsklausul, som kunde tillämpas. Det kräves nämligen, att vederbörande, som söker befrielse, skall ha personlig erfarenhet av något fall, där han har grundad anledning tro, att varaktig sjukdom har uppkommit på grund av barnets vaccination. Sådana förutsättningar föreligga i ett ytterst ringa antal fall. Det visade sig, att om man skulle strikt följa lagen, skulle denna samvetsklausul betyda, att praktiskt taget alla sådana fall, som hänskötes till Kungl. Maj:t — medicinalstyrelsen kan själv avgöra klara fall — måste avslås. Man får väl ändå anta, att lagstiftarens mening varit att ge befrielse, där man ur papperen kunde utläsa verklig samvetsnöd hos vederbörande — sådana fall förekomma; det har inte med saken att göra, om de äro välgrundade eller inte, om de bero på vidskepelse eller inte. Tillämpningen har därför så småningom mjukats upp rätt väsentligt, men oftast är nog den motivering, på vilken vederbörande socialminister tillstyrker frikallelse, så skruvad, att det åtminstone är högst tvivelaktigt, om den verkligen stämmer med lagens anda och bokstav.

Jag fick nyligen en uppgift beträffande år 1938 av Kungl. Maj:t avgjorda fall. Det är alltså fall, som jag i huvudsak bär ansvaret för. Till Kungl. Maj:t ha 29 fall varit hänskjutna. Av dessa äro 4 bifallna. 15 avslagna och 10 icke avgjorda. Jag fann för min del slutet av året, att det var ganska orimligt, att man skulle sitta och avgöra ansökningarna, när man var på det klara med att man ville för riksdagen framlägga en proposition, som skulle gå ut på vaccinationstvängets avskaffande. Att några månader innan vaccinationstvänget, som vi då hoppades — det är tydligen ganska ovisst i dag — avskaffades, behöva i regel avslå de gjorda framställningarna ansåg jag vara rätt obehagligt, och de blevo därför som sagt bordlagda, till dess denna fråga kunde bli avgjord.

På grund av de svårigheter, som jag förmodar, att även mina företrädare i ämbetet hade erfarenhet av, och på grund av en riksdagsskrivelse blev en kommitté tillsatt. Jag tror inte den bestod av mer än tre personer. Den skulle försöka att, som det hette, reda ut vaccinationsfrågan. Denna lilla kommitté kom till det resultatet, att man skulle göra en ny samvetsklausul, som var myc-

Förordningsförslag om skyddskoppympning m. m. (Forts.)

ket vidare. Meningen var, att den skulle bli mycket vidare än den samvetsklausul, som fanns förut. Jag vill minnas, att betänkandet kom redan 1932 på hösten och att vi togo upp ärendet i socialdepartementet någon gång 1933. När vi lagtekniskt och på annat sätt började granska förslaget, funno vi, att det var fullkomligt omöjligt. Det skulle inte medföra någon verkligt allvarlig förändring i bestående förhållanden. Skulle man göra en samvetsklausul, varigenom alla, som önskade det, kunde bli befriade, ja då betydde det ju i själva verket, att man hade en lagstiftning om tvångsvaccinering, men denna lagstiftning hade en paragraf, som förvandlade den till en lagstiftning om frivillig vaccinering.

I yttrandena kring detta betänkande fanns ett från professorskollegiet vid karolinska institutet. Det var då ett majoritetsyttrande; majoriteten där har sedermera blivit en annan, jag vet nu inte, om det beror på någon förändring i sammansättningen av kollegiet — professorer avgå ju också och bli ersatta med andra. Då fanns det i alla fall ett majoritetsyttrande, som utan att taga bestämd ståndpunkt till frågan om tvångsvaccineringen gick ut på att det förslag, som förelåg, var, som de allra flesta sade, omöjligt. Man hemställde, att det skulle bli en ny utredning, som toge upp frågan i hela dess vidd och då även toge under övervägande, om man inte skulle kunna upphäva tvångsvaccinationen av barn. Detta kommittébetänkande besvarades på sin tid med Kungl. Maj:ts beslut, och så tillkom denna nya utredning. Jag var särskilt angelägen, då utredningen tillsattes, om att man skulle få en bild av den nuvarande lagens efterlevnad. Det ville med andra ord säga, att man skulle för en gångs skull på allvar försöka konstatera, i vilken utsträckning lagen efterlevdes. Man visste, att det på sina håll i landet fanns opposition mot vaccineringen. Jag skall inte anföra några siffror. Man kan om man så vill se på kartan i vaccinationsutredningens betänkande. Jag måste säga, att jag blev fullkomligt förbluffad över den ineffektivitet, som utmärkte denna lagstiftning. Detta kan inte bero på att medicinalstyrelsen eller Kungl. Maj:t befriat folk från vaccination, ty de fallen uppgå endast till omkring 150 om året, utan det måste ju helt enkelt bero på att lagen inte existerar för stora delar av vårt folk.

Jag anslöt mig på min tid till lekmännen i kommittén och förordade, att man i huvudsak skulle gå fram efter deras förslag. De sade: Det är orimligt att bibehålla ett sådant tillstånd. Här finns en lagstiftning, och den genomföres icke. Jag tyckte det vara både klokt och vettigt att avskaffa sådana lagar, som man så där utan vidare inte låtsas om. Nu hör jag här i första kammaren, att det spelar absolut ingen roll, om lagen efterlevs eller inte. Jag har varit naiv nog att tro — men det har varit med stöd av en ganska lång riksdagserfarenhet — att det var en absolut vedertagen regel, att man icke skall införa sådana lagar, om vilka man på förhand vet, att de icke komma att genomföras. Den situationen glida alla över, det spelar som sagt ingen roll i deras resonemang. Läkarna säga, att man skall vaccineras. Det säger jag också. Man skall vaccineras. Läkarna säga vidare, att man skall tvångsvaccineras, och detta under de två första levnadsåren. Vidare står här talare efter talare upp och talar om pastor Liljekvists propaganda och jag vet inte vilka besynnerligheter. Jag vet inte, om man anser de argument vara välgående, som de anför. Jag tyckte nästan jag hörde ett litet pingsttal och det från den sida, där man inte är van att möta pingsttalarna, ty de brukar befinna sig på den andra sidan, bland antivaccinatorerna. I alla fall var det ett stort, jättelikt upplagt agitationstal, som såvitt jag förstår gick förbi hela kärnpunkten i denna sak, sådan den gestaltar sig för lekmännen. Det är inte läkarna, som lagstifta, det är regeringen och riksdagen, som göra det, och jag förmodar, att de fortfarande skulle önska lagstifta från den utgångspunkten, att

Förordningsförslag om skyddskoppypympning m. m. (Forts.)

de lagar, som här beslutas, skola efterlevas av svenska folket. Men nej då, det gör ingenting, det spelar absolut ingen roll. Den ärade reservanten på Kristianstadslänsbänken vill, att man skall skapa en lagstiftning, som till den grad svär på läkarnas ord, att man skulle införa tvåårsgränsen som obligatorisk. Vår nuvarande lagstiftning medger, att barnen kunna få vänta ända till skolåldern och i vissa fall till det nionde året, när inte full befrielse kan lämnas. Om barnen äro klena, kan skyddskoppypymparen nämligen ge två års extra uppskov med ympningen. Denna lag, där man har nio år på sig för att vaccinera ungarna, efterlevs inte, men herr Linder inbillar sig, att en lag, som ger två års respit, skall komma att efterlevas, och det till med utan att den rymmer några straffpåföljder. Ja, det måste finnas naivitet på någon sida, det är möjligt, att det är på min, men jag medger, att jag föredrar att tro, att det är på den andra.

Jag betraktar detta som ett hugskott utan allvarlig mening. Det är inte många, som stödjade det. Såvitt jag har kunnat finna, yrka de flesta blankt avslag på allting i, förmodar jag, herr Lindströms kraftiga förhoppning, att man slutligen skall kunna komma fram till en annan lösning av denna fråga.

Jag skall inte ta upp jämförelsen med skolplikten. Analogier äro bland det farligaste som finns. Vi genomföra skolplikten, herr Brandt, det är skillnaden. Vi genomföra inte vaccinationslagen, och herr Brandt vill icke genomföra den. Om herr Brandt vill ha en lagstiftning, som efterlevs i detta land, så var god och sätt de människor, som bryta mot lagen, i fängelse. Det är enda möjligheten.

Tro ni verkligen, att därför att vi nu vidta olika åtgärder, denna lagstiftning kommer att efterlevas bättre? Andra kammaren, som för ett par år sedan valdes direkt av svenska folket, har bifallit utskottsförslaget. Tro ni verkligen, att lagen efter detta kommer att efterlevas bättre än nu? Ingen kan ju spå om framtiden. Om herr Lindström skickas ut som propagandatalare — hans entusiasm skulle göra honom förtjänt av att bli en speciell upplysnings-spridare bland antivaccinatörerna i detta land — då kan det hända, att det bleve någon bättre ordning, men jag fruktar, att så icke kan komma att bli fallet.

Detta är i alla fall de skäl, som på sin tid bestämde mig och som fortfarande förmå mig att förorda denna lagstiftning. Jag vill bara erinra om att det finns en parallell, som har en helt annan kraft än den, som herr Pauli efter herr Brandts exempel målade upp. Jag tänker på skolplikten. (Herr Pauli: Hjalmar Branting nämnde den också.) Ja, ja, de döda kunna ju inte försvara sig. Jag tycker det är ganska olämpligt att uppväcka dem. Det är inte alldeles säkert, att han skulle dra precis samma slutsatser i dag som han gjorde den gången det var fråga om införande av en samvetsklausul. Det är en smula skillnad därvidlag. Nu ha vi haft en samvetsklausul i många år, och vi känna till verkningarna av den, vilket man inte kunde göra den gången då Branting yttrade sig i riksdagen.

Jag skall ta en annan parallell. Man har i Sverige och i olika länder i hög grad experimenterat på alkohollagstiftningens område. I åtskilliga länder har man infört absolut förbud. Här i Sverige ha mycket kraftiga röster höjts för att vi skulle införa ett fullständigt förbud. Jag skulle tro, att det på sin tid åtminstone ofta nog funnits en faktisk förbudsmajoritet i riksdagens andra kammare. Men där har man tagit hänsyn till de psykologiska faktorer, som man inte undkommer, då man skall lagstifta och som det är riksdagsmännens och regeringens skyldighet att ta hänsyn till. Dem behöva inte läkarna ta hänsyn till. De säga: vår vetenskap förklarar, att folk skall vaccineras, och då skall det göras. Men vi kunna inte undgå att ta sådana psykologiska hän-

Förordningsförslag om skyddskoppypning m. m. (Forts.)

syn, när vi lagstifta. Tre länder, som infört spritförbud, ha måst upphäva det, därför att lagen icke respekterades, därför att den ledde till massor av lagbrott. Jag får säga, att detta är åtminstone för mig en förnuftigare analogi. Om man har en lag på ett område, som inte efterlevs, så får man antingen avskaffa den eller behålla den, men behåller man den får man sätta sådana maktmedel bakom den, att den respekteras. Den vägen vågar ingen gå nu, tvärtom. Det står strängt taget envar fritt att inte respektera lagen. Det är ju egentligen vad herrarna säga. Ni gå med på att det får utdömas litet böter, de som kunna betala få göra det, och för de andra blir det just ingenting. Detta är ju meningen med de här nya uppslagen.

Jag måste för min del säga, att om första kammaren beslutar att gå på linjer, som i mitt tycke äro ur lagstiftningssynpunkt grovt lättsinniga, så kan man ju inte göra någonting åt det. Om propositionen avslås här, har ingenting hänt utom att min efterträdare får besväret med en omöjlig samvetsklausul, som han får försöka tillämpa, och så får det hela gå. Det finns massor av folk, som inte vaccinera sina barn, och det låta myndigheterna pågå opåtal.

Jag har bara en enda sak till att säga. Herr Lindström slutade sitt anförande med att han hoppades att vi skulle snart få en ny realistisk lagstiftning, om det här lagförslaget föll. Man kan ju inte spå i framtiden, men jag vet inte, om herr Lindström observerat, att andra kammaren för sin del har beslutat, att tvångsvaccineringen skall avskaffas? Skola vi nu göra en kompromiss mellan att avskaffa den, ett uppmjukande av samvetsklausulen, ett borttagande av praktiskt taget alla påföljder för dem, som bryta mot lagen, skola vi, säger jag, göra en kompromiss mellan dessa ståndpunkter — ja, den kompromissen, herr Lindström, överlämnar jag åt herr Lindström att själv utarbeta. Ty jag är övertygad om att de människorna finnas inte i Kungl. Maj:ts kansli, inte bland läkarkåren och inte bland dem, som bruka skriva lagförslag åt oss i regeringen, vilka kunde lyckas åstadkomma, jag vet inte vad jag skall säga — den kamel, som skulle bli resultatet av en sådan kompromiss. Om herr Lindström menar, att vi behöva en ny lagstiftning — och det tycktes ju hans slutanförande i alla fall antyda, att vi faktiskt behöva, eftersom den nuvarande inte är bra — då får jag säga, att han ålägger andra personer bördor, som jag är rädd för att ingen kan bära. Han vill ge åt andra uppdrag och pålägga dem uppgifter som äro fullständigt omöjliga att lösa. Det vågar jag lugnt säga, att efter det långa utredningsarbete, som resulterat i de olika förslag, vilka nu föreligga, efter de många försöken att formulera samvetsklausulen, som kunde vara tillfredsställande, finns det väl, om denna fråga faller i dag, ingenting annat att göra än att vänta så länge tills det i denna sak blir en mindre uppgiterad och mera tänkande majoritet även i denna kammare.

Friherre Lagerfelt: Herr talman! I betraktande av den långa tid, snart 5 1/2 timme, som denna debatt pågått, avstår jag från att hålla något anförande och nöjer mig med att yrka avslag på utskottets hemställan.

Herr förste vice talmannen: Herr talman! År 1912 på våren något tidigare än nu hölls i denna kammare ett sjöslag av ganska stora dimensioner. Hälten i detta sjöslag har redan omnämnts här i debatten; det var herr Skarstedt från Falun. Han stod där borta som en ny Kong Kristian »ved Højen Mast i Røg och Damb». Det var vid det tillfället såsom det höll på att bli nyss här i kammaren, nämligen att diskussionens vågor gingo mycket höga. Detta i sin tur gjorde, att jag fick visionen av denna händelse från 1912. Lar-

Förordningsförslag om skyddskoppypympning m. m. (Forts.)

met växte också, och när herr Skarstedt sista gången beträdde talarstolen, lyckades han bli hörd endast genom att skrika, att »på grund av det allmänna sorlet i kammaren ber jag att få avstå från ordet». Sorlet var ett mycket mildt uttryck för vad som då försiggick här, och hade herr ecklesiastikministern för en stund sedan hållit ut något längre, så är det inte omöjligt att sorlet hade stigit här också.

Skarstedt hade vid sina båda sidor högar av papper. Bland annat lågo där petitionslistor med tusentals namn. Framför sig hade han en lista, på vilken stodo skrivna 150 sjukdomar, som hade uppkommit genom vaccinationen. Han drog en och annan sådan till vår alldeles speciella uppbyggelse. Ja, det var en debatt, skall jag säga, där folkets röst hördes på ett förskräckligt sätt. Skulle jag ge mitt omdöme om den så får jag ju säga, att vad som föredrogs för att återge vad folket tänkte var en otrolig väpnad av lösa påståenden, missvisande citat samt då och då — lätt igenkännliga — rena lögner. Det meddelades i dag vad man kunde få höra av denne Liljeblad — Gud signe honom — men vad vi fingo höra den dagen var nästan värre! Som ett prov på vad man kunde få genomleva hörde vi av en talare på Kalmarlänsbänken — som på den tiden stod mera till vänster i kammaren — hurusom han varit ute och vandrat och mött ett litet flickebarn, som hade skabb i ansiktet. Han följde flickan hem till hennes föräldrar och frågade modern: »Hur har detta barn kommit att se ut på det här viset?» »Jo», sade modern, »det fick hon efter vaccinationen.» Sedan var den mannens öde klart: han blev en brinnande stridskämpe för antivaccinationen, och han hotade oss här i kammaren med att för den händelse vi inte fogade oss efter vad som föreslagits, det vill säga den hemställan som kommit från första tillfälliga utskottet, då skulle antivaccinationörens pilar eller petitionslistor bli lika täta mot oss som persernas pilar varit vid »Termopylum», som han sade. Nu är det att märka att skabb är en vanlig hudsjukdom, som förorsakas av ett litet djur, skabbdjuret, som inte ens kan ses med blotta ögat. För att vaccinationen skulle kunna framkalla skabb, behöves således först och främst ett underverk.

Nå vad ville nu dessa människor, som bekämpade oss? Jo, de ville ha bort tvångsvaccinationen. Jag kom att tänka på det, när herr ecklesiastikministern talade och poängterade en bestämd skillnad mellan vad man ville på den tiden och vad man vill nu. Först och främst ville man, att den kommitté, som tillsatts år 1908, skulle få i uppdrag att rappa på litet. Det gick inte, det var förresten stränga toner då. Man ville, att kommittén skulle raska på, så att Kungl. Maj:t bleve färdig med ett nytt förslag, som kunde framläggas för riksdagen året därpå. Punkt och slut.

Det är nu 27 år sedan detta ägde rum. Och det är att märka, att bakom allting på den tiden i vaccinationsfrågan skymtade kvacksalvare och homeopater i mängd — med och utan namn — och de flesta listor som lågo hopade i riksdagen med de många tusen underskrifterna hade kommit just från sådana orter, där kända homeopater och kvacksalvare grasserade. Det är som sagt 27 år sedan dess, och hur ligger landet nu i dag? Ja, det är inte gott att veta, men får man tro på herr socialministern, så ha vi gjort en verklig baklängesvandring. Han yttrar nämligen i propositionen, att »av redogörelsen för vad som i förevarande ärende förekommit framgår, att den medicinska sakkunskapen är långt ifrån enig i sitt ståndpunkttagande till frågan, huruvida tvångsvaccination av barn skall anses erforderlig eller ej. Det vill ock förefalla, som om man inom denna sakkunskap i alltjämt växande utsträckning vore benägen att besvara denna fråga nekande». Vi hade två duktiga läkare i kammaren den gången. Den ene hette Petré och den andre hette Almer. Herr Almer var från Halmstad och visade sig under ifrågavarande debatt synnerligen

Förordningsförslag om skyddskoppypmpning m. m. (Forts.)

duktig. Han inte bara kunde visa hem en del herrar till deras egen port, utan han hade också satt sig i förbindelse med en mängd läkare, från vilkas distrikt olika berättelser kommit, som sedan citerades här i kammaren, och det visade sig, att det mesta av detta inte var något annat än ren missuppfattning av enkla ting.

Nå, är det så mycket bättre nu? Jo, vi ha på sätt och vis 3,032 läkare närvarande i dag. Herr ecklesiastikministern påstod, att Saxon-kulturen försvunnit. Vad striden nu stod om, menade statsrådet, var inte mellan vaccination och antivaccination, utan det var märkvärdigt nog om något helt annat. Under sådana omständigheter tänker jag, att det är klokt om man återför diskussionen i dag — inte till dityramber — utan till vanlig enkel prosa i den sak, det här gäller. Jag tror, att det är bättre nu. Jag vågar säga efter de studier jag gjort under den senaste tiden och efter den erfarenhet jag haft, att den medicinska sakkunskapen nu bokstavligen står samlad — ty till de namn som herr Norman nämnde skall han lägga ytterligare 144, som äro tillkomna senare — bokstavligen står samlad kring fyra saker. Det är sedan likgiltigt, hur man dömer om dessa saker, men om dessa fyra spørgsmål är man ense inom läkarkåren.

Den första punkt, som man är enig om, är den, att vaccinationen är det bästa medel vi ha mot smittkoppor. Man kan ha olika meningar om huru mycket värde vaccinationen kan ha i och för sig, men i en sak är man enig, och det är att vaccinationen är det bästa medel vi ha mot smittkoppor. Om vi också ha den bästa hygien och de bästa sjukvårdsförhållanden, så kan man likväl konstatera att om det inträffar ett smittkoppsfall här i landet på en verkstad eller en fabrik eller i ett samhälle, så störta vi alla i väg till läkare det fortaste vi kunna för att bli vaccinerade. Detta kan man också mycket väl förstå efter den historia vaccinationen har. Och skulle man säga någonting i denna, kan man ju taga de sista data, när smittkopporna ebbade ut här i landet. 1870 insjuknade i smittkoppor 3,762 personer, och 410 av dem dogo. 1880 voro siffrorna respektive 569 och 80. 1892 insjuknade 23 personer, och 1 dog, och sedan var den serien slut.

Nästa punkt där läkarkåren är enig — jag vill i den punkten säga »tills vidare» nödvändigtvis, eftersom medicinen är en vetenskap, som utvecklar sig och där inga fakta äro alldeles säkra. Men vad man för närvarande är enig om är att den nyss omtalade immuniteten sträcker sig längre än man förr trodde. Det har man fått bestyrkt genom undersökningar, som gjorts, och det var någon också, som här nämnde namnet på den förnämste av de vetenskapsidkare, som kommit till detta resultat. År 1912 — jag satt däruppe i kammaren på den tiden — var det en talare, som uppträdde och påstod, att den inte sträcker sig längre än högst tio år. Det hade t. o. m. av en läkare i Basel sagts att ett eller två år — längre sträcker den sig inte. Jag vände mig just om för att titta på mannen som läste om läkaren i Basel, då han tittade stint på mig och sade: »Här sitter många i denna kammare som inte äro skyddade.»

Den tredje frågan, om vilken alla läkare också äro eniga, är, att faran för komplikationer växer, ju längre det dröjer med att man vaccinerar sig. Den saken är också alldeles klar. Jag tror det var herr Pauli, som speciellt var inne på detta. Men som sagt, saken är ur alla läkares synpunkt alldeles klar och på den punkten har man att tillgå en utmärkt militär statistik. Statistik skall man emellertid aldrig använda i sådana här diskussioner. Den gläder ingen och gör inte mycket nytta heller. Men det är uppenbart, att om det är så, att man inte vaccineras utan går ovaccinerad genom livet, kommer naturligtvis de vaccinerades antal att bli större och större, och när det är så, blir det

Förordningsförslag om skyddskoppympning m. m. (Forts.)
naturligtvis också svårare för de flesta människor, när värnpliktstiden kommer och komplikationerna komma med den.

Slutligen är det en sak, som vi också äro eniga om, inte bara läkarna utan nästan alla, och det är, att de värnpliktiga böra vaccineras. Herr socialministern vill ju, att de ska vaccineras, och det vilja alla motionärer och utskottet också. Om jag nu lägger ihop dessa fyra fakta, så förefaller det mig som om det vore en sak som kan anses nödvändig och logisk. Om det är på det sättet, att alla värnpliktiga ska vaccineras, om det vidare är så, att ju längre vaccinationen dröjer, desto värre blir det med komplikationerna, om det ytterligare är så, att immuniteten har stigit i kraft, då följer med en viss naturnödvändighet, så att säga, att spädbarnen böra vaccineras. Det skulle vara roligt för mig att veta, om man kan draga någon annan slutsats av dessa premisser än denna.

Nå, men kan man säga: varför skall man överhuvud vaccineras? Jo, det är ju därför, att de ska vaccineras som värnpliktiga. När de komma till värnplikten ovaccinerade och först då skola vaccineras, inställa sig gärna alla dessa komplikationer och därtill encefaliten, som man talat om här som en följd av att man tidigare vårdslösat vaccinationen. Jag kan inte förstå hur man kan vara med om att vaccinera dem just då och låta dem undergå de faror, som inte inställa sig då de vaccineras som spädbarn.

Men hur står det nu till med den uppfattning, som ecklesiastikministern hade? Han ansåg, att förut var det strid mellan vaccination och antivaccination. Hur är det nu? Det är precis samma strid nu som förr. Det finns föräldrar nu liksom förr, vilka inte vilja vaccinera sina barn, och det är dessa föräldrar, som ligga bakom den strid, som föres här. De vilja ha bort tvångsvaccineringen, men det ville den så kallade Saxon-kulturen också. Dessa föräldrar vilja absolut ingenting annat än de gamla antivaccinatörerna ville. De vilja att barnen inte skola vaccineras, därför att de äro rädda att något skall hända dem. Men de göra det underliga och konstiga tankeslutet, att de äldre, de värnpliktiga, vilka verkligen lida risk av vaccinering, dem kan man vara med om att låta vaccineras. Barnen däremot, som inte lida någon sådan risk, dem skall man skydda mot denna tvångsvaccination. Det nya tillskottet till denna diskussion, som ecklesiastikministern trodde sig kunna bidraga med, finns alltså inte. Vi ha precis samma homeopater och kvacksalvare bakom den agitation, som drives i dag, som dem vi hade bakom den agitation, som drevs för 27 år sedan. Det är bara det, att den motivering utskottet driver i dag är ganska olycklig. Var och en, som litet uppmärksamt läser igenom utskottets motivering, för honom måste det stå klart, att skälen mot vaccinationen egentligen blivit sämre under den tid som gått. Här börjar utskottet att tala om att vaccinationen naturligtvis är utmärkt. Den är bra, men, säger man, isolering är också bra. Man säger, att här leva vi i en farlig tid på grund av att smittoämnen i våra dagar lättare än förr föras från land till land, men, tillägger man, tänk så kvickt vi kunna få reda på var de olika smitofallen förekommit, o. s. v. i den stilen. Det är ju klart, att var och en måste lägga märke till, att de skäl, utskottet anför, alltid ligga på ett lägre plan, äro lättare och enklare än de argument, som den rena läkarståndpunkten kommer med. Och jag måste uppriktigt säga, att jag ibland tycker att det är riktigt synd om det arma mänskliga förståndet, som under hela tiden i detta i hög grad homeopatiska betänkande aldrig ett enda ögonblick får en syl i vädret.

Det lustiga är också, att denna gamla homeopatiska agitation på det märkvärdigaste sätt drager med sig även kloka och förståndiga människor. Jag var inne ett enda ögonblick och hörde på Gustav Möller — jag hoppas han

Förordningsförslag om skyddskoppypmpning m. m. (Forts.)

är här. För att riktigt markera, hur svårt det var att genomföra denna vaccination poängterade han, att de flesta barn i landet inte vaccineras. Man kan finna hela högar av ovaccinerade barn, och han var tämligen säker på att ungefär 70 % av alla barn äro ovaccinerade. Jag tänkte då för mig själv: »Käre Gustav Möller, nu talar du något, som du inte har riktigt reda på», vilket gjorde att jag gick raka vägen in på referensbiblioteket och tog fram statistisk årsbok för Sverige år 1936. Det står nämligen här i betänkandet, att man åren 1924—1936 hade vissa fall av encefalit, och då tänkte jag: nå, jag får väl se på dem också, älskönt de inte höra hit. Det var bara 54 fall av encefalit som förekommit under de åren. Men under denna samma tid vaccinerades i Sverige $1\frac{1}{2}$ miljon människor, vilket var värdefullare. Jag fann vidare vid min undersökning, att 1924—36 föddes i vårt land 1,115,836 barn. 70 % av dessa gör 780,000 i runt tal. Återstå således, om man tager bort dessa 70 %, som inte vaccinerats, 336,000. Jag tänkte, $1\frac{1}{2}$ miljon människor vaccinerades efter kommitténs siffror. 1,115,836 föddes, 70 % vaccinerades inte. Bara 336,000. Varifrån i Guds namn kommo då de andra 1,164,000 vaccinerade? Jag menar därför att om man inte kontrollerar allt i de uppgifter, som komma i dessa handlingar, är man ständigt på villovägar. Det är klart, att man får inte taga någonting för kontant.

Sedan utskottet kommit fram till sin bevisning och kommit till sitt resultat, så säger utskottet så här: »Vid övervägande av samtliga på förevarande spörsmål inverkan omständigheter har utskottet icke funnit den obligatoriska barnvaccinationen vara av sådan betydelse, att utskottet skulle kunna tillstyrka skärpta tvångsåtgärder för densammas effektiva genomförande. Att under sådana förhållanden i lagstiftningen fortfarande bibehålla stadgande om ympningstvång beträffande barn finner utskottet icke vara lämpligt.» Här säger utskottet, att »vid övervägande av samtliga på förevarande spörsmål inverkan omständigheter» etc. Jag skulle gärna vilja ha alla utskottsmajoritetens ledamöter framför mig för att fråga dem på heder och samvete, om de verkligen mena detta att de med övervägande av samtliga etc. Jag ser inte att de ha i stort sett haft så mycket att anföra beträffande de samverkande omständigheterna. De ha velat komma till ett resultat, och det resultatet ha de kommit till genom en halv sidas bevisföring av mycket enkelt slag. Men jag skulle nästan vilja ge de goda utskottsledamöterna ett litet tack, en liten tack-samhetsgård. Detta därför att det förefaller mig som de i slutet av sitt betänkande gärna ville uppmuntra läsaren. De säga nämligen: »Ett upphävande av den obligatoriska barnvaccinationen synes visserligen med sannolikhet — åtminstone till en början — komma att medföra en sänkning av antalet vaccinerade inom befolkningen. En utveckling i sådan riktning torde emellertid med goda utsikter till framgång kunna motverkas genom lämpliga åtgärder för uppmuntran till frivillig barnvaccination. Då enligt propositionen ympningstvång alltjämt skall föreligga för värnpliktiga, som börja sin första tjänstgöring under fredstid, kommer en eventuell minskning av vaccinationsprocenten att gälla den kvinnliga befolkningen samt de delar av den manliga befolkningen, som icke fullgjort värnpliktstjänstgöring. Någon minskning av krigsmaktens immunitetsskydd mot smittkoppor kommer sålunda icke att inträda.» Vad vill nu detta säga? Jo, det vill med andra ord säga, att eftersom bara kvinnor och unga män bli oskyddade, smittobärande, så bör man inte vara rädd för de andra, för krigsmakten — för se, de värnpliktiga bry sig aldrig om fruntimmer. Jag måste uppriktigt säga att det verkligen för mig är uppmuntrande att på ett enda ställe finna så många oskuldsfulla karlar på en gång. Det är ett verkligt fynd.

Utskottets utgångspunkter äro felaktiga. Det är den slutsats, jag måste

Förordningsförslag om skyddskoppympning m. m. (Forts.)

draga av detta betänkande. Utskottets slutledningar äro också felaktiga, de äro ingenting som man får någonting av. Nu har man kommit och begärt att vi, som inte äro nöjda med detta utskottsförslag, skola ge något annat i stället. Jag kan inte finna, att det är nödvändigt, att vi ska göra det. Om man inte kommer fram på en väg, behövs det väl inte mera än att konstatera att den vägen inte är farbar. Man får gå en annan väg. Det är precis det som jag för min del anser. Den väg, som socialministern försökt komma fram på, kommer man inte fram. Det är en väg som är omöjlig att gå. Man får följaktligen skicka tillbaka detta förslag och söka att i stället få fram ett annat en annan gång när det visar sig att vi ha någon som kan ge oss den utvägen. Som det för närvarande är, går det inte, och jag ber därför, herr talman, att få yrka avslag på utskottets hemställan.

Herr Näslund: Herr talman! Med hänsyn till möjligheten att kunna votera före middagen skall jag fatta mig mycket kort. Jag skulle helt ha kunnat avstå från ordet om det inte varit en hjärteangelägenhet för mig att här nedlägga en gensaga mot det resonemang, som de flesta talare, som gått på avslagslinjen, fört då det gäller motståndarna till tvångsvaccinationen. Man resonerar som om det här gällde att avskaffa vaccinationen. Det är ju inte riktigt. Vi acceptera propositionens ståndpunkt i det avseendet, och den sträcker sig så långt att den understryker önskvärldheten av att barnvaccination äger rum i största möjliga utsträckning. Men vi tro att man på frivillighetens väg skall komma lika långt eller i varje fall tillräckligt långt och att ingen olycka sker, om man avskaffar tvångsvaccinationen. Sedan stå propositionen och utskottsmajoriteten på den ståndpunkten att vid inträffade smittkoppsfall skall vaccination tillgripas. Detta vill jag ha sagt bara som en kort erinran.

Vidare måste jag komma med en gensaga mot de herrar, som mest talat om homeopater och antivaccinatörer såsom om dessa vore de största fantaster och de mest godtrogna och lättleda människor, som överhuvud finnas i detta land. Jag skall helt kort säga er, mina herrar, att bland svenska folket finns det fäder och mödrar, som bringat tillräckligt många offer på vaccinationens altare för att inte taga intryck av sådana tidskriftsartiklar, som herr Rickard Lindström citerade här i dag och som skrevos för 25 år tillbaka. Jag tycker att det är alldeles överflödigt att gå 25—30 år tillbaka och draga upp citat i debatten ur böcker och tidskrifter, när vi diskutera detta spörsmål i dag. Det har hänt åtskilligt på dessa 25 år, herr Rickard Lindström, och tvångsvaccinationens motståndare borde kunna få rätt att tillägna sig möjligheten att ha tänkt ett litet grand också under den tiden.

Jag vill bara nämna att en före detta ledamot av Sveriges riksdag — jag skall inte säga vilket parti han tillhör — har i brev till en ledamot av andra kammaren bevekande bett att hans kollega skulle göra vad han kunde för att avskaffa tvångsvaccinationen. Han motiverar denna bön med att när hans ende son vaccinerats, insjuknade han omedelbart i kramp. Visserligen hävdes krampen så småningom, men om några år dog sonen. Jag undrar huruvida herr Brandt, i händelse det gått så med hans ende son, då med samma nonchalans skulle ha talat om dessa fall av encefalit som han omnämnt i dag från Dalabanken. Under tidsperioden 1924—36, som herr förste vice talmannen underlät att citera fullständigt, förekommo 10 dödsfall i encefalit och ett dödsfall i smittkoppor, och så säger man: det betyder ingenting. Vem vet vad som kan inträffa under nästa tidsperiod, och vem kan garantera att inte en sådan nationell olycka inträffar som i Holland, där dödsfallsprocenten av encefalit blev så stor, att de holländska läkarna gingo in för tvångsvaccinationen.

Förordningsförslag om skyddskoppypmpning m. m. (Forts.)

nens avskaffande. Jag skall inte profetera, jag bara uttalar den förhoppningen, att vi må slippa en sådan olycka, men jag vill ha anfört detta såsom ett uttryck för på vilken ståndpunkt motståndarna till tvångsvaccinationen stå.

Nu ha flera herrar som herr Brandt och till och med en så förståndig man som borgmästare Linder, som jag eljest brukar lyssna till i andra lagutskottet och som jag sätter stort värde på, givit uttryck åt den uppfattningen, att de visst inte vilja skärpa lagen, så att folk skall inmanas i häkte för underlåten barnvaccination, och så har man åberopat den tankegång, som förekommer hos professorsmajoriteten vid universitetet i Lund, att man skall införa något slags modern avlatshandel för att komma ifrån vaccinationen. Jag tycker att statsrådet och chefen för handelsdepartementet Möller tillräckligt tydligt klargjorde för herrarna, att de, som i dag gå på avslag, knappast kunna syfta till något annat än vad herr Rickard Lindström önskade i slutet av sitt anförande, nämligen att Kungl. Maj:t skall effektuera ett förslag till lagstiftning på det här området, som går att upprätthålla. Detta kan dock inte ske, enligt min mening, herr talman, på annat sätt än att man tillgriper sådana tvångsåtgärder att man insätter folk i fängelse för att avtjäna böter, vilka de inte ha råd att betala. Jag har redan deklarerat, att en sådan lagstiftning kommer jag inte att medverka till. Däremot skall jag medverka till genomförandet av det i dag på riksdagens bord liggande förslaget.

Jag slutar med en önskan alldeles som herr Rickard Lindström gjorde, ehuru min önskan inte är av samma innebörd som hans, och det är: Gud bevara oss för en Kungl. Maj:t med herr Rickard Lindström som socialminister. Med dessa korta ord, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets utlåtande.

Herr Undén: Herr talman! Jag skall taga kammarens tid i anspråk högst ett par tre minuter i förhoppning att mina efterföljare i debatten skola känna sig manade att följa detta föredöme.

Det framgår såväl av propositionen som av de uttalanden som gjorts under debatten av tre ledamöter av regeringen, att motivet för regeringen att framlägga detta förslag angående den obligatoriska vaccinationens upphävande är att regeringen haft en känsla av obehag över att det existerar en lag som inte kan effektivt upprätthållas. Regeringens motiv är alltså inte detsamma som de motiv, som ligga bakom den stora folkopinion, vilken det talats så mycket om i denna kammare. Tvärtom, regeringen har i kraftiga ordalag desavuerande förklarat, att denna opinion är oriktig. Det heter i propositionen: »Den utbredda folkopinion mot obligatorisk barnvaccination, vars förhandenvaro tidigare påpekats, synes nämligen i stor utsträckning vara grundad på felaktig uppfattning om vaccinationens betydelse som medel i kampen mot smittkoppsjukdomen och om de med vaccinationen förbundna riskerna.» Regeringen anser emellertid nödvändigt att resignera inför denna opinion såtillvida att man inte skall mot densamma söka upprätthålla den obligatoriska vaccinations-skyldigheten i lagen. Man vill resignera så till vida att man vill ändra lagen, men man vill inte resignera helt, utan man vill söka korrigera denna opinion. »Det gäller», heter det i propositionen, »att genom vederhäftig upplysning revidera denna uppfattning till bättre överensstämmelse med de verkliga förhållandena och sålunda öka allmänhetens benägenhet för att underkasta sig och sina barn frivillig vaccination.» Socialministern tillägger: »Särskilt vill jag framhålla lämpligheten av att densamma kommer att ingå som ett led i det statligt understödda fria folkbildningsarbetet samt att upplysning i förevarande frågor meddelas mödrar vid besök å barnavårdscentraler och -stationer.» Det är således ingenting mindre än en hel propagandaapparat

Förordningsförslag om skyddskoppympning m. m. (Forts.)

som regeringen vill sätta i gång för ett bekämpa denna opinion, den enligt regeringens uppfattning vilseledda opinion, som finnes i denna fråga.

Då kan man ju fråga sig: Vore det inte möjligt att sätta i gång denna upplysningspropaganda innan man upphäver den obligatoriska barnvaccinationen? Finns inte här ett positivt direktiv, som ecklesiastikministern efterlyst från motståndarna till detta förslag? Finns där inte ett positivt direktiv, som regeringen själv fäster stor vikt vid? Både regeringen och utskottet vänta sig synnerligen stor effekt av denna upplysningspropaganda. Skulle man inte tills vidare kunna sätta den i verket och härigenom således komma över det otillfredsställande förhållandet, att lagen i stor utsträckning överträdes?

Ett faktum är visst, och det är för mig avgörande. Det är, att den nuvarande lagstiftningen, hur bristfällig den än är, dock till sina praktiska verkningar är mera effektivt beträffande omfattningen av ympningen än regeringens förslag skulle bli. Detta konstateras också i propositionen. Man väntar sig där en minskning av frekvensen av ympningsfallen genom upphävandet av den obligatoriska barnvaccineringen. Mig förefaller det som om man, när det gäller en sådan situation som den vi nu befinna oss i, borde anse viktigare att hålla på ett system som ger större skydd mot smittkopps-epidemier än den nu av regeringen föreslagna lagen kommer att bereda, även om det är i och för sig ett stort och vanskligt problem att en lagstiftning av denna art icke tillräckligt effektivt upprätthålles. Den nuvarande lagen är dock som sagt i varje fall mera effektiv än det nya lagförslaget med hänsyn till vaccinationens omfattning.

Jag skall bara tillägga en enda synpunkt. Jag kan mycket väl förstå — och jag vet, att många erfarna och framstående läkare hysa samma uppfattning — att man kan teoretiskt diskutera, huruvida det är oundgängligen nödvändigt att ha kvar ett sådant tvångssystem som vi ha just för denna särskilda sjukdom, ett tvångssystem, som vi ärvt från äldre tider då man hade uppmärksamheten fästad mera på denna koppsjukdom än på andra epidemier. Men om man alltså rent teoretiskt kan diskutera om det nuvarande systemet verkligen är oundgängligen nödvändigt eller inte, förefaller det mig i alla fall som om det vore ytterst betänkligt att företaga experimentet med det nya systemet just i en situation då hela världen räknar med möjligheten, kanske sannolikheten, av ett världskrig, i ett läge, då i alla länder vakthållningen mot epidemier har försvagats, då det pågår ett väldigt krig i vissa delar av världen och då det finns stora flyktingsläger på andra håll, där man vet att epidemierna härja. Och är det verkligen rimligt att just i denna situation komma till medvetande om att det är farligt för rättsordningen att ha en lag som inte upprätthålles, ett förhållande som dock har existerat i många år, utan att denna rättsordning till synes ännu har tagit någon särskild skada av detta? Är det nödvändigt att aktualisera denna fråga just i ett läge sådant som det nuvarande?

Jag anser en sådan ståndpunkt icke vara försvarlig, och jag ansluter mig därför, herr talman, till avslagsyrkandet.

I detta anförande instämde herr *Sandegård*.

Då nu tiden var långt framskriden och flera talare funnos anmälda, beslöt kammaren, på framställning av herr talmannen, att den fortsatta överläggningen i förevarande fråga skulle uppskjutas till aftonsammanträdet.

Vid föredragning av Kungl. Maj:ts denna dag avlämnade skrivelser nr 315—317 blevo desamma på begäran bordlagda.

Anmäldes och godkändes jordbruksutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 339, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till beredskapsstat för budgetåret 1939/40, i vad propositionen avser nionde huvudtiteln;

nr 340, i anledning av Kungl. Maj:ts i proposition med förslag till beredskapsstat för budgetåret 1939/40 å kapitalbudgeten gjorda framställning om anslag till byggnadsarbeten vid veterinärhögskolan;

nr 345, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till nybyggnad för statens veterinärbakteriologiska anstalt;

nr 346, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inrättande av en försöksgård å sandjord i Kristianstads län;

nr 347, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om enskilda vägar, m. m.;

nr 348, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ändrade grunder rörande ersättning av statsmedel för kostnader i anledning av mul- och klövsjuka;

nr 349, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa den statsunderstödda vattenavlednings- och avdikningsverksamheten berörande frågor jämte i ämnet väckta motioner;

nr 350, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående grunderna för statsbidrag från statens avdikningsanslag till vissa invallningsföretag vid Ume- och Vindelälvarna i Västerbottens län; samt

nr 351, i anledning av väckta motioner om beredande åt stadsplanlagda samhällen på landet av lättnad i dem åvilande bördor för väg- och gatuhållning.

Anmäldes och bordlades

statsutskottets utlåtanden:

nr 242, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till avlöningar vid akademien för de fria konsterna med konsthögskolan;

nr 243, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till avlöningar till pastorat vid svenska församlingar i utlandet m. m.;

nr 244, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ersättning av statsmedel för vissa skador och kostnader till följd av Ume- och Vindelälvarnas översvämning år 1938 jämte i ämnet väckta motioner;

nr 245, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anvisande av medel för beredande av ersättning för vissa förskingrade förmyndarmedel jämte i ämnet väckta motioner; och

nr 246, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående låneunderstöd för innehavaren av Ericsbergs fideikommiss jämte en i ämnet väckt motion;

bankoutskottets utlåtanden:

nr 62, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förbättring av vissa äldre tjänste- och familjepensioner m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 63, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående pensionsrätt för vissa professorer vid konsthögskolan och vissa tjänstemän vid konjunkturinstitutet;

nr 64, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till bidrag till pensioneringskostnaderna för statens pensionsanstalt m. m. för budgetåret 1939/40; och

nr 65, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående dyrtidstillägg åt befattningshavare i statens tjänst m. fl., såvitt angår pensionsväsendet;

andra lagutskottets memorial nr 42, angående ersättning åt hovrättsrådet G. Wallin, vilken inom andra lagutskottet biträtt vid behandlingen av vissa frågor; samt

jordbruksutskottets memorial och utlåtande:

nr 86, angående ersättning åt av utskottet anlitat biträde; och

nr 87, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under nionde huvudtiteln gjorda framställning om anslag till extra utgifter för budgetåret 1939/40.

Justerades protokollsutdrag för detta sammanträde, varefter kammaren åtskildes kl. 5.31 e. m.

In fidem

G. H. Berggren.

Lördagen den 3 juni e. m.

Kammaren sammanträdde kl. 7.30 e. m.

Förordnings-
förslag om
skyddskopp-
ympning
m. m.
(Forts.)

Fortsattes överläggningen angående andra lagutskottets utlåtande nr 35, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om skyddskoppympning m. m., dels ock i ämnet väckta motioner.

Herr **Hagman**: Herr talman, mina herrar! Under överläggningen här i kammaren sedan klockan 11 i dag har den föreliggande propositionen och andra lagutskottets utlåtande över denna varit föremål för en mycket bister och i vissa fall nedgörande kritik. Då jag för min del inom andra lagutskottet också bidragit till den majoritet, som föreligger för utskottets utlåtande, må det vara förlåtligt, om jag nu med några ord vill anföra ett försvar för mitt handlingssätt.

I likhet med de flesta av herrarna här har jag ingen egen sakkunskap i den fråga, som nu föreligger till behandling. Det är klart, att den meningsytt-ring, som läkarna avgivit i denna fråga, måste uppfattas med all den respekt man är mäktig, men jag vill för min del säga, att jag på olika områden varit med om ganska mycken sakkunskap, som misstagit sig, och vidtagit åtgärder i strid mot sakkunniga och att det i allmänhet visat sig inte bli så farligt till sina verkningar. Därmed vill jag inte säga, att läkarna misstaga sig på denna punkt, men jag tror, att om man skall komma fram till en tillfredsställan-de lösning, får man kanske lov att på ett eller annat sätt hugga av knuten.

Inom andra lagutskottet, där vi mycket ingående prövat denna sak, var jag för min del mest tveksam beträffande en punkt, som inte har så mycket be-handlats här, nämligen huruvida ett bifall till Kungl. Maj:ts förslag möjligen skulle kunna uppfattas av antivaccinationsföreningarna såsom en framgång för deras strävanden, och det vill jag inte på något sätt medverka till. Jag menar nämligen, att man inte kan fästa något avseende vid alla dessa folk-

Förordningsförslag om skyddskoppympling m. m. (Forts.)

psykologiska skäl, varom några talare här i dag yttrat sig, såvida man inte är övertygad om att dessa meningsyttringar ha något fog för sig. Är man inte övertygad därom, bör man inte fästa avseende vid dessa meningar, och det har i dag anförts vissa exempel på vilka horribla saker, som föras till torgs från det hållet.

När man ser efter vad den föreliggande propositionen innehåller, finner man att det i själva verket inte är så mycket som föreslås ändrat från nuvarande förhållanden. Det föreslås valfrihet för kvinnor att vaccinera sig, och det föreslås uppskov med vaccinationen för män från nuvarande 6, 7-årsskolåldern till 21 års ålder, då i varje fall tvångsvaccination inträffar, därest man inte är vaccinerad förut. Jag tror, att man å ömse håll starkt överdrivit skälen både för det ena och det andra.

Jag har därför ansett mig kunna ansluta mig till den mening, som förordat bifall till Kungl. Maj:ts förslag med vissa smärre ändringar, och då jag gjort detta i utskottet vill jag, herr talman, i konsekvens härmed hemställa om bifall till Kungl. Maj:ts föreliggande proposition och utskottets utlåtande.

Herr Ekströmer: Herr talman! Jag åhörde med intresse både ecklesiastikministerns och handelsministerns uttalanden i denna fråga före mid-dagsrasten. Jag fick den uppfattningen, att ett av de viktigaste skälen, var-för denna lagstiftning överhuvud taget kommit fram, åtminstone efter vad det sades, var den principen, att man inte skulle stifta en lag, då man inte på förhand vet att den skall kunna genomföras.

Denna princip är ju alldeles riktig, men jag kan ej finna annat än att den lag, som nu är föreslagen, lider av samma fel som man påstår att den nu gällande lagen lider av. Och detta i än högre grad, ty beträffande nu gäl-lande lag är det rättstillämpningen, som blivit felaktig medan den nu före-slagna är oriktig i och för sig. Jag tänker på 7 § i lagförslaget. Här före-skrives enligt lagtexten att på skolpliktiga barn, som ej undergått verk-sam ympning, *skall* sådan verkställas av skolläkare etc., där ej den, som har vårdnaden om barnet meddelat förbud däremot, och förbudet skall vara skriftligt. Alltså: ett klart lagbud. Men om det nu är någon, som kom-mer på den idén att inte meddela ett sådant förbud och inte heller infinner sig på vaccinationsmöte, då finns det ej någon som helst bestämmelse, som kan tvinga honom till detta. Ingenting händer. Jag föreställer mig, att svenska folket inte är mindre läraktigt, än att man snart kan räkna ut detta och att man alltså helt enkelt inte bryr sig om vare sig att infinna sig på vaccinationsmötet eller att meddela förbud för vaccinationen. Jag vet inte, om detta är en medveten lucka i lagen eller om det är ett misstag, men faktum kvarstår, och jag tror inte, att det kan motsägas. Om nu detta förfarande kommer att tillämpas i allmän utsträckning, vilket jag icke håller för otroligt, undrar jag om vördnaden för den nya lagen blir så mycket bättre än för den gamla.

Detta tycker jag bör framhållas, eftersom både ecklesiastikministern och handelsministern med sådant heligt patos gingo in just för att man skall se till att aktningen för lagen iakttages.

För övrigt får jag säga, att jag anser det klokaste som sagts i denna debatt i dag vara det som sades av herr Undén, att vi skola behålla den gamla lagen sådan den är och att vi skola inrikta den upplysningsverksamhet, som regeringen förordar, på att få svenska folket att förstå, att vaccinationen endast är till godo. Om då också lagen tillämpas allvarligt men vidsynt tror jag att vi alldeles automatiskt få tillbaka den aktning för lagen, som herrarna på regeringsbänken efterlysa.

Förordningsförslag om skyddskoppypning m. m. (Forts.)

Herr talman! Jag inskränker mig till att härmed i korthet yrka avslag på utskottets hemställan.

Herr Linder: Herr talman! När jag nu ånyo får taga till orda, gör jag det med anledning av några anföranden, som hållits här. Först och främst tänker jag då helt naturligt på herr socialministerns anförande, då denne tog till orda strax efter mitt förra anförande. Han misstyste, att jag, som han påstod, framhöll sakkunskapen på ett alldeles särskilt sätt — det gällde ju närmast läkarnas sakkunskap — och han frågade, vart det skulle bära hän, om man tillämpade samma princip t. ex. då det gällde vilka utgifter försvaret skulle kunna fordra. Bankmännen skulle, menade han, i enlighet härmed dirigera banksaker, och han framhöll, att det inte gick för sig att följa vad sakkunskapen rekommenderade, i, som han uttryckte sig, en demokratiskt-parlamentarisk stat. Jag kan inte neka till, att jag kände mig i mycket hög grad förvånad över sistnämnda uttryck. Ja, så långt förstår jag honom, som att det är alldeles klart att i en demokratiskt-parlamentarisk stat är det meningen att man skall lyssna till vad menige man har att säga. Men det är väl ändå inte meningen annat än att man skall tala om en upplyst demokrati, och till en upplyst demokrati hör, att man lyssnar till sakkunskapen, förmenar jag. Även om menige man i en demokratisk stat kan hysa en mening, som inte är i överensstämmelse med tidens utveckling, måste det i alla fall vara sakkunskapen, som får leda människorna framåt. Vi leva tillika i en rättsstat, och där måste människorna finna sig i att vara underkastade vissa bestämmelser och restriktioner, även om de skulle misstycka detta. Det kommer man aldrig ifrån. Just en demokratiskt-parlamentarisk stat, förmenar jag, måste, om den skall kunna gå framåt och vara hållbar, bygga på upplysningen.

Herr statsrådet talade vidare om, att tretton länsstyrelser hade tillstyrkt detta förslag, och han nämnde därvid bl. a. överståthållarämbetet. Ja, herr statsråd, jag klandrar ingalunda herr statsrådet för att inte herr statsrådet känner till de formuleringar, som man brukar i administrationen, men tar jag fram just överståthållarämbetet, så är, vet herr statsrådet, den tillstyrkan, som herr statsrådet fått av överståthållarämbetet, så svag att den knappast kan stå på benen. Det står nämligen här, att överståthållarämbetet förklarar sig icke hava anledning avstyrka förslaget om upphävande av den obligatoriska barnvaccinationen. I administrationen har man i dylika fall tre olika vägar. Man talar om att »tillstyrka» ett förslag; det är det första och högsta. Man talar om att »icke hava något att erinra» emot förslaget; det är genast en svagare nyans. Men det allra svagaste som finns är »icke anledning avstyrka». Sämre kan det inte bli enligt administrativ mening!

Vidare talade herr statsrådet om de siffror, som anförts här, och han omnämnde därvid de 60 och de 40 procenten. Ja, jag sade redan under mitt första anförande, att jag kanske skulle få anledning återkomma till den saken, och det skall jag göra nu. Jag sade då, att denna vaccinationsutredning har arbetat med felaktiga indextal och detta i huvudsak beroende därpå, att vaccinationsutredningen har försummat att räkna med de utdrag ur ympningsjournalerna, som olika församlingar uraktlåtit att insända. Därigenom att man försummat att taga hänsyn till underlåtenheten att insända journalutdragen, måste man komma fram till en högre ympningsfrekvens än vad siffrorna hos vaccinationsutredningen visa, vilket man kan konstatera av det förhållandet att journalutdragen, som grunda sig på kyrkoböckerna, ofta visa sig vara oriktiga. I en mängd fall visar det sig, att sådana personer, som i kyrkoböckerna stå såsom icke vaccinerade, likväl äro det. — Vidare finns det betydande felkällor hos vaccinationsutredningen i så måtto, att denna inte har räknat

Förordningsförslag om skyddskoppypmpning m. m. (Forts.)

t. ex. flyttningarna mellan olika församlingar, ej heller har räknat med flyttningarna mellan landsbygd och stad och slutligen inte räknat med barnadödligheten. Allt detta gör, att dessa siffror av sakkunskapen betraktas såsom tämligen värdelösa.

Nu skall jag tala om för herr statsrådet att vad jag här påstår inte är fantasier. Vi ha i min hemstad, Malmö, gjort en beräkning över den exakta ympningsfrekvensen. Om herr statsrådet slår upp sid. 186 i vaccinationsutredningens lärda betänkande, finner herr statsrådet där de siffror, som lämnats från Malmö. Men då visar det sig, att antalet icke ympade för åren 1917—1922 i verkligheten var 7.4 % och för åren 1923—1928 var 5.8 %. Men på sid. 186 visar det sig, att denna vaccinationsutredning har fått antalet till 42.8 % under tiden 1917—1922 och 30.3 % under åren 1923—1928. Det är ju kolossala skillnader. Under de följande åren efter 1928 har procenten icke ympade dröjt sig kvar vid 4.5 och 4.2, 5 och 3.2 och för år 1934 var den 2.7. Detta är ju faktiska uppgifter, som grunda sig på en beräkning, som gjorts av förste stadsläkaren i Malmö just med hänsyn till förhållandena där. Därför förmenar jag, att det inte är oriktigt at påstå, att de siffror, som vaccinationsutredningen räknat med, icke äro riktiga. De äro till och med som vetenskapen sagt tämligen värdelösa.

Jag behöver inte uppehålla kammaren så länge till, men jag måste komma över till de två förnämliga talarkrafter, som skyndat regeringen till hjälp, nämligen statsrådet Engberg och statsrådet Möller. Dessa äro, som alla människor veta, två framstående talare. De uppehölo sig med stor förtjusning vid de nuvarande straffbestämmelserna. Nu är det som vi veta, på det sättet i vårt samhälle, och det är så med alla samhällen, att vi inte kunna undvara vissa bestämmelser, som tvinga en medborgare till efterlevnad av lagens föreskrifter. Det må vara det ena eller andra, så kräves det i alla fall att det höjes ett litet pekfinger för att påpeka, att det och det måste man göra. Dessa föreskrifter ha givits i samhällets intresse. Den, som försummar att sopa sin gata, får böta några kronor, och det kan inte heller undvikas, att liknande bestämmelser stå i vaccinationslagen. Nu uppehöll sig statsrådet Engberg i sitt anförande — och det verkade åtminstone som om han drog sina åhörare med sig — med att tala om, enligt vad jag antecknat, att det kunnat hända, att mödrar fått gå i fängelse eller blivit bötfällda för att de försummat att vaccinera sina barn. Till och med statsrådet Möller var inne på samma väg och talade om böter och fängelse o. s. v.

Jag riktar mig nu inte direkt till socialministern men jag måste rikta mig till kammaren. Jag begär inte av dessa två herrar, att de skola läsa lagen, ty jag förstår, att de ha så oändligt mycket annat att tänka på, men hade de läst lagen, hade det varit omöjligt att tala så som skedde. Ty det står uttryckligen i 26 § i lagen, att viten, som åläggas enligt 21 §, icke kunna förvandlas. Man måste tänka på hur den nu gällande lagen är indelad; det är nämligen fråga om den nuvarande lagen, då det talas om personer, som släpas i fängelse. Den nu gällande lagen talar om böter och viten. Dessa kunna ådömas vissa myndigheter såsom hälsovårdsmyndigheter, skolråd eller den skolman, som har sig anförtrödd tillsynen över, att den ungdom, som intages i skolorna, är vaccinerad. För dessa myndigheter anser man det icke vara skäl att göra några eftergifter, ty de skola känna till och följa lagstiftarens bestämmelser. Men när det gäller den enskilda människan; föräldrar, förmyndare, adoptivfar eller överhuvud taget vårdnadshavaren, ådömes endast vite; böter blir det endast i det fallet, att det till exempel vid en utbrytande smittkopps-epidemi utfärdats ett påbud, att barnen skola vaccineras men detta ändå icke göres. Nu står det uttryckligen angivet i 26 §, att viten icke kunna förvand-

Förordningsförslag om skyddskoppypmpning m. m. (Forts.)
las till fängelse. För att jag skulle vara fullt säker på min sak i det avseendet, såg jag efter i Svensk författningssamling för år 1934, nr 136, där det i 26 § säges, att »viten, som åläggas enligt 21 §, må i händelse av bristande tillgång till deras gäldande ej förvandlas». Och därunder står Hans Majestät Konungens namn, med kontrasignation av Gustav Möller. — Även om således de ord, man använder, äro aldrig så vackra och även om man anlägger aldrig så starka bröstoner, måste man hålla sig till det som är riktigt, ty i annat fall är det inte så mycket bevänt med valören hos anförandet.

Vad beträffar den lag, som här föreslås, står det kort och gott i den, att böter och viten, som ådömas enligt denna förordning, tillfalla kronan. Herr statsrådet har kanske observerat, att det inte stod så från början i det majoritetsförslag, som herr statsrådet lagt till grund för sitt lagförslag, utan där stod det: »Böter och viten, som ådömas enligt denna lag, tillfalla kronan. Saknas tillgång till deras gäldande, skola de förvandlas enligt allmän lag.» Detta sista har herr statsrådet välvilligt strukit. Välvilligt, säger jag, ty de kunna icke förvandlas enligt herr statsrådets förslag. Herr statsrådet har helt naturligt inte befattat sig med minoritetsförslaget och på grund därav har denna passus aldrig kunnat bli struken i det förslaget. Emellertid har jag i min reservation tagit upp, att viten icke få förvandlas.

Minoritetens förslag skiljer sig också från majoritetens i fråga om sin uppläggning och konstruktion. Eftersom minoritetsförslaget innebär en effektivisering av den nu gällande lagen, var det nödvändigt att bedöma böter och viten olika, fastän man inte i vaccinationsutredningen tänkte så noga på den saken. Jag har för min del, då jag skulle bestämma mig för formuleringen av min reservation, observerat detta och tagit bort vitena.

Nu kan man säga, att det är gott och väl, att vi tagit bort detta, men vi ha, som statsrådet Engberg behagade uttrycka sig, inga positiva linjer. Det är alldeles oriktigt, såvitt jag förstår. Hela diskussionen i dag har ju rört sig om den dominerande frågan om tvångsvaccinationens bibehållande eller icke. Inte kan man direkt begära av reservanter, att de skola framlägga formulerade förslag, såsom statsrådet Engberg trodde. Men jag förmodar, att denna regering har en sådan »intelligent anpassningsförmåga», att den kunnat följa diskussionen och förstå, att om propositionen skulle bli avslagen, så kunde det inte betyda annat än att de, som hade en annan uppfattning än utskottsmajoriteten, äro anhängare av den obligatoriska vaccinationen. Här har sagts alldeles tillräckligt om denna sak för att ge regeringen erforderlig ledning, och till yttermera visso har det också skrivits, att någon förvandling av vitena icke bör förekomma.

Till slut kan man ju kanske likväl befinna sig i den situationen, att man säger: »Ja, jag är ändå tveksam och känner mig orolig inför denna fråga.» Jag vet inte, hur många det kan vara, som se saken på det sättet. Men är det inte så i det allmänna livet, att om man står tveksam, rättar man sig då ej efter vad sakkunniga personer uttala? Närmar man sig ändå inte deras ståndpunkt, som anses sitta inne med den största visheten och den största klokheten på ifrågavarande område? En klok man, som personligen känner sig tveksam i detta fall, bör väl ändå komma till det resultatet, att det riktigtaste är att bibehålla tvångsvaccinationen och icke gå på den rakt motsatta linjen.

Jag yrkar alltjämt avslag på den kungl. propositionen.

Herr statsrådet **Forslund**: Herr talman! Jag tar till orda omedelbart efter herr Linder även denna gång, och det finns kanske också särskild anledning därtill, eftersom han gjort vissa reflexioner angående mitt tidigare anförande.

Förordningsförslag om skyddskoppypmpning m. m. (Forts.)

När jag talade om den demokratiskt-parlamentariska stat, i vilken vi leva och verka, avsåg jag därmed, att man måste utgå ifrån att den parlamentariska församlingen inte skall till den grad, som herr Linder vill göra gällande, vara bunden av den sakkunskap, som i detta fall föreligger, nämligen läkarnas sista dokument, om jag får uttrycka mig så om deras masspetition, utan att man måste också taga hänsyn till andra. Jag har sagt detta förut och jag vidbliver alltjämt den meningen, änskönt herr Linnér på Uppsala-bänken har gjort gällande, att det inte finns någon sakkunskap bakom Kungl. Maj:ts proposition. Jag måste då säga mig, att det är ganska lättvindigt att vinka bort allt vad som har åberopats i den kungl. propositionen med att säga, att det inte är någon sakkunskap. Ja, herr Linnér, visserligen har länsstyrelsen i Uppsala icke anslutit sig till majoritetslinjen, men det hindrar väl i alla fall inte att andra länsstyrelser, som ha en annan mening än herr Linnér, också kunna få åberopas som sakkunskap. Det finns också läkare, som givit uttryck för den mening som propositionen har, och när de sakkunnigas utredning förelåg och blev förberedd i departementet, fanns inte samma orostämning inom läkarkåren som i dag. Då fanns det inga sådana petitionslistor, som ofta bruka tillkomma på ett mycket lättvindigt sätt.

Herr Linder var i sitt senaste anförande återigen inne på de siffror, som vi tidigare talat om, men jag vill gentemot herr Linder säga, att skall man reducera en siffras värde, varför skall man då reducera det så ensidigt, att man säger, att man skall komma ihåg att det har förekommit dödlighet, som inverkat på siffran. Ja, jag medger gärna att det förekommer dödlighetssiffror på den sida, som är betecknad med 40 %, men man drives väl ändå logiskt att erkänna, att dödligheten måste beräknas inverka ungefärligen på enahanda sätt också på den sida, där vi ha 60 %, och relationen mellan dessa båda grupperingar blir på så sätt efter denna avräkning densamma. Det tycker jag borde vara så självklart, att man inte ytterligare i diskussionen skall behöva använda det som argumentering.

Vidare har herr Linder här i sitt senaste anförande velat göra gällande, att viten icke kunde förvandlas och att mina kolleger skulle ha givit uttryck åt sin uppfattning om detta på ett sådant sätt att herr Linder fattat det så som att de inte hade förstått den frågan riktigt. Men det är ju så, att man i dagligt tal i sådana fall men böter och viten inte menar mera än vad som står i författningen, d. v. s. att det blir vitesföreläggande för den händelse man inte låter vaccinera t. ex. sina barn. Man har då att endera låta vaccinera sina barn eller att finna sig i ett domslut med sådant vitesföreläggande som följd. Böterna, som vi sedermera kommit att tala om i propositionen, ådömas ju icke föräldrar, som uraktlåtit vaccinera sina barn, och de sakkunniga ha inte heller föreslagit något sådant, utan böter kan det bli i sådana fall, då verkställighetsorganen underlåta något, men det är ju en helt annan sak. Det gäller ju inte dem, som skola vaccineras eller deras målsmän, utan det är fråga om helt andra som skulle kunna brista i vad de skulle vara skyldiga att göra. Och jag tycker att den punkten också borde vara klar. Det kan ju vara möjligt, att vi uttrycka oss så, att vi inte riktigt förstå varandra, men det sakliga i förhållandet är ju det att det inte kan finnas vare sig böter eller viten i Kungl. Maj:ts förslag och ej heller i de sakkunnigas, eftersom man ju där bygger på ett frivilligt förfarande och det på ett sådant förfarande inte kan följa vare sig böter eller viten.

Sedan skulle jag vilja framhålla, att den länsstyrelse, som finns i Malmöhus län, herr Linder, har anslutit sig till majoritetsförslaget. Visserligen är den också litet tväksam ungefär så som överståthållarämbetet, men är det inte vanligt, om en myndighet säger, att den inte avstyrker ett förslag och

Förordningsförslag om skyddskoppympning m. m. (Forts.)

den inte heller har tillstyrkt några andra, att man får räkna det så som att denna myndighet givit sin anslutning till detta förslag. Jag vill också dessutom säga, att förste stadsläkaren i Malmö har diskuterat alla de skäl, som ha anförts i majoritetsförslaget, och han vill ha den nuvarande lagen kompletterad med en samvetsklausul. Detta betyder, att inte han heller tycker om det nuvarande systemet.

För herr Lindström, som har förankringar både i den gamla hembygden Dalarna och i Göteborg, vill jag påpeka det egendomliga förhållandet, att trots de där profeterna, som ha verkat däruppe i Dalarna och som herr Lindström hade tillfälle att läsa upp några uttalanden av, ha både länets hövding i Dalarna och länets förste provinsialläkare ansett, att det finnes skäl att gå in för de sakkunnigas förslag. Och nog får jag väl säga, att dessa herrar böra ha lika gott omdöme som en annan dalaman, nämligen herr Lindström. Är det nödvändigt att alldeles bortförklara skälen och säga, att där råder en atmosfär av osnygg agitation, som skulle imponera på länets hövding i Kopparberg eller på dess förste provinsialläkare? Jag tycker att det är att driva saken på tok för långt. Eftersom jag i mitt inre är så fästad vid hövdingen Hjalmar Branting, skulle jag också vilja framhålla, att det passar mycket illa att föredraga det första aktstycket, som herr Lindström citerade, när man efteråt tänker återopa Hjalmar Branting. Man bör inte ställa sådana motpolar mot varandra. Men det beror kanske på olika känslighet för vad som passar. För min del tycker jag inte det var så lyckat.

För övrigt är det inte bara från Dalarna som herr Lindström kunde få bevis på att personer i ansvarsställning anslutit sig till majoriteten. Han kan ju ta och fråga sin egen länschef i Göteborgs och Bohus län. Såväl denne som förste provinsialläkaren i länet ha givit sin anslutning till majoritetsförslaget. Men herr Lindström stiger bara upp och viftar bort allt detta: Det hör ihop med den där propagandan långt bort i tiden, som var så otäck. Ja, jag vet inte hur jag skall beteckna ett sådant resonemang, men jag tror att mina kolleger ha gjort det på ett riktigt sätt. Det var någon av dem som sade, att dylika argument förefalla mera höra hemma på överspända möten än i denna kammardebatt.

Jag menar att det är skäl för en Kungl. Maj:t, som har att försöka komma fram här, att även ta hänsyn till dessa omständigheter. Och när förste vice talmannen sade här i dag, att socialministerns väg inte leder fram till målet, så har han icke ett spår till bevis för det påståendet, ty den vägen är icke vandrad. Men vad vi alla i dag ha bevis på, det är att den väg vi nu vandra icke leder fram till en sådan ordning, som vi vilja ha tillämpad här i landet. Jag frågar: Vad är då anledningen till att man här vill förkasta Kungl. Maj:ts förslag, som väl beträffande detta svåra problem också får betraktas som ett experiment för att se, om vi inte skola kunna komma fram till ett bättre resultat än det vi hittills uppnått. Någon kanske säger: Ett sådant experiment kunna vi inte göra! Då vill jag fråga: Varför kunna vi inte göra det? Vad ha vi att riskera här? Ty om det skulle visa sig, att det inte finnes någon möjlighet att komma fram här, änskönt vi numera i vårt land ha en helt annan barnavård än vi haft tidigare, en annan hemmets organisation än förr, nya möjligheter att meddela oss med folket genom radio o. s. v. — skulle vi trots allt detta ändå inte nå målet utan misslyckas, så är det väl inte värre än att vi i så fall få anpassa oss efter de nya förhållandena och göra det i tid, så att vi inte riskera att någon olycka drabbar vårt land. Det duger inte att bara säga, att denna väg ej är framkomlig, utan att ange något annat till stöd för påståendet än att vägen ännu ej är bevandrad. Och hör det inte ihop

Förordningsförslag om skyddskoppypympning m. m. (Forts.)

med hela vårt sätt att resonera här i landet, att vi vilja intressera folket för den uppgift, som vi vilja att det skall utföra och som vi vilja ha utförd?

Nu säger man här, att det har senast sagts av herr Undén: Varför inte intressera folket under nuvarande förhållanden? Ja, men om ni vilja att vi skola anropa människorna om att medverka härutinnan, då måste vi enas om att helt och fullt skrinlägga just det system, som den nuvarande lagen har i släptåg, nämligen vitesföreläggandet. Vem skulle äga rätt — Kungl. Maj:t eller länsstyrelserna — att säga till vederbörande myndighet, som har att handlägga dessa saker, att under den tid, som denna propaganda pågår, skall lagen sättas ur funktion i detta avseende? Inte är jag beredd att befördra en sådan tingens ordning, och jag tror knappast att någon annan, som företräder de institutioner här i landet, vilka ha med saken att göra, skulle vara beredd därtill. Och kan man inte det — ja, då är det med hänsyn till de faktiska förhållandena helt naturligt, att en del människor komma i det prekära läget, att de bli förelagda vite. Skola vi då ge dem vatten på sin kvarn, så att de kunna säga: Ni vilja ju här införa en annan ordning, men mig skola ni i alla fall plåga med dessa vitesförelägganden! Och när man dessutom av samma människor får höra, att andra kammaren gått in för att avskrika den nuvarande ordningen, så är det ju klart, att de inte komma att anse ett vitesföreläggande vara baserat på den fasta grund, som är erforderlig. Det blir väl i stället så, att genom denna kammares beslut — eftersom det är herrarnas mening att avstå den kungl. propositionen — oppositionsrörelsen kommer att få vind i seglen. Så gammal taktiker är väl ändå herr Lindström, med den erfarenhet han har av politisk agitationsverksamhet, att han förstår, att om andra kammaren uttalat sig för den enligt mitt förmenande humana linje, som regeringsförslaget innebär, och deklarerat, att det är den som borde tillämpas, så skulle det vara märkvärdigt, om inte de, som vilja ha saken konsekvent genomförd på det sättet, anse sig ha fått stöd för sin agitation. Och då kommer denna virvel att blåsa över landet: vi få en fråga av agitatorisk karaktär i stället för att vi i annat fall i lugn och ro med de organ vi ha skulle söka åstadkomma, vad vi gemensamt önska. Av alla dem som »vittnat» i denna sak är det väl ingen, som vill göra gällande, att vaccinationen som sådan från riksdagens sida skall betraktas som ett oting, som inte skall behöva förekomma. Det är bara framgångsvägarna vi diskutera här, och dessa vägar vilja herrarna ha utstakade enbart av de personer, som eljest handha den praktiska hälsovården.

Jag har en stark känsla av att om detta förslag fälles, så fälles det icke av sakliga skäl, utan på grund av den skrämsel, som herr Lindström talade om och som han påstod härröra från vissa dolda källor, där man önskar ta upp agitationen mot vaccinationen.

Herr Undén bragte på tal en sak, som berörts även i andra anföranden här, nämligen den tveksamhet man känner med hänsyn till det oroliga läget ute i världen. Men med den vana att anpassa sig, som folk numera har, när det gäller att avvärja risker, och med den redobogenhet man besjålas av att skydda sig själv och sina anhöriga, finnes det ingen anledning tro, att några olägenheter skulle uppkomma genom ett beslut i överensstämmelse med den kungl. propositionen, eftersom detta endast innebär en fortsättning efter den linje vi tidigare följt. För övrigt ha ju meningsmotsättningarna mera gällt frågan om tidpunkten för lagens ikraftträdande, och därom kan man ju diskutera, men såvitt jag förstår kan detta icke utgöra ett skäl att fälla förslaget. På förhållandena ute i världen kunna vi ju inte utöva någon inverkan, och vi veta ej, om eller när de komma att förändras.

Från Kungl. Maj:ts sida har icke förelegat någon annan önskan än att un-

Förordningsförslag om skyddskoppympning m. m. (Forts.)

der de förhållanden, som nu råda, och efter den sakliga utredning, som är verkställd, söka en framkomlig väg, där vi skulle få människorna med i frivillig samverkan. Vill inte riksdagen ge Kungl. Maj:t det begärda uppdraget, som väl skulle bli ett uppdrag för vidare befordran, så må det bli riksdagens ensak. Jag kan inte se att ett avslag här skall kunna ge Kungl. Maj:t något som helst uppslag om hur arbetet skall fortsättas, utan det blir i så fall nödvändigt att lägga frågan på hyllan.

Herr **Linder** erhöll nu ordet för kort genmäle och yttrade: Herr statsrådet nämnde något om »herr Linders egen länsstyrelse». Jag vill ju ytterst ogärna gå in på en fråga, som gäller den länsstyrelse, vilken har min hemstad under sig, men eftersom jag verkligen blivit uppkallad av vad herr statsrådet sagt, så kan jag meddela, att det står i den kungl. propositionen, att länsstyrelsen i Malmöhus län förordar borttagandet av den obligatoriska barnvaccinationen främst med hänsyn till svårigheten att åstadkomma efterlevnad av gällande bestämmelser därom.

Herr statsrådet uppmanade mig på förmiddagen att studera vaccinationsutredningens karta. Får jag be herr statsrådet vara vänlig att se på kartan? Vad Malmöhus län beträffar, finner då herr statsrådet, att den övervägande delen av Malmöhus län är blå, vilket innebär, att mellan 80 och 100 % av barnen äro vaccinerade, och för den övriga delen, som är mindre blå, är det mellan 70 och 80 %. Detta visar ingenting annat än att de svårigheter, som man talar om, äro övervunna! De äro övervunna av länsstyrelsen, herr statsråd, som följer gällande lag. Det är det hela. Och jag har aldrig hört talas om något bråk om viten därnere, det kan jag försäkra herr statsrådet. Hör efter hur många det är, som föreläggas vite för underlåten vaccination! Det manar till efterföljd, herr statsråd. Visa de andra länsstyrelserna, som bara ha vitt på sin karta, hur man sköter sig i Malmöhus län, så kanske det blir bättre hos dem också.

När herr statsrådet resonerar om viten, så talar herr statsrådet om detta på ett så eftergivligt sätt, att man skulle kunna tänka sig, att om det i Stockholm bildades en förening t. ex. för att slippa betala skatt, skulle herr statsrådet vara villig att gå med därpå. Nåväl, vad skall man säga, och vad skall man göra? — Man måste ha vissa riktpunkter för lagarnas efterlevnad, det komma vi aldrig ifrån, och de måste följas av dem, som vilja ställa sig lagarna till efterrättelse. Det ligger i allas vårt intresse.

Herr statsrådet **Forslund**: Herr Linder får väl dock komma ihåg, att en länsstyrelse, som naturligtvis i första hand ser på sitt eget län, ändå avger yttrande, som avser landet i dess helhet. Och när det finnes material, som belyser förhållandena i landet i dess helhet, kan väl en länsstyrelse inte avge sitt yttrande utan att fatta, att det är en plikt för landet i dess helhet att handla på bästa sätt.

I fråga om dessa viten har jag inte gjort annat än att jag förklarat, att mina kolleger, mot vilka en erinran riktats, inte hade anledning att göra någon skillnad på böter och viten i detta fall, och att såväl de sakkunnigas som Kungl. Maj:ts förslag bygga på frivillighet, och då ger det icke rum för viten.

Herr **Larsson, Sam**: Herr talman! Jag har begärt ordet endast för att avge en kort personlig deklaration om de skäl, som föranleda mig att rösta för avslag på Kungl. Maj:ts förslag. Jag tror mig kunna försäkra herr socialministern, att dessa skäl verkligen äro sakliga, och att mitt ståndpunktstagande ingalunda har föranletts av någon obefogad rädsla för de företeelser, som herr

Förordningsförslag om skyddskoppypympning m. m. (Forts.)

socialministern talade om. Till de skäl, som föranlett detta mitt ståndpunkts-tagande, hör ingalunda, att jag skulle anse de nuvarande förhållandena på vaccinationområdet vara tillfredsställande. Det kan nämligen aldrig vara bra eller ens tillåtligt att i längden behålla en lagstiftning, som i så stor utsträckning som den nu ifrågavarande icke upprätthålles.

I det sammanhanget må det tillåtas mig att framhålla, att den nuvarande socialministern och hans föregångare sedan lång tid tillbaka — för någon tid faller jag även själv under denna kategori — inte kunna vara alldeles utan skuld till att dessa missförhållanden fått uppstå och utbreda sig i den utsträckning, som verkligen skett. Om de på ett tidigt stadium igångsatt och sedermera oavslutligt fortsatt med en sakkunnig upplysningsverksamhet om barnvaccinationens önskvärdhet och betydelse, skulle förhållandena helt visst sett annorlunda ut än de för närvarande göra. Socialministern nämnde nyss till min stora förvåning, att det skulle ligga något orimligt i att bedriva en sådan upplysningsverksamhet, så länge man har en lagstadgad barnvaccinering, men att det däremot skulle vara riktigt och tillåtligt och berömvärt att göra det, om barnvaccinationen är frivillig. Jag måste bekänna, att jag inte kan förstå det skälet. Är det riktigt och önskvärt att behålla barnvaccinationen, är det önskvärt, att barnen i så stor utsträckning som möjligt vaccineras vid tidig ålder — och det har både regeringen och utskottet sagt att det är — då måste det också vara önskvärt att upplysa folk därom, vare sig man har den ena eller andra formen av lagstiftning.

Statsrådet Möller, som på förmiddagen hade ordet, gör det enligt min mening uppenbarligen alldeles för lätt för sig, då han argumenterar såsom om det *endast* skulle finnas *två* möjligheter: antingen att bibehålla det nuvarande systemet oförändrat eller att bifalla Kungl. Maj:ts förslag. Och han drog en ganska underlig slutsats av detta resonemang, då han sade, att om första kammaren nu skulle avslå Kungl. Maj:ts förslag, så skulle detta innebära, att man måste göra ett försök att sammanjämka, dra en sorts medelproportional mellan den ståndpunkt, som andra kammaren intagit, och den som första kammaren i så fall skulle komma att intaga. Men så ligger det naturligtvis inte alls till. Om första kammaren skulle avslå Kungl. Maj:ts förslag, så innebär ju detta uppenbarligen icke någonting annat än att det nu framlagda förslaget inte kunnat godkännas och att man givetvis väntar, att Kungl. Maj:t efter nytt övervägande — eventuellt efter en ny utredning i någon omfattning — skall lägga fram ett annat förslag. Sedan säger statsrådet Möller, att om man går på den linjen, då är man också skyldig att anvisa, hur det förslaget skall se ut, hur det skall vara beskaffat, det nya förslag, som man väntar från Kungl. Maj:ts sida. Det är självklart — det har redan herr Linder framhållit — att varken en reservant i utskottet eller en enskild ledamot av kammaren kan vara i stånd att uppdraga riktlinjer för hur ett sådant förslag i olika avseenden skall se ut. För min del måste jag nöja mig med att med livligt instämmande hänvisa till herr Linnérs erinran på förmiddagen om det danska systemet. Detta bör åtminstone undersökas. Har man i Danmark lyckats så bra, som det har sagts, på den vägen, finnes det åtminstone ingen anledning att inte se till, om man inte på liknande sätt skulle kunna komma fram även här i vårt land. Till min glädje såg jag i en av dagens tidningar, att en läkare, som jag själv betraktar såsom en av de på detta område mest sakkunniga och på vars ömdöme jag i övrigt sätter mycket stort värde — doktor Ernberg — har uttalat, att han livligt önskar en sådan vaccinationslagstiftning, som medger ett mycket liberalt meddelande av dispens.

Kungl. Maj:ts förslag, som upphäver den obligatoriska barnvaccinationen, men för halva befolkningen bibehåller tvångsvaccinering vid vuxen ålder, då

Förordningsförslag om skyddskoppympning m. m. (Forts.)

riskens vid primovaccination ostridigt är betydligt större än vid barnvaccination, kan enligt min mening omöjligt vara den enda tänkbara och riktiga lösningen av denna svåra fråga. Utan varje spår till hetsighet, som det har talats om, och jag vågar påstå, också utan varje spår av fanatism, endast med en bestämd övertygelse om att Kungl. Maj:ts förslag icke löser vaccinationsfrågan, men medför alltför stora risker, röstar jag för avslag på detta förslag och vågar tillika uttala två önskemål: dels om intensiv upplysningsverksamhet i vaccinationsfrågan, dels också om ett nytt lagförslag, som bättre än det nu framlagda tillgodoser de berättigade krav, som i denna fråga kunna framställas.

I herr Sam Larssons yttrande instämde herrar *Gärde, Elon Andersson och Albertsson*.

Herr Linderot: Herr talman! Det är märkligt, att en fråga, som på intet sätt kan betraktas såsom partipolitisk, har föranlett den mest lidelsefulla och agitatoriska debatt, som förekommit här i kammaren under hela riksdagssessionen. Det måste väl sägas, att på ömse håll åtskilligt av trossmoment har kommit med och förts fram såsom sakskal. Jag har en känsla av att man på ömse håll har satt sig fast i ståndpunkter, som man egentligen inte vill resonera om. Det har för somliga blivit en dogm, att vaccinationen, sådan den för närvarande är lagfäst här i landet, egentligen är av ondo, och för andra har det blivit en dogm, att det egentligen enda, som svenska folket har för att skydda sig mot smittkoppor, är tvångsvaccination av barn.

Jag tror att varken den ena eller den andra ståndpunkten borde drivas så där extremt. Mellan dessa båda stridande grupper skulle jag vilja uppträda i en för mig synnerligen ovanlig roll av medlare och försonare och säga, att man ju inte behöver tala om sin egen ståndpunkt så där som den absolut enda tänkbara och förklara som absolut otänkbart, att de andra kunna ha några riktiga argument. Jag vill inte ens här försöka tillföra diskussionen några nya sakskal, då det redan anförts så mycket som man väl överhuvud kan tänka sig erforderligt för att belysa de båda ståndpunkterna. Jag vill endast säga att debatten givit mig intryck av att man här har konstruerat upp en våldsam skillnad mellan regeringens ståndpunkt och oppositionens, en skillnad som i verkligheten är betydligt mindre än oppositionen har gjort den till. Man framställer saken ungefär så som om antingen lägga vi landet alldeles värnslöst mot smittkoppepidemier eller också måste vi avslå regeringsförslaget och bibehålla det nuvarande systemet. Naturligtvis är denna problemställning falsk, men det är därför att det kommit in så mycket agitation i hela denna fråga, att nästan varje talare här uppträder som agitator. Här i korridorerna har det varit ett våldsamt agiterande. Speciellt har jag själv, sedan jag kom att omnämna att jag inte var så utpräglad för varken det ena eller det andra förslaget, blivit föremål för så mycken bearbetning att jag känner mig intellektuellt alldeles vaccinerad och immun mot alla argument från båda stridslägren.

Jag har här några kommentarer att göra. Man talar i vissa fall med verkligt patos om sakkunskapen; det är läkarna och läkarpetitionen som avses. Statsrådet Engberg har sagt litet om sakkunskapen kontra den lagstiftande församlingen. Han menade, att riksdagen inte skall avsäga sig sin rätt att själv bedöma sådana här frågor, även om det ligger åtskilligt av medicinsk vetenskap hos sakkunnigheten när det gäller vederbörande frågors bedömande. Jag skulle också vilja yttra litet grand om sakkunskapen, och då jag inte är statsråd — åtminstone inte ännu! — vill jag säga, att jag behöver inte vara så hövlig som statsrådet Engberg, utan jag kan tala litet mer folkligt och rent ut. I denna sakkunskap ligger ganska mycket av skråintressen och

Förordningsförslag om skyddskoppypympning m. m. (Forts.)

kårintressen. Jag hyser den allra största aktning för den svenska läkarkåren, och jag är övertygad om den fullkomligt ärliga mening, som ligger bakom läkaropinionen. Men vi kunna väl inte komma ifrån att läkarna också äro vanliga människor och att de i sitt tänkande äro påverkade ungefär som vi andra ibland äro. Vi skola heller inte bortse ifrån, att läkarkåren i alla fall har sin existens fotad på att vi skola vara sjuka. Däri ligger redan en predestination till partiskhet hos denna läkarkår, då den yttrar sig, ty läkarkåren är i sitt tänkande faktiskt bunden vid vissa banor, där vi lekmän många gånger kunna våga hysa en uppfattning, som kanske kan vara lika bra, detta på grund av att vi äro obundna väl läkaryrkets tankemetoder. Det är faktiskt ändå inte så, att det enda tänkbara skyddet i det här fallet är tvångsvaccination av barnen, det fordras en hel del andra åtgärder därutöver, och det allra bästa profylaktiska medlet mot smittosamma sjukdomar, farsoter o. s. v. — det tror jag, att jag skulle kunna få läkarvetenskapen och sakkunskapen med på, om den vore obunden — heter tvål och vatten. Det är det, som i allmänhet är mest effektivt. Med detta uttryck menar jag alltså den allmänna folkhygien, den upplysning i hygieniska ting som folket bibringas och som regeringen speciellt i det här fallet säger sig vilja bedriva, nämligen upplysning i vaccinationsfrågan. Den innebär en upplysning om möjligheterna att vid fall av smittkoppor snabbt kunna skapa det skydd som behöves för att inte falla offer därför, och hur man skall hindra att smittkoppor bli en förhärjande epidemi.

Jag skulle vilja föreslå regeringen att vid den fortsatta handläggningen av denna sak — ty vilket beslut kammaren än här kommer att fatta, måste regeringen i fortsättningen befatta sig med saken — ägna sig åt något som jag skulle vilja kalla epidemiberedskap. Det har gjorts så mycket för beredskap på alla andra områden, särskilt i fråga om beredskap att försvara landet mot yttre fiender. Därför skulle man väl kunna åstadkomma en speciell epidemiberedskap, som ginge ut på att i förväg och med läkarvetenskapens hjälp för de kommunala organen planera sådana åtgärder, att befolkningen på olika orter ganska omedelbart efter ett smittkoppsfall skulle kunna skyddas mot en hotande epidemi av smittkoppor. Jag tror, att det viktigaste här är inte frågan om tvångsvaccinering av barn eller borttagande av denna tvångsvaccinering. Det viktigaste är upplysning, hygien och epidemiberedskap. De tre tingen sammanlagt skulle kunna åstadkomma det skydd för folkhälsan, som givetvis är vad oppositionen här anser sig vilja åstadkomma, då den yrkar avslag på den kungl. propositionen. De tre tingen sammanlagt plus den vaccination, som givetvis vid vissa tillfällen är nyttig och nödvändig, denna barnvaccination som man är övertygad om att man tills vidare skall kunna genomföra på de vägar regeringen tänkt sig skola komma till användning, allt detta tillsammans tror jag är tillräckligt för att inte vårt folk skall behöva känna någon ängslan inför hotande faror för epidemiers spridning i landet.

Till sist, herr talman, vill jag säga, att såväl den ena riktningen, som talar för regeringens förslag, som den andra riktningen i vissa fall har kommit med överdrifter. Jag tycker att oppositionen framför allt har velat framställa regeringens förslag såsom något för svenska folket ganska fruktansvärt, under det att det vid en lugn och saklig granskning dock är klart att detta förslag avser att upphäva ett för närvarande existerande oeffterrättligt tillstånd och att taga hänsyn till folkmajoriteten, till folkviljan, till folkpsykologien och med alla medel som det moderna samhället har skapat på frivillighetens väg bereda det skydd för folkhälsan som det är nödvändigt att man skapar. Därom äro alla eniga, vare sig man talar för det ena eller det andra förslaget.

Förordningsförslag om skyddskoppypning m. m. (Forts.)

Jag ber med anknytning till den diskussion, som här förts, herr talman, att få ansluta mig till regeringspropositionen.

Herr Norman: Herr talman! Utöver de rent medicinska skäl, som i dagens långa debatt anförts till stöd för yrkandena om avslag å regeringsförslaget, har det också framkommit ett par mer av praktiska hänsyn betonade förslag att inte nu göra någon ändring i gällande lagstiftning. Man har åberopat den livliga resandeström, som nu på grund av särskilda förhållanden pågår. Det kan vara skäl att för kammaren i detta sammanhang erinra om att utskottsförslaget innebär vidgade möjligheter till skyddsåtgärder mot den fara som av denna anledning kan hota oss. Vidare har erinrats om de oroliga tider, som vi nu genomleva — det var särskilt universitetskanslern som tryckte på detta förhållande och däri såg ett skäl för att man nu inte borde följa regeringens förslag. Det förefaller mig, som om skydds-möjligheterna i nuvarande läge enligt regeringsförslaget och gällande lagstiftning inte skulle så mycket skilja sig från varandra. Det borde alltså ur den synpunkten vara tämligen likgiltigt, om man tills vidare stannar vid de lagbestämmelser som nu gälla eller om man ändrar dem i huvudsaklig överensstämmelse med regeringsförslaget. Redan nu vaccineras ju i stor utsträckning barnen inte förrän de uppnått skolåldern, och talaren på Dalabanken anförde ett exempel, som tydligt bekräftar detta. Han meddelade att i ett stort samhälle i Dalarna hade endast fyra barn anmält sig till ett kungjort ympningsmöte. Enligt regeringsförslaget skola barnen i skolåldern vaccineras, om inte målsmannen inlägger förbud, varemot herr Ekströmer påvisade att det inte finns någon påföljd stadgad, därest målsmannen underlåter att följa den bestämmelse som föreslås i 7 § förordningen om skyddskoppypning. Men såsom bestämmelsen där är avfattad behöver någon påföljd inte stadgas. Det är ju så, att ympningsmöten skola anordnas i skolorna under läsåret sedan kungörelse därom utfärdats, och efter det målsmännen även på annat sätt erhållit upplysning därom anordnas allmän vaccination för alla skolbarn inom distriktet beträffande vilka målsmännen ej inlagt vaccinationsförbud. Det förefaller mig, som om man med detta tillvägagångssätt skulle nå precis lika långt och kanske ännu längre än man kommer att nå hädanefter med gällande bestämmelser, sedan andra kammarens majoritet uttalat sig mot obligatorisk barnvaccinering.

Herr Lindström: Herr talman! Jag måste bekänna, att min konungsliga och regeringsrogna själ har lidit mycket av denna beskjutning från Kungl. Maj:ts regerings sida, men jag nödgas samtidigt säga, att jag lider icke så mycket i mitt ganska omfångsrika kött, som jag kväljes i min anda över att denna av mig så djupt beundrade regering serverar så svaga projektiler.

Senast har jag lyssnat till herr statsrådet och chefen för socialdepartementet. Jag vill icke i någon längre replik upptaga, vad han har anfört; man skulle väl närmast vara böjd för att lita till barmhärtighetens slöjor i stället för att gå in på en polemik i detalj. Det fanns emellertid i hans anförande ett par personliga ord till mig, som jag anser vara nödvändigt att taga upp. Så vitt jag fattade honom rätt, betraktade han det såsom ett helgerån ifrån min sida, att jag så nära sammanställde detta uttalande av pastor Liljekvist och de uttalanden, som gjordes av Hjalmar Branting i samma debatt, under vilken dessa uttalanden av pastor Liljekvist för första gången citerades i den svenska riksdagen. Herr talman, det var icke på något sätt min avsikt att sammanställa dessa yttranden! Min avsikt var fastmer att genom att citera dessa båda uttalanden markera den vida klyfta, som skiljer vad jag vågar

Förordningsförslag om skyddskoppypmpning m. m. (Forts.)

påstå är en obskurant uppfattning i dessa ting ifrån en upplyst och saklig uppfattning. Jag måste säga, att det för mig är en anledning till beklagande, jag höll på att säga till sorg, att den för det föreliggande lagförslaget närmast ansvarige departementschefen synes stå närmare pastor Liljekvist än Hjalmar Branting.

Herr statsrådet och chefen för socialdepartementet återopade också mot mig tvenne män, som jag mycket högt aktar, nämligen dels länschefen i det landskap, i vilket jag gudskelov är född, dels chefen för länsstyrelsen i den trakt av Sverige, som jag nu bebor. Jag understryker, herr talman, att min aktning för dessa båda utmärkta svenska män är fullkomligt obruten, men jag har den egendomliga uppfattningen, att man kan hysa aktning och respekt för människor utan att i allt behöva böja sig för deras uppfattningar, och jag måste här göra den bekännelsen, att just detta förhållande inträffar med mig personligen i mina relationer till de båda landshövdingarna i denna speciella fråga. Jag är icke i samma mån som dessa båda excellenta män beredd att följa mig för en så kallad folkopinion, som har sprungit fram ur dunkla källor och som har uppammats genom en agitation, som varje kammarens ledamot skulle vända sig mycket skarpt emot, om kammarens ledamöter hade haft tillfälle att följa den ifrån början och i fortsättningen så nära, som jag har gjort.

Statsrådet Möller har anfört en hel del synpunkter på denna fråga, och han har riktat sig även mot mig. Jag måste konstatera, att herr statsrådet och chefen för handelsdepartementet dock mera har uppehållit sig vid rent tekniska parlamentariska frågor än vid sakfrågor i detta sammanhang. Han sporde mig, och gjorde det med en viss emfas, hur man skulle kunna tänka sig en kompromiss emellan andra kammarens redan intagna ställning till förman för andra lagutskottets förslag och ett beslut av första kammaren att avslå utskottets och Kungl. Maj:ts förslag. Då kommer, menade herr statsrådet, frågan ut i det ovissa, och vi ha inga riktlinjer för att i fortsättningen lösa densamma. Ja, herr talman, om vårt handlande vore fullkomligt viljelöst, skulle denna argumentering kanske ha en viss kraft, men om vi ha en bestämd mening, att detta för folkhälsan så viktiga problem måste lösas på ett förnuftigt och hållbart sätt, tror jag, att man trots olika beslut av kamrarna skall ha möjlighet att komma fram till en lösning. Jag kan dock icke tro, att Kungl. Maj:ts regering har en rent nihilistisk uppfattning i denna fråga. Jag vägrar att tillägna mig den meningen, att regeringen efter ett beslut i första kammaren, som går den emot, skulle vägra att i fortsättningen taga hand om frågan och söka finna en hållbar lösning av densamma. Jag har en så stor respekt för den regering, som nu sitter, att jag trots dessa uttalanden från statsrådsbänken vågar hoppas på att, även om första kammaren skulle visa, jag höll på att säga en egen vilja, men låt mig säga en vilja för sig själv i detta sammanhang, kommer regeringen i alla fall att finna frågan så betydelsefull, att den skall anstränga sig för att få fram ett resultat i positiv riktning. Regeringen har därutinnan stora möjligheter, även om riksdagen i år icke fattat ett klart beslut i någon riktning. Jag utprepar, vad jag sade redan under ett tidigare anförande, att bara den omständigheten att en av riksdagens kamrar avböjer att gå med på införande av en fullkomligt frivillig barnvaccination skall märkas ute i landet såsom en vändpunkt i denna fråga och således påverka folkopinionen. Om regeringen använder denna utgångspunkt för att strama upp myndigheterna på olika sätt, kommer det, därom är jag övertygad, att på ganska milda vägar skapas möjligheter för att få fram en större respekt för de bestämmelser, som ju ändå faktiskt existera på detta område.

Jag måste, herr talman, slå fast, att ingenting av vad som här framförts

Förordningsförslag om skyddskoppympning m. m. (Forts.)

under denna debatt har kunnat förmå mig att ändra min mening. Jag står fast vid det avslagsyrkande, som jag tidigare har instämt i, och jag måste ytterligare understryka, att vad som gör det möjligt för mig att göra detta i hög grad är den omständigheten, att jag är förvissad om att Kungl. Maj:ts regering icke skall lämna denna fråga åsido utan med hänsyn till dess stora vikt och betydelse för folkhälsan snabbt och effektivt ägna den en sådan uppmärksamhet, som den är värd.

Herr statsrådet **Forslund**: Herr talman! Förlåt att jag ännu en gång yttrar mig, men jag måste säga till herr Lindström, att då han här gång på gång talar om att det skulle vara några »dunkla källor», som skulle vara orsaken till det läge, i vilket vi nu befinna oss, glömmar han trots sina många stora ord, att det dock är denna kammare som tillsammans med andra kamraren på sin tid fann anledning att skriva till Kungl. Maj:t och begära en ändring i fråga om de hittills gällande vaccinationsbestämmelserna. Det är alltså icke några profeter från vare sig den ena eller andra provinsen här i landet, som övertalat regeringen att nu upptaga denna fråga. Det är icke herr Lindström heller, som gjort detta, utan det är riksdagens båda kamrar, som skrivit till Kungl. Maj:t och begärt en ändring av hittills gällande ordning på detta område. Varför skall det då vara nödvändigt att här ända in i det sista hålla på med att tala om »dunkla källor»? Man har väl ändå icke rätt att göra gällande, att dessa »dunkla källor» skulle utöva sitt inflytande ända in i riksdagens båda kamrar och vara den drivkraft, som förmått dem att fatta det beslut, som de nu en gång faktiskt gjort.

När herr Lindström sedan talar om de svaga projektilerna från regeringsbänken, kan väl detta sätt att från regeringens sida sköta debatten kanske helt förklaras av att vi för vår del icke äro vana vid att tala med stora ord, utan vi försöka i stället att med anförande av de fakta, som kommit fram i det utredningsmaterial, som finnes, belysa problemen sådana som de faktiskt föreligga. Jag är för min del övertygad om, att om de båda herrar, vilka herr Lindström här åberopat och om vilka han påstod att jag står den ene närmare än den andre, hade varit närvarande här i dag och hört herr Lindströms stora och feta ord utan något egentligt innehåll, skulle herr Lindström icke kunnat sägas stå någon av dessa båda herrar nära, ty ingen av dem skulle ha velat kännas vid ett sådant resonemang, som det herr Lindström här förde.

Till sist skall jag, herr talman, endast be att få säga ett par ord om en punkt, som berörts av flera olika talare här i debatten och som nu senast fördes på tal av herr Sam Larsson. Jag syftar på de invändningar, som man från dessa håll gjort mot vår uppfattning, att det är svårare att med tillämpning av hittills gällande lagbestämmelser komma någon vart med upplysningsverksamhet, än det skulle vara att komma fram på den vägen, om vaccinationsbestämmelserna ändrades i enlighet med regeringens förslag. Mot de invändningar, som på denna punkt gjorts mot vår uppfattning, vill jag endast framhålla, att väl alla måste vara på det klara med att det måste vara mycket svårt att med bibehållande av nuvarande ordning, som ju i vissa fall medför vitesföreläggande, kunna vinna de människor — och ingen kan förneka, att sådana finnas — som äro mycket tveksamma rörande lämpligheten av att vaccinera sina barn, när dessa människor nu hädanefter såsom stöd för sitt motstånd kunna åberopa det faktum, att riksdagens andra kammare givit dem rätt i att man på detta område bör gå in för ett fullt frivilligt förfarande. Jag måste framhålla, att man icke synes vilja fästa avseende vid betydelsen av vad psykologi och taktik heter, om man i detta läge ändå envist vidhåller den uppfattningen, att man med bibehållande av nuvarande lagbestämmelser skulle kunna få till stånd en

Förordningsförslag om skyddskoppypmpning m. m. (Forts.)

lika effektiv upplysningsverksamhet, som det skulle bli möjligt att uppnå, om vi öppet erkände, att vi nu måste vända om och se om vi icke kunna komma fram på en ny och bättre väg, som säkerligen också kommer att ge bättre resultat, än vad vi hittills kunnat komma fram till.

Det är, herr talman, dessa synpunkter som ha varit avgörande för regeringen, när vi rekommenderat riksdagen att taga det förslag, som de sakkunniga en gång framlagt såsom resultat av sin utredning.

Herr Pauli: Herr talman, endast några ord! När jag har tillåtit mig att ur, såsom jag hoppas, rent sakliga synpunkter göra invändningar mot regeringens förslag i denna fråga, så har jag aldrig betvivlat sanningen av vad socialministern nu senast framhöll, nämligen att regeringen och närmast han själv såsom departementschef försökt att på ett sakligt sätt belysa problemet sådant det föreligger. Jag skulle vilja tillägga, att det är alldeles riktigt, vad den föregående talaren har framhållit, att denna fråga ligger fullständigt utanför alla partisynpunkter. Det är en rent saklig fråga, en folkhygienisk fråga, och den bör, tycker jag, kunna behandlas utan all hetta i de personliga replikväxlingarna. Där en sådan hetta har förekommit tror jag ej, att den varit till diskussionens gagn.

Jag begärde närmast ordet för att göra en erinran. Herr socialministern nämnde, att vi skulle kunna betrakta regeringens förslag såsom ett experiment, och att om detta experiment inte slog väl ut, så skulle man kunna vända om. Jag skulle vilja erinra herr socialministern om, att ett experimenterande i frågor som denna måste sträcka sig över sådana tidsperioder, att det är svårt, ja omöjligt för *en* generation att konstatera huruvida det har slagit väl ut eller ej. Vi skulle i så fall behöva skaffa oss den förmåga, som Bernard Shaw tilldelar personerna i sitt drama »Tillbaka till Metusalem», nämligen att kunna med samma individualitet leva genom ett par tre generationer, för att kunna säga, om detta experimenterande med upphävande av den obligatoriska barnvaccineringen har slagit väl ut eller har misslyckats. Det är alltså, anser jag, att anlägga en oriktig synpunkt på denna sak om man säger: detta är bara ett experiment, och därför kunna vi taga det lugnt. Nej, det är någonting vida mer än så. Hade man velat handla så som den holländska regeringen gjorde när encefaliten kom till Holland, så skulle man ha föreslagit ett temporärt, ett tillfälligt upphävande av bestämmelserna. Men här stå vi inför något helt annat, inför en definitiv lagändring.

Sen vill jag slutligen säga ett par ord till herr Linderot, som hade ett ej utan uppskattning mottaget inlägg i denna debatt. Jag förstår ju, att herr Linderot personligen kan känna sig rätt oberörd av den medicinska sakkunskapens yttranden, men jag vill påminna honom om, att regeringen i det land, för vilket jag förmodar att han hyser en viss högaktning, nämligen Sovjetunionen, tydligen har en helt annan uppfattning, att döma av den politik i vaccinationsfrågan, som Sovjetunionen har bedrivit under de senaste åren. Där har man genom förnyade och skärpta dekret infört en obligatorisk vaccination, som i stränghet vida överstiger varje sådan, som vi här i Sverige någon gång ha haft.

Dessutom förklarade herr Linderot, att detta med vaccineringen inte vore det enda eller ens det bästa medlet att bekämpa en smittkoppsepidemi. Det bästa medlet, menade han, vore tvål och vatten! I den saken har herr Linderot nog grundligt misstagit sig. Även med risk att betraktas såsom en alltför ödmjuk anhängare av den medicinska sakkunskapen tror jag ej jag kan bortse från de bestyrkta upplysningar, som ha kommit från en sådan specialist som doktor

Förordningsförslag om skyddskoppypmpning m. m. (Forts.)
Gyllenswärd, om att rent hygieniska åtgärder *icke* hjälpa i det här fallet, på grund av att smittan sprider sig genom andningsorganen och genom luften. Jag vill påminna om det uppseendeväckande fall, som inträffade i Malmö här-området, när en koppssmittad person, om vilken herr Linnér talade, hade burits bort ur ett väntrum på Flensburgska sjukhuset. Efter det att denna patient blivit avlägsnad kom det i väntrummet in sju personer. Det fanns i rummet ingenting annat kvar av den sjuke än luften och däri befintliga smittämnen. Men i detta helt säkert ytterst hygieniska sjukhusväntrum blevo flera av dessa personer smittade, och en av dem dog. Jag tror därför inte, att tvål och vatten räcker så långt i det här fallet! Jag anser, att det är ganska viktigt, att vi fastslå detsamma som regeringen har gjort, nämligen att vaccineringen dock är det enda pålitliga medlet mot smittkoppor.

Ordet lämnades härefter för kort genmäle till herr **Linderot**, som anförde: Herr talman! Det är ett missförstånd, som herr Pauli här har gjort sig skyldig till. Jag kanske har uttryckt mig oklart, men jag talade om »tvål och vatten» såsom ett populärt uttryck för den allmänna folkhygien och förmenade, att den är av den allra största betydelse när det gäller att skydda folkhälsan mot sjukdomar och farsoter. Och jag har icke på något sätt velat angiva, att tvål och vatten skulle kunna ersätta skyddsympningen mot smittkoppor. Men jag menar, och det var det jag ville framföra i mitt lilla anförande, att med den nivå, som för närvarande denna folkhygien har här i landet, och som icke läkarvetenskapen har gått i spetsen för att skapa, utan om vi skulle giva någon kår äran, så är det väl skollärarna, som skulle ha den, ty läkarna ha inte gått i spetsen för den allmänna folkhygien — jag menar, säger jag, att med denna folkhygien kan man, ävensom med skyddsympning och övriga åtgärder, som jag inbegrep i uttrycket epidemiberedskap, skapa det skydd för folkhälsan, som det är allas mening, att vi måste skapa. Med detta har jag rättat till det missförståndet.

Herr **Bergman**: Herr talman! Tiden är långt framskriden och jag skall inte uppehålla herrarna i många minuter. Men jag kan inte låta de senaste ohemula angreppen på läkarekåren stå oemotsagda i kammarens protokoll. Här ha gjorts gällande olika meningar om vilket avseende man bör fästa vid sakkunskapen och särskilt vid läkarnas mening. Jag beklagar, att det för närvarande i riksdagen ej finnes någon läkare. Vi ha haft två mycket framstående läkare i kammaren förut, och i andra kammaren har det visst också funnits någon, men det finnes tyvärr ej någon för närvarande, så vitt jag vet. Emellertid ber jag att få säga, icke minst gentemot den siste talaren, som gjorde gällande, att läkarnas huvudintresse är, att vi äro sjuka, och att läkarna inte gjort någonting för folkhygien, att den där uppfattningen om läkarna är grundligt föråldrad. De där gamla »döddoktorerna» äro döda och begravda för länge sen. Den moderna läkarekåren lägger sannerligen inte an på att underhålla sjukdomar utan att skydda folket från sjukdomar och göra det så immunt mot dem som möjligt. Förste provinsialläkareinrättningen t. ex. har till sitt alldeles speciella syfte att just befrämja hygien, och *förekomma* mer än bota sjukdomar. I allmänhet går den moderna läkarekonsten i den riktningen för närvarande. Det bör till dess rättvisa uppskattning sägas. Läkarna bli mer och mer folkets hälsovårdskonsulenter. Och nog är det ytterst läkarnas initiativ man har att tacka för de stora hygieniska framstegen i vårt land. Herr Lindström citerade några kloka ord av Branting. I samma debatt 1915, då Branting yttrade dessa ord, som det var mycket intressant att här få återgivna av herr Lindström, fann jag nyss, då jag slog

Förordningsförslag om skyddskoppympling m. m. (Forts.)

upp förhandlingarna i den debatten, också följande, där Branting ger en utredning av begreppet »sakkunskap» och vad han anser att man bör fästa för avseende vid sakkunskapen i det ena eller andra fallet. Han har där givit ett uttryck däråt, som nästan är klassiskt, och kan gälla för alla tider. Hjalmar Branting började sin utredning med att erinra om att man velat mot sakkunskapens alldeles tydliga anvisning mobilisera det så kallade lekmanaförståndet. »Det ligger i detta någonting, som man här måste klargöra», sade Branting. »Vi ha ofta debatter i denna kammare, där å ena sidan står vad som kläder sig som sakkunskap och med sin auktoritet pochar på att få sin vilja och uppfattning igenom, men å andra sidan står en allmän mening, som bestrider, att denna sakkunskap verkligen har ensamrätt att se och bedöma förhållandena, så att den kan göra anspråk på avgörande auktoritet. Det är då nödvändigt, att man klargör för sig, att sakkunskap och sakkunskap icke alltid betyder detsamma, att det många gånger framträder en sakkunskap, som exempelvis kräver, att den, därför att den sysslar med en viss specialitet, skall bestämma även över frågor som gripa in på en massa andra områden, och där man måste säga, att de, som skola bära skon och känna, om den klämmer, äro de verkligt sakkunniga och måste ha sitt ord med vid avgörandet. Det är en oerhörd skillnad, efter min uppfattning, på sådan sakkunskap, som kan vara färgad av klassynpunkter och klassintressen, och den art av sakkunskap, som framgår ytterst ur den opartiska vetenskapens laboratorium. Det är skillnad på en sakkunskap, som gör anspråk på att sträcka sig över samhället mångskiftande och invecklade problem — — — utan hänsyn till de mångfaldiga synpunkter, som kunna läggas på en samhällsfråga, förutom vad den speciella detaljssakkunskapen vill framhålla — det är skillnad på sådana anspråk — och den sakkunskap däremot, vilken, såsom i detta fall, helt enkelt håller sig till vad naturvetenskapen lärt angående en viss sjukdomsform samt sätten och medlen för dess bekämpande.»

Detta är ju en fullkomligt riktig utredning av frågan om vilket avseende, man bör fästa vid sakkunskapen, och vilken kritik man under vissa förhållanden kan rikta mot densamma.

Gentemot statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet, som på förmiddagen gjorde gällande, att Hjalmar Branting vid det tillfälle, från vilket herr Lindström hämtade sitt citat, skulle ha riktat sig egentligen blott mot de fanatiska antivaccinatörerna, ber jag att få erinra, att detta *icke* var fallet, utan situationen var den gången precis densamma, som den är här i dag. Branting säger själv härom: »Vidare finns det en grupp, som utgöres av fanatiska antivaccinatörer. Den gruppen har för övrigt, det vill jag först konstatera, icke givit sig egentligen till känna i denna diskussion, och jag tror, att man kan betrakta det som ett stort framsteg för upplysningen.» Sedan han gjort detta uttalande och alltså lämnat därhän dem som principiellt ogilla all vaccination, fortsätter han sitt anförande och gör det uttalande, som jag nyss citerade. Situationen var alltså icke den, som statsrådet Engberg ville göra gällande.

Jag skall för övrigt tillåta mig att anförä ett lärorikt och varnande exempel på sakkunskapens behandling i riksdagen. Jag tänker på år 1927, då vi behandlade skolfrågan. Man har ju här i dag även såsom precedensfall åberopat, huru det gick till vid detta tillfälle, och sagt, att då följde vi icke sakkunskapen. Det är emellertid just vad vi borde ha gjort! En praktiskt taget enhällig sakkunskap gav den gången anvisning på huru vi på lämpligaste och även på det i själva verket mest demokratiska sättet skulle ha kunnat genomföra en praktisk undervisning på det stadium, som man brukar kalla för mellanstadiet, det vill säga stadiet mellan folkskolan och universitets-

Förordningsförslag om skyddskoppympning m. m. (Forts.)

studierna. I strid mot vad den praktiskt taget enhälliga sakkunskapen föreslog, beslöt emellertid riksdagen att genomföra en lösning av skolfrågan som både förlängde, fördyrade och försämrade undervisningen. Det är, mina herrar, sannerligen ett exempel, som vi icke böra följa i dag. Låtom oss åtminstone nu lyssna till sakkunskapens röst.

Herr Nordborg: Herr talman! Efter att ha suttit en hel dag i andra lagutskottet och hört utskottet diskutera denna fråga, skall jag, sedan jag här i dag har fått höra en del underliga resonemang från regeringsbanken, be att få säga några ord.

I lagutskottet gick det som en röd tråd genom diskussionen, att vi i våra dagar skulle ha större säkerhet än förr för att smittkopporna icke skola spridas i vårt land. Till stöd för denna uppfattning hänvisade man till de barriärer, som finnas genom att olika länder numera infört vaccinationssystem. Jag måste för min del säga, att detta kan väl icke vara någon anledning för oss att avskaffa vaccinationstvånget. Icke kunna vi väl i Sverige, som ju ändå är ett kulturland, slå oss till ro, bara därför att t. ex. en barbarstat infört vaccinationstvång? Såsom alla veta kan smittan till denna sjukdom spridas bara genom att människor taga varandra i hand. Med nutidens livliga kommunikationer, alla internationella och nationella konferenser, och alla de semesterresor, som folk har möjlighet att göra i våra dagar och som säkerligen komma att få en allt större omfattning, är det alldeles tydligt, att smittofaran kommer att ökas i betydlig grad. Om vi med detta för ögonen skulle, såsom det föreslås i den kungl. propositionen, vänta, till dess det visar sig, att sjukdomsfall uppträda inom landet, är jag för min del verkligen rädd för konsekvenserna. Antag till exempel att landsorganisationens kongress samlas i Stockholm. Till denna kongress komma representanter från alla delar av Sverige. Låt oss tänka oss, att det går så olyckligt, att någon av alla dessa personer för smitta med sig. Deltagarna i kongressen skaka hand med varandra, så fort de träffas, och på det sättet sprides smittan till kongressdeltagarna. Det tar fjorton dagar, innan inkubationstiden är slut och smittkopporna bryta ut. Vi kunna då ha sjukdomen spridd över hela landet. Visserligen åberopar man från motsidan, att vi numera ha så goda kommunikationer, järnvägsförbindelser och dylikt, varför man snabbt kan ingripa och förhindra en hotande epidemi, men det torde i alla fall vara ganska sent, att i det läge, som jag här beskrivit, söka sätta stopp för smittans vidare spridning. Även om man till slut lyckas härmed, ha dock i varje fall under tiden en hel mängd oskyldiga människor utsatts för lidanden — och vi veta ju alla, vilka fruktansvärda lidanden och följder, som denna sjukdom kan vålla.

Man har här talat om att den tvångslag, som vi för närvarande ha, icke längre kan upprätthållas. Jag skulle för min del mot detta resonemang vilja säga, att om myndigheterna hade använt lika stor energi som de vilka agiterat emot vaccinationen, skulle vi i dag säkerligen ha befunnit oss i ett helt annat läge beträffande vaccinationsfrekvensen i landet än för närvarande. Det är, vågar jag säga, en försummelse från myndigheternas sida, som härvidlag har ägt rum, och denna försummelse måste rättas till. Sedan behöva vi icke tänka på att taga hänsyn till folkopinionen, ty det måste helt enkelt gå att på laglig väg rätta de missförhållanden, som nu råda på detta område.

Till stöd för det föreliggande förslaget om vaccinationstvångets upphävande har även anförts, att om det skulle hända någonting och risk uppstår för en smittkoppsepidemi, ha vi ju alltid möjlighet att sätta igång en massvaccination. Jag tillåter mig emellertid uttrycka mina tvivel om att detta i alla situationer är så lätt att ordna. Antag till exempel att det blir ett

Förordningsförslag om skyddskoppympning m. m. (Forts.)

krigstillfälle. Tro herrarna verkligen, att det i en sådan situation kommer att finnas läkare bakom fronten, som kunna vaccinera alla de kvinnor och barn, som då icke äro vaccinerade? Jag tvivlar på detta, ty våra läkarkrafter komma säkerligen att vid ett sådant tillfälle behövas på annat håll.

Två gånger i dag har socialministern åberopat, att länsstyrelser ha tillstyrkt det föreliggande regeringsförslaget. Jag tillåter mig att göra den invändningen, att, då Kungl. Maj:t i detta fall tagit så stor hänsyn till folkopinionen och bara med tanke på den vill ändra en sådan lag som denna, är det väl ingenting att förvåna sig över om också länsstyrelserna skulle känna sig manade att taga samma hänsyn.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjorde herr talmannen jämligt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till samt vidare på avslag å vad utskottet i det under behandling varande utlåtandet hemställt; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herrar *Linder* och *Lindström* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad andra lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 35, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, avslås utskottets hemställan.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser. Herr talmannen förklarade därpå, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för nej-propositionen.

Då emellertid herr *Norman* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja—36;

Nej—84.

Därjämte hade 9 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 228, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förberedande åtgärder för inrättande av en hovrätt för Västra Sverige m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

Ang. förlägg-
ningsorten för
Västerbygdens
vattendomstol.

I en till riksdagen avlåten proposition, nr 168, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över justitiedepartementsärenden den 10 mars 1939, föreslagit riksdagen att dels medgiva Kungl. Maj:t att vidtaga erforderliga förberedande åtgärder för inrättande under budgetåret 1941/42 av en hovrätt för Västra Sverige i Göteborg, dels ock för åndamålet under budgetåret 1939/40 anvisa ett reservationsanslag av 5,000 kronor.

Ang. förläggningsorten för Västerbygdens vattendomstol. (Forts.)

I berörda statsrådsprotokoll hade föredragande departementschefen uttalat, att Västerbygdens vattendomstol borde förflyttas från Vänersborg till Göteborg samt inrymmas i samma byggnad som hovrätten för Västra Sverige.

I samband med Kungl. Maj:ts förslag hade utskottet till behandling förelagt två likalydande motioner, väckta den ena, nr 257, inom första kammaren av herr *K. Sandegård* m. fl. och den andra, nr 378, inom andra kammaren av herr *A. Hansson* i Rubbestad m. fl., vari hemställts, att riksdagen vid behandlingen av Kungl. Maj:ts proposition nr 168 måtte uttala som sin mening, att Västerbygdens vattendomstol skulle bibehållas i Vänersborg.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet på återopade grunder hemställt,

I. att riksdagen måtte

a) medgiva Kungl. Maj:t att vidtaga erforderliga förberedande åtgärder för inrättande under budgetåret 1941/42 av en hovrätt för Västra Sverige i Göteborg;

b) till Vidtagande av förberedande åtgärder för inrättande av en hovrätt för Västra Sverige för budgetåret 1939/40 under andra huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 5,000 kronor;

II. att motionerna I: 257 och II: 378 måtte anses besvarade genom vad utskottet förut anfört.

I motiveringen hade utskottet yttrat bland annat:

»Av den numera verkställda utredningen synes utskottet framgå, att ingendera staden äger obetingat företräde framför den andra i fråga om de möjligheter, som erbjuda sig för en tillfredsställande lösning av vattendomstolens lokalfråga. Vid sådant förhållande återstår att mot varandra väga de skäl i övrigt, som tala för och emot en förflyttning av domstolens kansli från Vänersborg till Göteborg. Utskottet har därvid icke kunnat finna de av departementschefen anförda skälen för en förläggning till Göteborg övertygande. Även om en dylik förläggning skulle ur rättsvårdens synpunkt medföra vissa fördelar, äro dessa enligt utskottets uppfattning icke av den styrka, att de motivera en förflyttning från nuvarande förläggningsort med dess billigare levnadskostnader och geografiskt sett centrala läge inom domstolsområdet. Utskottet ansluter sig alltså till den i motionerna I: 257 och II: 378 hävdade uppfattningen, att Västerbygdens vattendomstols kansli bör bibehållas vid sin förläggning till Vänersborg.»

Reservation hade anförts av herrar *Gränebo*, *Johansson* i Fredrikslund, *Oscar Olsson*, *Bergström*, *Pauli*, *Lindström*, *Ward* och *Andersson* i Malmö, vilka ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa,

I. att riksdagen — — — (= utskottet) — — — 5,000 kronor;

II. att motionerna I: 257 och II: 378 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

I det av reservanterna förordade yttrandet hade anförts bland annat:

»Av den numera verkställda utredningen synes utskottet framgå, att ingendera staden äger obetingat företräde framför den andra i fråga om de möjligheter, som erbjuda sig för en tillfredsställande lösning av vattendomstolens lokalfråga. Vid sådant förhållande återstår att mot varandra väga de skäl i övrigt, som tala för och emot en förflyttning av domstolens kansli från Vänersborg till Göteborg. Efter ingående prövning har utskottet därvid funnit de av departementschefen återopade skälen ur rättsvårdens synpunkt

Ang. förläggningssorten för Västerbygdens vattendomstol. (Forts.)

samt eljest föreliggande omständigheter, däribland även den geografiska belägenheten, vara av den beskaffenheten, att företräde, bör givas åt en förläggning till Göteborg. Utskottet ansluter sig alltså även i denna del till Kungl. Maj:ts förslag.»

Herr Johansson, Johan Bernhard: Herr talman! Vid detta utlåtande har fogats en reservation, till vilken även jag har anslutit mig. Vi reservanter ha icke kunnat biträda den förändring i Kungl. Maj:ts förslag, som utskottet har vidtagit, utan vi ha funnit de skäl, som justitieministern har anfört, vara så pass bärande, att vi ansett, att vi böra ställa oss på samma sida som Kungl. Maj:t.

Den fråga, som det här gäller, nämligen spørgsmålet om förläggningen av Västerbygdens vattendomstol och dess kansli, var även vid föregående års riksdag föremål för behandling. Riksdagen påkallade då en närmare undersökning i syfte att utröna, vilka möjligheter som förefunnos i Vänersborg och Göteborg för ett rationellt tillgodoseende av vattendomstolens lokalbehov. Av denna utredning har framgått, att ingendera staden äger ett obetingat företräde framför den andra i fråga om de möjligheter, som erbjuda sig för en tillfredsställande lösning av vattendomstolens lokalfråga. Båda städerna ha i det avseendet befunnits lämpliga. Departementschefen har emellertid enligt propositionen till slut stannat för Göteborg såsom vattendomstolens blivande förläggningsplats, och han har enligt reservanternas mening anfört synnerligen starka och bärande skäl för sitt förslag härvidlag. Departementschefen framhåller bland annat, att »Göteborg vore den ort inom domsområdet, där den rättssökande allmänheten hade den största tillgången till den för vattenmålen erforderliga juridiska och tekniska sakkunskapen. Ur den rättssökande allmänhetens synpunkt måste därför Göteborg anses äga ett avgjort företräde framför Vänersborg som förläggningssort.» Han tillägger härutöver, att »den omständigheten att vattenmålen till övervägande del härrörde från det ena eller det andra vattenområdet inom domkretsen vore för allmänheten av mindre betydelse med hänsyn till att vattendomstolen i händelse av muntlig partsförhandling eller vittnesförhör i regel förlade sina sammanträden till den ort, där det vattendrag eller den anläggning, varom i målet vore fråga, vore belägen. Ur resekostnadssynpunkt vore det vidare med hänsyn till de båda städernas läge i förhållande till varandra av underordnad betydelse, huruvida vattendomstolen vore förlagd till Göteborg eller Vänersborg. Under nu angivna omständigheter torde det för vattendomstolens kvarblivande å dess nuvarande förläggningssort åberopade huvudskälet, eller att Vänersborg vore en geografiskt sett centralare belägen ort inom domsområdet än Göteborg, icke vara av avgörande betydelse.» »Framhållas må vidare», fortsätter departementschefen, »att det givetvis erbjuder större möjligheter att med väl kvalificerade innehavare rekrytera de ordinarie befattningsarna såsom vattenrättsdomare och vattenrättsingenjörer vid en vattendomstol, som är förlagd till Göteborg, än vid en vattendomstol i Vänersborg. Det torde även vara avsevärt lättare att i Göteborg erhålla lämplig extra personal, t. ex. amanuenser, som kunna vid behov tjänstgöra i vattendomstolen.»

Härutöver kan nämnas, att riksdagen ju beslutat att inrätta en hovrätt i Göteborg. Så vitt framgår av propositionen, är det meningen, att i den nya byggnad, som skall uppföras för hovrätten, också inrymma lokaler för vattendomstolen. I infordrade yttranden ha också Västerbygdens vattendomstol, vattenöverdomstolen med flera tillstyrkt Göteborg såsom förläggningssort.

När utskottsmajoriteten frångår Kungl. Maj:ts förslag och förordar Vänersborg såsom förläggningssort, motiverar utskottet detta bland annat genom att

Ang. förläggningensorten för Västerbygdens vattendomstol. (Forts.)
framhålla, att »även om en dylik förläggning skulle ur rättsvårdens synpunkt medföra vissa fördelar» — det vill säga förläggning till Göteborg — »äro dessa enligt utskottets uppfattning icke av den styrka, att de motivera en förflyttning från nuvarande förläggningssort». Detta är ett ganska egendomligt uttalande, om man ställer det emot vad departementschefen säger, nämligen att »avgörande betydelse bör tillmätas den omständigheten, att ur rättsvårdens synpunkt övervägande skäl tala för att vattendomstolen bör förflyttas från Vänersborg till Göteborg. Den synes i så fall böra inrymmas i samma byggnad som hovrätten för Västra Sverige. Det kan ju erinras om att vattendomstolen första gången förlades till Vänersborg därför att den vattenrättsdomare, som då fanns, var häradshövding där. Vattendomstolen hade då också mindre omfattning än numera. Det är ju nu meningen att giva vattendomstolen den storlek och omfattning, som undersökningarna ha visat vara behöflig.

Jag finner för min del, att Göteborg bör vara den lämpligaste förläggningssorten. Jag har personlig erfarenhet av hur svårt det är att komma till Vänersborg för att närvara vid sammanträden. Jag har i åtskilliga år varit ledamot av den till Vänersborg förlagda dövtumskolans styrelse, och de flesta sammanträden vi haft ha hållits i Göteborg. Vi ha rest till Vänersborg endast vid sådana tillfällen, då det har varit nödvändigt att hålla sammanträdena där. För mig har detta inneburit, att jag måst ligga över en natt före och en natt efter sammanträdet i Vänersborg. Kommunikationerna till Göteborg äro obestriddligen bättre.

De geografiska förhållandena äro dock av underordnad betydelse. För mig står såsom det avgörande skälet, att Göteborg ur rättsvårdens synpunkt synes vara lämpligare. Det är alldeles uppenbart, att domstolens nära kontakt med hovrätten och de övriga juridiska institutioner, som äro förlagda till Göteborg, ovillkorligen måste vara till gagn.

Jag förstår att kammaren efter den långa och intressanta debatt, som i en annan fråga har förts hela dagen, inte är road av några långa utläggningar, och jag skall, herr talman, begränsa mig till att med dessa ord yrka bifall till den av herr Gränebo m. fl. vid detta utlåtande fogade reservationen.

Herr Bengtsson: Herr talman! Då denna fråga ytterst rör mitt hemläns residensstad, och då jag är medmotionär i frågan, ber jag, herr talman, att få framföra några synpunkter i ärendet.

Inom Västerbygdens vattendomstols stora verksamhetsområde ligger den nuvarande kansliorten betydligt centralare än Göteborg, som i riktningen väster—öster befinner sig i en utkant av området. Icke heller i riktningen norr—söder är förhållandet uppenbarligen fördelaktigare för Göteborg än för Vänersborg. Den geografiska mittpunkten mellan nordligaste Värmland och sydligaste Halland ligger nämligen flera mil *norr om* Vänersborg. Beträffande kommunikationerna hava såväl järnvägs- som landsvägsförbindelserna med Vänersborg under de senaste åren undergått fortskridande förbättring. Antalet tåg liksom tåghastigheterna å de till Vänersborg ledande järnvägarna hava ökat. Landsvägsnätet omkring staden är väl utbyggt, och ett stort antal omnibuslinjer har möjliggjort utmärkta förbindelser icke endast med närmaste städer utan även med långt avlägsnare orter.

Mot förläggningen till Vänersborg har från en del håll andragits, att vattendomstolen där saknar lämpliga arkivlokaler. Detta förhållande torde väl till största delen få anses vara en direkt följd av den osäkerhet, som av statsmakterna framskapats beträffande domstolens slutliga förläggning. När denna ovisshet undanröjts, torde det inte finnas någon anledning, varför icke arkiv-

Ang. förläggningssorten för Västerbygdens vattendomstol. (Forts.)

frågan skulle kunna lösas lika lätt i Vänersborg och med all sannolikhet billigare där än i Göteborg. Själva arkivfrågan — som sålunda i varje fall måste lösas oberoende av domstolens förläggningssort — torde uppenbarligen icke kunna åberopas som något bärande skäl för domstolens förflyttning från Vänersborg. Detsamma gäller beträffande frågan om en framtida utökning av personalen vid domstolen. Svårigheten att ordna denna fråga torde nämligen icke heller vara större i Vänersborg än i Göteborg.

Utredning i ärendet har också givit vid handen, att lämpliga lokaler till rimligt pris kunna ställas till förfogande, därest Vänersborg får behålla vattendomstolen. Domstolen kan antingen överta nuvarande lantmäterikontorets lokaler, eller också kan den med fördel inrymmas i hushållningssällskapets beslutade nybyggnad.

De båda städerna hava anslagit 25,000 kronor vardera till förläggning av vattendomstolen.

Men för att rätt bedöma värdet av dessa anslag måste man gå vidare i frågan och finner då, att byggnadskostnaderna bli omkring 10,000 kronor lägre i Vänersborg, samt att kostnaderna för flyttning från Vänersborg till Göteborg skulle belöpa sig till omkring 15,000 kronor. En besparing för staten på 25,000 kronor skulle alltså uppstå i engångskostnaderna. Dessutom får man också ta i betraktande, att statens löneutgifter med hänsyn till dyrortsgrupperingen skulle bli omkring 4,000 kronor högre i Göteborg än i Vänersborg per år.

Vidare bli domstolens resekostnader betydligt lägre i Vänersborg på grund av denna stads mera centrala läge inom domstolens verksamhetsområde. Det torde sålunda obestridligt medföra stora fördelar för staten, att domstolen bibehålles i Vänersborg.

Departementschefen befarar en mindre tillgång på väl kvalificerad arbetskraft för domstolen i Vänersborg, men de nuvarande förhållandena i det avseendet äro, såvitt jag vet, till allmän belåtenhet, och någon förändring härvidlag torde väl icke kunna uppstå.

När det i reservationen framhålles, att ingendera förläggningssorten har företräde framför den andra, så anser jag mig med det här anförda hava vederlagt denna deras syn på saken. När reservanterna sedan tala om det geografiska läget och säga att Göteborg skulle hava företräde framför Vänersborg, så hänvisar jag endast till folkmängdsförhållandena och till kartan för det område domstolen omfattar.

Men genom vattendomstolens förläggning till Göteborg skulle vidare Vänersborgs stad oförvällat berövas icke obetydliga skatteobjekt. Staden har under de senaste 6 å 7 åren varit hårt skattetyngd, huvudsakligen till följd av den tidvis synnerligen svåra arbetslösheten i staden, vilken till största delen förorsakats av nedläggandet av tändsticksindustrien där. Några år tidigare drabbades staden hårt genom indragningen av Västgöta regemente. Berövas nu staden ytterligare och utan trängande skäl den dit förlagda vattendomstolen, torde situationen för staden och dess innevånare framstå som synnerligen bekymmersam.

Västerbygdens vattendomstol har alltsedan sin tillkomst varit förlagd till Vänersborg. Den motiveringen, att Göteborg skulle vara en lika lämplig förläggningssort, är icke tillfyllest för en ändring. Ty i ett fall som detta, då det gäller förflyttning av en domstol, måste man ha rätt att fordra, att *synnerliga* skäl tala inte bara för den nya förläggningssorten, utan även *mot* den nuvarande. Sådana synnerliga skäl — vare sig i ena eller andra avseendet — ha icke förebragts av dem, som nu yrka på vattendomstolens förläggning till Göteborg. Kan det till sist vara skäl, herr talman, att från en residensstad,

Ang. förläggningsorten för Västerbygdens vattendomstol. (Forts.)
som är omgiven av en stor landsbygd, förflytta därvarande vattenrättsdomstol och förlägga densamma till rikets andra storstad?

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets yttrande och hemställan, som redan bifallits av andra kammaren.

Häri instämde herrar *Björck, Bror Nilsson och Friggeråker.*

Herr **Pauli**: Herr talman! Av de argument, som den föregående talaren anförde, var det sista det onekligen mest drabbande, nämligen att denna fråga redan har avgjorts i andra kammaren med stor majoritet för bifall till utskottets förslag och alltså avslag på Kungl. Maj:ts proposition. Om nämligen kamrarna fatta olika beslut i denna fråga, så torde regeringen komma i en ställning, som blir ganska besvärlig att klara upp. Personligen är jag, såsom framgår av anteckningen av mitt namn bland reservanterna, helt av den uppfattningen, att regeringen har rätt, när den föreslår förläggningen av denna vattenrättsdomstol till Göteborg. Jag bara undrar, om man gör regeringen någon tjänst genom att här i kväll försöka i denna kammare driva fram ett beslut i enlighet med propositionen.

Som herrarna torde erinra sig, ställde sig kamrarna i fjol på motsatta sidor i denna samma fråga. Man jämkade då ihop andra kammarens votum för Vänersborg och första kammarens votum för Göteborg på det sättet, att en utredning skulle verkställas, och så skulle Kungl. Maj:t på nytt se efter, vad man kunde bjuda från de två olika orterna. Resultatet av detta blev, att Kungl. Maj:t föreslog domstolens förläggning till Göteborg.

I själva verket finns det mycket starka skäl för ett sådant förslag. Vi få betänka, att riksdagen tidigare i år beslutat förlägga västra hovrätten till Göteborg, och det kan då naturligtvis vara synnerligen lämpligt att bereda plats i samma byggnad för denna större domstol, hovrätten, och denna mindre domstol, vattendomstolen. Göteborgs stad har också erbjudit sig att göra detta, och den har till och med uppställt såsom en förutsättning för sitt bygge åt hovrätten, att även vattenrättsdomstolen skulle få inrymmas i samma byggnad. Jag kan inte yttra mig om huruvida staden efter ett beslut i annan riktning av riksdagen verkligen skulle vidhålla detta villkor, men nog skulle situationen i det fallet bli ganska konstig, eftersom vi redan ha beslutat en förläggning av hovrätten dit, men inte lyckats träffa någon överenskommelse om bygge och andra materiella villkor.

Man kan naturligtvis diskutera mycket om tågtidtabellerna i ett sådant här sammanhang. Man kan räkna ut, hur pass dyrt det blir och hur pass lång tid det tar att resa till Göteborg, respektive till Vänersborg för den, som bor borta i Västergötland, och för den, som bor nere i södra Halland nära Lagan, eller på andra platser inom vattenrättsdomstolens distrikt. Sådant kan ju dock inte spela någon så förfärligt stor roll, även om man på kartan kan peka ut, att Vänersborg rent geometriskt sett ligger mera centralt än Göteborg.

De ekonomiska synpunkter, som ha anlagts i detta fall, måste också i ganska stor utsträckning sägas tillhöra fjäderviktsklassen. Den siste ärade talaren nämnde exempelvis, att det vore synd om Vänersborg, ifall staden skulle berövas de icke obetydliga skatteinkomster, som den har plockat av vattenrättsdomaren och hans få bisittare. Jag kan upplysa kammaren om att den skatteinkomst staden haft på vattendomstolens mycket fåtaliga ledamöter enligt en uppgift, som jag har införskaffat, senast var omkring 5,000 kronor. Jämför man detta belopp med stadens totala årliga skatteinkomst på 950,000 kronor, får man ju säga, att 5.000 kronor mer eller mindre i detta fall inte kunna ha sådan betydelse, att riksdagen skulle nödgas känna sitt hjärta blöda för vä-

Ang. förläggningssorten för Västerbygdens vattendomstol. (Forts.)

nersborgarna, ifall de ginge miste om denna skatteinkomst. Av herr Bengtssons anförande framgick också, att det är ganska obetydliga belopp, som staten skulle kunna spara på att låta Vänersborg bygga i stället för Göteborg.

Om därför första kammaren stått i en obunden situation och kunnat räkna med möjligheten att få till stånd ett riksdagsbeslut i enlighet med regeringspropositionen, så skulle jag, herr talman, icke ett ögonblick ha tvekat att söka få kammaren med på ett bifall till den kungl. propositionen. Jag vill naturligtvis på intet sätt avråda kammaren från att stödja regeringspropositionen på denna punkt, men jag har inte velat underlåta att säga, att jag undrar, hurvida man på regeringsbänken skulle vara särskilt tacksam och förtjust över ett sådant ställningstagande, sedan andra kammaren nu har fattat beslut i annan riktning.

Det är alltså med en på grund av dessa omständigheter ganska begränsad entusiasm som jag yrkar bifall till reservationen.

Herr Gärde: Herr talman! Frågan om förläggningssorten för Västerbygdens vattendomstol var förra riksdagen uppe till behandling här i första kammaren. Statsutskottet hade då enhälligt föreslagit förläggning till Vänersborg, under det att Kungl. Maj:t i sin proposition hade föreslagit Göteborg. Denna kammare uttalade sig med en ganska stor röstövertikt för att vattendomstolen borde förläggas till Göteborg. Det var sammanjämningsvis som det beslutet åstadkoms, att frågan skulle göras till föremål för ytterligare utredning och upptas ånyo.

Nu föreligger denna fråga återigen för riksdagen i form av ett uttalande i motiveringen till statsutskottets utlåtande rörande byggnad för hovrätten för västra Sverige. Utskottet har gjort ett uttalande, och striden gäller endast motiveringen men icke de klämmor, som utskottet har kommit fram till.

Jag vill i detta sammanhang framhålla, att en skiljaktighet mellan kamrarnas beslut på denna punkt endast leder till att uttalandena om Västerbygdens vattendomstols förläggning komma att bortfalla, och att Kungl. Maj:t vid skiljaktighet mellan kamrarna får fria händer på den punkten. Några större rent konstitutionella svårigheter uppstå ju inte genom kamrarnas skiljaktiga beslut, men däremot kan givetvis Kungl. Maj:t försättas i en något otrevlig situation vid valet mellan de båda kamrarnas ståndpunkter.

Vid frågans behandling föregående riksdag gjorde jag gällande — och jag anser fortfarande — att övertvägande synpunkter tala för en förläggning av Västerbygdens vattendomstol till Göteborg. Jag har så mycket större anledning att även i år, då vi fattat beslut om västsvenska hovrätten, vidhålla denna ståndpunkt, som jag anser det vara av största vikt att vid domstolsorganisationen placera dessa domstolar på de orter, som äro bäst ur rättsvårdens egen synpunkt. Sådana synpunkter av sekundärt slag som att en stad behöver skattehjälp eller att levnadskostnaderna i den ena staden äro lägre än i den andra, synas mig inte rimligen böra inverka på frågan om förläggningssorten för en domstol.

Vad angår lokalfrågan, har utskottet i detta fall också konstaterat, att ortsförhållandena inte böra äga någon avgörande betydelse. Utskottet säger, att en tillfredsställande lösning av lokalfrågan kan åstadkommas, vare sig domstolen förlägges till Göteborg eller till Vänersborg.

Om man då uteslutande ser till rättsvårdens intressen, förefaller det mig ganska uppenbart, att Göteborg har företrädet. Detta gäller såväl beträffande de rättssökandes intressen som också med hänsyn till domstolens lämpliga rekrytering. Ur de rättssökandes synpunkt är det av vikt, att domstolen är för-

Ang. förläggningssorten för Västerbygdens vattendomstol. (Forts.)
lagd till en plats, där det finnes tillgång till advokater med särskild sakkunskap om de vattenrättsliga förhållandena, samt vidare ingenjörer. Det kan förväntas, att en sådan tillgång föreligger endast i de större städerna såsom Stockholm, Göteborg och eventuellt Malmö, där det dock inte finns någon vattendomstol. Men i en så liten stad som Vänersborg blir det i allmänhet inte tillfälle för parterna att samtidigt uppsöka vattendomstolen och att rådgöra med advokater, utan i detta fall blir det nödvändigt att företa en resa till Vänersborg och en till Göteborg.

Vad angår domstolens lättillgänglighet för allmänheten, så har vattendomstolen såsom här tidigare påpekats sina sammanträden ute i bygderna, antingen vid syn på stället eller också på någon annan lämplig ort. Det är alltså här inte fråga om den lättare eller svårare tillgången till domstolen, ty den blir lika, var än vattendomstolen är förlagd.

Även ur rekryteringssynpunkten är det uppenbart, att Göteborg är en bättre förläggningssort än Vänersborg. Denna synpunkt vinner ytterligare i betydelse, sedan statsmakterna fattat beslut om inrättande av en hovrätt i Göteborg. Det förekommer nämligen mycket ofta samverkan mellan vattendomstol och hovrätt på det sättet, att vattendomstolen såsom amanuenser har personer, som äro aspiranter i hovrätterna, och det förekommer även att assessorer i hovrätterna förordnas till vattenrättssekreterare eller till vikarier för vattenrättssekreterarna.

I fråga om vilken av de två orterna som är mest central i förhållande till vattendomstolens domsområde, kan man ju hysa olika meningar. Men även ur den synpunkten förefaller det mig, att Göteborg i varje fall är fullt likvärdig med Vänersborg. Till Västerbygdens vattendomstol höra större delen av Hallands län, en ganska stor bit av Jönköpings län, vidare Älvsborgs län, Skaraborgs län, Göteborgs och Bohus län samt praktiskt taget hela Värmlands län. Göteborg ligger ganska väl till såväl för stora delar av Älvsborgs län som för Hallands län och Bohus län, däremot har Vänersborg ett väsentligt sämre läge i förhållande till vissa delar av Älvsborgs län och över huvud taget i förhållande till Hallands län. Ur synpunkten av central förläggning tror jag således, att Göteborg väl kan mäta sig med Vänersborg.

Nu har det ytterligare sagts, att man inte bör beröva en stad en domstol, som under jämförelsevis lång tid varit förlagd dit, om inte synnerliga skäl föreligga till en förändring. Denna synpunkt är enligt min mening alldeles riktig, men i detta fall har den dock ganska liten betydelse, ty när vattendomstolen på sin tid förlades till Vänersborg, så berodde detta på en ganska stor tillfällighet och inte på någon föregående prövning av Vänersborgs lämplighet i förhållande till andra städer inom vattendomstolens område. Denna förläggning sammanhänger med att vattendomstolarna ganska lång tid, ända fram till 1932, voro uppförda på extra stat och att förordnande meddelades för vattenrättsdomarna endast för en tid av fem år i sänder. Den förste innehavaren av sådant förordnande i Västerbygden var häradshövding Hugo von Sydow, och vattendomstolen förlades då till Vänersborg, eftersom han var häradshövding i Nordals och Sundals domsaga och hade sin kansliort i Vänersborg. Av samma anledning var Hedemora på sin tid förläggningssort för Österbygdens vattendomstol; den som fick förordnandet att uppehålla domarebefattningen där, var nämligen häradshövding i Hedemora. När han sedan avgick, flyttades denna vattendomstol till Stockholm. Att inte sådan förflyttning skedde, när häradshövding von Sydow avgick från sin vattenrättsdomarebefattning någon gång i början på 1930-talet, berodde på den tillfälligheten, att frågan om vattendomstolarnas organisation då ännu var föremål för utredning och att man inte ville föregripa denna genom en förflyttning. Frågan om vattendomstolar-

Ang. förläggningsorten för Västerbygdens vattendomstol. (Forts.)

nas organisation togs upp och avgjordes vid 1932 års riksdag. Det förelåg då en viss motsättning beträffande centraliseringstanken. Man tänkte sig, att åtminstone flertalet av vattendomstolorna skulle sammanföras till Stockholm, och statsutskottet uttalade sig också på den tiden för en sådan tanke, ehuru den sedermera inte kom att förverkligas. Detta är anledningen till att efter häradshövding von Sydows bortgång denna fråga inte upptagits förrän nu. Jag är emellertid förvissad om att ifall frågan hade upptagits då, skulle man inte hyst någon som helst tvekan om att förläggningsorten för Västerbygdens vattendomstol borde bli Göteborg.

Nu har det också sagts, att en domstol som vattendomstolen bör ha nära kontakt med landsbygden och således inte vara belägen i en stor stad. Ett sådant resonemang kan ju ha sitt berättigande beträffande många institutioner, men det är synnerligen litet lyckat i fråga om vattendomstolorna, vilkas sammansättning är en vattenrättsdomare, en lantbruksingenjör, en vattenbyggnadsingenjör och två vattenrättsnämndemän. Man bör därför inte tro, att denne vattenrättsdomare skulle behöva bo ute på landet för att inte påverkas av storstadsmiljön.

När jag här uttalat mig så utförligt i denna sak, är det egentligen därför att det enligt min mening är av stor vikt, att våra domstolar förläggas på de platser, som ur rättsvårdens synpunkt äro lämpligast, och därför att jag anser att denna synpunkt bör vara avgörande för behandlingen av dessa frågor och icke mer eller mindre lokalt betonade ekonomiska särintressen. Låt vara att de kunna framstå såsom behjärtansvärda i ett särskilt fall, så få de dock inte göra sig gällande på det sättet, att de hindra en ändamålsenlig förläggning av våra domstolar.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till den reservation, som är framställd av herrar Gränebo och Johansson i Fredrikslund m. fl.

I detta anförande instämde herr *Wistrand* och herr *Björkman, Gustaf Adolf*.

Herr Sandegård: Herr talman! I samband med 1932 års kungl. förslag till omorganisation av vattendomstolorna uttalade sig föredragande departementschefen, som då var herr Gärde, bland annat för att vattendomstolorna borde ha gemensam förläggningssort i Stockholm. Detta skulle alltså betyda en centralisation av dem, som även ur vissa praktiskt ekonomiska synpunkter kunde anses fördelaktig, exempelvis beträffande anställning av tillräckligt antal vattenrättsingenjörer, om jag läst rätt. Departementschefen fann det emellertid dessutom inte böra inge några betänkligheter med avseende på vattendomstolornas dömande verksamhet att förlägga domstolorna till Stockholm. I detta fall är det nämligen, för att använda departementschefens ord, inte allmänheten som behöver komma till domstolen, utan domstolen som kommer till allmänheten.

När jag gått igenom dessa handlingar, har jag ytterligare haft anledning att fästa mig vid vad dåvarande departementschefen, herr Gärde, vidare yttrat, dels i nämnda proposition, men dels också i fjolårets debatt här i kammaren om Västerbygdens vattendomstol. Direkt citat ur herr Gärdes anförande i fjol är följande. Vattendomstolens sammanträden hållas i regel »vid syn på stället, d. v. s. ute vid de vattendrag, där ansökan gjorts om uppförande av en kraftverksbyggnad eller tvist pågår». Och även om det inte skulle vara »vid syn på stället», skall det vara en för parterna välbägen plats. Kostnaderna för domstolens resor till ort, där mål skall behandlas, vilka bestridas av allmänna medel, bli ju — jag drar den slutsatsen — i varje fall inte större, om resorna företas från Göteborg än om de företas från Vänersborg.

Ang. förläggningssorten för Västerbygdens vattendomstol. (Forts.)

När jag läser dessa uttalanden, kan jag för min del inte finna annat än att man i detta fall har en ganska god grund för vidhållande av påståendet, att det inte ur rättsvårdens synpunkt finns avgörande skäl, som tala för en förflyttning av Västerbygdens vattendomstol från den stad, där den hittills varit förlagd, nämligen Vänersborg. Till de rättsvårdande synpunkterna hör väl också vad den nuvarande departementschefen kallat de »större möjligheter» — herr Gärde var också inne på den saken — »att med väl kvalificerade innehavare rekrytera de ordinarie befattningarna såsom vattenrättsdomare och vattenrättsingenjörer vid en vattendomstol». Möjligheterna därtill skulle, menar man, vara större i Göteborg än i Vänersborg. Jag dristar mig såsom lekman att anmäla ett vördsamt men bestämt bestridande av detta påstående, till dess bevis därför presterats. Jag antar, att den nuvarande vattenrättsdomaren i Vänersborg är en man, som är vuxen sin uppgift, och jag vet, att beträffande hans företrädare, som från vattendomstolen i Vänersborg kallades till president vid den nya hovrätten i Norrland, ett sådant påstående inte heller kan motiveras. Jag antar tvärtom, att vad beträffar den senare just den kompetens han ådagalagt genom att handlägga och fullfölja det väldiga målet angående Vänerns reglering talar ett precis motsatt språk. Och såvitt jag vet, skötte han målets handläggning från Vänersborg. Den vattenrättsexpertis, med vilken han förmodligen hade att överlägga, finns antagligen i Stockholm men inte i Göteborg, och till Stockholm är det lika långt från Göteborg som från Vänersborg.

Överhuvud finner jag talet om nödvändigheten av att inte isolera — ett uttryck som jag funnit i ett par inlägg i föregående års debatt — enkannerligen vattenrättsdomaren i det lilla Vänersborg från »fruktbärande kontakt med juristkolleger» o. s. v. ganska ledsamt. I detta land ha i århundraden suttit häradshövdingar och domare och skipat lag och rätt för landsbygdens folk minst lika isolerade som vattenrättsdomaren i Vänersborg, och de ha gjort det svenska rättsväsendet heder.

Ur rent geografiska synpunkter kan det för all del vara tämligen likgiltigt, om domstolen ligger i den ena eller andra av de två här föreslagna städerna. Å ena sidan ha vi att ta hänsyn till Hallands län och Göteborgs och Bohus län, för vilka Göteborg ligger närmast, och å andra sidan till Älvsborgs, Skaraborgs och större delen av Värmlands län, som väl böra föredraga Vänersborg. Låt oss säga, att fördelarna i de båda fallen väga precis jämnt ur denna synpunkt. Det förefaller dock oss motionärer, som vilja försöka att inte anlägga uteslutande lokala eller lokalpatriotiska synpunkter på frågan, som om det måste föreligga synnerligen starka skäl, om man vid sådant förhållande skulle välja Göteborg, eftersom vattendomstolen, såsom herr Gärde nyss erinrade, redan sedan åtskilliga år är förlagd till Vänersborg.

Det finns ett gammalt ord, som visserligen ofta brukas illa, som säger något om att åt den, som har, skall varda givet, men av den, som intet har, skall tagas även vad han har. Även om jag nu brukar det ordet illa, frestas jag i alla fall att använda det i detta sammanhang. Man kan konstatera, såsom någon redan gjort, att till och med reservanterna erkänna, att av den numera verkställda utredningen synes framgå, att ingendera staden äger obetingat företräde framför den andra i fråga om de möjligheter, som erbjuda sig för en tillfredsställande lösning av vattendomstolens lokalfråga. Bland de skäl, som det oaktat skulle tala för Göteborg såsom förläggningssort, peka reservanterna på de rättsvårdande synpunkterna, vilka jag så gott jag såsom enkel lekman kunnat även har berört, samt, såsom det ordagrant heter i reservationen, »eljest föreliggande omständigheter, däribland även den geografiska belägenheten». Jag vet inte vad som kan ligga i det dunkla talet om »eljest föreliggan-

Ang. förläggningssorten för Västerbygdens vattendomstol. (Forts.)

de omständigheter». Men vad de geografiska synpunkterna angår, vill jag säga, att fränsett att Vänersborg dock faktiskt ligger centrum av här ifrågavarande område något närmare än Göteborg, får man väl inte alldeles bortse ifrån att vad kommunikationerna beträffar inte allting hänger uteslutande på att det går flera och bekvämare tåg till Göteborg än till Vänersborg.

Jag har, herr talman, med dessa ord velat understryka vad den förste ärade talaren såsom representant för motionärerna anført och ber nu att få hemställa om bifall till statsutskottets förslag i ärendet.

Herr Domö: Herr talman! Då jag tillhör dem, som stå för utskottets utlåtande, vill jag i all korthet endast ange skälen för att jag har biträtt förordet för Vänersborg.

Jag har funnit, att det för det allmänna blir billigare, om vattendomstolen fortfarande är förlagd till Vänersborg, att det för dem, som skola anlita domstolen, är praktiskt taget lika stora fördelar och nackdelar, vilken av de föreslagna städerna domstolen än ligger i, men att det område, där de flesta målen för domstolen väntas, ligger norr om Vänersborg, framförallt i Värmland, och att det därför ur denna synpunkt måste vara minst lika lämpligt att förlägga domstolen till Vänersborg som till Göteborg.

Jag är fullt på det klara med att det avgörande vid bedömandet av denna fråga bör vara omtanken om rättsvärden, men jag har den uppfattningen, att den blir tillgodosedd även vid en förläggning av domstolen till Vänersborg. Vi ha ju sedan långa tider haft ett decentraliserat domstolsväsen här i landet på andra områden, och så har det också varit, när det gällt vattendomstolarna. Någon högre grad av centralisering än den nuvarande ha vi inte heller gärna velat åstadkomma.

Men om de nu anförda synpunkterna äro avgörande för mig vid bedömandet av frågan, kan jag likväl inte helt bortse från att invändningar med fog kunna göras mot detta dragande till storstäderna av alla statliga institutioner, därest skälen för deras bibehållande, såsom i detta fall, äro mycket goda. Det är en företeelse, som jag tycker man bör ge akt på, då den är föga tilltalande, nämligen städernas tävlan att genom erbjudande av ekonomiska fördelar draga till sig olika statsinstitutioner. När man såsom i detta fall från visst håll har framhållit, att förläggningen till Göteborg skulle bli fördelaktigare på grund av det erbjudande, som Göteborg gjort, vill jag peka på att departementschefen har funnit, att själva lokalfrågan kan lösas ungefär lika bra i båda städerna.

Andra kammaren har uttalat sig för en förläggning till Vänersborg av vattendomstolen. Jag tror inte, att det då finns anledning för första kammaren att gå emot detta uttalande. Praktiska skäl både när det gäller själva förläggningen och domstolens verksamhet och när det gäller för regeringen att rätta sig efter de beslut, som fattas i riksdagen i frågan, tala för att denna kammare bör fatta samma beslut som andra kammaren, och jag tillåter mig, herr talman, att med detta korta anförande yrka bifall till utskottets förslag.

Herr statsrådet Westman: Herr talman! Det har för mig varit en plikt, som min ämbetsställning ålagt mig, att, när jag skulle bedöma frågan om förläggningen av vattendomstolen, uteslutande se den ur rättsvärdens synpunkt, vid det förhållandet att det inte finns några verkligt vägande ekonomiska skäl, som skulle tala för ett motsatt avgörande. Här har visserligen under debatten gjorts gällande, att de argument, som ur rättsvärdens synpunkter anförts för lämpligheten av att förlägga vattendomstolen till Göte-

Ang. förläggningssorten för Västerbygdens vattendomstol. (Forts.)
borg, inte skulle vara giltiga. Men redan ha i debatten den förste ärade talaren och herr Gärde så utförligt framlagt dessa rättsvårdens synpunkter, att det torde vara överflödigt för mig att upprepa dem. Det är synpunkter — jag vill endast påpeka det i förbigående — som gälla såväl domstolens egen verksamhet som även hänsynen till allmänheten och advokaterna. För alla blir det bättre möjligheter att uppträda var och en i sin roll vid rättsärendenas handläggning, ifall domstolen förlägges till Göteborg.

Det har visserligen av en ärad talare sagts, att det dock är så, att den nuvarande vattenrättsdomaren och hans företrädare i Vänersborg ha varit och äro utmärkta män, och jag vill tillfullo instämma i detta omdöme. Men när det gäller rekryteringen av den extra ordinarie personalen vid vattendomstolen, är det givetvis av stor betydelse, att man har tillgång till de unga män, som arbeta i rådhusrätten i Göteborg och i den hovrätt, som dit kommer att förläggas. Det är en självklar sak, som jag inte behöver vidare understryka.

Jag skall, som jag sagt, inte ytterligare uppehålla mig vid rättsvårdssynpunkterna. Jag ber att få tillägga några ord om de ekonomiska synpunkterna, eftersom i fråga om dem ha lämnats uppgifter, som inte varit alldeles exakta.

Det var sålunda ett misstag, när den förste ärade talare, som företrädde utskottet, påstod, att man kunde säga, att det var en engångskostnad på 25,000 kronor vid en förflyttning till Göteborg, som bortföll, om domstolen stannade kvar i Vänersborg. Det är ett fullständigt misstag. I dessa 25,000 kronor ingingo de 10,000 kronor, som beräknades utgöra högre byggnadskostnader i Göteborg. För den siffran finns inte något stöd, därför att kalkylerna äro gjorda så på en höft, att man inte vid en jämförelse kan få fram en differens av så liten omfattning som 10,000 kronor. Den siffran kan man därför inte åberopa. Vad beträffar de 15,000 kronorna i flyttningsskostnader, förhåller det sig på det sättet, att i detta belopp ingår till allra största delen kostnaden för anskaffning av möbler till vattendomstolen. Det är klart, att om man flyttar vattendomstolen från den nuvarande lokalen i Vänersborg till en annan, modern lokal i Vänersborg eller om man flyttar den till en modern lokal i Göteborg, blir det samma behov av möbler i båda fallen. När det gäller transportkostnaderna, blir det naturligtvis en skillnad. Det blir en skillnad inte på kostnaden för inpackning i bilen men på själva bilens transportkostnad vid flyttning från ett ställe i Vänersborg till ett annat ställe i samma stad å ena sidan, och vid flyttning från Vänersborg till Göteborg å den andra sidan. Det blir en skillnad i kostnader, som naturligtvis inte kan komma i betraktande vid ett avgörande sådant som detta. Vidare ingår i dessa 15,000 kronor en mindre post, som den ärade talaren skulle ha kunnat åberopa till förmån för sin ståndpunkt, nämligen personalens flyttningsskostnader, som uppgå till några tusen kronor.

Om man verkligen studerar saken, finner man alltså, att skillnaden i kostnaderna för de båda alternativen reduceras till en sådan obetydlighet, att man inte behöver tala om dem. Den kan i varje fall inte spela någon som helst roll för riksdagens avgörande. Jag förstår, att den ärade talaren missförstått uttrycket flyttningsskostnader, som använts i propositionen, på det sättet, att han trodde, att därmed avsågs transportkostnaden. Det är inte förhållandet, såsom jag nu närmare har utvecklat.

Det har talats mycket om det geografiska läget, och det har sagts, att resekostnaderna skulle bli större, om vattendomstolen förlades till Göteborg än om den får kvarstanna i Vänersborg. En ärad talare ville stödja detta påstående därmed, att huvudparten av vattendomstolens blivande verksamhet skulle komma att avse ett område norr om Vänersborg, företrädesvis Värm-

Ang. förläggningssorten för Västerbygdens vattendomstol. (Forts.)

land. Jag vill då endast säga, att vattenrättsdomaren, som väl bör kunna bedöma den saken bäst, har sagt mig, att han på grund av sin mångåriga erfarenhet är övertygad om att vattendomstolens resekostnader skulle bli mindre, ifall domstolen vore förlagd i Göteborg än om den låg i Vänersborg. Det är mycket, som ser ut på ett helt annat sätt, när man kastar en blick på kartan, än det ter sig för den, som verkligen har att arbeta under de givna förutsättningarna.

Såvitt jag förstår, ligger således saken till på det sättet, att vill man verkligen bedöma frågan med hänsyn till rättsvårdens intresse, kommer man till den slutsats, som propositionen företräder. Och de ekonomiska synpunkterna äro icke av den art, att de böra föranleda kammaren att rygga tillbaka för den ståndpunkten.

Herr Ström, Torsten: Herr talman! Det har ordats så mycket i den föreliggande frågan, att man skulle kunna anse ytterligare inlägg i debatten överflödiga. Då jag emellertid i fjol hävdade den uppfattningen, att Västerbygdens vattendomstol borde bibehållas på den plats, där den hela tiden varit förlagd, vill jag ändå vid detta tillfälle för kammaren förklara, att jag under den tid, som gått sedan dess, inte haft anledning att ändra åsikt. Då jag deltagit i ärendets beredning i statsutskottet, har jag också varit i tillfälle att taga del av vissa förhållanden i samband med frågans utveckling, som föranleda mig att säga några ord.

Jag har här i min hand, herr talman, handlingar från Göteborgs stadsfullmäktige, och där kan man följa gången av ärendets behandling. Den går så långt tillbaka i tiden som till år 1926, då det första gången var tal om att försöka förvärva en hovrätt till Göteborg. Det tillsattes en delegation på sju personer, som skulle försöka intressera vederbörande för att få en hovrätt förlagda till Göteborg. Delegationen har under årens lopp stått i förbindelse med justitiedepartementet. På förfrågan år 1936, om hur långt saken avancerat, meddelades dock, att ännu ingenting blivit bestämt. Emellertid har Göteborgs stad under tiden erbjudit staten 200,000 kronor, därest en hovrätt förlades till Göteborg. År 1938 kom så frågan upp om Västerbygdens vattendomstols eventuella förflyttande, och då blevo göteborgarna intresserade av att få även Västerbygdens vattendomstol förlagd till sin stad, och fortsatta förhandlingar ägde rum mellan departementet och Göteborgs stad. Det ställdes i utsikt, att ytterligare 25,000 kronor skulle läggas till det förut erbjudna beloppet, därest även vattendomstolen förlades till Göteborg.

Det är emot dessa metoder, som jag för min del vill vända mig. Här skall en liten stad berövas en statlig institution, som varit förlagd där under många år, endast därför att en större stad kan erbjuda ett visst pris för att få institutionen flyttad dit. Även Vänersborg har till följd härav måst såsom ett motdrag erbjuda sig att offra 25,000 kronor, om domstolen finge kvarstanna i staden.

Frågan befinner sig emellertid nu i det läget, att statsutskottet har förordat, att vattendomstolen bör kvarstanna i Vänersborg, och jag ber, herr talman, att få yrka bifall till statsutskottets hemställan.

Herr statsrådet Westman: Med anledning av den sista ärade talarens anförande ber jag att få lämna några upplysningar om hur det verkligen förhåller sig med de underhandlingar, varom den ärade talaren yttrade några ord.

Det förhåller sig på det sättet, att eftersom det var bekant i Göteborg, att en hovrätt eventuellt skulle förläggas dit, tillsatte stadsfullmäktige en dele-

Ang. förlägningsorten för Västerbygdens vattendomstol. (Forts.)
gation, som utarbetade ett förslag, vilket vann stadskollegiets i Göteborg godkännande den 17 juni 1936. Detta inträffade alltså vid en tidpunkt, då jag inte var statsråd och inte alls hade med saken att göra. Det interna beslut, som de göteborgska myndigheterna fattade, innebar, att de föreslog stadfullmäktige att till statens förfogande ställa en tomt och 200,000 kronor, för den händelse en hovrätt förlades dit. Jag tog upp frågan med verbörande i Göteborg i mitten av juni år 1938. Jag hade då också fått uppdrag av riksdagen att verkställa en utredning rörande de olika möjligheter, som erbjödo sig i Vänersborg och i Göteborg, när det gällde att skaffa en lokal åt vattendomstolen. Det var då helt naturligt, att jag inte ville försitta möjligheten att få utrett, hurvida det kunde gå för sig att placera vattendomstolen i samma byggnad som hovrätten. Det är självklart, att en sådan anordning erbjuder stora fördelar för det juridiska samarbetet och för användandet av arkiv och bibliotek. Beträffande biblioteket har i propositionen omnämnts såsom önskvärt, att 15,000 kronor anvisas därför. Det är således meningen att med tiden skaffa ett högst betydande bibliotek. Man skulle naturligtvis ha kunnat förebrå mig, om jag inte undersökt möjligheten att förlägga vattendomstolen till samma hus som hovrätten. Därför tillfrågade jag stadfullmäktige i Göteborg om deras ställning till uppförande av ett sådant hus, och de underhandlingar, som vi förde, ledde därhän, att staden erbjöd en bättre tomt än den förut tillämnade och 225,000 kronor i byggnadsbidrag för ett hus, som inrymde både hovrätten och vattendomstolen. Därmed hade jag, såvitt jag förstod, på ett tillfredsställande sätt löst den ena delen av problemet, nämligen utredningen om de villkor, på vilka en vattendomstol på bästa sätt kunde förläggas till Göteborg.

Det har inte förekommit något som helst auktionerande mellan mig och stadfullmäktige i Göteborg. I själva verket har departementet från Göteborgs sida mottagit endast ett bud, som är avgivet av stadfullmäktige, och det är budet på den tomt, som jag förut omnämnt och som jag kallar den bättre tomten, och de 225,000 kronorna.

Som alternativ till detta bud hade jag att lägga fram för riksdagen vad som förelåg från Vänersborgs sida, nämligen en lokal i ett hus, som skulle uppföras av hushållningssällskapet och som detta erbjöd vattendomstolen att få hyra. I mars i år kom emellertid en deputation från Vänersborg upp till mig och frågade, om det kunde vara olämpligt, att deputationen gjorde ett anbud till riksdagen på 25,000 kronor som bidrag till byggnadskostnaderna, ifall man byggde ett hus i Vänersborg åt vattendomstolen. Jag svarade, att det naturligtvis inte alls var olämpligt. Jag kunde ju inte ställa mig avvisande mot en så offervillig deputation, som ville minska finansministerns bekymmer, då det gällde att finansiera detta byggnadsföretag för justitiedepartementets räkning. Det finns alltså ett anbud om byggnadsbidrag även från Vänersborg. Men jag har inte på något sätt provocerat fram detta anbud.

Jag kan mycket väl instämma med herr Domö i vad han sade om att man kan hysa betänkligheter emot att det skall gå till på det sättet, att städerna göra ekonomiska erbjudanden för att till sig få förlagda statens byggnader. Men om jag nu ser på den praxis, som utvecklats i det avseendet, när det gäller hovrättsbyggnader, finner jag, att en stad, som är så mycket svagare än Göteborg ekonomiskt sett som Umeå, lämnat bidrag till hovrättsbyggnader. Det skulle väl då ha gjort ett egendomligt intryck, om man hade sagt till det för sin rikedom kända Göteborg, att det inte skall tänka på att lämna något bidrag till hovrättsbyggnaden där, därför att vi ha betänkligheter mot att ta emot något av dess guld. Det är ju för övrigt på det sättet, att det inte föreligger något försök från Göteborgs sida att köpa sig en hovrätt. Göteborgarna

Ang. förläggningssorten för Västerbygdens vattendomstol. (Forts.) visste, att hovrätten skulle förläggas dit, och ännu mera veta de det i den stund, som i dag är, efter det beslut, som fattats av riksdagen, att hovrätten skall komma till Göteborg.

Om nu emellertid denna kammare fattar samma beslut som andra kammaren i den föreliggande frågan, är det klart, att nya underhandlingar måste inledas med Göteborg på den nya bas, som då föreligger, för att av Göteborg få ett bindande anbud på ett hus, som endast inrymmer hovrätten. Jag vågar hysa den tron, att liksom Göteborg hittills har visat sig villigt att göra de uppoffringar, som under föreliggande omständigheter kunnat anses vara skäliga, kommer Göteborg också vid nya underhandlingar att intaga en sådan ståndpunkt.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr talmannen enligt de därunder förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu ifrågavarande utlåtandet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Johansson, Johan Bernhard*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 228, röstar
Ja;

Den, det ej vill, röstar
Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser. Herr talmannen förklarade därpå, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Johansson, Johan Bernhard*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja—68;

Nej—52.

Därjämte hade 1 ledamot tillkännagivit, att han avstode från att rösta.

Föredrogos ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 229, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar angående anslag till Högsta domstolen m. m.: Avlöningar till befattningshavare vid nedre justitierrevisionen, m. m.;

nr 204, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till avlöningar m. m. vid navigationsskolorna;

nr 205, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till karolinska sjukhuset och serafimerlasarettet samt till avlöningar vid karolinska mediko-kirurgiska institutet jämte i ämnet väckta motioner;

nr 207, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till uppförande av nybyggnad för en statens sjuksköterskeskola;

nr 208, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förstärkning av det för budgetåret 1938/39 anvisade reservationsanslaget till vissa byggnadsarbeten vid statens yrkeshem samt skol- och yrkeshem m. fl.;

nr 209, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen för budgetåret 1939/40 gjorda framställning om anslag till vissa byggnadsarbeten vid statens yrkeshem samt skol- och yrkeshem m. fl.;

nr 210, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar om anslag till uppförande av säkerhetsanstalt för förvarade och internerade samt ny sinnessjukavdelning inom fängvården, m. m.;

nr 211, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående disposition av fonden för vissa stödåtgärder inom malmkommunerna; samt

nr 212, i anledning av väckt motion om viss ändring i gällande bestämmelser rörande gift kvinnas rätt till barntillägg.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

*Anslag till
avlöningar vid
de allmänna
läroverken
m. m.*

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 206, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till avlöningar vid de allmänna läroverken m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

I en den 3 mars 1939 dagtecknad proposition (nr 211) hade Kungl. Maj:t under åberopande av vid propositionen fogat utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för nämnda dag, föreslagit riksdagen att fatta beslut på sätt i propositionen under 43 särskilda, med 1—43 betecknade punkter närmare angivits.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehått

dels en inom andra kammaren av herrar *K. Möler* och *N. V. Sandström* väckt motion (II:402), vari hemställdes, att riksdagen vid besvarandet av förevarande proposition nr 211 ville beakta vad i motionen anförts;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *J. Bergman* (I:264) och den andra inom andra kammaren av herr *E. Åqvist* (II:421), vari hemställdes, att riksdagen, vid huvudsakligt bifall till Kungl. Maj:ts proposition nr 211 i övrigt, måtte besluta sådan ändring i organisationen av de högre allmänna läroverken för flickor, att senast från och med höstterminen 1941 vid vart och ett av dem öppnades möjlighet att få välja femårig realskollinje;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *H. Nordenson* (I:77) och den andra inom andra kammaren av herr *I. Anderson* (II:125), vari hemställdes, att riksdagen ville hos Kungl. Maj:t begära utredning om tillhandahållande genom statens försorg av undervisning för fyllnadsprövande efter studentexamen, antingen genom upprättande av ett statens läroverk för partiell studentexamen eller genom kvällsundervisning vid vissa läroverk eller på annat sätt;

dels en inom andra kammaren av herr *Å. Holmbäck* väckt motion (II:348), vari hemställdes, att riksdagen ville hos Kungl. Maj:t begära utredning om minskning av arbetsbördan för lärjungarna i realskolan och framläggande för riksdagen av på denna utredning fotade förslag;

dels ock en inom första kammaren av herr *H. Nordenson* väckt motion (I:251), vari hemställdes, att riksdagen ville bevilja det av skolöverstyrelsen för budgetåret 1939/40 begärda anslaget av 9,540 kronor för två extra adjunkts-tjänster, motsvarande ett behov av mellan 40 och 50 veckotimmars undervis-

Anslag till avlöningar vid de allmänna läroverken m. m. (Forts.)

ning å gymnasialstadiet, såsom ersättning för den undervisning, varifrån institutionsföreståndare borde frigöras vid sådana tillfällen, då ny- eller ombyggnad av läroverksinstitutioner ägde rum.

Utskottet hade i det nu förevarande utlåtandet av angivna orsaker hemställt,

A. att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 77, I: 251, I: 264, II: 125, II: 348 och II: 421, fatta beslut på sätt under 43 särskilda, med 1—43 betecknade punkter angivits;

B. att motionen II: 402 måtte anses besvarad med vad utskottet förut anfört.

I de båda första av de under A upptagna punkterna hade hemställts, att riksdagen måtte

1. besluta, att de nuvarande högre allmänna läroverken för flickor skulle från och med budgetåret 1939/40 eller den senare tidpunkt, Kungl. Maj:t bestämde, successivt omorganiseras i huvudsaklig överensstämmelse med vad av departementschefen i statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för den 3 mars 1939 angivits, under förutsättning att vederbörande kommuner åtog sig att tillhandahålla erforderliga undervisningslokaler jämte inredning och möbelutrustning samt bostäder åt rektorerna eller motsvarande kontant ersättning;

2. besluta, att å Södermalm i Stockholm skulle från och med budgetåret 1939/40 eller den senare tidpunkt, Kungl. Maj:t bestämde, successivt upprättas ett högre allmänt läroverk för flickor med fyrklassig realskola och fyraårigt latin- och realgymnasium, under förutsättning att Stockholms stad dels åtog sig att tillhandahålla erforderliga undervisningslokaler, som av Kungl. Maj:t godkändes, jämte inredning och möbelutrustning samt bostad åt rektor eller motsvarande kontant ersättning, dels ock förpliktade sig att bidra till bestridande av de utgifter, som åvilade biblioteks- och materielkassan samt ljus- och vedkassan vid läroverket, med ett engångsanslag under första året av läroverkets verksamhet av minst 13,000 kronor.

Reservation hade avgivits av, utom annan, herrar *Bergman* och *Aqvist*, vilka ansett,

dels att utskottets yttrande i fråga om ändringar i läroverksorganisationen bort erhålla den ändrade lydelse, som i reservationen angivits,

dels ock att utskottet bort i anslutning härtill hemställa,

A. att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionerna I: 264 och II: 421 samt med avslag å motionerna I: 77, I: 251, II: 125 och II: 348,

1. besluta, att de nuvarande högre allmänna läroverken för flickor skulle från och med budgetåret 1939/40 eller den senare tidpunkt, Kungl. Maj:t bestämde, successivt omorganiseras i huvudsaklig överensstämmelse med vad av departementschefen i berörda statsrådsprotokoll för den 3 mars 1939 angivits; dock att jämväl de högre flickläroverken i Malmö, Hälsingborg, Göteborg och Örebro skulle senast från och med budgetåret 1941/42 utrustas med femårig realskola vid sidan av den fyraåriga; allt under förutsättning att vederbörande kommuner åtog sig att tillhandahålla erforderliga undervisningslokaler jämte inredning och möbelutrustning samt bostäder åt rektorerna eller motsvarande kontant ersättning;

2. besluta, att å Södermalm i Stockholm skulle från och med budgetåret 1939/40 eller den senare tidpunkt, Kungl. Maj:t bestämde, successivt upprättas ett högre allmänt läroverk för flickor med fyrklassig realskola och fyraårigt

Anslag till avlöningar vid de allmänna läroverken m. m. (Forts.)

latin- och realgymnasium ävensom att vid nämnda läroverk skulle senast från och med budgetåret 1941/42 upprättas jämväl femårig realskola, allt under förutsättning att Stockholms stad dels åtog sig att tillhandahålla erforderliga undervisningslokaler, som av Kungl. Maj:t godkändes, jämte inredning och möbelutrustning samt bostad åt rektor, eller motsvarande kontant ersättning, dels ock förpliktade sig att bidra till bestridande av de utgifter, som åvilade biblioteks- och materielkassan samt ljus- och vedkassan vid läroverket, med ett engångsanslag under första året av läroverkets verksamhet av minst 13,000 kronor.

Herr **Bergman**: Herr talman, mina herrar! Detta utlåtande är, som man ser, åtföljt av en reservation, som i denna kammare uppbäres av mig. Det som har gett anledning till reservationen, är frågan om viss ändrad organisation av de nya flickläroverken.

De krav på ändringar, som allt sedan dessa läroverks tillkomst varit särskilt aktuella för dem, som på detta område haft sakkunskap och erfarenhet, ha framför allt gällt dels behovet av femårig realskolelinje, icke bara en fyraårig såsom för närvarande, och dels vissa förbättringar i avseende på gymnasiets organisation. Detta sistnämnda krav har verkligen tillgodosetts i den kungl. propositionen och i utskottsutlåtandet på ett i det hela berömvärt sätt, och jag vill gärna ge mitt erkännande i den punkten. Men allra mest påklagad är den obilligheten mot flickorna, att de i dessa för dem avsedda läroverk utesluts från den förmån, som gossarna i så stor utsträckning äga genom den på samma gång tidsbesparande och dock mindre jäktande studiegång, som den femåriga realskolelinjen, byggd på fjärde folkskoleklassen, erbjuder. I flickläroverken finnes för närvarande endast fyraårig realskola byggd på sjätte folkskoleklassen, vilket med nödvändighet medfört pedagogiskt olämplig språkträngsel — alla språk måste ju pressas in på dessa fyra år — och ett beklagligt arbetsjakt, då det, som skall inhämtas, är lika omfattande som den femåriga realskolans kurs. Bägges slutmål är den likformiga realexamen, och för den, som genomgår realskolan i dess helhet, studentexamen. Obilligheten är så mycket mer att beklaga som flickorna särskilt under de ansträngande realskoleåren befinna sig i den mycket ömtåliga uppväxtålder, då enligt samstämmig läkaropinion teoretisk ansträngning är skadligare än på samma åldersstadium för gossar, med hänsyn till den olika periodiciteten i deras respektive utveckling. Ur denna synpunkt ter sig den just för flickläroverken obligatoriska fyraåriga realskolan ännu olämpligare, än om den i stället vore föreskriven endast i gossläroverken. Men alldeles oavsett detta är sammanträngandet av realskolekursen på fyra år både för gossar och flickor pedagogiskt olämpligt. Att vid de statliga flickläroverkens första inträttande efter 1927 års beslut denna pedagogiskt otillfredsställande anordning bestämdes, berodde på en då för tiden på tongivande håll, särskilt företrätt av Värner Rydén, dogmatiskt urgerad tolkning av det i och för sig riktiga kravet, att folkskolan bör vara bottenskola. Man gjorde gällande, att detta krav skulle med nödvändighet innebära, att läroverket ovillkorligen anknötes till fullt avslutad folkskolekurs, och det betydde på den tiden sexårig kurs. Man var så bunden vid denna dogm, att man bortsåg både från de pedagogiska olägenheter, som nyss antydde, och likaledes från den förlängning av studietiden med ett helt år, som de sex obligatoriska folkskoleåren med därpå följande fyra realskoleår nödvändigt måste medföra, jämförd med den studiegång, som en femårig realskola, byggd på de fyra första folkskoleåren, erbjuder.

Innebar det förstnämnda systemet redan då en allt annat än rationell lös-

Anslag till avlöningar vid de allmänna läroverken m. m. (Forts.)

ning, så är det i den dag som i dag är ännu mer berövat rationell förutsättning, sedan folkskolekursen nu förlängts, som vi veta, för några år sedan från sexårig till sjuårig. Skall den dogmatiska konsekvensen fasthållas, borde väl resultatet alltså nu bli en realskola byggd på sju folkskoleår i stället för sex. Men orimligheten härav, med därav följande förlängning av studietiden till realexamen till hela elva år i stället för nio år, har givetvis hindrat dragandet av denna konsekvens, och man fasthåller alltjämt vid systemet, att inträdet i realskolan bör anknyttas till genomgångna sex folkskoleår.

Men därmed har man alltså med rätta frångått den dogmatiska tolkningen av begreppet folkskolan som bottenkola. Detta innebär således inte längre fullbordad genomgång av folkskola utan endast genomgång av en del av denna. Och naturligtvis bör anknytningen ske där den är rationellast ur pedagogisk synpunkt.

Det finns helt visst omständigheter, som kunna göra den fyraåriga realskolan, byggd på sexårig folkskola, i vissa fall behövlig. För en mindre bemedlad familj, bosatt långt borta från en läroverksstad, ter sig möjligheten att få inskränka inackorderingskostnaden i läroverksstaden till fyra år i stället för fem givetvis glädjande, trots den i det hela förlängda studietiden till realexamen och trots det mera ansträngande arbete, som den fyraåriga realskolan kräver. Det är därför önskvärt, att möjlighet till sådan studiegång finnes, men fördens skull böra ej alla påtvingas ett i och för sig opraktiskt och opedagogiskt system. Erfarenheten har visat, att de allra flesta föräldrar föredraga den femåriga linjen, byggd på fjärde folkskoleklassen, överallt där ett sådant val är möjligt. Men just vid flickläroverken, där det framför allt borde vara indicerat, har det hittills varit omöjligt.

När nu dessa flickläroverk skola omorganiseras är den riktiga tidpunkten inne att justera även detta missförhållande, och det har begärts med stor enhällighet under hela tiden från flickläroverkens målsmän själva och från de städer, som ha sådana läroverk. Kravet på ändring i detta avseende har varit synnerligen starkt och ofta upprepat. Det erinras i propositionen, att redan 1927 års skolsakkunniga i sitt 1929 avgivna betänkande i ämnet yrkat, att realskolan vid flickläroverken skulle få dubbel anknytning, med valfrihet mellan fyraårig och femårig linje. Kungl. Maj:t föreslog också år 1930 en sådan anordning, men riksdagsmajoriteten vidhöll den ensidiga anknytningen med fyraårig linje byggd på sjätte folkskoleklassen och avvisade även Örebro stads önskan att för det nya flickläroverk, som då skulle upprättas i denna stad, få en sådan dubbel anknytning. Frågans fortsatta aktualitet underströks med största tydlighet, då ett tjugotal kvinno sammanslutningar, de representativaste vi ha i landet, år 1931 hos Kungl. Maj:t gemensamt anhöllo, att flickläroverken måtte få även femårig linje. Petitionärerna åberopade den av riksdagen uttalade principen om full likställighet mellan gossar och flickor i fråga om tillträde till statsläroverk och erinrade vidare om obilligheten att påtvinga flickorna ett års förlängd studietid till real- och studentexamen och samtidigt det oaktat en mera jäktande och för dem skadlig arbetstakt. Skolöverstyrelsen tillstyrkte petitionärernas hemställan, men Kungl. Maj:t vidtog ingen positiv åtgärd i saken förrän 1937, då särskilda sakkunniga tillkallades för frågans utredning. Det var den nuvarande ecklesiastikministern, som tillkallade dessa sakkunniga. I sitt följande år avgivna betänkande föreslog dessa sakkunniga att vid vart och ett av statens högre allmänna läroverk för flickor även femårig realskolelinje skulle upprättas. Härav voro de båda speciellt sakkunniga representanterna för flickläroverken, rektorerna för läroverken i Stockholm och Malmö, Justus Lundberg och Marianne Mörner, eniga, medan utredningskommitténs tredje ledamot, bankofullmäktigen C.

Anslag till avlöningar vid de allmänna läroverken m. m. (Forts.)

Jonsson i Eskilstuna, yttrade avvikande mening. Han gjorde gällande, att i de städer, som fått högre allmänt läroverk för flickor, det även funnes sjuårig kommunal flickskola med anknytning till fjärde folkskoleklassen och att från en sådan kommunalt eller på annat sätt inrättad dylik sjuårig flickskola övergång till gymnasiet vid det allmänna läroverket vore möjlig. En sådan omväg medför dock, oavsett andra olägenheter, minst samma förlängning av studietiden som den fyraåriga realskolelinjen vid flickläroverken.

Skolöverstyrelsen tillstyrkte sakkunnigmajoritetens förslag och anförde bland annat till belysning av den dragningskraft, som den femåriga realskolelinjen, jämförd med den fyraåriga, utövar, då båda vid samma läroverk stå lärjungarna till buds, att vid högre allmänna läroverket i Bromma, vilket, som vi veta, nyligen inrättats i Stockholm, under läsåret 1937/38 funnits på den femåriga linjen fem parallellavdelningar av första klassen med sammanlagt 175 lärjungar, men på den fyraåriga linjen endast en avdelning med 35 lärjungar samt att till följande läsårs första klass anmälts 280 lärjungar för den femåriga linjen, men endast 25 för den fyraåriga. Vad är det då för mening att tjurhålla på den pedagogiskt olämpliga och ytterst impopulära anordningen med endast en fyraårig linje, som nästan ingen vill ha. Man är blott tvungen att finna sig i den, där det inte existerar någon annan linje, ehuru det väl borde vara fallet åtminstone då det gäller flickläroverken. Det vore lätt att påvisa analog situation från annat håll. Det kan ej finnas skymten av tvivel om att föräldrar och målsmän i största utsträckning föredraga den femåriga linjen med dess anknytning till fjärde folkskoleklassen framför den fyraåriga med anknytning till sexårig folkskola.

Statsrådet Engberg gav vid tillsättning av de senaste flickläroverkssakkunniga det direktivet, att »till övervägande borde upptagas frågan om anordnande av femårig realskolelinje utan samtidig försämring av möjligheterna för dem som så önskade att genomgå fyraårig realskola». Det är ingen som tänkt sig, att sistnämnda möjlighet inte skulle finnas. Detta direktiv har sakkunnigmajoriteten ställt sig till efterrättelse genom att föreslå dubbel anknytning — således både femårig och fyraårig linje — vid samliga flickläroverken. Det oaktat avböjer statsrådet nu i alla fall i propositionen en sådan anordning utom vid ett enda av läroverken och då uteslutande av den anledningen, att detta såsom provarsläroverk måste vara försett med bägge linjerna.

I propositionen föreslås alltså, att det nuvarande mot flickorna obilliga systemet i samliga hittillsvarande högre allmänna läroverk för flickor skall fortfara med det enda nyss nämnda undantaget. Det föreslås därjämte upprästande av ytterligare ett nytt flickläroverk, förlagt till Södermalm i Stockholm, vilket likaledes — i strid mot Stockholms stadsfullmäktiges och skolöverstyrelsens välmotiverade förslag — skall få samma ensidiga och opraktiska anknytning.

Man måste starkt reagera emot denna envist fasthållna och nu än mer än förr omotiverade hårdhet mot den bildningssökande kvinnliga ungdomen. Med större tillfredsställelse hälsas däremot propositionens erkännansvärda strävan att avhjälpa en annan av de nuvarande flickläroverkens organisatoriska brister, nämligen i avseende på gymnasiets organisation.

Nu har ju utskottsmajoriteten tillstyrkt Kungl. Maj:ts föreliggande förslag. Några ledamöter av utskottet ha reserverat sig emot detta, och jag tillåter mig, på de grunder jag här anfört, yrka bifall till den vid utskottets utlåtande fogade reservationen, som innebär, att från och med läsåret 1941/42 — för att nu inte behöva göra någon ändring i avseende på nästa läsårs anslag och för att få tillräcklig förberedelsetid till organisering av den nya ordning-

Anslag till avlöningar vid de allmänna läroverken m. m. (Forts.)

en — vid samtliga dessa flickläroverk skall beredas möjlighet till dubbel anknytning.

Herr Olsson, Oscar: Herr talman! Jag skall inte ingå i någon diskussion med herr Bergman rörande den långa historiska utredning och de principer, han har fört fram här. Herr Bergman frågade, vad det var för mening i att ordna saken så, som Kungl. Maj:t här föreslår i propositionen. Jag skulle vilja svara med en motfråga: vad är det för mening att taga upp en stor principdiskussion i detta sammanhang och vid detta tillfälle?

På sid. 10 i statsutskottets utlåtande förekommer en redogörelse för departementschefens ståndpunkt. Han har där inte alls tagit upp denna diskussion, men han påvisar, att den kommer att upptagas, när de utredningar äro klara, som måste ligga till grund för diskussionen. Han påpekar även, att frågan om folkskolans ställning i skolsystemet just nu måste övervägas samt att spörsmålet om den kommunala flickskolan, som hör med i detta sammanhang, är under utredning och att man således inte kan lösa den här frågan bitvis vid det ena tillfället efter det andra, vilket skulle kunna föranleda lösningar fram och tillbaka. Det är således på grund därav som utskottet inte alls tagit upp och jag inte heller nu i kväll tar upp denna principfråga till behandling.

Utskottet har betraktat både motionen och reservationen mera såsom en sorts demonstration, vilket ju motionären och reservanten själv på ett förberedande stadium påpekat är det egentliga syftet därmed. Följaktligen ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets framställning.

Det är emellertid en annan, viktigare och allvarligare sak, som jag i detta sammanhang skall be att få föra fram till departementschefen.

Utskottet har i ett avseende frångått departementschefens framställning, nämligen i fråga om löneförhållandena vid läroverken och seminarierna och särskilt beträffande hans förslag om bibliotekarierna och deras arvoden. Departementschefen hade föreslagit, att rektorsskrivbiträdena och bibliotekarierna skulle få en förhöjning av sina arvoden med 25 procent, varav i stort sett 20 procent skulle vara ersättning för de dyrtidstillägg de förlora och 5 procent skulle vara en direkt förbättring i fråga om deras löneställning. Utskottet har gått med på denna löneuppräknings beträffande rektorsbiträdena, men, vad bibliotekarierna beträffar, stannat vid att föreslå arvodesökningen till 20 procent, således till vad dyrtidstillägget betyder. Det är på sid. 32 som utskottet talar om den saken, och där säger utskottet: »Vidkommande arvoden till bibliotekarierna har utskottet däremot icke ansett sig kunna förorda en uppräknings av desamma med mera än 20 procent, motsvarande i stort sett dyrtidstilläggets bortfallande.»

Personligen är jag av alldeles samma mening som departementschefen, att det är fullt berättigat med den lilla, verkliga löneökning, som föreslås. Egentligen står jag på skolöverstyrelsens sida, då den föreslår 50 procents förhöjning i stället för 25 procents förhöjning, men eftersom avdelningen i utskottet inte ansåg sig kunna penetrera frågan om lämpligheten att företaga en liten reglering i samband med dyrtidstilläggets omläggning, stannade man vid en kompromiss, som blev utskottets förslag. Emellertid vill jag fästa departementschefens uppmärksamhet på att utskottet självt tydligt säger ifrån, att utskottet endast tagit hänsyn till dyrtidstilläggets inarbetande och således icke vill betrakta detta såsom en löneförhöjning, och jag skulle vördsamt vilje be departementschefen att inte glömma denna för undervisningen mycket viktiga fråga, vilkens lösande i någon mån skulle medverka till att bibliotekariernas insatser i undervisningen vid våra läroverk och seminarier bliva mera uppskat-

Anslag till avlöningar vid de allmänna läroverken m. m. (Forts.)
tade och att de komma att arbeta under något bättre förhållanden än de nuvarande.

Det är således med denna anhållan, herr talman, som jag nu slutar mitt anförande och yrkar bifall till utskottsutlåtandet i dess helhet.

Herr **Bergman**: Herr talman! Med anledning av vad den siste ärade talaren anförde vill jag påminna därom, att då statsrådet gav direktiven till utredningsmännen, sade han, att de borde utreda möjligheten om *en femårig linje vid samtliga dessa läroverk eller vid vissa av dem*. Nu innebär det föreliggande förslaget emellertid femårig linje blott vid ett enda läroverk, och detta icke på den grund, att det är ett sådant läroverk, som det här är fråga om i och för sig, utan därför att det samtidigt är provårsläroverk. De andra ha ställts på en oviss framtid, och man har hänvisat till vissa andra utredningar, som skola sättas i gång. Frågan har kastats ut i en vittutseende utredning angående folkskolans anknätningsmöjligheter i det hela och angående de kommunala flickskolorna. Jag förstår inte, varför den enkla sak, som det här är fråga om, skall behöva kombineras med dessa vittutseende utredningar, om vilka man inte vet, när de bliva färdiga och inte heller vad de mynna ut i.

Statsrådet säger, att han lagt märke till att frågan om anknätningsförhållandena mellan folkskolan och de högre skolorna är föremål för nytt intresse, varför den saken borde tagas upp till förnyat övervägande. Såvitt jag har mig bekant har det, som statsrådet åsyftar, huvudsakligen inneburit att vissa kretsar sökt på nytt lansera den föråldrade ståndpunkt, som jag redogjorde för en stund sedan, och om detta skall tagas till anledning att skjuta på saken, torde det snarare försvåra än underlätta lösningen av denna fråga.

Vad beträffar frågan om de kommunala flickskolorna, kan den, såvitt jag förstår, icke ha någon nämnvärd betydelse för denna sak. Det lär nog bli högst vanskligt att kombinera en praktisk övergång till statens flickläroverk från den kommunala flickskolan, som har helt annat syfte och annan struktur, vilket jag nyss påpekat och nu inte behöver närmare utveckla på nytt. Jag förstår varken nödvändigheten eller nyttan av att sammanblanda dessa saker med varandra. Jag yrkar alltjämt bifall till reservationen men jag förstår naturligtvis, att det inte är några utsikter att i dag få den bifallen, och man får väl finna sig i att den välbehöfliga reform jag påyrkar ånyo får anstå. Det är emellertid en upprörande orättvisa mot flickläroverken, som därmed begås, och kravet på en rättfärdig lösning kommer aldrig att kunna nedtystas. Någon meningslös demonstration är vår framstöt minst av allt. Det synes uppenbart, att departementschefen i denna fråga helt nyss ändrat mening, ty när han gav direktiven, var det tydligen hans mening, att man skulle kunna lösa denna fråga oberoende av andra undersökningar han nu åberopar och vilka han då givetvis redan kände till. Då han sedan intagit en annan ståndpunkt, måste han ha ändrat uppfattning i saken.

Jag uttalar emellertid den förhoppningen, att det måtte komma att bli en så snar lösning som möjligt av denna fråga i den riktning, som vi önskat. Det gäller en fråga, som är synnerligen viktig och vars lösning med stort intresse avvaktas av dem, som ha med saken att göra. I dag kan man läsa en mycket sakrik ledande artikel i en stor Göteborgstidning av lektorn vid högre allmänna läroverket för flickor i Göteborg. Hon uttalar sin glädje över motionerna och reservationen i frågan och hoppas att riksdagen måtte följa sakkunskapen och sunda förnuftet. Jag yrkar givetvis fortfarande bifall till reservationen, men jag skall icke, om den — som sannolikt är — faller, besvara med någon vötering i frågan. Jag är angelägen om att påpeka att sunda förnuftet åtminstone så till vida har brutit igenom, att utskottsmajoriteten denna gång dock

Anslag till avlöningar vid de allmänna läroverken m. m. (Forts.)
ej principiellt avvisat vad vi begärt. Detta innebär, får man väl hoppas, att frågan »faller framåt».

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter i enlighet med de yrkanden, som därunder framkommit, gjordes propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu föredragna utlåtandet hemställt samt vidare på bifall till utskottets hemställan med den ändring, som förordats i den av herrar Bergman och Åqvist vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 213, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statsbidrag till enskilda vägar jämte motioner.

*Ang. stats-
bidrag till
enskilda
vägar.*

I en den 3 mars 1939 dagtecknad proposition, nr 212, hade Kungl. Maj:t, under återopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över kommunikationsärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att dels till bidrag till byggande av enskilda vägar för budgetåret 1939/40 å sjätte huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 1,400,000 kronor, att avräknas mot automobilskattemedlen; dels ock till bidrag till underhåll av enskilda vägar m. m. för budgetåret 1939/40 å sjätte huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 1,000,000 kronor, att avräknas mot automobilskattemedlen.

Kungl. Maj:ts ifrågavarande förslag innebar bland annat, att ärenden rörande statsbidrag till enskilda vägar skulle centralt handläggas av väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, som jämväl skulle handhava utbetalningen av statsbidragen och kontrollen över deras användning.

I ett vid propositionen fogat utkast till kungörelse angående statsbidrag till enskild väghållning hade under § 2 mom. 2 intagits bland annat följande bestämmelser:

Underhållsbidrag kan avse såväl vägunderhåll som vinterväghållning eller ock ettdera av dessa slag av underhåll samt utgår:

a) där vägen befares av andra än väghållare och sådana personer, som äro stadda i ärende till väghållarna eller jämte dessa bestrida kostnaderna för väghållningen, i större omfattning eller eljest på sådant sätt, att underhållet därigenom avsevärt försvåras; samt

b) där vägen är av väsentlig betydelse för en bygds befolkning och det nödiga underhållet av vägen på grund av vägens längd eller annan omständighet måste anses vara för väghållarna synnerligen betungande.

I samband med förevarande proposition hade utskottet behandlat följande motioner, nämligen

inom första kammaren:

nr 260, av herr J. B. Johansson m. fl.,

nr 261, av herr A. Mannerskantz m. fl.,

nr 262, av herr A. Sundvik, samt

nr 263, av herrar P. J. Näslund och J. M. Bäckström, ävensom

inom andra kammaren:

nr 391, av herr S. Andersson i Vigelsbo m. fl.,

nr 397, av herr A. Jonsson i Skedsbygd m. fl.,

nr 398, av herr C. O. Nolin m. fl.,

nr 399, av herr O. E. Sandberg och herr A. Nilsson i Norrlångträsk, samt

nr 400, av herr E. Lindmark m. fl.

Ang. statsbidrag till enskilda vägar. (Forts.)

I de likalydande motionerna I: 260 av herr *J. B. Johansson* m. fl. och II: 400 av herr *E. Lindmark* m. fl. hade hemställts, att riksdagen vid behandling av Kungl. Maj:ts proposition nr 212 angående bidrag till enskilda vägar ville besluta, att beslutanderätten i bidragsfrågorna samt rörande ärendenas förberedande behandling ävensom utbetalning av och kontrollen över statsbidragen skulle anförtros länsstyrelserna.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på anförda skäl hemställt,

I. att riksdagen måtte för budgetåret 1939/40 under sjätte huvudtiteln såsom reservationsanslag, att avräknas mot automobilskattemedlen, anvisa:

a) med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 263 och II: 399, i den mån de skilde sig från Kungl. Maj:ts förslag och avsåge nu förevarande anslag, till bidrag till byggande av enskilda vägar 1,400,000 kronor;

b) med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 261 och II: 398, i vad de skilde sig från Kungl. Maj:ts förslag och avsåge nu förevarande anslag, till bidrag till underhåll av enskilda vägar m. m. 1,000,000 kronor;

II. att motionerna I: 260 och II: 400 ej måtte av riksdagen bifallas;

III. att följande motioner, i den mån de ej kunde anses besvarade med vad utskottet förut anfört och hemställt, ej måtte till någon riksdagens åtgärd förordas:

a) I: 261 och II: 398;

b) I: 262;

c) I: 263 och II: 399;

d) II: 391;

e) II: 397.

Enligt en vid utlåtandet avgiven reservation hade herrar *J. B. Johansson*, *Nilsson* i Landeryd, *Bergman*, *Domö*, *Jansson* i Falun, *Magnusson* i Skövde, *Danielsson*, *Persson* i Falla och *Weiße* ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse, reservationen visade, och avslutas med en hemställan,

I. — — — (lika med utskottet) — — —;

II. att riksdagen, med bifall till motionerna I: 260 och II: 400, måtte göra ett i reservationen angivet uttalande rörande bidragsfrågornas handläggning av länsstyrelserna;

III. — — — (lika med utskottet) — — —.

Berörda uttalande innebar ett tillstyrkande av att beslutanderätten i bidragsfrågorna samt rörande ärendenas förberedande behandling ävensom utbetalning av och kontrollen över statsbidragen anförtroddes länsstyrelserna.

Enligt en annan reservation hade herrar *Nilsson* i Landeryd, *Bergman*, *Danielsson* och *Andersson* i Södergård ansett, att i utskottets motivering bort å angiven plats insättas ett stycke av följande lydelse:

»Utskottet anser att § 2, mom. 1 a) i blivande kungörelsen om statsbidrag till enskilda vägar bör erhålla den lydelse, som förordats av de sakkunniga, nämligen:

a) där vägen befares av andra än väghållare i större omfattning eller eljest på sådant sätt, att underhållet därigenom avsevärt försvåras;»

Herr Johansson, Johan Bernhard: Herr talman! I detta förslag, som utskottet framlagt i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 212, har utskottet icke kunnat ena sig på en såsom reservanterna anse ganska väsentlig punkt. Det gäller den organisatoriska handläggningen av de ärenden, som

Ang. statsbidrag till enskilda vägar. (Forts.)

avse statsbidrag såväl till byggande som underhåll av enskilda vägar. Kungl. Maj:t har i propositionen föreslagit, att dessa ärenden skola centraliseras till väg- och vattenbyggnadsstyrelsen i Stockholm. För närvarande handläggas och avgöras ärenden rörande statsbidrag till förbättring av enskilda vägar av länsstyrelserna, och länsstyrelserna ha också, som ju alla veta, enligt lagen om de allmänna vägarna befogenheten att döma såväl om intagning av väg till allmänt underhåll som att väg icke längre skall vara allmän liksom också att avgöra frågor rörande förbättringar och om anslag till byggande och förbättring av allmänna vägar.

Vi ha ansett, att det hade varit lämpligare, att denna anordning hade fått fortsätta och att även den nu utvidgade formen för bidrag till underhållet hade fått handläggas av de lokala myndigheterna. Det är nämligen på det sättet, att det fordras ganska mycken lokalkännedom och personligt bedömande för att vederbörande skall kunna komma till den riktiga uppfattningen. Enligt § 2 i utkastet till kungörelse angående statsbidrag till enskild väghållning kan underhållsbidrag avse såväl vägunderhåll som vinterväghållning eller ock ettdera av dessa slag, där vägen befares av andra än väghållare och sådana personer som äro stadda i ärende till väghållarna eller jämte dessa bestrida kostnaderna för väghållningen, i större omfattning eller eljest på sådant sätt, att underhållet därigenom avsevärt försvåras, samt där vägen är av väsentlig betydelse för en bygds befolkning och det nödiga underhållet av vägen på grund av vägens längd eller annan omständighet måste anses vara för väghållarna synnerligen betungande. Det gäller således ett bedömande av behovet i flera olika avseenden, och vi reserverar förmena, att det ligger närmare till och är lättare för länsstyrelserna att avgöra detta än för det centrala verket i Stockholm.

Skall väg- och vattenbyggnadsstyrelsen handlägga och avgöra dessa ärenden, så blir utgången naturligtvis i hög grad beroende på de olika vägingenjörernas yttranden, och redan majoriteten i utskottet hade i detta avseende vissa betänkligheter. Nu förhåller det sig också på det sättet, att enligt kungörelsens § 4 skall, innan väg- och vattenbyggnadsstyrelsen meddelar beslut i ärendet, yttrande om behovet av sådant bidrag infordras från vederbörande länsstyrelse. Länsstyrelserna skola således verkställa utredningar och avgiva yttranden, som sedan skola gå till Stockholm. De få således ingen minskad arbetsbörda, utan de få en ökning av den, som redan finns genom yttrandena över den utökade verksamheten. I väg- och vattenbyggnadsstyrelsen måste det bli en ökad belastning genom detta stora antal ärenden, som kommer att öka behovet av arbetskrafter. Det måste således leda till ett ökat personalbehov, om ärendenas behandling skall centraliseras till Stockholm. Jag skulle tro — och det förmena reserverna — att länsstyrelserna, som hittills på ett utmärkt sätt förvaltat dessa uppgifter, äga större möjligheter att lokalt kunna bedöma dessa frågor och helt säkert komma att känna ansvaret helt och fullt, när de inte bara skola avgiva ett yttrande utan också fatta det avgörande beslutet. Tillsynen över verkställigheten blir säkerligen också bättre, om den ligger i de lokala myndigheternas hand. De sakkunniga hade också just med hänsyn till den lokala bedömningen föreslagit en nämnd på tre personer, som skulle verkställa uppskattningar, men detta har Kungl. Maj:t strukit och i stället överlåtit denna uppgift åt den s. k. länseschaktmästaren.

För min del anser jag, att handläggningen av dessa ärenden blir en ganska byråkratisk anordning. Det blir ju också en ganska stor mångfald av ärenden, och jag har svårt att förstå, att väghållarna och folket i orterna skall kunna begripa fördelarna i denna byråkratiska anordning att ta ifrån läns-

Ang. statsbidrag till enskilda vägar. (Forts.)
styrelserna de befogenheter de ha och centralisera avgörandena till väg- och vattenbyggnadsstyrelsen. Det förefaller vara både praktiskt och enkelt att, såsom nu sker, länsstyrelserna få handlägga dessa ärenden. De sakkunniga ha visserligen föreslagit väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, men de ha varit tveksamma, när de gjort detta förslag. Åtskilliga myndigheter ha också avstyrkt, att ärendena skulle centraliseras på detta sätt, däribland tio länsstyrelser.

Nu kan det ju också tänkas, att om länsstyrelserna skola avgiva yttranden, detta ytterligare komplicerar förfarandet. Dessa yttranden komma naturligtvis att uppmärksammas av de sökande, och det leder genast till besvär och skrivelser till den avgörande myndigheten. Det blir skrivelser och petitioner till Stockholm, som sedermera återremitteras för förnyade yttranden från länsstyrelserna, och det kan hända, att de, som äro särskilt intresserade, också företaga resor till Stockholm för att uppvakta vederbörande. Det vore ju mycket bättre, att frågorna finge handläggas där hemma i respektive län, i synnerhet när det, som jag nyss yttrade, säkerligen blir en sådan mängd ärenden från hela landet. Centraliseringen medför ett dubbelarbete, och den vållar också dröjsmål med ärendenas avgörande.

Nu har man som huvudskäl för centraliseringen framhållit, att det blir större enhetlighet vid tillämpningen av de principer, som böra vara gällande för tilldelningen av bidragen. Men för principernas tillämpning fordras det även en oerhört stor lokalkännedom, bland annat personbedömning, och enhetligheten bör kunna tillgodoses på annat sätt. Reservanterna ha föreslagit, att det skulle förfaras på det sättet, att i länsstyrelserna skulle dessa ärenden samlas till vissa dagar och att vederbörande väginsektör i väg- och vattenbyggnadsstyrelsen inom respektive distrikt skulle i länsstyrelsen deltaga i handläggningen av ärendena. Han kunde då till länsstyrelsen förmedla de principiella synpunkter, som den centrala myndigheten har på dessa spörsmål. Vi reservanter förmena, att därigenom skulle vinnas en lika god garanti för en enhetlig behandling.

Fördelningen av huvudanslaget bör givetvis verkställas av den centrala myndigheten, men den fördelningen bör ju inte möta några svårigheter, då den centrala myndigheten får in uppgifter från resp. län på bifallna framställningar, som skola ligga till grund för fördelningen.

Jag upprepar, att jag finner den föreslagna anordningen byråkratisk. Jag finner, att den åstadkommer ett betydande dubbelarbete och ökat personalbehov hos den centrala myndigheten. Den föranleder dröjsmål med ärendenas handläggning, och jag förmenar, att folket ute i bygderna inte kommer att förstå och inte kommer att uppskatta denna nya anordning.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till den av mig m. fl. avgivna reservationen, och jag vill fästa kammarens uppmärksamhet på att ett par av de ledamöter, som undertecknat reservationen nr 2, också undertecknat reservationen nr 1, så att det därvidlag förefinnes en viss samstämmighet.

Jag yrkar således, herr talman, bifall till den av mig m. fl. avgivna reservationen.

Häri instämde herr *Frändén*.

Herr von Heland: Herr talman! Förbättringen av kommunikationsmedlen på landsbygden är givetvis en mycket viktig fråga, och med den utveckling, som motorismen tagit, är det ytterst beklagligt, att vägnätet alltfjämt är bristfälligt. Därför har detta initiativ, som tagits från regeringens sida, att genom statsbidrag stödja den enskilda väghållningen, mötts med glädje från lands-

Ang. statsbidrag till enskilda vägar. (Forts.)

bygdens befolkning. Emellertid har § 2 i utskottsförslaget fått en formulering, som kanske inte kan anses fullt tillfredsställande. Där står i 2 mom a): »där vägen befares av andra än väghållare och sådana personer, som äro stadda i ärende till väghållarna eller jämte dessa bestrida kostnaderna för väghållningen, i större omfattning eller eljest på sådant sätt, att underhållet därigenom avsevärt försvåras». Det är mittsatsen, som man är tveksam om. Kan det vara klokt att bibehålla uttrycket »sådana personer, som äro stadda i ärende till väghållarna eller jämte dessa bestrida kostnaderna för väghållningen»?

Det finns en reservation av herr Nilsson i Landeryd m. fl., som yrka, att denna mittsats skulle utgå för att på så sätt det inte skulle vara någon risk för att de förhoppningar, som man på landsbygden ställt på detta förslag, skola i viss omfattning grusas på grund av att tillämpningen icke skulle bli sådan, som man hade hoppats. Det är att märka, att andra kammaren tagit utskottets förslag med tillägg av herr Nilssons i Landeryd m. fl. reservation. Man får väl hoppas, att första kammaren vill biträda detta andra kammarens beslut. Det skulle väcka mycket stor glädje på landsbygden, det är jag övertygad om, därest första kammaren ville göra detta.

Jag yrkar således, herr talman, bifall till utskottets förslag, men med tillägg av herr Nilssons i Landeryd m. fl. reservation, och jag ber de närvarande kammarledamöterna att, om det blir votering, meddela resultatet av omröstningen i andra kammaren för dem, som nu icke äro närvarande här i kammaren.

I detta anförande instämde herrar *Karl Andersson, Näslund, Bergman, Aronsson* och *Anton Svensson*.

Herr andre vice talmannen: Herr talman! Det föreliggande förslaget kommer säkerligen att bli av stor betydelse för landsbygdens befolkning, framför allt för dem, som ej ha förmånen att bo utmed de allmänna vägarna. Här söker man tillgodose ett sedan länge framträdande behov. Visserligen kanske det kommer att visa sig, att vad som föreslås i propositionen och i utskottsutlåtandet icke kommer att bli tillräckligt i olika avseenden, ty vissa enskilda vägar, vilka även de borde vara förtjänta av att erhålla bidrag, komma att ställas utanför, och dels kunde det ha varit önskvärt att erhålla särskilt bidrag för iståndsättande av enskilda vägar. Kungl. Maj:t och utskottet ha nu inte ansett sig kunna gå så långt särskilt i det sistnämnda avseendet, utan begränsat sig till att föreslå bidrag till iståndsättandet av trummor och färjställen å vägarna. Emellertid är ju vad som nu föreslås ett gott steg på vägen, och vi vilja hoppas att man så småningom sedan skall kunna gå vidare i den mån så behövs.

Skiljaktigheterna mellan majoritetens förslag och reservanternas förslag i det föreliggande utskottsutlåtandet äro icke så stora. I huvudreservationen föreslås att länsstyrelserna skola handlägga ifrågavarande ärenden medan majoriteten med bifall till Kungl. Maj:ts förslag har föreslagit en centralisering och förenkling av ärendenas handläggning, avseende att göra det hela så billigt som möjligt. Gentemot vad herr J. B. Johansson påpekade, då han här förde huvudreservanternas talan och förordade, att ärendena skulle handläggas av länsstyrelserna, torde det väl kunna sägas, att det genom en centralisering blir större enhetlighet vid ärendenas handläggning och därmed också skipas större rättvisa vid fördelningen de olika länen och landsdelarna emellan. De sakkunniga, som utrett dessa ärenden och som bland sig räknat två landshövdingar, ha även för sin del ansett det vara bättre och rationellare, att ärendena

Ang. statsbidrag till enskilda vägar. (Forts.)

handhas av väg- och vattenbyggnadsstyrelsen. Jag skall inte närmare vid denna sena timme ingå på att utveckla skälen härför. De äro tillräckligt framhävda dels av statsrådet i propositionen och dels av utskottet, som understrukit vad i propositionen framhålles. Jag kan heller inte se annat än att det blir mest rationellt ordnat på det sättet. Länsstyrelserna ställas för övrigt inte helt utanför, ty de skola ju yttra sig över de uppgjorda förslagen till bidrag.

Beträffande sedan den andra reservationen, så avser den endast en förändring av 2 § i förslaget till kungörelse. Där ha reservanterna biträtt de sakkunnigas förslag. Momentet innehåller enligt propositionen nämligen en bestämmelse om att bidrag skall utgå till sådana vägar, som befaras i större utsträckning av andra än väghållarna och sådana, som ha ärende till dem. Detta senare skulle enligt reservationen uteslutas, och ehuru jag står för utskottslåtandet, som ansluter sig till den kungl. propositionen, så har jag för min del ingenting emot att en sådan förändring vidtages, som påyrkas i denna reservation, i synnerhet som den bifallits av andra kammaren.

Jag kan för övrigt inte se vad som skulle bli följden, om första kammaren fattade ett annat beslut. Det vore svårt att sammanjämka besluten, och därigenom skulle kanske riksdagsarbetet förlängas. Och skulle en sammanjämkning icke komma till stånd, så äger ju Kungl. Maj:t fria händer att handla som Kungl. Maj:t finner lämpligast.

I nuvarande läge anser jag alltså att reservationen bör bifallas. Jag ber alltså, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan med den förändring av § 2 i kungörelsen, som föreslås i den reservation, som är avgiven av herr Nilsson i Landeryd m. fl.

Herr Mannerskantz: Herr talman! Det har under långa tider varit en källa till förargelse, då en bygd har behövt få sina kommunikationer förbättrade när det gäller det enskilda vägnätet, att man inte har kunnat göra detta på annat sätt än genom att få vägen intagen till allmän väg. Och när den sedan skall tagas in som allmän väg, har det nästan alltid blivit så, att den då skall byggas om för en kostnad av i billigaste fall 20—25 kronor per löpmeter, fast man kanske för några få kronor per löpmeter kunde ha fått vägen iordninggjord så, att den fyllt det behov, som behöver fyllas.

Jag tror, att, om de ord »åtminstone tillsvidare», som utskottet här har skrivit om en av mig väckt motion, där jag begärt, att man skulle kunna få underhåll till enskilda vägars istandsättande utöver trummor och färjor, så småningom leda fram mot motionens mål, skulle man dels kunna hjälpa befolkningen i ofantligt mycket större grad än under nuvarande förhållanden är möjligt, och dels skulle det allmänna spara ofantligt mycket pengar och ändå göra större nytta. Det finns bygder, där lösandet av de olika orternas kommunikationsfråga är den praktiskt viktigaste frågan överhuvud taget, och särskilt i sådana bygder skulle den bästa lösningen vara, om man sluppe att taga in till allmänt underhåll en hel del vägar. I regel kan aldrig detta ske, och då förbli dessa bygder ohjälpta, fastän man kanske för fjärdedelen eller femtedelen av kostnaden kan få vägarna så istandsatta, att de sedan kunna tjäna sitt ändamål under långa tider framåt.

Jag skall inte, herr talman, ställa något yrkande utan endast framhålla, att denna frågas lösande i den riktning, som motionen I:261 anger, säkerligen skulle vara både det mest ekonomiska sättet för det allmänna och den bästa hjälpen för mycket stora delar av särskilt våra skogsbygder här i landet och att det därför bör tagas under övervägande, att det inte dröjer allt för lång tid, innan orden »åtminstone tillsvidare» omsättas i verklighet.

Ang. statsbidrag till enskilda vägar. (Forts.)

Jag har intet yrkande på den punkt som motionen avser, men i fråga om reservationerna kan jag ansluta mig till dem båda.

Herr Linnér: Anslaget till bidrag till enskilda vägar har från början varit begränsat till de norrländska länen. Under den tid, jag hade mitt arbete i Jämtlands län, fick jag en ganska rik erfarenhet av hur betydelsefullt det var att kunna hjälpa de avlägsna byarna, som icke sällan lågo ganska långt från de allmänna vägarna. Ofta voro emellertid dessa vägbyggnadsföretag av ganska liten omfattning, och så kommer det säkerligen också att bli; kanske storleksordningen till och med blir mindre, när anslaget blir fördelat även på de södra länen.

Det har därför förefallit mig, som om det är ett ganska opraktiskt förslag att låta hela fördelningen av bidraget förläggas till den centrala myndigheten, väg- och vattenbyggnadsstyrelsen. Det måste oundvikligen leda till en omgång och en försening och ett merarbete, som ur teknisk synpunkt är rätt litet värt, men som för de människor, vilka ha intresse av att så snart som möjligt få vägarna till stånd, betyder ganska mycket.

Jag är därför övertygad om att den reservation nr 1, som har avgivits av herr J. B. Johansson m. fl., har träffat det rätta. Enligt den skulle den lokala myndigheten fatta beslut, men göra detta under kontroll av en tjänsteman från den centrala myndigheten. På det sättet få byarna, vilkas intressen det här framför allt gäller, lättare tillgång till den avgörande myndigheten, nämligen länsstyrelsen. Det blir snabbare expedition, och de få lättare att framföra sina krav och få dem med den största lokala sakkunskap jämförda sinsemellan.

Jag tror således, att det genom ett bifall till reservationen i realiteten kommer att skipas större rättvisa och åstadkommas ett snabbare befordrande av det enskilda vägväsendet, som detta anslag avser att hjälpa fram.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till den av herr J. B. Johansson m. fl. avgivna reservationen.

I herr Linnérs yttrande instämde herrar *Svedberg* och *Gabrielsson*.

Efter härmed slutad överläggning yttrade herr talmannen, att i avseende på det under behandling varande utlåtandet yrkats 1:o) att vad utskottet hemställt skulle bifallas; 2:o) att det förslag skulle antagas, som innefattades i den av herr J. B. Johansson m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen; samt 3:o), av herr *von Heland*, att utskottets motivering skulle godkännas med det tillägg, som föreslagits i herr Nilssons i Landeryd m. fl. vid utlåtandet fogade reservation.

Herr talmannen anförde vidare, att med anledning av vad sålunda yrkats propositioner komme att framställas först särskilt angående de under 1:o) och 2:o) upptagna yrkandena samt därefter särskilt rörande yrkandet under 3:o).

Sedermera gjorde herr talmannen till en början propositioner enligt de båda förstnämnda yrkandena och förklarade sig anse propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Johansson*, *Johan Bernhard*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 213, röstar

Ja;

Ang. statsbidrag till enskilda vägar. (Forts.)

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr J. B. Johansson m. fl. vid utlåandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser. Herr talmannen förklarade därpå, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Johansson, Johan Bernhard*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 53;

Nej — 50.

Därjämte hade 6 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Härefter biföll kammaren på gjord proposition herr von Helands yrkande, att utskottets motivering skulle godkännas med det tillägg, som föreslagits i den av herr Nilsson i Landeryd m. fl. vid utlåandet avgivna reservationen.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtanden och memorial:

nr 214, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inköp för telegrafverkets räkning av vissa fastigheter i kvarteret Jericho i Stockholm samt uppförande av en ny radiostation å västkusten;

nr 215, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående exploatering av Johanneshov och Kvarnängen m. fl. markområden i Stockholm m. m.;

nr 216, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition om anslag till låneunderstöd för vissa regummeringsföretag;

nr 217, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till allmän beredskapsstat för budgetåret 1939/40, i vad propositionen avser anslag till avskrivning av nya kapitalinvesteringar;

nr 218, angående allmän beredskapsstat för budgetåret 1939/40;

nr 219, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag till stat för riksgäldsfonden för budgetåret 1939/40; samt

nr 220, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statsbidrag till skolhusbyggnad i Tännäs skoldistrikt.

Vad utskottet i dessa betänkanden hemställt bifölls.

*Ang. radions
utnyttjande
för undervis-
ning m. m.*

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 221, i anledning av väckta motioner angående främjande av undervisningen per korrespondens m. m.

I en inom första kammaren av herr *B. Ohlin* väckt motion (I: 148) hade hemställts, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning rörande statliga premier eller stipendier åt mindre bemedlade studerande, som vid undervisning per korrespondens uppnått framstående resultat.

Vidare hade i en inom andra kammaren av herr *A. Wallentheim* väckt motion (II: 132) hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla, att Kungl. Maj:t måtte föranstalta om utredning angående möjligheten till ett statligt ingripande för åstadkommande av en billigare korrespondensundervisning och i samband därmed effektivare utnyttjande av radion för utbildnings- och undervisningsuppgifter.

Ang. radions utnyttjande för undervisning m. m. (Forts.)

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet på återopade grunder hemställt,

A. att riksdagen måtte i anledning av motionerna I: 148 och II: 132 i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville föranstalta om utredning, huruvida och under vilka former ett främjande av undervisning per korrespondens skulle kunna ske,

B. att motionen II: 132, i den mån den icke blivit besvarad genom vad utskottet förut anfört och hemställt, ej måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation hade anförts av herr *Oscar Olsson*, som yrkat, att riksdagens framställning om skrivelse till Kungl. Maj:t bort innefatta jämväl begäran om utredning rörande ett effektivare utnyttjande av radion för utbildnings- och undervisningsuppgifter.

Herr **Olsson, Oscar**: Vid detta statsutskottsutlåtande är fogad en reservation, vari yrkas, att riksdagen i sitt beslut skall gå motionären ett stycke längre till mötes än statsutskottet har föreslagit. Statsutskottet föreslår, att riksdagen skall från den utredning, som enligt statsutskottets mening bör begäras hos Kungl. Maj:t, undantaga den ifrågasatta utredningen angående ett effektivare utnyttjande av radion för utbildnings- och undervisningsuppgifter. Vad motionären går ut ifrån är, att kravet till rätt till de kulturella värdena är djupt rotat i demokratiens princip, och det är därför, som han vill, att särskilt unga medborgare och för övrigt alla medborgare, som ha intresse av ett fördjupat bildningsarbete, skulle få tillfälle att bedriva detta i någon mån genom statens understöd dels per korrespondens och dels per korrespondens i förening med radion. Nu förmenar utskottet, att visserligen ha goda resultat uppnåtts genom den s. k. skolradion, men utskottet ställer sig tvivlande till möjligheten att för närvarande utnyttja radion för undervisningsuppgifter.

Ja, det är nog ett misstag av utskottet, när det sammanställer motionärens syfte med skolradion. Motionären åsyftar icke bara högre kurser med resultat i examina och betyg, då han gör sig till tolk för detta behov ute hos folket, utan han tänker också på allmänna bildningskurser sådana som Radiotjänst redan haft i ekonomiska och kulturella ämnen som även i litteratur och konst.

Det är enligt motionären ganska naturligt, att om en utredning sker rörande möjligheten att i större utsträckning utnyttja korrespondensinstitut för det allmänna folkbildningsarbetet, borde detta också i vissa fall kunna sättas i samband med radion.

Jag tycker, att det är en ganska naturlig ståndpunkt, och därför har jag icke kunnat stillatigande förena mig med utskottets avstyrkande beträffande motionen i denna del. Det är denna stympning således i den väl genomtänkta planen i motionen, som jag har motsatt mig, och det är därför, herr talman, jag ber att få yrka bifall till statsutskottets utlåtande med tillägg av vad jag har yrkat i reservationen.

Häri instämde herr *Sandegård*.

Herr **Johansson, Johan Bernhard**: Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjordes i enlighet med de därunder förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu ifrågavarande utlåtandet hemställt samt vidare på bifall till utskottets hemställan med den ändring, som påyrkats i den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Vid förnyad föredragning av statsutskottets utlåtande nr 222, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till om- och nybyggnadsarbeten vid dövstumskolorna, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande statsutskottets utlåtande nr 223, i fråga om statsbidrag till byggnader för folkskoleväsendet m. m.

Punkterna 1 och 2.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 3.

Lades till handlingarna.

Punkten 4.

Utskottets hemställan bifölls.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 224, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statlig krigsförsäkring;

nr 225, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare anslag till statlig lagerhållning;

nr 226, i anledning av väckt motion om flyttningssättning åt fanjunkaren E. C. A. Johnsson; samt

nr 227, i anledning av väckt motion angående maskinisten vid Göta artilleriregemente Hj. Winqvists löneklassplacering.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

På framställning av herr talmannen beslöts att handläggningen av återstående ärenden på föredragningslistan skulle uppskjutas till ett annat sammanträde.

Herr **andre vice talmannen** erhöll på begäran ordet och yttrade: Beträffande den inbördes ordningen mellan ärendena på föredragningslistan till kammarens nästa sammanträde ber jag få föreslå, att kammaren måtte besluta följande ändringar, nämligen att statsutskottets utlåtanden nr 231—241 skola uppföras närmast efter samma utskotts utlåtande nr 230, vidare att konstitutionsutskottets utlåtande nr 19 skall placeras närmast efter första lagutskottets utlåtande nr 44 samt slutligen att första lagutskottets utlåtande nr 33 skall sättas näst efter sammansatta bevillnings- och andra lagutskottets utlåtande nr 6.

Vad herr andre vice talmannen sålunda hemställt bifölls.

Justerades ytterligare protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 11.50 e. m.

In fidem

G. H. Berggren.